

אגיש מקע ווארט

גליון תת"ע חג הסוכות, הושענא רבא, שמחת תורה ופרשת וזאת הברכה תשפ"ז

עלון מורחב זה נתרם ע"י נדיבי עם החפצים בעילום שמם

יה"ר שזכות הרבים יעמוד לכל המסייעים בהוצאת גיליון זה שהשפעת ושמחת החנים ימשך על ידיהם ועל זרעם כל הימים. ויזכו לשמחה נחת ובריאות. ולפתקא טבא. ולשפע ישועות מקיפות ברוחניות ובגשמיות אכי"ר

סוכות

והיית "אך" שמח

כבר העירו המפרשים על הא דכתיב ושמחת בחגך והיית אך שמח, דלשון אך הוא לשון מיעוט, והרי החיוב הוא להרבות בשמחה, להיות בשמחה כל היום ממש בלי הפסק לרגע. ובדרך מליצה אומרים דמה שאנו שרים אך שמח, הוי כאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. וי"א בענין עיקר הקושיא דמה שבדרך כלל מביא אדם שלא להיות בשמחה הוא משום שמרגיש שחסר לו משהו. והרגשה זו של חסרון נובעת מזה שאדם מעריך ומחשיב את עצמו וחושב שמגיע לו הכל, אכן מי שמכיר ערכו ומכיר שהכל הוא חסדים מהשי"ת וכל מה שעושה השי"ת הוא לטובתו אינו מרגיש עצמו כחסר כלום, וכמו שמברכים בכל בוקר שעשה לי כל צרכי, ואדם כזה שפיר יכול לשמוח. ולכן אומר לך הכ"תוב "והיית אך" אם אתה מרגיש כ"אך" היינו שאתה נכנע ומרגיש שאינך כלום, אז "שמח" תרגיש הרגשי שמחה.

עוד י"א בענין קושיא זו דכתיב (בראשית ז, כג) וישאר "אך נח", ורש"י הביא שם מש"כ במדרש אגדה דהיה גונח וכוהה דם מטורח הבהמות והחיות. ויש אומרים שאיחר מזונות לארי והכישו, ועליו נאמר (משלי יא לא) הן צדיק בארץ ישולם עכ"ל. וי"ל לפ"ז דהכ"וונה הוא "והיית אך" אפי' אם אתה מוכה וחולה מ"מ תהי' שמח. והאופן איך לשמוח אפי' במקום צער וחולה הוא בידיעה והכרה ברורה שהכל הוא מהשי"ת והכל הוא לטובתו ואין מקום לעצב. ובכתבי ח"ח כתוב דבאמת יש לשאול איך מתפללין להצילנו מצרה והרי מאמינים אנו דכל דעביד רחמנא לטב עביד והצרה הוא הדבר הכי טוב בעבורנו, וכ' הח"ח דאעפ"כ מותר להתפלל עכ"ד, ולא הסביר לך טעם הדבר. ואמנם כבר עמדו הראשונים וגדולי האחרונים על קושיא זו. וחד מהתירוצים הוא דכשיש תינוק שאינו רוצה לאכול א"א להסביר לו שהוא לטובתו לאכול ולכן סוטרים לו על לחיו והוא פותח פיו ואוכל. וכשנתגדל קצת אפשר להסביר לו דהוא לטובתו לאכול ושוב יהא לו אותה טובה בלי הקושי והצער. ולכן י"ל דודאי הצרה הוא לטובתנו אבל הוא רק משום המצב שאנו נמצאים בו, אבל ע"י תורה ותפילה ומצוות אפשר לשנות מצבנו ולהגיע למצב שנקבל הטובה בלי הקושי. והנה ידוע שהגר"א אמר דהמצוה הכי קשה בתורה הוא מצוה זו

להיות שמח ז' ימים בלי הפסק. וזכורני מלפני הרבה שנים כשדכיתי להתפלל במנין ותיקין של הגר"ר שר' דבליצקי זצ"ל ובחודש אדר עורר שבקרוב יגיע חג הפסח ואנו מצווין בו ושמחת בחגך להיות שמח כל הזמן, וצריכים עכשיו כבר להכין עצמינו שנוכל לקיים מצוה זו כתיקונה. (א"ה ע"י בהקדמה לביאור הגר"א על ספרא דצניעותא, שכ' הגר"ח מוולאזין בד"ה וגדולה מזו כו' על הגר"א, כי זה דרכו בקודש מעולם, הפלגת שמחתו וחדות ה' מעוזו אשר ה' שש ושמח ביו"ט כמצוות עלינו בתורתו ית"ש, אשר ה' להפליא עכ"ד). [תשע"ט]

א"ה בענין עיקר הקושיא מ"ט כתיב לשון "אך שמח", מצאתי בס"ד בילקוט (אמור רמז תרכ"ו) שג"כ עמד על זה וז"ל, והיית אך שמח. מהו אך שמח את מוצא אף על פי שאדם שמח בעולם הזה אין שמחתו שמחה שלמה. היאך, נולדו לו בנים הוא מיצר עליהן לומר שמא אינן של קיימא. אבל לעתיד לבא הקדוש ברוך הוא מבלע את המות לנצח, אותה השמחה תהיה שלמה שנאמר אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה עכ"ל.

עוד ראיתי שרבי' בחיי בכד הקמח בערך השמחה ג"כ עמד על זה וז"ל, ויתכן לומר כי לזה כונה התורה במה שכתוב בחג הסוכות והיית אך שמח בלשון מיעוט, כי מפני ששמח כבר בחג השבועות שהוא זמן הקציר, ובחג הסוכות תגדל שמחתו יותר ויותר שהוא זמן האסיף לאסוף תבואתו ושמנו ויינו ושאר פירותיו, על כן יאמר כי בזמן ששמחתו גדולה יותר שימעיט אותה ויחזירנה לדרך המיצוע, זהו והיית אך שמח כו' עכ"ל. [תשע"ט]

(המשגיח הגה"צ ר' דן סגל שליט"א)

בביאור גודל השמחה של ניסוך המים [מהגראי"ל זצ"ל]

הנה מבואר דשיא השמחה של חג הסוכות ה' בשמחת בית השואבה, ואמנם במהרי"ל כתב דמשו"ה נקרא זמן שמחתנו, וצ"ב גודל השמחה שעשו בניסוך המים, דבניסוך היין שלכאורה חשוב טפי לא עשו כלום.

ואעתיק מש"כ באילת השחר בזה: והנה אין אנו יודעים את טעמי התורה, אבל יתכן עכ"פ לפרש גם בדרך זה, דהנה אויר זה הדבר הנצרך ביותר בעולם, דא"א לחיות בלעדי אויר, אז יש אויר בכל העולם, ולאחר האויר מים זה הדבר הנצרך ביותר, דאדם לא

יכול לחיות בלי מים, וכן בע"ח וצמחים כל אלו אינם יכולים לה-
תקיים בלי מים, וזה הדרגה השני' לאחר אור.

והנה בדרך כלל עבודת ה' אינו בדברים כ"כ פשוטים, וגם בסו-
כות היו מקריבים פרים אלים כבשים שהם קרבנות גדולים מאד,
וכן ניסוך היין, אבל מים זה דבר פשוט ואינו עולה ביוקר, ואעפ"כ
עשו כזה ענין בניסוך המים, דאדברה באו ללמדנו שאין צריך
דוקא דבר חשוב, דבר שעולה ביוקר, אלא גם במים שזה דבר
פשוט אפשר לעבוד את ה', וגם לא היו מנסכים הרבה מים אלא
ג' לוגין, לכן היתה שמחה שא"א לתאר, דהדבר הזה מלמד דבדב-
רים הכי פשוטים אפשר לעבוד את ה', ונלמד לנצל את כל הכחות
שיש בבריאה שזה שייך לו לעבוד בהם את ה', ואדם ילמד מזה
עד כמה לנצל את כל חייו, כל דבר שיש לו לנצל לעבוד את ה',
וזה השמחה הגדולה ביותר כו' עכ"ל.

(הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל)

לימוד בעיון אין צריך סוכה

בגמרא סוכה (כח, ב) מקשה הש"ס סתירה, מהא דאמר רבא
דמקרא ומשנה מחויב ללמוד בסוכה ואילו שמעתתא א"צ ללמוד
בסוכה, להא דתני בברייתא דגם שינון הוא בסוכה, ומשני בגמרא
לא קשיא הא למגרס והא לעיוני, ורש"י פירש דלמיגרס גמרא
הברורה לו צריך סוכה, אך לעיוני חוץ לסוכה, דלימוד בעיון
בעי צילותא וישוב הדעת, עי"ש, והוא על דרך מצטער פטור מן
הסוכה, וכע"ז ברמב"ם (פ"ו מסוכה ה"ט).

ובריטב"א הביא פירוש להיפך דלמיגרס לא צריך סוכה משום
דהוי לימוד עראי ושרי חוץ לסוכה כמו אכילת עראי, אבל לימוד
בעיון צריך סוכה כיון דמקרי קבע וחייב סוכה כמו אכילת קבע.
ומבואר לפי פ' זה בריטב"א דרך לימוד בעיון מקרי קבע, ולפ"ז
כששואלין לאדם בשעת הדין "קבעת עתים לתורה" נכלל בזה
אם למד בעיון ובהנהגה דבזה שייך לשון קביעות.

אמנם מצאתי ב"בעל העקידה" בפרשת אמור (שער ס"ז,
קכב-א) דבר נפלא עד מאד ומצוה לפרסם, שכתב זה לשונו: "...
אמנם לימוד של עיון הותר [חוץ לסוכה] לפי שהלמוד אשר על
זה התואר הוא עצמו גופה של סוכה וטעמה כמו שאמרנו עי"ש

ריתחא דאורייתא

בהא דישוב הגרי"ז בסוכתו עם שירעם גם כשירד גשם

שאל הג"ר מאיר ברלין זצוק"ל את הגרמ" דשמע שהגרי"ז
כשה' בברסק, ישב בסוכה אפי' כשירדו גשמים, האם הוא
נכון. והשיב לו הגרמ"ה דהוא אינו זוכר את זה אבל גם הוא
שמע כן, ושאל לאחותו [הרבנית פיינשטיין שתליט"א (ע"ה)]
ואמרה לי דאמנם כן הוא, וישב עם שירעם (מטריה), אבל
השירעם ה' מסוכך על גבי האוכל ולא על גביו עכ"ל, וזהו
דלא כמו שהובא באיזה ירחונים שהגרי"ז ה' יושב בסוכתו
בשעת ירידת גשמים עם שירעם על גביו.

א"ה נתקשתי בזה טובא, דבהדיא אי' בשו"ע תרל"ט - ה'
ירדו גשמים הרי זה נכנס לתוך הבית, מאימתי מותר לפנות,
משירדו לתוך הסוכה טפות שאם יפלו לתוך התבשיל יפסל
אפילו תבשיל של פול. וברמ"א שם ואפילו אין תבשיל לפניו.
ומי שאינו בקי בזה השיעור, ישער אם ירדו כ"כ גשמים לבית
אם היה יוצא, יצא מסוכתו ג"כ עכ"ל, וכיון דפטור אפי' באין
תבשיל לפניו, מאיזה סיבה ישב בסוכה בצורה זו ומה הועיל
לו זה שה' לו שירעם ע"ג האוכל. ואולי י"ל דה' מסתפק
אם ירד כשיעור של משתסרח המקפה, אלא דקשה לומר
כן, דאם לא ירד כ"כ גשם שלא ה' בטוח בזה אמאי הוצרך
לשים שירעם על גבי האוכל, וגם דה' משמע דכן ה' מנהגו
של הגרי"ז בכל אופן (היינו אפי' כשודאי היה השיעור דמש-
תסרח). ואולי י"ל שמנהגו ה' עפ"ד הטור שם וז"ל היה אוכל
וירדו גשמים אם ירדו כ"כ שמתקלקל התבשיל שבפניו יכול
לצאת, ובספר המצות כתב משירדו טיפות לתוך הסוכה שאם
ירדו תוך המקפה יתקלקל, ואפי' אין לו תבשיל שיתקלקל
יכול לצאת ר"ל כיון שירדו שיעור כדי שיתקלקל ואפי' אין
לו תבשיל שיתקלקל יכול לצאת, ואין משמע כן מדלא אמר
כדי שתסרח המקפה אלא משתסרח משמע שתסרח ממש

עכ"ל (וכ"כ באגור תתקפ"א), וממילא א"ש שע"י השירעם לא
נסרח התבשיל ונשאר חייב בסוכה. אמנם הנו"כ הרבו לתמוה
על דבריו, והעירו הגר"א ומאירי לדברי הירושלמי שכ' בפ' -
רוש דלא תסרח ממש אלא כדי שתסרח, ע"ש, וצ"ע.

שוב שאלתי זה להגרמ"ד הלוי שליט"א [חוה"מ סוכות
תש"ע], ואמר לי דה' באופן שלא ירדו כ"כ שמתקלקל התב-
שיל שבפניו אלא דעשה כן להגין על האוכל שאינה טוב כ"כ
גם בגשמים מועטים. [א"ה י"א כע"ז, דלעולם לא ה' הגרי"ז
ברור אם הגיע השיעור של גשמים שהוא פטור מסוכה ויש
לו לצאת מן הסוכה. ולכן נשאר בסוכה על צד הספק שהוא
עדיין מחוייב, ומה שישב תחת מטרי' לא ה' משום איזה
סברא בדין אלא רק משום מציאות הדברים שרצה להגין על
עצמו.] [תשס"ט]

א"ה ויש שרצו לפרש בטעמו של הגרי"ז דס"ל דהמטרי' לא
נחשב כאהל מפסיק, ולכן ס"ל דכיון דע"י מטרי' לא נתקלקל
המאכלים, שפיר קיים מצות סוכה. אמנם עי' בשו"ת שבות
יעקב ח"ג סי' מ"ה [הועתק בשערי תשובה סי' תרל"ט ס"ק
י"ג] שבלשון השאלה הזכיר ש"ש שרצו לדחוק עצמם לאכול
בסוכה אף שירדו טיפין הרבה מ"מ רצו לעשות כובע ישועה
בראשם להציל עצמם מן הגשמים, ובתשובה לא הזכיר נקו-
דה זו להדיא, רק כתד על זה דבדאי לא שפיר עבדי, דנקרא
הדיוט ומאחר ששפך קיתון על פניו "אם יחזור למזוג בע"כ
בדאי יכעיס עליו יותר כיון שמסרב ועושה נגד רצונו בודאי
נקרא חסיד שוטה והדיוט ע"ש", אלא שיתכן דכובע ישועה
שלהם לא מועיל לסלק המצטער לגמרי והוא חלוק ממטרי'.
והגרש"מ נקט עפ"ד הגר"א דגם מטרי' לא יועיל, דכבר
יסד הגר"א דבשעת ירידת הגשמים אין שם סוכה עלה, וכוונתו
תו הוא דמכיון דשייך ב' פטור דמצטער לכל אדם א"כ הסו-
כה אינה מקום שראוי לדירה ולקיים ב' מצות ישיבת סוכה,
ולכן אין שם סוכה עלה, וא"כ לא יועיל מה שיעשה פטנט
שלא יצטער, דסו"ס מצד עצם הסוכה הישיבה בה הוא בצער.
(הערות והארות)

שאלות ותשובות

(מבית הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל)

שאלה:

הטעם למצות סוכה זה זכר לענני כבוד א"כ מדוע נצטוו ישראל לקיים מצוה זו דוקא שבעה ימים הרי עם ישראל ישבו יותר משבעה ימים, ועד כמה שעושים זאת רק זכר לאותם ענני כבוד מספיק יום אחד ומה הענין בשבעה ימים

תשובה:

שבוע כולל כל השבועות.

(שו"ת הגר"ח ק)

לחמת גוג ומגוג תהיה ביום הושענא רבה במשך שלש שעות, וזהו שאומרים בסדר ההושענות (בהושענא א-ל למושעות) הושע נא שלש שעות, דמי שישאר בסוכה ינצל מהמלחמה, כדכתיב (תה-לים כז, ה) כי יצפנני בסוכה ביום רעה יסתירני בסתר אהלו וגו', והיינו שהיקף הסוכה בכחו להציל מיום רעה שהוא מלחמת גוג ומגוג, וכמו שדרשו חז"ל (ילקוט שמעוני, אמור רמז תרג) דיום רעה קאי על לעתיד לבא שעתידין אומות העולם להכנס על ארץ ישראל ולעשות מלחמה עמהם.

ועצם הדבר כבר הביא הטור (ס' ת"צ) שבחג הסוכות תהא מלחמת גוג ומגוג, ולכן בשבת חול המועד הסוכות מפטירין מענין מלחמת גוג ומגוג ע"ש, אלא שהגר"א הוסיף שיהא זה ביום הושענא רבה במשך ג' שעות, ומי שיהא בתוך הסוכה ינצל ממלחמה זו.

ונראה דכח זה נובע מענני כבוד, שהיו מגינים ומצילים מחיצים ובליסטראות שהיו המצרים זורקים על ישראל, וכיון שהסוכה זכר לענני הכבוד, לכן גם לסוכה יש כח זה. והיה רבינו מצטט בזה בשם דודו הגר"ר בנימין ביינוש זצ"ל שאמר שהרי הסוכה אינה צריכה מחיצות שלמות ואטומות, אלא היא נכשרת בצורת הפתח, ובדופן שלישית טפה, וכן יש בסוכה לבד, וגוד אסיק, וגוד אחית, ופי תקרה וכו', וא"כ איך הסוכה תגן בשעת המלחמה, ובפרט בזמנינו שיש נשק כימי, ונשק אטומי וכו', אלא אמר רבי בייניש שמזה מוכח שצורת הפתח ולבוד וכו' נחשב כסתום ממש, ומציאות המחיצה הסתומה בכח דין ההלכה, אינו פחות סתום מהנראה לעיני בשר, ושום דבר שבעולם לא יכול לחדור לסוכה (וכלשון רבינו: פארמאכט אין גאנצן, כמו "חדר אטום").

ויש להוסיף בזה, דהסוכה לא רק שהיא זכר לענני הכבוד, אלא הסוכה עצמה מהווה את המציאות של ענני הכבוד, דהנה אנו מוצאים שענני הכבוד לא היו רק לפי צורך שעה במדבר, אלא יש לנו את מעלתם לדורות, וכמו שמצאנו בפרשת וזאת הברכה בפסוק (דברים לג, ג) אף חובב עמים כל קדושי בידך והם תכו לרגליך ישא מדברותיך, ובתרגום יונתן (שם) וכד אינון נטרינ מצ-וותא דאורייתא, מדברין לרגל ענני יקרן גיחין ושריין כמין פיסא דבר עכ"ל, והפירוש שכאשר שומרים תורה ומצוות יש להם את ההנהגה והשמירה של ענני הכבוד.

ובתרגום ירושלמי (שם) כתב שפסוק זה הולך על חביבות עם

בכל דבריו הנפלאים, וזה ביאור חדש בדברי הגמ' שלימוד בעיון אינו צריך כלל סוכה, ואין זה פטור מן החיוב כדין מצטער וכיו"ב, אלא היא עצמה סוכה היא.

ונראה הביאור בזה לאור האמור למעלה כי מי שעמל בתורה [בפרט מתוך ייסורים] יש לו את ההנהגה והשמירה של ענני הכבוד, וכמפורש בשני התרגומים תרגום יונתן ותרגום ירושלמי (דברים לג, ג) וברש"י שיר השירים (א, ד). ולפ"ז נראה דהנה המבי"ט (בית אלקים שער היסודות פרק לז) צידד שבארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא היו יושבים בסוכה ע"ש, והטעם כי היה להם ענני כבוד, ולא היו צריכים 'זכר' לענני הכבוד, וא"כ הוא הדין כשאדם לומד תורה בעמל ובעיון וכל כולו מתדבק בתורה, שיש לו את ההנהגה של ענני הכבוד ותו לא צריך סוכה שהרי כבר מוקף הוא בענני כבוד.

ושאלני אחד דא"כ כאשר אחד עמל בתורה בעיון שלא צריך סוכה, שיהיה באותה שעה רשאי לאכול חוץ לסוכה, שהרי יש לו ענני כבוד ולא צריך סוכה. וכע"ז שאלוני מבני החבורה אף לרש"י שלימוד בעיון בעי יישוב הדעת ופטור מסוכה ע"ד מצטער, דא"כ יהא רשאי אז לאכול חוץ לסוכה, דאם נצריכו לילך לסוכה הוא מצטער בלימודו, ומצטער פטור מן הסוכה. אבל פשוט שא"ז שאלה כלל, שהרי יסוד הענין שהעמל בתורה יש לו את ההנהגה של ענני הכבוד, משום שהוא ממית עצמו באהלה של תורה, וכמו שציין בעל העקידה לדבריו לעיל מינה עיי"ש, עיין בעקידה שכתב כמו שאמרנו, וכוונתו למה שכתב לעיל מינה דענין הסוכה לחסות בצילו של הקב"ה, ע"י שפירק מעליו כל עניני העוה"ז וממית עצמו באהלה של תורה, ולכן כשלומד תורה הרי כבר יש לו סוכה, ונראה הביאור כנ"ל דהוי כהנהגת ענני הכבוד. ובשעה שאוכל אינו "ממית עצמו" באהלה של תורה, ופשוט.

והנה כבר הבאנו דברי הגר"א זי"ע שמלחמת גוג ומגוג תהיה בסוכות ביום הושענא רבה במשך שלש שעות, ומי שיהא בסוכה ינצל ממלחמת גוג ומגוג כדכתיב (תהלים כז, ה) כי יצפנני בסוכה ביום רעה יסתירני בסתר אהלו וגו', ונתבאר הטעם שכאשר אדם יושב בסוכה יש לו ההיקף השמירה של ענני הכבוד. ועתה אף נצרף דברי בעל העקידה והתרגומים דמי ששקוע בלימוד התורה בעיון כמוהו כהיקף ענני כבוד, נמצא דגם מי שילמד תורה באותה שעה ינצל ממלחמת גוג ומגוג, שהוא ג"כ זוכה להיקף ושמירה של ענני הכבוד, וכל זה דוקא בלימוד בעיון שהיא גופא סוכה היא, אבל לימוד בבקיות אין זה בחינה של סוכה וענני הכבוד.

(משולחן רא"ב זצוק"ל)

הנהגת ענני הכבוד לדורות

הנה חג הסוכות נקבע כזכר לענני הכבוד, כמו שאמרה תורה למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים וגו', וכמבואר בחז"ל (סוכה יא, ב) ובתו"כ אמור כג, מז) דקאי על ענני הכבוד.

והב"ח ריש הלכות סוכה (סימן תרכה) הקשה מה נשתנה נס ענני הכבוד שהתורה קבעה חג הסוכות זכר לנס זה יותר משאר הנסים והחסדים שנעשו לאבותינו במדבר, והלא כמה מעלות טובות למקום עלינו כגון בארה של מרים וירידת המן ועוד, ועי"ש שתירץ שזה היה הנס הראשון במדבר מיד בצאתם ממצרים. וכבר עמד בזה גם האלשיך (ויקרא כג, לג-ד).

והנראה בזה, דהנה הגר"ח מוואלז'ין מסר בשם הגר"א זי"ע שמ-

כמה דינים בדיני סיכון ושיבת סוכה

(א) איתא בשו"ע סי' תרל"א סע' ג' דרך הסיכון להיות קל כדי שיראו ממנו הכוכבים הגדולים, היתה מעובה כמין בית אע"פ שאין הכוכבים נראים מתוכה כשרה. מרן זיע"א היה מניח הרבה סכך, והיה נכנס לסוכה הרבה פעמים ומעורר שכאן צריכים להוסיף עוד סכך או שכאן יש חור ויש לשים סכך, והיה מסתכל בפינה אחת של הסוכה לראות אם רואה משם כוכבים.

כשנכנסו אליו כמה מאנשי ירושלים והעירו על הנהגתו שהרי צריכים לראות את הכוכבים, והשיב שבפינה אפשר לראות כוכבים, ואח"כ מצאתי שכך הוא להדיא במהרי"ל [והובא בדרכ"מ].

ופ"א החרקוב'ער רב שאל את מרן זיע"א על כך, והשיב מרן דחמתה מרובה מצילתה יש לדון בכל מקום בסוכה בפנ"ע עכ"ד. אולם הדברים צריכים ביאור שהרי במקום חמה תמיד יש חמה ובמקום צל הוא צל וא"כ במקום חמה לעולם נימא דהוי חמתה מרובה, והאיך אפשר לומר דדינין כל מקום בפנ"ע.

(ב) לענין הנידון אם צריכים שולחן בסוכה [עיין בשו"ע סי' תר"מ דבעינן סוכה הראויה לכל מילי, ויעוי"ש במ"ב ס"ק כ"ז בזה], בחו"ל לא ישנו בסוכה ולכן לא ראו ודקדקו אם הקפידו בזה או לא. אבל כאן בא"י לפני שאחי התחתנו לא היה מקום בסוכה לכל המיטות וגם לשולחן, ולכן היו מוציאים את השולחן כדי להכניס עוד מיטות, ומרן זיע"א ראה ולא אמר בזה מיד.

ואולם יש לשון בפרדס הגדול (הל' תפילין סי' ל"ט) דבר-כת לישב בסוכה לא נקבע על ישיבת עראי אלא על ישיבה בשולחן ומיטה, דמשמע מלשוננו שצריכים שולחן. [והעיר א' לרבנו זצוק"ל דלפי דברי הפרדס גם בשעת אכילה ניבעי מיטה, ואמר רבנו זצוק"ל שזו הערה טובה].

(ג) בשו"ע תרל"ט סע' ב' ומותר לשתות מים ויין וכו' חוץ לסוכה ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים הרי זה משובח, וכ"כ הרמב"ם בהל' סוכה פ"ו ה"ו.

מרן זיע"א לא היה מקפיד לשתות מים או לשתות תה בסוכה דוקא כיון דאינו דין אלא הנהגה שמשובח, וכל פעם שביקש לשתות תה היה אומר האם להביאו לסוכה או לא. ומרן זיע"א ביאר בדין זה דהמצוה מן המובחר הויא לש-תות בסוכה, אבל אין מצוה מן המובחר שלא לשתות חוץ לסוכה, דאם שותה חוץ לסוכה לאו כלום עביד ואילו אם שותה בסוכה אית ליה קיום מצוה, וזהו הכונה שהמחמיר שלא לשתות חוץ לסוכה הרי"ז משובח כי עי"ז יש לו עוד מצוה של שתייה בסוכה אבל לא שייך בזה חומרא שלא לשתות חוץ לסוכה ואין בה צד ביטול מצוה.

ושאל א' שיח' דלפי"ז נתחדש בדין זה רק שיש קיום מצוה בסוכה ומאי אשמעינן בכך. והשיב רבנו זצוק"ל

דסד"א דקיומו תלוי בחיובו, וכשאין חיוב אין קיום, קמ"ל. [והנה אם נבאר בכונת דין זה שהוא משום ביטול מצוה ועל כן יש להחמיר, העיר חכ"א שיח' דלכאורה כל זה הוא רק במי שיש לו סוכה דבכה"ג איכא למימר שלא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים, אבל במי שאין לו סוכה לכאורה לא שייך לומר הכי ואין בו ביטול מצוה ובכה"ג אין ענין להדר בזה. ואמר לו רבנו זצוק"ל דמדברי הרמב"ם לא משמע כדבריו אלא משמע דהחומרא היא שלא לשתות כלל חוץ לסוכה והיינו בכל גווני].

והנה רש"י בריש פרק הישן כתב 'ועיקר ישיבת הסוכה אכילה שתיה ושינה', וצ"ע שהרי אין חיבו שתייה בסוכה. ואולי כונתו לשתיית יין דהוי קביעות יותר מסתם שתייה ולהכי בעי סוכה.

במשנה ברורה תרל"ט ס"ק י"ג ובשעה"צ שם נקט דש-תייה תוך הסעודה חשיב קבע וצריכה להיות בסוכה [יעוי"ש לענין איזה משקין], אבל מרן הגר"ח זיע"א חלק על דבריו ואחז שגם תוך הסעודה אפשר לשתות חוץ לסוכה, וכך הורה לאחרים.

(ד) איתא בתוספתא מעשה רב דכשהגר"א היה בבית האסורים בסוכות התאמץ בכל כוחו ורץ ממקום למקום והחזיק בריסי עיניו ועשה כל התחבולות כדי שלא לישן חוץ לסוכה אפילו שינת עראי עד שהושיבוהו בסוכה ע"כ. והכונה בזה היא דאע"ג דמצטער פטור מן הסוכה הוא היה רץ ממקום למקום גופא כדי שלא יהיה בכלל דין מצטער שפטור.

(ה) בגמ' סוכה דף כ"ח ב' כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי כיצד וכו' אוכל ושותה ומטייל בסוכה. הנה מה שכתוב ומטייל בסוכה כמו שעושה בביתו אין פירושו שהולך דרך טיול שם דהא גם בביתו אינו עושה כן, אלא הכונה היא 'צו פארברענגן', וכן מצינו בתשעה באב הלשון הזה וגם שם הכונה הוא כנ"ל, וכך מבואר בפוסקים. (ו) בשו"ע תרל"ה סע' א' סוכה אף על פי שלא נעשית לשם מצוה כשרה והוא שתהיה עשויה לצל. ומרן זיע"א היה אומר שבמשך כל זמן הסיכון יאמרו שהוא לשם צל, ושאלתי את מרן זיע"א על כך שהרי דין זה הוא דין כוונה וא"כ למה לא סגי במחשבה דאטו איכא בזה דין דיבור דוקא.

והשיב מרן זיע"א, כן, כן, צריכים להגיד בפה דוקא, כי אם אומרים בפה אז יודעים שככה חושבים אבל אם רק סומ-כים על זה שחושבים, כבר א"א לדעת על מה הוא חושב. ובאמת מצינו גם לענין אזכרות בכתובת ס"ת דאיתא בשו"ע יו"ד סי' רע"ד דכשמתחיל לכתוב יאמר הריני כותב לשם ס"ת, וצ"ע איזה דין דיבור איכא בזה ולמה לא סגי במחשבה [ועיין בדברי הגר"ח בספרו הל' תפילין ובמש"נ בשיעורי רבנו מאיר הלוי על זבחים ודף ב: עמ' מ"ד בכל כונה לשמה].

(מאורות רבינו מאיר הלוי)

הנהגת מרן הגרי"ז בעניין סכך הסוכה

מנהגו של מרן זצ"ל הי' לכסות את הסוכה ברבוי סכך עד שנעשה כיסוי עבה, ואחד מהטעמים בזה היה כפי שמובא אף על הגר"ח מוולאז'ין הי' רגיל לעשות כן משום הקור, דהיינו שכדי שלא יהא מצטער מחמת הקור הקפיד לכסותו בכיסוי עבה. ומרן אמר שאף דבמשנה (סוכה פ"ב מ"ב) מב' דבעינן שיהא יכול לראות מסוכתו את הכוכבים, מ"מ לזה לא בעינן דבכל חלק וחלק מהסוכה יוכלו לראות את הכוכבים אלא סגי אפי' אם בפינה אחת בסוכה רואים כוכבים.

עוד טעם שהרבה מרן בסכך הוא משום דנקט דבעינן בכל חלק וחלק מהסוכה שיהא צלתו מרובה מחמתו ולא סגי אם בצירוף כל הסכך יחד הוא כן.

(אמרי מרן ר"מ הלוי)

לד, י) שכתב שענני כבוד הראשונים היו רק לנביאים שבישראל ורק לשעתו עד הגיעם לים, משא"כ ענני כבוד השניים היו לכלל ישראל כולו ולצורך השראת השכינה בתוכם, ולפ"ז אתי שפיר מה שנקבע החג רק לזכר השניים, שבהם היתה שייכות לכלל ישראל והיה בזה דרגה אחרת של ריצוי והשראת השכינה, ומע"תה מיושב היטב גם קושית הב"ח ששאר נסים שנעשו לישראל במדבר לא עדיפי מנס ענני כבוד הראשונים, ודוק.

(משולחן רא"ב זצוק"ל)

מקור הניגון "עולם הבא איז א גוטע זאך" [תשע"א]

אומרים בשם הגר"ר יעקב קמנצקי זצ"ל דבשנת פטירת הגר"א [בי"ט תשרי תקנ"ח] נתאבלו ונתעצבו כל גדולי ווילנא, וכשהגיע שמחת התורה לא היו יכולים כלל לשמוח, ועמד הגר"ח מוולאז'ין [במקום שהי'] ואמר דאיפה יושב אדמו"ר עכשיו, ודאי כמש"א חז"ל צדיקים יושבים ועטרותיהם בראשם ונהנים מזיו השכינה, והנה אילו יצויר שיתנו לו אפשרות לחזור לעולם הזה לכמה דקות ודאי הי' חוזר, שהרי אמרו חז"ל יפה שעה א' של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא. והרי אנו כן יש לנו האפשרות לקיים מצות ה' וא"כ איך לא נשמוח, וחייברו אז אותו ניגון ד"עולם הבא איז א גוטע זאך לערנען תורה איז א בעסער זאך כו".

(הארות והערות)

כל האזרח בישראל ישבו בסוכות [כג, מב]

הרשב"ם כותב: אפילו אותן שיש להם בתים, ישבו בסוכות. ותמהו עליו רבים, וכי היה עולה על הדעת לומר שמי שאין לו בית חייב בסוכה, ומי שיש לו בית יפטר מסוכה? ומתרג' בשו"ת "שם משמעון" להגאון רבי שמעון פאלאק זצ"ל: שמכיון שאמרו [סוכה כו.] שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, ואין לנו עוסק במצוה יותר ממי שדר בבית עם מזוזה שהיא

ישראל "דאף על גב דמייתי עליהון יסורין סגיין לא נייחין ולא שדרכין מן אולפן אורייתא והא אנון מדברין ואתיין לרגל ענני ונטלין ושריין על פום דבירוי עכ"ל. ומבואר כנ"ל שכשלומודים תורה עם יסורים הרי זה עצמו מהווה את השמירה של ענני הכבוד, וזו הנהגה לדורות.

ויסוד זה אנו רואים גם ברש"י ריש שיר השירים (א, ד) על הפסוק משכני אחרך נרוצה הביאני המלך חדריו וגו', וז"ל רש"י, ולפי דוגמתו הם מזכירים לפניו חסד נעורים אהבת כלולות לכתם אחריו במדבר וכו' והם הלכו אחריו, והוא הביאם לתוך חדריו היקף ענניו עכ"ל, ומבואר ברש"י שבני ישראל זכו לענני הכבוד בשביל לכתך אחרי במדבר. [והנה איתא בגמ' (ב"מ פו, ב) שלענני הכבוד זכו בזכותו של אברהם [בשכר והוא עומד עליהם], ומאידיך מצאנו בגמרא (תענית ט, א) שהיו בזכותו של אהרן, וכתב המהרש"א (ב"מ שם) דבזכות אברהם לא היו זוכין בהן אלא לפי שעה אבל בזכות משה ואהרן ומרים היו נמשכין המן והענן והבאר כך זמן רב מ' שנה ולכך כשמת אהרן נסתלק הענן, והנה כאן מבואר ברש"י דבתרווייהו נמי לא סגי, וצריך גם שלכלל ישראל עצמם יהא זכות, וזהו לכתך אחרי במדבר].

ואחר כך ממשיך רש"י שם ומוסיף וז"ל עודם היום גלים וש"מחים בו אף לפי עניינים וצרותם, ומשתעשעים בתורה, ושם מזכירים דודיו מיין ומישור אהבתם אותו עכ"ל, ונראה שענין זה הוא המשך לענני הכבוד וכמבואר בתרגום הנ"ל שעל ידי שייגיעם בתורה מתוך צער זוכים להנהגת ענני הכבוד. וכמו שזכרנו אז במדבר המסי"נ של לכתך אחרי במדבר.

ועצם הדברים שסוכה אינו רק זכר לנס ענני הכבוד אלא זה הנהגה שנמשכת לדורות, מבואר כבר ברמח"ל (דרך ד' ח"ד פ"ח) זה לשונו: כי הנה ענני הכבוד שהקיף הקב"ה את ישראל מלבד תועלתם בגשמיות שהיה לסכך עליהם ולהגן בעדם, עוד היתה תולדה גדולה נולדת מהם בדרכי הרוחניות, והוא כמו שע"י העננים ההם היו נמצאים ישראל מובדלים לבדם ונשואים מן הארץ, כן היה נמשך להם מציאות הארה המשכנת אותם לבד נבדלים מכל העמים ... להגיע אל המעלה העליונה הראויה להם, ונמ"שכת תולדתו זאת לכל אחד מישראל לדור דורים, שאמנם אור קדושה נמשך מלפניו ית' ומקיף כל צדיק מישראל ... ומתחדש דבר זה בישראל ע"י הסוכה, ע"ש. והשתא מבואר היטב שהסוכה שומרת מפני כח המזיקים כמו ענני הכבוד בשעתם.

ומעתה ניחא היטב קושיית הב"ח, שרק זכר לענני כבוד קבעה התורה חג הסוכות, שאין הענין רק זכר לנס, אלא שהנהגה זו באמת קיימת לדורות, משא"כ שאר ניסים עיקרם היה לאותה שעה לפי הצורך [וכלשון הרמב"ם (פ"ה מיסודי התורה), כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאן צמא בקע להם את האבן צרכנו למזון הוריד לנו את המן].

ויש להוסיף עוד בזה, דהנה הגר"א (בפירושו לשיר השירים א, ד) ביאר דהטעם שעושים סוכות בתשרי ולא בניסן, כיון שענני כבוד הראשונים בטלו בחטא העגל, וחזרו בט"ו תשרי בתחילת הקמת המשכן [ויבואר בדבריו להלן], וכבר עמדו בזה מאי עדיפותא של ענני כבוד שניים מראשונים, שנצטוו לעשות זכר רק להני השניים, ואי משום שהראשונים לא נתקיימו בידם, הרי גם ענני כבוד שניים סוף סוף נתבטלו במיתתו של אהרן, ובפשוטו צ"ל דמ"מ הראשונים נתבטלו מפני חטא העגל, וצ"ע. אכן י"ל עפ"ד הגר"א באדרת אליהו פרשת כי תשא (שמות

מצות עשה השווה בכל, וא"כ איך יעזוב את מצות מזוזה בשביל מצות סוכה שאינה שווה בכל ויתבטלו על ידה ממצות המזוזה, כיון שסוכת החג הרי פטורה מן המזוזה. וביותר - שאף ביתו יפטר ממזוזה, כיוון שמזוזה חובת הדר, א"כ בשעה שיוצא מבי-תו לסוכתו נפטר הבית ממזוזה שהרי בשבעת ימי החג נעשה הבית ארעי [ולא עדיף ממי שיוצא לדרך שביתו נפטר ממזוזה, יעויין בשדי חמד מערכת מ' כלל קכ"ז], וע"ז קמ"ל ש'כל האזרח בישראל ישובו בסוכות', ואף מי שיש לו בית מחוייב עכ"פ לישוב בסוכה.

והוסיף שם חידוש גדול: שבאמת לאותן השיטות בשדי חמד שמי שיוצא לדרך מחוייב אחר כך כשחוזר לביתו לקבוע את המזוזה מחדש משום תעשה ולא מן העשוי, והיה מן הראוי גם כשחוזר מהסוכה לביתו לקבוע מחדש את המזוזה בביתו. וסיים: "והוא דבר חדש ומחודש שלא נתעורר עליו עוד שום אדם עד הנה".

(אסיפת אמרי"ם)

כל האזרח בישראל ישוב בסוכות

בגמרא [כח:]: דבא לרבות את הגרים. והקשו התוס' [ד"ה לר-בות] מדוע צריך קרא לרבות את הגר, והרי הגר דינו כיהודי לכל דבר וחייב בכל התורה כולה, ומה היה הו"א בלא הדרשה המיוחדת שייפטר ממצות סוכה?

ומפרש ב"אור תורה": שהנה הרי הסוכה היא זכר לענני הכבוד שישבו בהם ישראל במדבר, ואיתא בזוה"ק [כי תשא קצא]: שהענני כבוד לא כיסו על הגרים במדבר אלא רק על בני ישראל, ומעתה שפיר דהו"א שיפטרו ממצות סוכה מפני שהם הרי לא היו בענני הכבוד, קמ"ל שאף הם חייבים.

ונראה לפרש זאת בלשון המקרא, והכי פירושו: 'כל האזרח ב-ישראל ישוב בסוכות' - ומלשון 'כל האזרח' - מרבים אף גר, וקשה מדוע צריך ריבוי מיוחד לגר, תיפוק ליה שדינו ככל יהודי, ולזה ממשיך הכתוב שלפיכך נצרכת דרשה מיוחדת לגר, מפני שה-טעם שנצטוו על הסוכה הוא 'למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל' - דהיינו את בני דוקא ולא את הגרים, ואם כן הו"א שמשו"ה הגר יפטר מסוכה מפני שלא היה בענני הכבוד, קמ"ל קרא 'כל האזרח' - לרבות את הגרים.

(אסיפת אמרי"ם)

מהות ההידור

סמוך לחג הסוכות, נכנס רבי אריה לוי"ן זצ"ל אל חנות הספרים הותיקה "האור" של רבי אברהם רובינשטיין, בשכונת מאה שערים בירושלים, שהמתה אותה שעה מקונים רבים שבאו לבחור לעצמם אתרוג נאה ובדקוהו בשבע עינים מכל עבר, ופנה אל מוכר הספרים, שהיה תלמיד חכם מובהק. "האם עלה בידך לה-כין לי אתרוג נאה?" ורבי אברהם, הושיט מיד את ידו אל הארגז שמתחת לשולחנו, נטל משם אתרוג אחד שהיה מכורך בפק-עת של פשתן, והושיטו לרבי אריה. נטל רבי אריה את האתרוג העטוף, הכניסו לכיסו מבלי להציץ בו אף לרגע, ויצא מהחנות לדרכו.

באותה שעה, עמד שם נער אחד ממכיריו של רבי אריה, שהיה

יתום מאביו, ולא הצליח לכלוא בקרבו את תמיהתו, דלק הנער אחרי רבי אריה, וכשפגשו אמר: "סלח לי מר על חוצפתי, אולם תורה היא וללמוד אני צריך. מבקש אני להבין, מדוע האחרים עומדים בחנות שעה ארוכה ובוחנים את האתרוג מכל צדדיו, ואילו אתה נטלת את האתרוג מיידו של מוכר הספרים, ואף לא בדקת אותו לרגע אחד?" חייך רבי אריה וענה לנער בטוב לב, אחר שהתעניין בשלומם ובשלום אמו האלמנה: "בשתי מצוות בלבד, נצטוינו מן התורה לנהוג בהן הידור. אחת היא מצות את-רוג, שנאמר בה 'פרי עץ הדר', והשניה היא מצות הידור זקנים, שנאמר 'והדרת פני זקן'. רוב הבריות מהדרים באחת מהן, במ-צות אתרוג, ואילו אני הקטן, בחרתי במצוה האחרת", ובסיימו, פנה אליו רבי אריה והתנצל בפני הנער הצעיר, על שאינו מתעכב עמו מעט יותר, שכן ממחר הוא לדרכו אל מושב הזקנים שבכני-סה לירושלים, כדי לבקר שם חולה ערירי שאין מי שיסעד אותו. "ועכשיו אגלה לך סוד כמוס", אמר לנער היתום, "כי לאותו איש גלמוד שאני הולך לבקר, שילם אביך המנוח מכיסו את הוצאות רכישת שיניו התותבות, ומעולם לא סיפר את הדבר לאיש".

(אסיפת אמרי"ם)

מצות ד' המינים

לכם משלכם - חביבות המצוות

בגמרא [סוכה מא:]: לכם - משלכם וכו', ומעשה ברבן גמליאל ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא, שהיו באין בס-פינה, ולא היה לולב אלא לרבן גמליאל בלבד, שלקחו באלף זוז וכו'. למה לי למימר שלקחו באלף זוז, להודיעך כמה מצוות חביבות עליהן.

שואל ה"שפת אמת" [עהש"ס]: לכאורה איך ראינו כמה מצוות חביבות עליהם, והרי מן הדין חייב לתת על כל פנים עישור נכ-סיו עבור מצות עשה?

ומיישב: יש לומר שלא היה [הלולב] כל כך ביוקר, רק שנתן רבן גמליאל מוטב לבו אלף זהובים, כמו שראינו באנשים גדולים שנתנו בעבור המצות ככל שביקש המוכר, ואף רבן גמליאל נתן מעצמו סכום גדול כזה. ועיי"ש בהמשך דבריו.

שואל ה"ערוך לנר": איך מוכח מכאן שמצוות חביבות על כולם, בו בזמן שרק רבן גמליאל הוזיל מכיסו אלף זוז למצות לולב?

ועוד יש להבין, מדוע הוצרך רבן גמליאל לפזר סכום כזה גדול כ"אלף זוז" לצורך לולב, וכי לא היו מצויים לולבים יותר זולים בשוק?

אולם, מסביר ה"ערוך לנר" זצ"ל: מזה נראה בעליל שבאותו מעמד היו הרבה אנשים שרצו לקנות את הלולב, וכל אחד מהם הוסיף על מחירו עד הסכום: תשע מאות תשעים ותשע זוז. מרוב תשוקתו לזכות באותו לולב מהודר, שילם רבן גמליאל עבורו אלף זוז. נמצא שממה שלקחו רבן גמליאל באלף זוז, נראה עד כמה מצוות חביבות עליהם - על כולם.

(אסיפת אמרי"ם)

והשיאנו ה"א את ברכת מועדיך:

אומר ה"תפארת שלמה" זי"ע: והשיאנו הוא מל' נשואין שתהיה

הקדושה שורה עמנו מזמן המועד הזה עד המועד הבעל"ט, ולא יפסק כמו קידושי אשה, דא' בגמ' האומר לאשה היום את אשתי ולמחר אי את אשתי, קדושת הגוף לא פקעה בכדי.

וזה ג"כ אנו מתפללים בכל המועדים "והשיאנו" שיהיה בבחינת נישואין שלא יפסק הקדושה.

הרבי ה"פני מנחם" אמר: לשון "והשיאנו" יש לו עוד פירושים, להתרומם ולעלות גבוה, ורוממתנו מכל הלשונות, 'וארוממנהו'. והשיאנו הוא ג"כ מלשון השחזה וחדוד, משיאה ע"ג חברתה, וג"כ לשון להדליק, משיאין משואות. והבן.

ה"יסוד העבודה" ז"ע אומר: והשיאנו מלשון משיאין משואות [ר"ה כ"ב], שהאור של החג יבער בנו כמו להבת אש.

(אסיפת אמרי"ם)

הרוממות של חג הסוכות - התחסדות עם הבריאה כולה

והנה כל מאמרי חז"ל אלו המלמדים אותנו את גודל חביבותם של כלל ישראל לפני ה', שהם המרכז והתכלית של כל הבריאה, נאמרו כלפי מצב ישראל בכל ימות השנה, אולם בחג הסוכות מצינו הרבה יותר מזה, שכלל ישראל מצווה להקריב קרבנות מיוחדים לתיקון כל הבריאה - שבעים פרים כנגד שבעים אומות העולם. דבר שלא מצינו דוגמתו בכל זמן אחר בשנה!

וזה אומר דרשני, במה נתייחד חג הסוכות לענין זה יותר משאר הזמנים, שהרי כאמור כל מעשינו בכל השנה כולה ג"כ פועלים בכל הבריאה ובכל העולמות, ואעפ"כ לא מצינו בשום מקום שעלינו לעשות פעולות מיוחדות לצורך כך, אלא אדרבה על ידי הפעולות הרגילות שאנו עושים, התורה שאנו לומדים, התפילות שאנו מתפללים, המצוות שאנו מקיימים, ממילא זה פועל את התיקונים הנצרכים, גם מבלי שתהיה לנו שום ידיעה בזה (עי'

נפה"ח ש"א פכ"ב). ומה נשתנה חג הסוכות שבו נצטוו לעשות מעשים מיוחדים עבור תיקון הבריאה?

אלא למדנו מכאן שלב נוסף ברוממות הנפלאה של ימי חג הסוכות, שאין כדוגמתן בשום זמן אחר. דהנה האדם בטבעו קשור עם עצמו ועם צרכיו האישיים, ואם הוא לא עובד על עצמו, אזי מצד הטבע החומרי שבו, הוא נשאר שקוע בתוך עצמו, וכל מחשבותיו ורצונותיו והתעניינותו אך ורק סביב העיסוקים הפיסיים שלו. וגם כשהוא מתעניין בזולתו, הכל רק לצורך עצמו. ותפקידו של האדם הוא לרומם את עצמו להסתכלות יותר רחבה, ולהבין שהוא זולתו אינם סותרים במציאותם זה לזה, אלא אדרבה הם משלימים זה את זה, שהרי האדם אינו יכול לה-תקיים לבדו, והוא זקוק לזולתו בין לצרכיו הגשמיים וקל וחומר לצרכיו הרוחניים!

ומתוך הסתכלות רחבה זו, ממילא יגיע האדם לאהבת הבריות, שהרי הוא רואה אותם כחלק ממנו, והצרכים שלהם הם צרכיו, והרצונות שלהם הם רצונותיו, ודאגתו להם היא דאגתו לעצמו! ויש בזה דרגות רבות, עד כמה האדם הצליח להרחיב את מעגל ההרגשות שלו ולחוש את הסובב. יש שכולל ברגשותיו את משה-פחתו הקרובה, ויש את כל אחיו לדעה, וכן הלאה - בני עירו, בני מדינתו, כל כלל ישראל...

והנה כאן בחג הסוכות זמן שמחתנו, כאשר כל כלל ישראל עלו לרגל ואיש לא אמר צר לי המקום - מגודל השמחה ורחבות הלב שהיתה שם (ראה להלן עמ' קכ), כאן התרוממו כלל ישראל כל כך מהצמצום החומרי, עד שהם כללו בעבודתם לפני ה' את התשוקה להצלחת כל העולם כולו ואפילו אומות העולם! שהרי סוף סוף כולם בראוי של מקום, ולכל אחד יש חלק בהשלמת הבריאה ותיקונה.

ועל זה הקב"ה משבח את כלל ישראל בעלייתם לרגל: "מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב" - בני אברהם אבינו שנקרא נדיב (סוכה מט ב), שבנדיבותו תתחסד עם כל הבריאה כולה. ואנו בניו

ריתחא דאורייתא

רבים הקשו: מדוע אין מברכים על מצות אכילה בערב יום הכיפורים?

הנצי"ב, בספרו "העמק שאלה" (פרשת וזאת הברכה) תירץ על כך, כי מצות אכילה בערב יום הכיפורים אינה אלא הכנה לקראת תענית יום הכיפורים, ולא תיקנו חכמים ברכה אלא על גוף המצוה ולא על ההכנה למצוה.

קשה: מדוע אם כן נתקנה ברכה על מצות שחיטה, והלא אין מצוה לשחוט, אלא שאם רוצים לאכול צריך להתיר את הבהמה באכילה על ידי השחיטה, ונמצא כי השחיטה אינה גוף המצוה אלא הכנה לאכילה בלבד?

כמו כן קשה: מדוע נתקנה ברכה על טבילת כלים, הלא אין כל מצוה לטבול כלים, אלא שאם רוצים להשתמש בכלים צריך לטבולם, ונמצא כי הטבילה אינה גוף המצוה אלא הכנה בלבד?

תירוצי הגרי"מ פיינשטיין והגר"ח פ' שיינברג צוק"ל: לגבי יום

הכיפורים עד שלא התענה ביום הכיפורים - לא עשה כלום באכילתו. מה שאין כן לגבי שחיטה, גם אם לא אכל לבסוף, מכל מקום השחיטה שניתה את מצב הבשר. כמו כן לגבי טבילת כלים - הטבילה שניתה את מצב הכלי.

תירוצי הגרי"ש אלישיב צוק"ל: אכילה בערב יום הכיפורים הינה מצוה בפני עצמה, אך הואיל והיא הכנה למצות התענית ביום הכיפורים עצמו, הרי היא נחשבת כביכול ל"טפילה" למצוה "העיקרית", ולכן לא יברך עליה.

מה שאין כן בשחיטת בהמה על מנת לאוכלה, ובטבילת כלים על מנת שיוכל להשתמש בהם, הרי אין מצוה באכילת הבהמה ולא בשימוש בכלים, אלא אדרבה, ציוונו התורה וחז"ל להקדישם מצות שחיטה ומצות טבילת כלים לפני שימושנו הגשמיים. א"כ בכי האי גוונא לא מסתבר לומר שהמצוה "טפי-לה" לשימוש ה"עיקרי" והוא השימוש הגשמי. אלא זה ברור שבכי האי גוונא המצוה עומדת בפני עצמה והיא ה"עיקר" לע-נין ברכה, ולכן יברך גם על השחיטה וגם על טבילת כלים..

(מרפסין איגרי)

ממשיכי דרכו, יש בנו גם כן את הכח לצאת מהצמצום הפרטי שאנו שרויים בו, ולראות את עצמנו יותר גדולים, יותר מרוממים, עד כדי תשוקה עזה להיטיב עם כל הנבראים!

(עבודת ימי הסוכות)

בגודל מצות ישיבת סוכה [בדברי יסוד ושורש העבודה, מהג"ר דן סגל ומהגרמ"ד שליט"א]

ע' יסוד ושורש העבודה שער האיתון ריש פ' יב שכ' דכל רגע שאדם שווה חוץ לסוכה בלתי הכרחי עובר במ"ע, וכ' שם "ולא-משיל דבר זה אם צריך לשתי' ומוכרח לצאת מן הסוכה לבית לומר להביא לו המשקה לסוכה אסור לו לשהות בביתו רק שיעור הדיבורים של צרכי השתי', ויהי ככלותו לדבר מיד חייב לשוב לסוכה, כי אם ישהה מעט יותר מכדי צרכו בביתו עובר על מ"ע זו דבסוכות תשבו ז' ימים". וע"ש שכ' לדקדק יסוד לאיסור זה מדברי האבודרהם בהל' סוכה ואעתיק לשונו "כתוב בחידושי רב"ש מפני מה מברכין על הסוכה כל ז' ובמצה אין מברכין אלא לילה הראשון. אם תאמר מפני שהלילה ראשון היא חובה ומכאן ואילך רשות, סוכה ג"כ הלילה הראשון היא חובה בלבד, שהרי אם רצה לאכול בשאר הימים פירות חוץ מהלילה הראשון אוכל פירות אין צריך לאכלם בסוכה, ואם כן מאי שנא סוכה ממצה. ויש לומר דכי אמרינן בסוכה לילה הראשון חובה הני מילי האכי-לה, אבל הישיבה חובה היא בכל הימים, שא"א שלא יעמוד מעט בביתו או ביום או בלילה וישן מעט, ואותו מעט צריך לעמוד בסוכה, הלכך על הישיבה מברך לישיבה מה שאין כן במצה".

ושמעתי בנעילת החג מהגה"צ ר' דן סגל שליט"א בשם רבו הגרשז"א זצ"ל שאמר שהגם דלהלכה לא נקטי' כחומרנו של יסוד ושורש העבודה, אך הוא מבין רעיון הדבר, ונצייר לעצמינו אילו כל רגע ורגע שהיינו שוהים מחוץ למקום מסויים היינו מא-בדים עשרת אלפי דולרים, כמה היינו משתדלים שלא לצאת חוץ לאותו מקום לאף רגע.

שוב שמעתי שגם הגרמ"ד הלוי דבר בזה בנעילת החג, והעיר על דברי יסוד ושורש העבודה ממש"כ הר"מ דמותר לאכול פי-רות מחוץ לסוכה, ולהיסושוה"ע תיפו"ל דחייב בלא"ה להיות בסוכה, ותי' דאיירי בהיכ"ת דאינו מחוייב להיות בסוכה כגון בדרך להתפלל וכיו"ב, ובשעה זו מותר באכילת עראי חוץ לסוכה. עוד העיר מהא דפטור בלימוד בעיון מלימוד בתוך הסוכה (כמבואר בסוכה כח:), ולדברי היסוד ושורש עבודה אמאי עדיף מצות ת"ת ממצות סוכה, ורק דנ' דזה ק' רק אם הפטור מסוכה כשלומד בעיון הוא מדין תשבו כעין תדורו, אך למש"כ רש"י שם דפטור מדין מצטער ונמצא דהוה פטור א"ש טפי עכ"ד. ולא הבנתי כוונתו על בוריו. [תשס"ו]

(המשגיח הגה"צ ר' דן סגל שליט"א)

ביאור ענין דנעילת החג [הג"ר דן סגל שליט"א]

במוסף אומרים "והשיאנו ה' אלקינו את ברכת מועדיך" וע' באבודרהם על סדר תפלות הפסח בד"ה והשיאנו כו' וז"ל וגם יתכן לפרש שהוא מלשון משא בני קהת (במדבר ד, טו), כלומר הטעינו את ברכת מועדיך עכ"ל. ושמעתי בשם הגר"ח סווע-רדלאף שליט"א בשם הגר"ל מאלין זצ"ל שהי' אומר דעל איזה

שעה מכוונים בזה, על שעת נעילת החג, דאותה שעה מבקשים מהקב"ה להטעינו בברכת מועדיך.

ושמעתי מהג"ר דן סגל שליט"א [בנעילת החג תשס"ו] דהכ-וונה של נעילת החג אינו שרוצים לנעול ולסגור את החג, אלא דצריכים לעשות סיכום על החג ולהבהיר את החג שנדע עם מה אנחנו יוצאים מהחג, וכמו שעושים סיכום מהסוגיא שיהי' ברור לנו מה יוצא מהסוגיא. ונראה דבחג הסוכות עיקר הברכת מו-עדיך הוא ענין של עבודת ה' בשמחה, שזהו עיקר עבודת היום. והנה היום השביעי של סוכות הוא הושענא רבא, שהוא יום גדול מאד, וכמו שידוע שהח"ס בשמח"ת האחרון של חייו לא הי' מוקד באותה שמחה, ושאלו ע"ז והשיב להם דבר"ה ויהי' עבר זכאי אך בהוש"ר נזרק מספר החיים. ומבו' דהוש"ר הוא יום כ"כ גדול. וצ"ב מהו ההכנה ליום זה, דהנה בר"ה איכא הכנה דאלול, וכן יוה"כ איכא עשי"ת, אך מה היא ההכנה להושענא רבה. ונ' דההכנה לזה הוא עבודת ה' בשמחה, והרי כתוב דבסוכות איכא דין שמחה יתירה ואיכא מצות ושמחתם לפני ה' אלקיכם.

והנה איכא שני סוגים במעלת השמחה א' להיות בשמחה, ב' עבודת ה' בשמחה. ובשמחה דסוכות איכא שניהם, דאיכא מצות הרגל דזהיית אך שמח - להיות בשמחה, וכן איכא חיוב לעשות את מצוות החג בשמחה, ונמצא שבסוכות שייך לקיים החיוב דעבודת ה' בשמחה באופן משונה מכל השנה, כי הע-בודת ה' בסוכות היא אפי' במעשים שנחשבים בד"כ למעשים של חול שאין בהם עבודת ה', שהרי בסוכה ישיבה וטיול ושיחה הכל הוא מצוה ועבודת ה' של ישיבת סוכה, ונמצא דכל החיים חיותו בימים קדושים אלו הוא עבודת ה' וקיום מצוה, וצריך להיות בשמחה בכל זה.

והאופן איך שייך קיום לדברים שקיבלנו בחג הוא ע"י לימוד התורה, שזהו האופן איך לעשות קיום על כל עליי' ורוממות, ובלא זה יש סכנה שהמעלות שקיבלנו לא יתקיימו בידינו, וכמו דבשמו"ע פעמים אדם נתרומם כ"כ אך פתאום אחר שמו"ע נופל להארץ, והאופן איך לקיים אותה רוממות הוא ע"י לימוד התורה, ונפסק בשו"ע דמיד אחר התפלה ילמוד קצת, וה"נ השמירה של מעלת החג היא ע"י תורה.

[כאן מקום לציין למה ששמעתי מהגר"י גלינסקי זצ"ל תשרי תשס"ו, דחז"ל אומרים איזהו שוטה המאבד מה שנותנים לו, והנה קיבלנו מתנות כ"כ גדולות כר"ה ויהי' כ"כ וסוכות, ולא נהי' שוטים לאבד אותם מתנות גדולות].

ע' בחת"ס עה"ת שפי' הא דכתיב הזורעים בדמעה ברנה יקצו-רו, דאיכא שני דרכים איך לפעול בשמים א' בבכי ב' בעבודת ה' בשמחה, דזהו ענין זמירות מלשון זמירה שזומר וחותר הרקיעים. והכוונה של הזורעים כו' הוא דבין אם יזרע בדמעה ובין אם יזרע ברנה - יקצורו, כי שתי הדרכים פועלות. אך ההבדל ביניהם הוא דהלוח ילך ובכה - ר"ל הזורע בבכי - נשא משך הזרע, את מה שהוא זרע הוא יטול. אכן אם "בא יבא ברנה" - הזורע ברינה, אז נושא אלומותיו, שיקבל הרבה יותר ממה שהוא זרע. [נעילת החג אצל הגה"צ ר' דן תשס"ו]

(הגה"צ ר' דן סגל שליט"א)

מי שאינו יכול לשתות מים בסוכה האם איכא ענין שלא לשתות מחוץ לסוכה [תשס"ח]

במשעתי בשם הגר"ר שמחה שוסטל זצ"ל דפער נכנס עם איזה בחורים לביתו של הגר"ש היימן זצ"ל בחג הסוכות והיו יושבים בבית וכבדם עם איזה משקה ולא רצו לשתות, ואמר להם הגר"ש דהוא חולק עליהם, דנראה דמה דאי' במי שמקפיד שלא לאכול ולשתות מחוץ לסוכה דהרי"ז משובח, הוא רק לענין אם יש לו נידון דון אם לאכול בסוכה או מחוץ לסוכה, שיאכל בסוכה כדי לקיים מצות סוכה, אבל היכא דממנ"פ אינו אוכל בסוכה והנידון הוא אם לאכול או לא לאכול, לא נא' לענין זה דהרי זה משובח, שהרי כשאינו אוכל אינו מרבה בשיבת סוכה, וכל הך ענין הוא רק דמה שמרבה ומוסיף בשיבת סוכה הרי"ז משובח ע"כ שמעתי. [מפי ש"ב הבה"ח א. ב נ"י בשם דודי הגר"ר ירוחם ציילברגר שליט"א בשם הגר"ש זצ"ל].

וכדברי הגר"ש ממשיך אמר גם הגר"ד, שהי' פעם מחוץ לירושלים ולא הי' לו סוכה, והי' לו נידון אם לשתות מים או לא, והכריע לעצמו דכל הך ענין דהרי"ז משובח שייך רק היכא דיש לו היכולת ליכנס לסוכה והנידון הוא אם לשתות חוץ לסוכה או תוך הסוכה בזה שייך הך ענין, אבל היכא דאין לו סוכה והנידון הוא אם לשתות או לא, לא שייך הך ענין, וכשחזר לירושלים הסכים הגר"ז לסברתו. ושמעתי מהגר"א גרבוז שפעם הי' בביתו של הגר"ד ובנו ר' חיים הי' ישן בסוכה, וכבדו בבוטנים ואמר לו דלא שייך הכא הענין דהרי זה משובח כיון דבלא"ה אינו יכול ליכנס לסוכה.

עוד שמעתי מהגר"ל שפעם ביקר את הגר"ז ביחד עם אביו ז"ל ונתנו להגר"ז כוס תה עם חלב והי' ניכר שהי' דן אם ליכנס לסוכה או לא, ואחר איזה רגעים אמר עס איז צו שווער פאר מיר אריינגיין, ושתהו חוץ לסוכה ע"כ, ואמר הגר"א דלמד מהמעשה הזה דבלא"ה הי' נכנס לסוכה ולא כמו שרגילין לומר דהגר"ז לא הי' מקפיד על זה, וגם דכיון דממנ"פ לא הי' נכנס לסוכה שתה מחוץ לסוכה.

שוב שמעתי מהגר"ר זאב ברלין זצוק"ל ששמע מהגר"ד שפעם בא רב אמריקאי לבקר את הגר"ז בסוכות, והגר"ז הי' לו כוס תה והסתכל בסוכה וראה שבנו ר' חיים ישן שם, ולכן ישב בסלון עם האורח ושתה הכוס תה, וראה איך שהאורח מסתכל עליו בתמיהא [וכי זה הוא הגר"ז...]. ואמר לו הגר"ז וכי אם לא אשתה הכוס תה אקיים מצות סוכה? הרי ממנ"פ איני יכול לשתותו בסוכה דאיני יכול ליכנס לשם, וא"כ אין סיבה שלא לשתותו חוץ לסוכה עכ"ד. [שוב שמעתי מהגר"ש משה שטענה זו טען הגר"ז להגר"א אודות שתייה חוץ לסוכה כה"ג והגר"א ז"ל קיבל דבריו ושתה מחוץ לסוכה].

[בשנת תשפ"א: ראיתי בספר אמרי מרן ר"מ הלוי שיצלמ"ח שכתוב שם וז"ל, סיפר לי א' שמרן זצ"ל הלך פעם עם הגר"א ז"ל מלצר זצ"ל בסוכות, והגר"א לא רצה לשתות חוץ לסוכה משום מש"כ השו"ע דהמחמיר שלא לשתות חוץ לסוכה תבא עליו ברכה, ואמר מרן שלא לשתות כלל ולשתות חוץ לסוכה שניהם שוין דבשניהם אינו שותה בסוכה, וממילא אין נפ"מ לשתות או שלא לשתות].

שאלות ותשובות (מהגר"ש אלישיב זצוק"ל)

אגוד בסוכה

שאלתי לרבנו: מה שהולך ומתישב בסוכה לאגוד הד' מי-נים 'בערב סוכות', האם צריך דוקא בסוכה. והשיב יש מנהג כזה (ערב חג הסוכות תשס"ה).

אמר ה'יהי רצון' שאומרים בשעה שאוגדים את הלולב - הנדפס בכמה סדורים. ואחר שסיים ה'יהי רצון', תמה רבנו על הנאמר שם: 'ותתן לי זכות שאאגוד אותם בבית מקדשך במהרה בימינו אמן', ע"כ, מה הענין לאגוד בבית המקדש? אפשר הרי לאגוד בבית, ולבוא אחר כך לבית המקדש. (ערב חג הסוכות תשס"ה).

התפלה שהתפלל רבנו בשעת אגוד הלולב בערב חג הסוכות

יהי רצון מלפניך ה' אלקי ואלוקי אבותי, שיתקשרו על ידי אגודת לולב זה הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה. ועל ידי שלושה הדסים שהם כנגד שלושה אבות אברהם יצחק ויעקב, ועל ידי שני בדי ערבות שהם כנגד משה ואהרן, ועל ידי לולב ואת-רוג שהם כנגד יוסף ודוד, יתקשרו ארבע אותיות של שמך הגדול והקדוש, ועל ידי שלושה הדסים אות יו"ד של שמך הגדול, ועל ידי שני בדי ערבות מלוי ה"א של שמך הגדול, ועל ידי הלולב מלוי וי"ו של שמך הגדול, ועל ידי האתרוג מלוי ה"א אחרונה של שמך הגדול. ומשם תשפיע לעבדך (פלוני בן פלונית) אמתך חיים טובים שעולה כמנין 'הדס' וכמנין 'לולב' עם שתי המלות, ותתן לי זרע כשר וחכם וצדיק שעולה כמנין 'ערבה' עם הכולל, ותתן לי לב טוב וכשר להבין תורה שעולה כמנין 'אתרוג' עם הכולל, ותתן לי זכות שאאגוד אותם בבית מקדש במהרה בימינו, אמן.

(עובדות והנהגות)

אך ראיתי מובא שהגר"ר נחום זצ"ל דיין מהר"מ שלא כדברי האחרונים הנ"ל, דכתב "מותר לשתות מים ולאכול פירות חוץ לסוכה, ומי שיחמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לסוכה אפילו מים הרי זה משובח" ומשמע דגדר החומרא הוא עצם ההמנעות משיית מים, דלא רק כשמזמנת לפניו סוכה יקפיד לשתות מים דוקא בסוכה, אלא אפילו אם אין מזמנת לפניו סוכה יקפיד שלא לשתות מים חוץ לסוכה. ואמנם עי' במקו"א שהארכתי מהגר"ש מ'בבי' מצות סוכה, ולדבריו כן יוצא לדינא.

ושמעתי מדודי הגר"מ ברסלר שליט"א לפרש בזה עפ"י מה ששמע מהגר"ר משה שפירא זצ"ל לדיין מדברי הר"מ רפ"ו מסו' כה דאיכא ב' קיומים בסוכה, א' - מה שקובע הסוכה לעיקר בית דירתו. ב' - שהמעשה דירה יהא בסוכה, ומעתה י"ל דאפי' באופן שאינו יכול לשתות המים בסוכה ואין את הקיום השני, מ"מ כיון

שיש בזה איזה דרגא של מעשה דירה הוי כביטול במקצת של הדין הא' לקבוע שהסוכה הוא מקום דירתו, שהרי קובע במקצת את דירתו מחוץ לסוכה.

ועיקר יסוד הג"ל במצות סוכה שצריך לקבוע את הסוכה לעי-קר מקום דירתו אמר גם הגרא"י הלוי שליט"א, ודייק כן גם מדברי הר"ן (דף כג. מדפי הרי"ף) שכתב וז"ל, סוכה שבעה כיצד גמר לאכול לא יתיר סוכתו. נ"ל דהיינו טעמא דכיון דאמר רחמנא בסוכות תשבו שבעת ימים צריך שתהא לו סוכה כל שבעה, והיינו דקתני סיפא אבל מוריד הוא הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יום טוב האחרון של חג, כלומר שאף על פי שצריך כל שבעה לעשות סוכתו קבע היו לו כלים נאים ומצעות נאות ראוי שיהו בסוכה כל שבעה, אפילו הכי מפני כבוד יום טוב האחרון של חג ראוי להורידן עכ"ל, והדברים עתיקים.

[תשע"ז: שמעתי מש"ב הבה"ח י. א. בוסל נ"י ששמע מהג"ר יעקב שיף שליט"א שהגרי"ד בי"ט טפ"י, דמה דאיתא דמי שהחמיר על עצמו שלא לשתות חוץ לסוכה הרי"ז משובח הוא משום דכל פעם ששותה בסוכה אף אם אין לו חיוב להיות בסוכה מ"מ יש לו קיום מצוה, ומחמת אותו קיום הרי"ז משובח, וא"כ אם ממנ"פ לא ישתה בסוכה ליכא סיבה שלא לשתות כמובן. והגרי"י שיף העיר על זה מלשון הר"מ דמשמע דהענין הוא להחמיר שלא

לשתות חוץ לסוכה ולא להחמיר לשתות בסוכה, עוד העיר דבגמ' מבו' דהחידוש בזה הוא דלא נימא דמחזי כיוהרא, ואם נימא דאיכא קיום מצוה פשיטא דלא שייך בזה מיחזי כיוהרא. ולכן העלה דבע"כ הענין הוא שלא לשתות חוץ לסוכה, ואמר דנפ"מ בזה הוא דמי שאינו מחמיר על עצמו שלא לשתות כלל חוץ לסוכה אלא לפעמים שותה חוץ לסוכה, שוב אין לו ענין להחמיר על עצמו לפעמים לשתות בסוכה כיון דממנ"פ אין כל שתייתו בסוכה, אכן להגרי"ד שהוא משום קיום המצוה, ודאי איכא ענין בזה.]

וכמדומני שגם הגרא"ל שטיינמן נקט דגם כשאין לו סוכה אם לא שותה חוץ לסוכה הרי זה משובח, דהנה דעת מהר"ם מרוטנברג (הובא בשו"ע או"ח קי"ו) שצריך להסמך תפילת הדרך לברכה אחרת שתהי' ברכה סמוכה לחברתה, ונסתפקו במי שיצא לדרך בחוה"מ סוכות, ונוהג להחמיר שלא לאכול ולשתות כלום חוץ לסוכה, האם עדיף לוותר על סמיכות הברכה לחברתה או לוותר על שתיה או טעימה חוץ לסוכה. וכתב הגרא"ל (ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה עמ' שכט) דמסתבר דעדיף לאכול כדי שיהא ברכה סמוכה לחברתה, דהא לדעת מהר"ם צריך לעשות כן מעיקר הדין, אבל שלא לשתות ולטעום כלום חוץ לסוכה זה רק מעלה דהרי זה משובח עכ"ד, ולכאורה איירי בכה"ג דממנ"פ

ריתחא דאורייתא

שתיית מים חוץ לסוכה

כשהיו במינסק בשעת מלחמה"ע הראשונה היה אחד שראה את מרן הגרי"ז זצ"ל שותה חוץ לסוכה אע"פ שהיה באמצע סעודה, והעיר לו שבמשנה ברורה מחמיר בזה, ומרן הגרי"ז זצ"ל שמע וצעק למרן להמשיך לשתות. סיפר לי אחד שמרן הגרי"ז זצ"ל הלך פעם עם הגרא"ז מלצר זצ"ל בסוכות, והגרא"ז לא רצה לשתות חוץ לסוכה משום מש"כ השו"ע (סי' תרלט סק"ב) דהמחמיר שלא לשתות חוץ לסוכה תבא עליו ברכה. ואמר מרן שלא לשתות כלל ולשתות חוץ לסוכה שניהם שוין דבשניהם אינו שותה בסוכה, וממילא אין נפק"מ לשתות או לא לשתות.

בענין הוצאת אתרוגים לחו"ל בשביעית

הנה במסכת שביעית (פ"ו מ"ה) איתא אין מוציאין שמן שריפה ופירות שביעית מהארץ לחוצה לארץ. הנה ה' פולמוס גדול לגבי האתרוגים שהיו מביאים כל השנים מאר"י לחו"ל, האם מותר להביאם לחו"ל בשביעית, והי' כמה עצות ואופנים אין להביאם לחו"ל באופן המותר, וכמדומה דיש עצה בזה המובאת בשם רבי יהושע לייב די-סקין זצ"ל, והיה עוד עצה אחרת שעשו שלא קנו הסוחרים את האתרוגים מהגויים שמכרו את האתרוגים רק לאחר שהוציאום לחו"ל, דאז נמצא שהגוי הוציא ושוב ליכא איסור. והעצה זו היה נוגע בזמנם שלא היו פרדסים של יהודים באר"י אלא האתרוגים היו מפרדסים של גויים בכפרים, ואף כשאנו הגענו לכאן היה כן, שהיה אתרוגים משכם, ומאום אל פחם, וקעברע, כנראה לעיל בענין אתרוגים אלו).

והנה בימים עברו לא היו מצויים אתרוגים, ולא ה' אתרוג לכאור"א, אבל רבי הערש לייב זצ"ל ורבי רפאל שפירא זצ"ל כן השיגו אתרוגים לעצמם, לרבי הערש לייב ה' אתרוג מאר"י ולרבי רפאל ממרוקו, ומרן הגרי"ז זצ"ל לא היה לו אתרוג ונהג לקחת את האתרוגים שלהם במתנה על מנת להחזיר ולצאת בו ידי חובתו, ובשנת מוצאי שביעית לא הלך מרן הגרי"ז לרבי הערש לייב ליטול את האתרוג שלו כ"א אל רבי רפאל. וכשראה רבי הערש לייב שמרן הגרי"ז לא בא, שלח לקרוא לו ושאל אותו מדוע אינך רוצה ליטול את האתרוג שלי בשנה זו, וענה לו הגרי"ז אל תתמהו כי שנה זו היא מוצאי שביעית והוא חושש אולי זה עתה מגיע זמן הביעור, כי בזמנם לא היו בקיאים בזמן הביעור של אתרוגים מתי הוא. והנה כשהלך מרן הגרי"ז לישון לפנות בוקר הגיע אליו שליח מרבי הערש לייב לקרוא לו שיקום ויבוא לביתו. כשהגיע לביתו של רבי הערש לייב ראה אותו יושב עם הרבה ספרים סביבו, והיינו שרבי הערש לייב לא הלך לישון אלא היה עוסק בסוגיות אלו כדי להוכיח מתי הוי זמן הביעור של אתרוגים באר"י, ואחר שמצא רא' קרא למרן הגרי"ז שיבוא אליו. כשהתחיל רבי הערש לייב להרצות לפניו את הדברים ראה מרן הגרי"ז בש-עונו שכבר לפנות בוקר, ולכך הלך אל הפינה והתחיל לברך ברכת התורה, וכשרבי הערש לייב ראה את זה 'האט ער גע-קרעכצט', ואמר מה, הוא עדיין לא אמר ברכות התורה. אחר שגמר מרן הגרי"ז את הברכות פנה לשמוע את דברי רבי הערש לייב ואת ראייתו, אולם בחריפותו סתר על אתר את הוכחתו. וראיתי מובא שמיד אחר הסוכות צוה רבי הערש לייב שיעשו מהאתרוג מרקחת ולאכלו תיכף כי לאחר מכן כבר חשש שמא הגיע זמן הביעור.

(אמרי מרן ר"מ הלוי)

מצוות סוכה – קרבת אלוקים ע"י שמארחים את הקב"ה במשך ז' ימי החג

חומרא גדולה מצאנו בגדרי קיום המצוה של ישיבת סוכה בדברי בעל היסוד ושורש העבודה וזה לשונו: אסור לו לשהות בביתו רק שיעור הדיבורים של צרכי שתייה. ויהי ככלותו לדבר מיד חייב לשוב לסוכה, כי אם ישהה מעט יותר מכדי צורכו בבית עובר על מצות עשה של בסוכות תשב... ועל כל רגע ורגע ששהה בביתו חוץ לסוכה על לא דבר הכרחי כנ"ל, עובר על מצות עשה מן התורה... (שער האיתון י"ב).

ולכאורה יש לתמוה מניין למד בעל היסוד ושורש העבודה חומרא גדולה זו שאין לצאת מהסוכה אם לא להכרח גדול, ואף זה לזמן קצר בצמצום, הרי גדר חיוב הישיבה בסוכה הוא תשובו כעין תדורו (סוכה כ"א). ודרכו של כל אדם לצאת מביתו לצרכים השונים אף שאינם בגדר אונס, ואיננו מצמצם יציאתו בדקדוק, ואם כן הוא הדין גם בדין הישיבה בסוכה, וצריך ביאור. ויש לבאר: אדם שיזכה לארח את הגאון רבי עקיבא איגר, אולם ידע מראש כי זוכה לזה ליום אחד בלבד, שבו יכול הוא לשאול את רבי עקיבא איגר שאלות ועצות ללמוד עימו ולהתברך ממנו, ינצל את שהותו של האורח עד תום. כל בר דעת לא יניח את האורח אף לא לרגע, ישהה בקרבתו ככל שיוכל, ורק בלית ברירה יוותר על האפשרות להנות ממנו עצה ותושיה, דעת ותבונה. ואם יאמר לו אדם אחר כי הוא מסכן ואומלל, שכן כבול הוא לאורחו ואיננו יכול לצאת ולבוא כרצונו, ילעג לו המארח ויאמר לו כי אדרבה, מאושר הוא מהזכות המופלגת שנפלה בחלקו, וכלל אי אפשר לכוונות מציאות זו כעונש או חסרון. הוא הדין והיא המידה ביחס לחג הסוכות. בחג זה הקב"ה משרה את שכינתו בסוכה, וכביכול מתארח אצל כל אחד ואחד מישראל למשך ז' ימי החג. וכפי שגילו חז"ל (זוה"ק רעיא מהימנא אמור ק"ג) שהסוכה היא "צילא דמהימנותא" צל האמונה המבין בשכלו ומרגיש בליבו כי אכן הוא מארח כביכול את הקב"ה, לא יעזוב את הסוכה אף לא לרגע. לא הכרח או חיוב יאלצוהו להישאר בסוכה, אלא הוא עצמו מתוך הבנה למעלות העליונות בהן יכול הוא לזכות, ומתוך הכרה כי זוכה הוא לקרבת אלקים שכמעט ואי אפשר להשיגה בשאר ימות השנה, ירצה בכל מאודו להישאר בסוכה עד כמה שיכול. אדם שאלו הן הרגשותיו והשגותיו יצא מהסוכה רק בלית ברירה, ואף אם על פי גדרי הדין שהיה מחוץ לסוכה מעבר לשיעור זה זה איננה בגדר "ביטול מצות עשה" מכל מקום פשוט כי בעומק הדברים יש בזה משום ביטול עניינה ומהותה הפנימיים של המצוה, שהם דביקות וקרבת אלקים (ולא עוד אלא שהיודע כי כך הם פני הדברים, ומרהיב עוז ויוצא מהסוכה, מזלזל כביכול בהקב"ה, מבעט בשכינה ומואס במצוות, שהרי כל מעשה שעושים בסוכה נחשב למצוה, בעוד שאותו מעשה עצמו שנעשה מחוץ לסוכה איננו מצוה ואין לך בזיון גדול יותר מאשר היכול לחטוף מצוות של קרבת אלקים בקל, ואיננו עושה זאת) [דולה ומשקה]

מסירות נפש בזמן המלחמה

רוב הציבור כאן לא זכה לראות את קדושת אור פניו של הרב מבריסק זצ"ל, אנחנו הנמלים זכינו לראות את האיש הקדוש הזה שכל החובות הלבבות התגלם בו מי שראה את הבריסקר

לא ישתה בסוכה ואפ"ה נקט דשייך הך כלל דהרי זה משובח. [תשפ"א]

ובאלול תשפ"א יבא לאור ספר היקר שיעורי הלכה מהגר"ש פעלדער שליט"א, ושם בפרק כג דן בנידון זה, והעיר שם לדברי שו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' צה שכנראה הבין דכל הסיבה להחמיר על מים ופירות חוץ לסוכה הוא רק משום מיגדר מילתא, משום חשש שמא יבוא לאכול או לשתות דבר שחייב בסוכה מחוץ לסוכה. ולפי"ז י"ל דגם בנ"ד יש ענין להחמיר שלא לשתות מים מחוץ לסוכה משום מיגדר מילתא.

ובענין מי שיש לו פטור של הולכי דרכים או מצטער, אמר הגר"מ דאין שום ענין להחמיר לאכול רק דברים שאינם חייבים בסוכה, שהרי הוא פטור מן הסוכה. אבל מי שאינו פטור מן הסוכה, אלא רק ה' אונס ופטור מדין אונס רחמנא פטרי' דכל התורה כולה, אם ה' לו ברירה לאכול רק דברים הפטורים מן הסוכה או לאכול דברים שחייבים בסוכה, תליא בנידון של המר-דכי גבי ציצית, אם אדם רשאי להכניס עצמו לחיוב מצוה במצב שאינו יכול לקיימה ויהא פטור מדין אונס, שלהמתירים ה"נ יכול להכניס עצמו לחיוב סוכה אע"פ שאינו יכול לקיים את החיוב, ולהאוסרים להכניס עצמו לחיוב מצוה שאינו יכול לקיימה ה"נ אסור. אמנם נראה שבדרך כלל מי שהוא אונס ואינו יכול לישב בסוכה, יהא לו גט פטור של תשובו כעין תדורו, דהרי גם בביתו בכה"ג שהוא אונס אינו דר בבית. אבל אין לומר לאידך גיסא, שהפטור של מצטער הוא כעין פטור אונס, והתורה הרחיבה הפטור גבי סוכה, (וממילא יהא הגדר של מצטער כאונס ולהאוסרים להכניס עצמו לאונס ה"נ במצטער יהא אסור לאכול דברים המ-חייבים בסוכה), דהא ליתא. [תשע"ג]

איתא בתענית ב. מאימתי מזכירין גבורות גשמים, רבי אליעזר אומר מיום טוב הראשון של חג. רבי יהושע אומר מיום טוב האחרון של חג. אמר לו רבי יהושע הואיל ואין הגשמים אלא סימן קללה בחג למה הוא מזכיר כו' ופירש"י סימן קללה בחג הן כדאמרין במסכת סוכה בפרק הישן (כח, ב) מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה, משל לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו ואמר לו אי אפשי בשמושך כו' עכ"ל, וצ"ב מה שהזכיר רש"י משתסרח המקפה, דהו"ל להזכיר רק המשל לעבד כו', ושמעתי מגיסי האברך המצויין הר"ר אליעזר שליט"א בשם הגר"א הלוי שליט"א לפרש בזה עפ"י דגר"א דפטור דירדו גשמים אינו מדין מצטער אלא דלאו שם סוכה עליו, אשר לפ"ז י"ל דהסימן קללה אינו בזה שהקב"ה גרם לנו להיות מצטערים, ד"ל דהצער מצד עצמו (וכגון צער אחר שאינו מחמת גשמים) לא הוי סימן קללה, אלא הסימן קללה הוא משום דהפקיע ממנו השם סוכה. והנה עי' בטור שהביא שני דעות בשיעור זה דמשתסרח המקפה, אם זה נאמר דוקא כשהמקפה בפניו או לא, ונראה לפרש השיטה דסובר דאפי' כשאין לו מקפה מ"מ פטור עפ"י דגר"א הנ"ל, דאע"פ שאין לו מקפה ואינו מצטער מ"מ הסוכה לאו סוכה היא עכ"ד. ובעיקר דברי הגר"א שמעתי מהגר"מ דו-דאי מיוסד על הדין דתשובו כעין תדורו, דכיון דהוא מקום שאינו ראוי לדירה לאו שם סוכה עלה.

(הארות והערות)

בגדר נענועי הלול בהלל

הנה בגדר הנענועים שבלול השו"ע (סימן תרנ"א סעיף ח') כותב את המקומות ששם צריך לנענע עם הלול, וכתב "ינענע בשעה שמברך, וכן ינענע בהודו לה' וכו', וכן באנא ה' הושיעה וכו'".

וכתבה משנה ברורה (סקל"ז), "ינענע בשעה שמברך, אפילו נוטל שלא בשעת ההלל מנענע לכל הרוחות, ואף על פי שיחזור ויטלנו בשעת ההלל וכו'".

מבואר בשו"ע ובמשנה ברורה שמלבד הנענועים שצריך לנענע בלול בשעת ההלל, צריך עוד לנענע בשעת נטילת הלול, שכשנוטלים את הלול ומברכים עליו צריך לנענע. יש להסתפק מהו גדר נענועי הלול בהלל, האם עיקר המצווה של נענועי הלול הוא בשעת הברכה והנטילה כמו שכתב השו"ע שצריך לנענע בשעה שמברך, אלא שיש עוד הלכה שצריך גם להמשיך ולנענע בשעת ההלל, אבל את עיקר מצוות הנענועים מקיימים מיד בנענועים הראשונים שמנענעים לאחר הברכה. ונענועי הלול בהלל אינם מעי-קרא מצוות לול, אלא הם דין נוסף שצריך נענועים בהלל, אבל הנענועים הראשונים שמנענע בשעת הברכה שייכים לעיקר מצוות לול.

או דלמא דגם הנענועים של ההלל הם בכלל עיקר מצוות לול, ומצוות לול הוא נטילת הלול ונענועו בשעת הברכה וההלל. וכשנוטל לול ולא מנענע אותו בהלל, חסר חלק עיקרי בקיום מצוות לול. ואפילו שעצם מצוות נטילה הוא נטילת הלול, וגם מי שאין לו לול בהלל ונוטל לול לפני או אחרי הלל ומנענעו, קיים בזה מצוות לול, ואפשר גם לברך על זה. מכל מקום לגבי עצם המצווה, השלמות של מצוות לול נעשה רק כשמשלים את נענועי הלול בשעת ההלל. שהנענועים הללו הם חלק עיקרי במצווה.

ויש בזה כמה נפקא מינה, ועיקר הנפקא מינה הוא במי שנטל את הלול ושכח לברך, דהנה השו"ע, (סימן תרנ"א סעיף ח') כתב, "יברך על נטילת לול ושהחיינו, קודם שיטול האתרוג, כדי שיברך עובר לעשייתו וכו'". וכתב המשנה ברורה (סקל"ו), "ואם שכח לברך קודם לקיחה מברך אחר כך, דהא גם הנענוע הוא מן המצווה".

ובשער הציון (סקל"ב) הוסיף מדברי הפרי מגדים שאם כבר נענע גם כן, אף שאוחז עדיין את הלול בידו, שוב אין יכול לברך וקדשנו במצוותיו. משום שכבר נגמר קיום המצווה. ואמנם כתב דדעת הגר"א שאפשר לברך אפילו אחר כך. מבואר במשנה ברורה שכיון שצריך לברך על המצווה עובר לעשייתו - לפני קיום המצווה, ממילא אם נטל את הלול ולא בירך צריך להיות ששוב לא יוכל לברך כיון שכבר קיים את המצווה. אלא שכתב שכל זמן שלא נענע את הלול עדיין יכול לברך עליה, משום שגם הנענוע הוא מן המצווה, ונחשב הדבר שעדיין לא גמר את קיום המצווה ולכן יכול לברך עליה. אבל אם כבר נענע את הלול, נגמר קיום מצוות לול ושוב אי אפשר לברך עליה.

ומעתה יש לדון מה הדין אם לא בירך על הלול ונטלו ונענע בו, אלא שעדיין לא נענע את הנענועים שבהלל, אם יכול לברך על הלול, או לא. אם נאמר שהנענועים של הלל אינם שייכים לעיקר מצוות לול, אלא זה כעין ענין בפני עצמו שצריך לנענע את הלול בשעת ההלל, אם כן גמר המצווה של הלול הוא מיד כשגמר לנענע אחרי הברכה, ואם לא בירך עד עתה שוב אינו יכול לברך.

אבל אם כצד השני שהנענועים הם חלק ממצוות לול, אם כן גם על אלו הנענועים שייכים דברי המשנה ברורה "דהא גם הנענוע הוא מן המצווה", ואם כן אפילו אם כבר נענע בשעת הברכה עדיין אפשר לברך את ברכת הלול כל זמן שלא נענע בשעת ההלל.

והנה יסוד דבריו של המשנה ברורה שאפשר לברך על הלול כל זמן שלא נענע בו הם מדברי התוספות בסוכה (דף ל"ט א', ד"ה עובר) שכתב "הואיל והמצווה לא נגמר עדיין לגבי מרי דבעי ניענוע מברך". אלא שגם בדברי התוספות הללו לא נתפרש כוונתו על איזה נענוע הוא מדבר אם על הנענועים שלאחר הברכה, או אפילו על הנענועים שבהלל.

אבל בתוספות בפסחים (ד' ז' ב', ד"ה בעידנא) כתב לה-דיא את דבריו על הנענועים שבהלל, דאיתא בגמרא לגבי לול "בעידנא דאגבה נפיק ביה", והקשה התוספות אם כן איך אפשר לברך על הלול, הרי תמיד מיד כשמגביהו יצא ידי חובה, והרי צריך לברך עובר לעשייתו. ותיירץ "ואומר ר"י אע"ג דנפק אכתי עוסק במצווה, שצריך לנענע בקריאת הלל".

מבואר בדברי התוספות שאם נטל את הלול ולא בירך עליו, יכול עדיין לברך כל זמן שלא נענע בשעת ההלל. ומפורש כצד השני שהנענועים שבהלל הם שייכים לעיקר מצוות לול, וכל זמן שלא נענע בהלל עדיין לא גמר את קיום מצוות לול. ולכן פשוט שגם אם כבר נטל את הלול ונענע בו, אלא שלא נענע בהלל נחשב הדבר שלא גמר את המצווה ויכול עדיין לברך על הלול.

וכסבא הזו מפורש גם בהגהות מלימוניות (הלכות לול פרק ז' הלכה ו'), שכתב "אבל רשב"ם אומר שאין לברך קודם שיטלנו דמיחזי כך כי חוכא ואיטלולא, אלא יטלנו והדר יברך והוי שפיר עובר לעשייתו כיון שעיקר מצותו הוא הנענוע בשעת הלל כדאיתא פרק לול הגזול וכו'".

מפורש גם בדבריו שהנענועים שבהלל שייכים לעיקר מצוות לול, ואינם מצווה בפני עצמו. ולכן דעת רשב"ם שזמן הברכה הוא בדווקא לאחר הנטילה ולפני הלל, שאפילו שכבר קיים את המצווה בנטילה, מכל מקום את עיקר המצווה שהוא הנענועים שבהלל עדיין לא קיים, ועל כן נחשב הדבר כברכה עובר לעשייתו.

והדברים מפורשים בשו"ע (סימן תרנ"ב סעיף א') שכתב, "מצוות לול ביום ולא בלילה, וכל היום כשר לנטילת לול וכו', ומכל מקום זריזים מקדימים למצוות ונוטלים אותו בבוקר, וזמנו הוא משתנן החמה, ועיקר מצוותו בשעת ההלל וכו'". וכתב המשנה ברורה (סק"ד), "ועיקר מצוותו בשעת ההלל, כדי לנענע 'בהודו והושיעה נא' וכו'".

והשו"ע, והמשנה ברורה מדברים על עיקר מצוות לול,

אבל בזה לא נגמר הסיפור סיפר הרב ובזה אני נזכר תמיד
בסוכות וזה מאד מחייב אותנו כי כתוב בגמ' מגילה

[כח ע"א] שאלו תלמידיו את ר' זירא במה הארכת ימים ואחת מהסיבות לא ששתי בתקלת חברי שואלים בעלי המוסר האם בשביל שלא ששתי בתקלת חברי מגיע אריכות ימים הרי צריך להיות מושתת גדול כדי לשוב כשרואה את חבריו נכשל ומבא-רים שאין הכוונה בלא ששתי בתקלת חברי' שלא שמחתי בזה שהחבר שלי נכשל אלא לא ששתי בשמחה הפרטית שלי בזמן של תקלת חברי לא שמחתי בשמחתי הפרטית כשלחברי יש צרה גם בני אדם שהקב"ה משמח אותם צריכים לדעת שלחברי אין את זה שיש הרבה שאין להם את זה זכותם פעם לראות את רבי איסר זלמן האיש הקדוש הזה שכשרבי אהרן קוטלר היה מדבר בליקוד על תתן חסד לאברהם החסד של אברהם אבינו הוא היה אומר שראו את זה אצל השווער רבי איסר זלמן אחדי מלחמת העולם רבי שניאור קוטלר זצ"ל הנכד של רבי איסר זלמן היה בירושלים והוא נסע להתחתן לפני נסיעתו הוא עלה אל הסבא רבי איסר זלמן להפרד ממנו ולקבל ברכת הדרך ומזל טוב לקראת החתונה רבי איסר זלמן נפרד ממנו בדרך אותו במזל טוב ואחר כך הוא ליווה אותו וירד אותו שתי מדרגות ונתן לו להמשיך ללכת לבד והוא חזר לביתו תלמיד חכם אחד שהיה

רב מבין את המעלות של החסיד בחובות הלבבות מה זה ענוה מה זה פרישות מה זה בטחון הבריסקר רב ישב פעם על המ-רפסת אצלו בבית הבריסקר רב ישב פעם על המרפסת אצלו בבית אולי זה היה בסוכות והוא סיפר מסוכות שנת ת"ש הוא היה אז בורשא בתחילת מלחמת העולם והמשפחה שלו היתה בבריסק וחלק היו בדרך הגיע חג הסוכות ולרב היו ארבעה מינים אבל לאלפי יהודים שהיו שם לא היה ארבעה מינים והמצב היה שהגרמנים ימח שמם נלחמו ורצו לכבוש את פולניה והפולנים הכריזו שעל ורשא הם ילחמו עד החייל האחרון כך הרב סיפר הגרמנים שמעו את זה והיה שבועות של הפצצות שהפציצו בלי סוף והרב תיאר שבני אדם נהרגו כמו זבובים היו יורדות פצצות ומשפחות שלמות נכחדו רח"ל ותחת מטר ההפצצות בין הפצצה להפצצה באו יהודים לברך על הארבעה מינים אמר הרב כהאי לישראל שהיה לפני הבית שלו תור של יהודים כמו מהבית של הרב בירושלים עד בית הכנסת זכרון משה כזה תור ארוך של יהודים היה וכמובן שלא נתנו לאף אחד לעשות נענועים אלא כל אחד קיבל את הארבעה מינים ובירך את הברכות והלאה הרב אמר בהתרגשות אז ראו מה זה יהודים תחת מטר של הפצצות יהודים סיכנו את נפשם ממש ובאו כזה תור גדול כדי לזכות לקיים את המצוה ארבעה מינים

להפסיק בין ברכת לולב להלל.

ושמעתי שמרן הגרי"ז זצ"ל גם דייק בדברי הרמב"ם שהנ-ענועים של הלולב בהלל שייכים לעצם מצוות לולב, ולפי זה אמר שיש להקפיד לגמור את המצווה עם אותו לולב ואתרוג שבירך עליהם, ולנענע בהלל עם הלולב שבירך עליו ולא עם לולב אחר.

והגרי"ז זצ"ל היה מקפיד על זה גם כשהיו לפניו כמה את-רוגים או לולבים, ונענע בכולם, מכל מקום בשעת ההלל נטל את הלולב והאתרוג שהחזיק בשעת הברכה.

ודבר זה מצוי מאוד בבתי כנסיות שהרבה הולכים ליטול ולנענע את הלולב של הרב, שהוא בוודאי יותר מהודר וכשר מהלולב והאתרוג שלהם. וצריך להקפיד שיברך בתחילה על לולבו ינענע, ורק אח"כ ילך לנענע את הלולב של הרב, שאם בתחילה יברך על הלולב של הרב, שאם בתחילה יברך על הלולב של הרב ייצא שבשעת ההלל יקח לולב שלא בירך עליהם.

ויתכן עוד שלפי זה ביום הראשון שיש דין "לכם" בלולב, וצריך שהלולב שמברך עליו יהא שלו, כך יש להקפיד שגם הלולב שמנענע בו בהלל יהא שלו. כיון שהנענועים הללו שייכים לעצם מצוות לולב, אם כן ביום הזה שיש דין לכם במצוות לולב, הדין לכם הולך על כל המצווה, וגם הנענועים שבהלל צריכים להיות בלולב שקנוי לו.

ואם כן מי שאין לו לולב ומבקש מחברו לנענע בלולבו בשעת ההלל, ראוי להדר גם לקנות ממנו את הלולב, בכדי שיקיים את מצוות הלולב כהלכתה שיהא בו דין "לכם" גם בשעת הנענועים שבהלל.

(שלמים בציון)

ובזה כתבו שעיקר מצוות לולב הוא בשעת ההלל, ומבאר המשנה ברורה כדי לנענע בו בהלל. ומבואר להדיא שהנענו-עים שבהלל שייכים לעיקר מצוות לולב.

וברמב"ם גם יש לדייק כן, שכתב (הלכות לולב פרק ז' הלכה ט' י') "משיגביה ארבעה מינים אלו וכו' יצא, ומצווה כהלכתה שיגביה וכו' ויוליך ויביא ויעלה ויורדי וינענע הלולב שלשה פעמים בכל רוח ורוח. כיצד מוליך ומנענע וכו', והיכן מוליך ומביא בשעת קריאת ההלל בהודו לה' כי טוב תחלה וסוף, ובאנא ה' הושיעה נא".

והנה הרמב"ם כותב בהלכה הזו את דיני קיום מצוות לולב, ובתוך זה כתב שקיום המצווה מתקיים כאשר נוטלים את הלולב ומנענעים אותו, והיכן מנענעים? בהלל. ולכאורה אם נענועי הלולב בהלל אינם שייכים לעצם מצוות לולב, תמוה מאוד לשם מה הרמב"ם מכניס את ענין נענועי הלולב בהלל למצוות לולב.

אלא מוכח דסובר שנענועי הלולב בהלל, הוא מעיקר מצ-וות נטילת לולב, ושלמות מצוות לולב מתקיים כאשר נוטל את הלולב ומנענע בו בשעת אמירת ההלל.

ונראה לפי זה כיון שהנענועים שבהלל שייכים לעצם מצ-וות לולב, וגמר מצוות לולב נשלם בנענועים שבהלל, אם כן ראוי להסמך את הברכה של הלולב להלל, ולא להפסיק ב-ניהם. כדי שלא יהא הפסק בין הברכה לגמור המצווה.

ובאמת השו"ע בסמ"ח תרמ"ד (סעיף א') כותב, "שחרית אחר חזרת תפילה, נוטלין הלולב ומברכין על נטילת לולב ושהחיינו, וגומרים ההלל וכו'". מבואר בשו"ע שהזמן שראוי לברך על הלולב הוא אחרי שחרית לפני הלל, שאז נוטל את הלולב ומברך עליו ומיד גומר עליו את ההלל. וזהו כמו שנת-באר שצריך לברך על הלולב סמוך לאמירת הלל, שלא ראוי

שם בבית שאל את רבי איסר זלמן למה הוא ירד אתו רק שתי מדרגות למה הוא לא ירד אתו יותר הוא הרגיש שזה מדרגות למה הוא לא ירד אתו יותר (הוא הרגיש שזה בכוונה הוא לא עשה סתם דברים) ענה לו רבי איסר זלמן המדרגות שלא ירדתי זה בשביל כל האלפים שלא זכו להתחתן זה היה אחרי מלחמת העולם השנייה לא ששתי בתקלת חברי.

[רבי משה מרדכי הלוי שלזינגר זצ"ל מח"ס 'משמר הלוי'

נערך ע"י בנו הרוד"ג בצלאל שלזינגר שליט"א]

והשם בך את אברהם בכל - זו סוכה

איתא במדרש וה' בך את אברהם "בכל" - זו סוכה", וביאר הגר"א דתיבת "בכל" זהו ר"ת של כל הפסוקים בתורה של חג הסוכות, 'ב'סוכות תשבו שבעת ימים' כ'ל האזרח בישראל ישבו בסוכות, 'ל'מען ידעו דורותיכם וגו' ומה שדבר זה נרמז בתיבת בכל שמעתי מחכ"א י"ל משום דזהו מצוה שהאדם מקיים בכל גופו כדלהלן אות י"ג בשם הגר"א עוד אפש"ל בבאור המדרש הנ"ל בדרך רמז דכידוע עיקר מצוות החג סוכות הוא סו'כ'ה לול'ב ער'ב'ה אות שלישי בכולם ר"ת "בכל"

תהילים [ע"ו ג'] ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון ומובא בשם הגר"א זיע"א שביאר כוונת הפסוק דיש ב' מצוות שמקיימים בשלם דהיינו בכל הגוף "סוכו" מצוות סוכה, "ומעונתו בציון" מצוות ישוב א"י ויל"ע דהא גם מצוות עליה לרגל הוי בכל הגוף ויתכן דג"ז בכלל ומעונתו בציון דכידוע ציון קאי או על א"י או על ירושלים או על ביהמ"ק וא"כ י"ל דגם עליה לרגל בכלל הפסוק מיהו אינו עולה יפה לפי השמועה מהגר"א דהם רק ב' מצוות וצע"ק עוד ילה"ק ממצוות טבילה דמקיימים בכל הגוף ואולי משום דאפשר ומדא' אפי' רובו אינו חוצץ בחציצה אינו חשיב כל הגוף אמנם יעוין בחי' מרו רי"ז הלוי (הל' מקוואות) דלעולם צריך בטבילה ביאת כולו. וגם כשחוצץ חשיב ביאת כולו יעוין"ש היטב, ולפ"ז איכא למישדי נרגא בדברינו ואולי סובר הגר"א דט"בילה אינה מצוה אלא שאם רוצה ליטוה צריך טבילה. והדברים ארוכים, ויעוין בשלמי תודה מה שהעיר בשם הגרש"ז אצ"ל דמ"שכחת לה שהאדם יהא יושב כולו בסוכה ומ"מ אינו מקיים מצות סוכה בכל גופו רק בראשו ורובו כגון שיושב על יד שולחן שהוא גבוה מעשרה והחל לתחתיו עשרה ורגליו תחת השולחן דהוי השולחן חלל הפסק בין רגליו לסוכה, והוה כמו שרגליו חוץ לסוכה ואינו מקיים המצוה בכל אבריו

הרה"ק ר"ב מפשיסחא אמר שמצוות סוכה היא גדולה כל כך משום שכל האדם נכנס בגופו ומלבושו בתוך הסוכה מה שלא נמצא בכל המצוות. אבל הגר"ש של מלענטשנע זי"ע אמר שמצוות שבת גדולה יותר משום שאף שיוצא החוצה השבת מקיפו, אבל מצוות סוכה דוקא הוא מבפנים, אבל כשיוצא לחוץ אינו עם מצ"וות סוכה, אבל הוסיף: כשיושבים בסוכה בשבת הרי הם מתחברים יחדיו, ואז הוא המצווה גדולה לאין ערוך משום שאז האדם מקיים אותה מבפנים ומבחוץ יחדיו, מה שבאמת לא נמצא בכל המצוות.

כוכבים בסוכה

הרא"ש [ס"ג] הביא שבירושלמי דייק מלשון המשנה [סוכה

כב.] המעוה כמין בית אף על פי שאין הכוכבים נראין מתוכה כשרה דלכתחילה בעינן שיראו הכוכבים דרך הסכך וכתב הקרבן נתנאל דהיינו מדקתגי כשרה דמשמע רק בדיעבד. ויש להבין הטעם שראוי לכתחילה שיראו את הכוכבים מהסוכה. בפרי מג"דים [א"א תרל"א כ] כתב הטעם כדי שייגיע למדת ההתבטלות בסוכה כמו שנאמר [תהלים ח, ד] כי אראה שמך מעשי אצבע-תיך ירח וכוכבים אשר כוננתה, מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו. והיינו כאמור לפי שתוכן מצות סוכה שירגיש את האר-עיות ואפסיות האדם בעולם, וזה מתקיים ע"י התבוננות בצבא השמים עכ"ל.

[אתה בחרתנו]

סגולה עצומה בהרחבת דירה ולהסיר את כל המ-תנגדים.

סוכת החג בחג ר' יהודה מחייב וחכמים פוטרין ותני עלה ר' יהודה מחייב בעירוב ובמזוזה ובמעשר [סוכה י']

הנה כולנו יודעים כמה קשיים נלווים לכל מי שרוצה להרחיב את דירתו ולכן כדאי לדעת את העצה הבאה מן הגר"ג אדל-שטיין זצק"ל סיפר מעשה ששמע מבעל המעשה עצמו שרצה לבנות סוכה והשכנים הערימו עליו קשיים. והתנגדו לבניה אותו אדם עלה בדעתו עצה על פי מה שאמרו חז"ל [שבת כג] הזהיר במזוזה זוכה לדירה נאה שהלא גם סוכה הרי היא דירה אמנם היא דירת עראי אבל היא דירה דירה של מצוה ממחשבה למי עשה הלך ובדק את המזוזות או הידור אחר במצות מזוזה ומיד נעלמו כל הקשיים וב"ה יש לו סוכה נאה סוכה נוחה מאד.

אשרי עין ראתה זאת - מהות שמחת בית השואבה

בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהיה לולב ניטל במדינה שבעה זכר למקדש. (מא ע"א) הקשה הגאון ר' יחזקאל סרנא זצ"ל ראש ישיבת חברון כיצד נוהגים אנו לשמוח בגלות בשמחה שעושים זכר לשמחת בית השואבה שהיתה במקדש הרי הזכרת בית המקדש כרוכה אצ-לינו ביגון ובאלב?

וביותר קשה הרי בסדר העבודה אומרים אנו "אשרי עין ראתה שמחת בית השואבה עם שואבת רוח הקודש רוח נדיבה, הלא למשמע אוזן דאבה נפשינו" ואמנם מן הראוי הוא שיהיה כך, ואם כן, לשמחה מה זו עושה? ענה ראש הישיבה ואמר משל למה הדבר דומה לאדם שקיבל מברק ובו בשורה שזכה בהגרלה בסך גדול של כסף שמח האיש מאוד ומיד כינס את בני משפ-חתו ואת אוהביו ועשה משתה גדול בשעת המשתה ניגש אליו אחד הקרואים וביקש ממנו שיואל בטובו להראות את שטרי הכסף שזכה בהם שכן מעולם לא זכה לראות סכום כסף גדול כזה השיב לו האיש שברצון היה מראה לו אלא שלפי שעה לא הגיע הכסף לידו תמה אותו אדם ושאל: אם אין לך הכסף מה פשר השמחה הוציא הלה את המברק והראה אותו לשואל ואמר לו: במברק זה בישרוני על אודות הזכיה, ואף על פי שלא הגיעני עדיין הכסף, בטוח אני שאכן הוא יגיע בקרוב, לפיכך כבר מעתה

אני שמח. הוא הדין בעניינינו סיים הגר"י סרנא זצ"ל, הנביאים הבטיחו לנו ובישרו לנו אודות הגאולה העתידה ובנין הבית השלישי, נמצא שאנו המאמינים בדבריהם הנאמרים באמת כבר קיבלנו את "המברק" המבשר שיבנה בית המקדש במהרה בימינו ובמיוחד בימי חג הסוכות מתחזקים אנו באמונה כאשר אנו יושבים בצילא דמהימנותא ומתעלים בבטחון עד שאנו מסוגלים כבר לשמוח בבשורות הגאולה ובבנין בית המקדש לפיכך מזכירים אנו בשמחה את שמחת בית השואבה וכאן סיים ראש הישיבה בהתפעלות עצומה ואמר אני אומר שמה ששמחים ישראל היום בשמחת בית השואבה אין זה זכר למקדש שהיה ונחרב בעוונותינו הרבים אשר עליו דאבה נפשנו אלא שמחים אנו זכר למקדש אשר ייבנה במהרה בימינו! על זה בודאי עלינו לשמוח!
(מתנת חיים להגר"מ סלומון שליט"א)

הלימוד מדין אתרוג היבש

"לא המתים יהללו וגו' תהלים [קטו יז] למדו מזה [ירושלמי סוכה רפג] שאתרוג היבש פסול כיון שאין בו לחלוחית הוא כמת ואם אתרוג יבש פסול מכש"כ האדם צריך להשתדל שלא יהיה יבש ולהיות מהודר וחי וכל חי מרגיש ובמה - בדעת, כי זאת מחייה את האדם בזה ובבא על כן "כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו" [ברכות לג ע"א] כי כיון שאין בו דעה הוא כמת [רבי שמחה זיסל זיו הסבא מקלם]

שמחת הסוכות

בנערנו ובזקנינו נלך כי חג ה' לנו [שמות י ט] ובמדרש פליאה איתא שזה הולך על חג הסוכות ומבואר דבחג הסוכות צריך לשתף גם נערנו וזקנינו ובאמת יתכן דזה קאי על שמחת בית השואבה שאחד מסמני ההיכר והבולט בחג זה הוא אשרי ילדונו שלא ביישה את זקנותנו [סוכה נג ע"א] וזהו חג לנערנו וזקנינו. ו
באמת עיקר שמחת סוכות הוא לצאת מביתנו והיינו לצאת מסביבתו כי בדרך כלל האדם כשלעצמו צריך להיות שמח ורק סביבתו ושאר דברים מונעים ממנו שמחה זאת וזהו המועד של סוכות לצאת מסביבתו ולהתייחד עם עצמו ולשמוח והדרגה של שמיני עצרת זה שאחר שהגיע למדרגה זו חוזר לביתו להיות בש-

מחה זו אף בביתו וסביבתו והוא השמחה הגדולה ביותר ואפשר לומר עוד דסוכות הענין הוא שמוציא את עצמו מקבע של עוה"ז ומראה שכ"ז רק עראי ולכן קוראים בו קהלת להראות שכל ענייני העולם הם הבל ואחר הסוכות כשחוזרים לדירת קבע נתקן מיד חג שמחת תורה והיינו שכשמתחילים לחיות צריך להיות רק ע"י תורה וזהו חלק מעצם חיותנו.

[ר' שלמה ברמן זצוק"ל]

התביעה על הגויים בחג הסוכות

בהפטרה לוי"ט ראשון של סוכות אומר הנביא [זכריה י"ד יט] זאת תהיה חטאת מצרים וחסאת כל הגויים אשר לא יעלו לחוג את חג הסוכות

וצריך להבין הלא הגויים לא מצווים לחוג את חג הסוכות ואיזה חטא הוא בשבילם אשר לא עלו לחוג את חג הסוכות. ונראה לי לומר, דהנה דוד המלך אמר "נתת שמחה בליבי מעת דגנם ותירושם רבו" (תהלים ד' ח'), דוד המלך הגיע למדרגה שכ- שראה אצל הגויים שפע הוא שמח בשמחתם, וכך צריך להיות בן אדם להיות שמח בהצלחת חברו. דוד המלך אומר: נתת שמחה בליבי, לא רק שמחה חיצונית ומלאכותית, להראות לפני חברו שאני שמח בשמחתו, אלא נתת שמחה בליבי - שמחה אמיתית. בשם הסבא מקלם מרן רבי שמחה זיסל זצ"ל אומרים, כי לש- מוח בשמחת חברו יותר קשה מלהשתתף בצרת חברו, כי מי שמשותף בצרת חברו עוד לא יודעים אם זה יוצא מטוהר לב, כי כמו אריה שטורף, אחרי שהוא טורף שכבר יצא ממנו הארס נהיה טוב מאד לכולם, כך יכול להיות שתיכף כששמע מצרת חברו שמח בליבו מאד והשתמש בכל רע שיש בו ואח"כ ממילא הוא טוב וגם עוזר לחברו. אבל אם האדם שמח בהצלחת חברו אז זה בטוח שזהו מליבו הטוב.

זהו החטא של הגויים, כשאתם רואים שאומה שלימה שמחה איך לא השתתפתם איתם. על זה לא צריכים להיות מצווים, מי שהוא לא בעל מידות רעות הוא שמח בשמחת חברו. אם אתם לא משתתפים בשמחתנו, אות היא שאתם שונאים אותנו ואתם בעלי מידות רעות.

פעם הלכנו לטייל עם המשגיח דישיבת לומז'ה מו"ר הגה"צ רבי משה רוזנשטיין זצ"ל ושמענו שבבית אחד יושבים גויים ורו-

ריתחא דאורייתא

ברכת לישיב בסוכה במי שיצא ללא היסח הדעת

כתב השו"ע (בסי' תרלט ס"ח) שאין מברכין על הסוכה אלא בשעת האכילה, ושאלתי את מרן זצ"ל, מאי שנא ממה שפסק השו"ע לענין טלית (סי' ח' סי"ד) דאם פשט טליתו אפי' היה דעתו לחזור ולהתעטף בו מיד צריך לחזור ולברך כשיחזור ויתעטף בו, וא"כ לכאורה ה"ה בסוכה נמי שיברך על כל כניסה וכניסה אפי' אם יצא ללא היסח הדעת כלל, דסוף סוף ע"י יציאתו הו"ל כפושט את הסוכה מעליו, דומיא דטלית. ואמר מרן, שיש לחלק בין טלית לסוכה, דבטלית וכן בתפילין

שהיה לבוש בהם ופשט. אותם מעליו, הפשיטה מעליו הוי מעשה סילוק מקיום המצוה, וכשחוזר ומתעטף או מניח צריך לחזור ולברך (לדעת המחבר). משא"כ בסוכה, שיציאתו לא הוי מעשה סילוק דלא עביד מעשה לפשוט הסוכה מעליו, אלא הוא דבר דממילא, דממילא הוי חוץ לסוכה ונמצא במקום שאין קיום מצות סוכה שם, ולכן אפשר דמודה השו"ע שאינו חוזר ומברך כשחוזר בלא הסיח דעתו.

(מעדני שלמה)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שהחיינו אם בירך בסוכה אחרת

שאלה: האם מי שאכל בלילה ראשונה בסוכה שאינה שלו וא"כ לא בירך שהחיינו על עשיית סוכתו צריך להדר לברך שהחיינו על פרי חדש בסוכתו כדי לפטור עשייתה או שמא כל החיוב של שהחיינו הוא רק בעושה סוכה שיאכל שם כזית של חובה?

תשובה: פטר גם סוכתו

ירדו גשמים ונפסקו והקיץ אחרי עלות אם צריך לעלות לסוכה

שאלה: במחבר איתא "ישן וירדו גשמים וכו' ישן בביתו עד עלות ויעור משנתו". ומשמע שאם הקיץ אחרי עלות צריך לעלות לסוכה, האם זה נכון? ואם כן מה הדין אם באופן זה שילך לסוכה לא יצליח להירדם עוד והוא רגיל לישן יותר?

תשובה: אחרי עלות קמים כבר.

(ואם כן אין הדיוק נכון דאורחא דמילתא נקט).

(שאלת רב)

שאלה: אם צריך לשתות יין כל יום מימי חוה"מ, איזה יין ומהו שיעורו?

תשובה: מו"ח מרן שליט"א סובר שכל יום צריך לשתות, ורק יין ולא מיץ ענבים, ורק מי שיש לו הנאה מכך, וצריך שיעור רביעית. ושאלתיו ממסכת עירובין (דף מ ע"ב) "מכל מקום כוס בעינן", ופירש רש"י "ושאר יומי לכו"ע לית להו", ואם צריך כל יום יין הרי יש לו? וענה לי שמדובר בזמן ביהמ"ק שאז יצאו יד"ח בקרבנות. אכן לא משמע כן, כי זה שקלא וטריא של אמוראים בזמנם. ולענ"ד אם אין נהנה מיין - יאכל כזית בשר בהמה. אבא זצ"ל היה שותה בחוה"מ כל יום מעט יין.

(דרך שיחה)

רים פסול שאז יושב בצל דפנות ולא בצל סכך לרמז על השם בטחונו שתבא לו תשועתו ע"י עניני העולם שזה פסול ולא נרצה לפני ה' עכ"ל שזהו הנהגת ה' צלך", כפי שיעור שפונה להשי"ת זהו השיעור שזוכה להשגחתו ומי שבוטח באמת בהשי"ת בודאי יזכה לישועת ה', וזהו הענין של חג הסוכות להורות על "בטחון בהשי"ת" הנה כתיב [תהלים כז ה] כי יצפני בסכו ביום רעה יס- תירני בסתר אהלו בצור ירוממי. ואיתא במדרש [שם] שזה קאי על "סוכות" ועי' במה שפי' רבינו אברהם בן הגר"א [שם] בא"ד "וז"ל ואגב אורחיה רמז לנו כי חג הסוכות מורה על מדריגת הב- טחון כמ"ש כי יצפני בסכו עכ"ל [נע"ע במש"כ האברבנל דברים כב ו ז"ל וז' ימי הסוכות המורים על הבטחון בהשי"ת עכ"ל וע"ע

קדים ושמחים. אחד מהתלמידים התחיל לקלל אותם, כך היינו רגילים. אמר לו רבינו זצ"ל, מדוע אתה מקלל אותם הלא הקב"ה שמח שיצירי כפיו שמחים. כך צריך להיראות בן אדם, לאהוב ולשמוח בהצלחת כל יציר כפיו ית'. ולכן רואים שעם ישראל בסוכות כשהם היו שמחים הקריבו שבעים פרים בעד שבעים אומות, שכולם יהיו שמחים, שהשמחה תהיה מלאה.

מורי ורבי המשגיח זצ"ל היה אומר, שכאשר רואה אדם עשיר שלא חסר לו כלום הוא שמח מאד שלכל הפחות עבורו הוא לא צריך לדאוג, כי כשרואים אדם שחסר לו הלא צריכים להצטער ולדאוג בשבילו.

בזה אפשר לבאר הפסוקים בתהלים (ק"ז, א-ב): "הללי את ה' כל גויים שבחוהו כל האומים כי גבר עלינו חסדו", הגמרא (פסחים ק"ח ע"ב) מקשה וכי בגלל שגבר עלינו חסדו הם צרי- כים להודות לה? אבל לפי הנ"ל יכול להיות שהקב"ה דורש מהאומות שייגיעו למדריגה של אהבת הבריות מה שהגיע דוד המלך, כמו שדוד המלך אמר כי הוא שמח בשמחת הגויים, כך אתם צריכים לשמוח בשמחתנו, ואז יגיע העולם לשלימותו, ואז תקויים הנבואה של ישעיה (ב, ד) "לא ישא גוי אל גוי חרב וגו'". זה החטא של הגויים שלא באו לחוג את חג הסוכות, מפני שאם אתם לא עושים כן אז עומד העולם להחרב. וקיום העולם הוא באהבת ריעים, באהבה לכל יציר כפיו של הקב"ה, אז יכול להיות "ויעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם" (רבי יעקב ניימן)

המקיים מצות סוכה ה' מיסך עליו

וכן איתא בדברי המדרש [ילקוט שמעוני פרשת אמור רמז תרנ"ג] בסוכות תשבו שבעת ימים זהו שאמר הכתוב וסוכה תהיה לצל יומם אמר רבי לוי כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה אומר הקב"ה הוא קיים מצות סוכה אני מיסך עליו מחמתו של יום הבא דבר אחר וסוכה תהיה לצל יומם כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה הקב"ה מיהך עליו מן המזיקין שלא יזי- קו אותו שכן הוא אומר באברתו יסך לך ע"כ וביאר הכתב סופר [מאמר לחג סוכות] דברי המדרש אמאי דוקא במצות סוכה יש שמירה כזו וז"ל "וצריך לעיין למה דוקא בשביל מצות סוכה הלא כל המצות מגינים כתרס בפני פורענות? ונראה ליישב. הנה הבר- טח בה' חסד יסובבנהו ומי שאינו מאמין בהשגחה באמת אינו מושגח כדכתיב [ויקרא כו כג] ואם תלכו עמי בקרי והלכתי אף אני עמכם וכו' ופי' הרמב"ם [מר"נ ח"ג פ' ל"ו] בקרי לשון מקרה שתאמרו הכל במקרה אף אני אניח אתכם וכבר אמור בספרים כי מצות ישיבת סוכה לרמז שאנו שוהים בצל של הקב"ה ואנו מאמינים שמושגחים אנחנו מאתו ית"ש ואין תולים במקרה ומי שמאמין בזה ועושה רמז לאמונה זו הוא באמת מושגח מאתו ית"ש וזה כוונת הילקוט מי שמקיים מצות סוכה בעוה"ז שבו מראה כי מאמין שהכל בהשגחתו ית"ש הקב"ה סוכך עליו מן המזיקים לא תאונה אליו רעה ואתי שפיר עכ"ל הרי להדיא בדבריו שסוכה מורה על מדת הבטחון שאם אנו חוסים בצלו של השי"ת זוכין להשגחתו ית', וכן האריך הערוך לנר [סוף מס' סוכה] וז"ל והנה צל ההכך מרמז לתשועת ה' ע"ד ה' צלך והד- פנות הם מרמזים על עניני העולם אשר עליהם מרחף צל הסכך והם סובבים את האדם מכל צדדיו ועל כן הסכך למעלה מעש-

במש"כ ר' צדוק הכהן צדקת הצדיק אות קע"א וז"ל וידוע דטעם סוכה הוא החסיון בה' והבטחון בו עכ"ל]

בעולם הזה, היה פשוט מתחנן ומבקש מהקב"ה שיתן לו עוד ועוד מכות.

(צדיק כחמור יפרח)

השגחה אע"פ שאינו ראוי לכך

איתא בגמ' [ב"מ פה א] ההוא עגלא דהוו קא ממטו ליה לש- חטיה אזל תליא לרישיה בכנפיה דרבי וקא בכי אמר ליה זיל לכך נוצרת אמרי הואיל ולא קא מרחם ליתו עליה יסורין ע"כ והקשה המשגיח ר' נתן וואכטפויגל צ"ל [לקט רשימות אלול ימים נוראים עמ' קמא] ז"ל מה הטענה על רבי הא קי"ל סוף בהמה לשחיטה [ברכות יז א] וכי כל השוחט בהמה נידון ליסורין? וביאר המשגיח אע"ג דכל בהמה עומדת לשחיטה ובודאי אין טענה על מי שנוטל בהמה לשחיטה מכל מקום אם העגל בורח ובא בצל כנפיו ומבקש רחמים שתציל אותו מדת הרחמים מחייבת שצריך לשמור אותו בצלך ולא לזרוק אותו. לפי"ז ביאר המשגיח זהו ענין הסוכה שהיא "צילא דמהימנותא" כדאיתא בחז"ל וענינה החיסיון בצל ה' ואדם הזוכה לחסות בצלו ית' זוכה לרחמים מיוחדים אף שעל פי דין אינו ראוי להם והיינו שאנחנו באים בצלו של הקב"ה ומבקשים רחמים ואף אם ח"ו נגזר עלינו משהו מ"מ מדת הרחמים מחייבת שלא זורקים מי שבא לתוך רשותך כי אתה ה' מחסיון עכ"ל הרי מבואר אע"פ שאין האדם ראוי להשגחה השי"ת מ"מ אם בא לחסות בצילו זוכה אע"פ שאינו ראוי כדברי המדרש אפילו רשע ובטוח בה' חסד יסובבנו.

שמחת חג למרות היסורים

יהודי בעל יסורים גדול נגש להגראי"ל שטינמן צ"ל בשאלה: כיצד אוכל לקיים מצות "ושמחת בחגך"? השיב לו הרב: אם אחד נותן לשני מכה ואחר כך נותן לו 200 דולר, המכה אמנם כואבת אבל בכל זאת הוא מרגיש שקבל על כך איזה שהוא פיצוי. ואם המכה יתן לו אלף דולר כפיצוי, המוכה כנראה יבקש אחר כך עוד מכה... ואם הוא יתן לו מאה אלף דולר, אז כבר המכה יתחנן למכה נוספת... ואם יתן לו מליון דולר כפיצוי על כל מכה, אז כבר המוכה יפול לפני רגליו ויתחנן שיתן לו עוד מכה... כך כל בן-אדם! משום שבעולם הבא מחכה לו שכר כה גדול עבור היסורים שסובל כאן בעולם הזה, שאם היה יודע את גודל השכר שמצפה לו שם למעלה על כל סבל או יסורים שעובר כאן

אברהם אבינו קיים מצות סוכה

ואברהם זקן וגו' וה' ברח את אברהם בכל [בראשית כד א] ובמדרש פליאה מכאן שקיים אברהם אבינו מצות סוכה ופי' הגר"א כי בכל הוא ראשי תיבות: בסוכות תשבו וגו', כל האדם וגו', למען ידעו דורותיכם, ע"כ. אכן יש להבין מה השייכות לכאן. ונראה כי איתא במפרשים דלמה לא הלך אברהם אבינו בעצמו לטרוח במצוה זו והרי להשיאו אשה הוא ממצוות הבן על האב [קידושין כט ע"א] אמנם מצינו דהעקידה היתה ביוהכ"פ. וא"כ כשבא לבאר שבע ויוגד לאברהם הנה ילדה מלכה וגו' ובתואל ילד את רבקה זה היה ב"ג בתשרי, וא"כ אם אברהם היה

האדמו"ר בעל "אמרי אמת" מגור אמר על כך תירוץ נפלא: דוקא באתרוג אמרו שאם לא מצא אין לו להביא פרי אחר, שכן התורה לא פירשה איזה "פרי עץ הדר" יש לקחת, אלא שחז"ל אמרו זהו "פרי עץ הדר" האמור בתורה. מעתה, אם יביא פריש או רימון, יטעו בני אדם לומר שאלו הם "פרי עץ הדר" שבתורה, וכדברי הגמרא: "דאתי למיסרך", אבל בשאר מצוות המפורשות בתורה, שאין מקום לטעות בהם - אפשר בשעת הצורך לעשות סימנים!

(אמרי אמת)

ריתחא דאורייתא

"ארבעת מינין שבלולב, כשם שאין פוחתין מהן - כך אין מוסיפין עליהן. לא מצא אתרוג - לא יביא לא פריש ולא רמון ולא דבר אחר" (סוכה לא.)

מובא בסמ"ג, שפעם אחת לא הניחו האומות לקיים מצוות, וצויה לעשות סימנים לכל מצוה. ולכאורה: הלא כאן ראינו מדברי הגמרא שאין לעשות סימן, ואם לא מצא אתרוג - אין לו להביא דבר אחר כסימן לאתרוג?

שיטת הצדיקים שישבו בסוכה בעת ירידת הגשמים

מסופר כי הג"ר חיים עוזר גרודז'נסקי ז"ל מוויילנא היה פעם בחג הסוכות מוטל חולה במיטתו, והנה הזדמנו אליו אורחים באותה שעה. התנצל בפניהם הגר"ע ז"ל ואמר להם: "הנה חולה אני ומוטל במיטה, אנא, רדו אתם לבדכם ותאכלו בסוכה... בני הבית יכינו לפניכם סעודה שם... אין בכוחי לכבדכם בעצמי כפי הראוי..."

עשו האורחים כדבריו וירדו לסוכה... והנה לפתע לאחר זמן מועט הגיע אף הוא עצמו אחריהם ונכנס לסוכה תמיהו האורחים: הלא חולה הוא מר ופטור הוא מן הסוכה? נענה ואמר הגר"ע ז"ל: "בשכבי כעת במיטתי הרהרתי לעצמי בדין זה, וחשבתי שאמנם נכון הוא שחכמים פטרו את החולה והמצטער ממצות סוכה, אולם זאת לא מצינו שיפטרו חכמים את החולה והמצטער ממצות הכנסת אורחים... הלא כך היה אצל אברהם אבינו ע"ה, שאפילו שהיה חולה ומותש - קיבל והכניס את המלאכים במסירות נפלאה..."

מעשה זה היה רגיל בפי מרן הבית ישראל מגור זי"ע, שהיה מקלס את דברי הגר"ע ז"ל, ואף היה מוסיף ואומר: "לפי המצאתו המתוחכמת של הג"ר חיים עוזר ז"ל, ניתן להבין מה שהיה מנהג הרבה מצדיקי הדורות שאפילו שבעת ירידת הגשמים המשיכו לישב בסוכה, ולכאורה זה היפך מפסק הרמ"א (ס' תרלט סעי' ז') שפטור משיבת סוכה והיושב בה קרוי 'הדיוט'... אמנם, אין הכי נמי שמצד הלכות סוכה יש פטור בעת ירידת הגשמים,

הולך היה לו בדרך היה בטל ממצות סוכה, ולכך שלח להעבד שהוא פטור מסוכה. ולכך הקדים הפס' ורמז שאברהם אבינו קיים מצות סוכה. ויש להוסיף דזה אתיא כתוס' [גיטין ס ע"א] בשם המדרש [ב"ר מ"ד] דאחרי סמור, לאחר מופלג והביאו מא-חרי מות דהיה בו ביום וכן כאן דכתיב ויהי אחרי הדברים האלה היה מיד ובתורה שלמה בשם מדרש אור האפלה ויוגד לאברהם ברוח הקודש ולכאורה מאי נפ"מ ולפי האמור אתי שפיר ודו"ק והנה כשבא אליעזר כתיב ואבוא היום אל העין [בראשית כ"ד מב] ופי' רש"י: היום יצאתי והיום באתי מכאן שקפצה לו הארץ, וצ"ב למאי נפ"מ. אמנם להמבואר א"ש, דחשש אליעזר שישאלו לו למה לא בא אברהם בעצמו, והתירוץ היה משום מצות סוכה, ולכא' הלא בעצם הוא בא ביום י"ג וא"כ ליכא הפרעה למצות סוכה, וע"ז השיב שרק מצד קפיצת הדרך בא היום וזה לא היה ידוע מראש, וגם דאין סומכין על הנס ולכך שלחו אברהם.

במעלת הישיבה בסוכה

כתב בספר יסוד ושורש העבודה שאדם הנמצא מחוץ לסוכה ללא צורך עובר על מ"ע מן התורה, וקשה הרי נאמר: "תשבו" כעין תדורו, והרי על אדם יוצא מביתו גם ללא צורך?

תירץ הגרש"ז אוירבך זצ"ל שאם יגידו לאדם שכל רגע שאתה שוהה בבית תקבל מאה דולר, הוא לא יצא מביתו רק להכרח גדול, וכל שכן מצות סוכה שמקיימים כל רגע ודאי ששוה לא פחות ממאה דולר

(לבני ישראל)

ריתחא דאורייתא

אדם שמצטער מהסוכה האם כשיכול לעשות פעולות שלא יהא מצטער יש לו חיוב לעשות כן?

יש לחקור אדם שמצטער מהסוכה האם כשיכול לעשות פעולות שלא יהא מצטער יש לו חיוב לעשות כן או דילמא אין לו חיוב לעשות פעולות להיפטר מהצער. הנה בשו"ת מהר"ח אור זרוע סימן קצ"ד הקשה על הא דאמרינן בגמ' כ"ה ב' א"ר אבא בר זבדא חתן והשושבינים פטורין מן הסוכה, ופריך הגמ' וליעבד חופה בסוכה, ומתירן הגמ' אמר רבא גזרה משום צער חתן, דסוכה אינה מרווחת וחתן בעי מקום מרווח לכנוס כל בני החופה, וקשה יעשה סוכה מרווחת בחדר שעושה בו חופה ומאי טעמא פטור. ועוד הקשה: מהא דאמרינן התם בגמ' כ"ו ע"מ א' רבא שרא ליה לרב אחא ברד-לא למגני לחוץ לסוכה משום סירחא דהורצאה, פירוש קרקע לבנה שהיו מטיחין בה רצפה של סוכה משום גוי והיתה מס-רחת, ל"א עפר שקורין בלעז ארזאל שמדובקת בגופה של ערבה ומצטער מחמת סוכה הוי, רבא לטעמיה דאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה, וקשה ללישנא קמא לא יטיח רצפת הסוכה באותה קרקע לבנה ואם כבר הטיח יסיר או יעשה לעצמו סוכה אחרת דקיימא לן כחכמים סוכה כ"ז ע"מ ב' דאמרו עושין סוכה בחולו של מועד, ודוחק לומר שדווקא

ביו"ט שרא ליה ולא בחול המועד. ומתירן בשו"ת מהר"ח אור זרוע: התורה לא חייבה לעשות סוכה לרוחב כל בני החופה ושיהא נוח לחולה לישן כמו בבית, שהרי מגרנך ומיקבך כתיב דהינו פסולת גורן ויקב התירה התורה ולא הוצרך לעשות באופן שהוא רחב. וכן כתב הגאון רבי שלמה זלמן אוירבך זצ"ל וז"ל והנה יש לדון בעיקר פטור זה של מצטער מיתור-שים וכדומה דהנה הא דאינו מחויב באותו זמן שהוא מצ-טער בסוכה זו לבנות סוכה אחרת, אף שהרי כל רגע ורגע משבעת הימים יש עליו מצות עשה של ישיבת סוכה, נראה דהוא משום דכיון שבנה את סוכתו באופן שהיא ראויה לש-בעת ימים תו לא מחייבין ליה לבנות אחרת אם נתחדש לה בה צער שלא ידע ממנו בשעת בנייתה. ומקשה: אבל אכתי צריך עיון בפטור של צינה דלמה לא יתחייב מדינא להכניס תנור וכדומה כדי שיוכל לישן שם. ומתירן: דכלל הוא דכל שפטור ופקעה ממנו חובת הישיבה תו לא צריך לחפש טע-דקי איך ישוב להתחייב. וכן בשו"ת מועדים וזמנים חלק ח' השמטות לחלק ב' כתב ליישב: הא דקימ"ל דמצטער מחמת הקור פטור מן הסוכה, וקשה הרי יכול ליישב ולישון בה ע"י חימום, אלא כיון דחזינן שהתורה התירה לסכך בפסולת גורן ויקב, ואין צורך לפעולות אלו ודי בצורת עראי, וא"כ יש לומר דהוא הדין שאינו חייב לתקן חימום חשמלי לדירת עראי, ויש גדולים שנהגו להכניס חימום לסוכה כל ימי החג: כך היה נוהג הגר"ח הלוי זצ"ל.

[תורת המעצנים]

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: אם שני אנשים לקחו ביחד את הלולב ואתרוג, אם יצאו שניהם יד"ח, או לקיחת שנים לא מהני ולא יצאו עד דרך אחד לבדו לוקח אותם?
תשובה: צ"ע.

בשור"ת האלף לך שלמה (או"ח סי' שע"ב) כתב בזה"ל, ע"ד אשר נסתפק באם אחד נותן לולבו לאחר במתנה והנוטל אוחזו בידו והנותן מחזיק בו למעלה אם יצא בו המקבל, נראה דלא יצא בו מתרי טעמי, אחד דביום א' בעינן קנין וכל עוד שלא נטלו לגמרי המקבל והנותן אחזו בידו עדיין לא נחשב קנין, וזה תליא בדין אם יכול לנתקו ולהביאו אצלו כמ"ש בחו"מ סי' קצ"ח, רק אף גם אם הי' תחלה כולו בידו רק בשעת קיום המצוה אחז בו הנותן הוא או אחר נמי לא יצא, והדבר פשוט ממ"ש בשבת צ"א בפלוגתא דעשאוהו שנים עיי"ש, ואנן קיי"ל בזה יכול זה יכול ועשאוהו ב' פטורין זה א"י זה א"י עשאוהו שנים חיב כ"א חטאת וזה יכול זה א"י היכול חייב והשני פטור דהוי מסייע ואין בו ממש, א"כ ה"נ אם כ"א החזיק בענין שמידו לבדו בלתי אחיזת חברו נמי לא הי' נופל בידו אז נחשב שנים שעשאוהו ואנן בעינן ולקחתם שיהי' לקיחה לכ"א ואחד ולא בשנים יחד, ואם המחזיק בו למעלה לא הי' תופסו בחזקה בענין שלולי החזקת המקבל הי' נופל מידו אז יצא בו המקבל דהוי זה יכול זה א"י והוי מסייע ואין בו ממש ויצא בו המקבל, ולא מבעיא ביום א' דלא יצא בו דבעינן לקיחה תמה רק אף גם ביום שני דל"ב לקיחה תמה מ"מ בעינן שיהי' הנוטל אחד ולא ב' גם בעינן שיהי' רובו קיים ולא חתיכת אתרוג כמ"ש האחרונים, ולכך אם מחזיקין שנים לא יצא כלל, עכ"ל).

(הליכות חיים)

גשר רופף והוא יודע שהוא רופף ויודע שנמצא בסכנה גדולה ועובר עליו וסומך ובוטח על ה' הוא נקרא בעל בטחון אבל מי שחושב שהגשר איתן ועובר עליו זה לא שייך למדת הבטחון כלל וה' עוזר לאדם כפי מדת הבטחון בו כדכתיב כי בו ישמח לבנו כי בשם קדשו בטחנו כפי הבשם קדשו בטחנו כך הבו ישמח לבנו ועוד כתיב יהי חסדך ה' עלינו כאשר יחלנו לך כפי היחלנו לך כך יהי חסדך ה' עלינו וכמו כן ביום הדין שבריות בו יפקדו להזכירם לחיים ולמוות מי לא נפקד כהיום הזה אם אנו חרדים כדבעי מאימת הדין ואז שמים אנחנו את בטחונוני בחדס ה' זה נקרא בטחון ואז מתקיים הפסוק ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו והוא מלך עוזר ומושיע ומגן וזהו כוונת הירושלמי הנ"ל שכלל ישראל בטוחים שיעשה להם נס שיש להם חרדת הדין כדבעי ובוטחים בה' ואז ה' יעזור להם כפי מדת הבטחון והביא את דברי ר' שלמה אבן גבירול בפיוטיו כתר מלכות' אלקי אם עוני גדול מה תעשה לשמך הגדול ואם לא אוחיל לרחמיך מי יחוס עלי חוץ ממך לכן אם תקטלני לך אייחל ואם תבקש לעוני אברח ממך אליך ותכסה מחמתך בצלך ומבואר שכשיש פחד מיום הדין ובורחים מה' גם כן מתקרבים אליו דאף שיש

אך מצד הלכות הכנסת אורחים של האושפיזין הקדושים שנמצי' בסוכה אין בזה כל פטור... הלא הכנסת אורחים נוהגת גם בעת ירידת הגשמים... עכדה"ק. ושפתיים יישק.

[ליקוטי אב]

ראשון לחשבון עוונות

מפני מה דוקא יו"ט סוכות נחשב כראשון לחשבון עוונות הסבר נפלא על כך אמר הרה"ק בעל תפארת שלמה זי"ע בימי הדין בשעה שהשטן מקטרג על ישראל ומפרט חטאיהם מתייצבים כנגדו כל מליצי יושר וטוענים כי כל מה שחטאו במשך השנה היה באונס כי היצר פיתה אותם בדברי תרמית והוא שגרם להם שילם משיב השטן כנגדם וכי גם בעסקי ממונות מניחים היהודים לרמותם והרי אם יבוא מאן דהוא לרמות לחבירו בפרוטה אחת תיכף ומיד יעצור בעדו ולא יניחנו כלל ולמה רק בדבר עבירה אפשר לבוא עליהם בערמה בתור פשרה בין שתי הטענות יצאה החלטה להמתין עוד כמה ימים ונראה מה לעשות בדינם והנה בשעה שישראל כשרים תיכף ומיד במוצאי יום הכיפורים תרים לחפש אחרי ארב עת המינים' מהודרים במחירים מפולפלים ללא שום משא ומתן הרי בכך נסתם טענת היצר והראיה שמשלמים טבין ותקילין על מה שגוי לא ישלם יותר מכמה פרוטות אם כך נאמנים הם שגם בעבירות נכשלו בתרמית היצר ויצאו זכאים בדין לכן ביום טוב סוכות כשנוטלים הלולב והאתרוג לברך עליהם מוכח מכך שצדקו טענת המליצי יושר ונמחקו כל העוונות ומכאן ואילך מתחיל חשבון חדש ורישום מחדש

[הגדה של פרשה]

מי שבא לתוך צילו של הקב"ה זוכה לרחמים מיוחדים

חג הסוכות הוא אחד משלושת הרגלים הנקרא זמן שמחתנו החג מתחיל בט"ו תשרי וממשיך שבעת ימים ובענין זה יש לבאר על פי דברי מרן הגרי"ז זצ"ל המבוארים בספר שמושה של תורה דהנה איתא בגמ' ר"ה לב שאין אומרים הלל בר"ה משום שספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפני הקב"ה וישראל אומרים שירה והגרי"ז הראה את דברי הרמב"ם בפירוש המשניות למס' ר"ה פ"ד מ"ז שאין אומרים הלל בראש השנה לפי שהם ימי עבודה והכנעה ופחד ומורא מה' ומברח ומנוס אליו והקשה הגרי"ז מהו מברח ומנוס אליו ותיירץ במשל לאבא שמכה את בנו שאע"פ שהבן רוצה לברוח מן האב באותו זמן הוא נאחז באביו ומבקש ממנו להציל אותו כמו כן מפני יראת הדין אנו בורחים מה' אבל גם מתקרבים אליו ומבקשים מחסה אצל הקב"ה בעצמו ומובא שם עוד שלפני ר"ה האחרון של חיי הגרי"ז בא מרן הרב שך זצ"ל לברכו בשנה טובה ושאל הגרי"ז אותו מה יהיה הסוף והרב שך רצה לנחמו עם דברי הגמ' ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג המובאים בטור סי' תקפ"א שכלל ישראל באים לר"ה לדין כשהם לבושים לבנים ועטופים לבנים ומסתפרין ומכבסין לכבוד יום הדין מפני שהם בטוחים שיעשה להם נס שלא כמנהג העולם וענה על זה הגרי"ז כל זה נכון אבל במה במה להיות בטוח והגרי"ז ביאר את שאלתו שמי שיודע ומרגיש שהוא נמצא בתוך צרה גדולה וסומך ובוטח על חסדי ה' הוא נקרא בעל בטחון כמו אדם שצריך לעבור על

עוזר לנו ולא עוד אלא שמי שבא לחסות בצל כנפיו של ה' זוכה לרחמים מיוחדים אף שאינו ראוי להם על פי דין ומדת הרחמים מחייבת לשמור אותו בצל כנפיו ולפי הדברים הנ"ל ולפי הדברים הנ"ל יובנו היטב דברי הגר"א זצוק"ל בקול אליהו פרשת אמור על המשנה בסוכה דף כח ירדו גשמים וכו' משלו משל למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג בוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו ופירש רש"י ושפך לו קיתון של מים על פניו וכו' וזה לשון הגר"א ויש לדקדק מדוע לא אמר כפשוטו משל לעבד שבא ליתן כוס לרבו ושפך אותו על פניו אכן יבואר עם מה שנודע כי ר"ה ויום הכפורים המה ימי הדין ואחריהם ימי החג במצות לקחת הלולב וישיבת הסוכה והימים האלה המה ימי רחמים להמתיק הדינים ע"י המצות המקיפות אותנו ואשר אנחנו ממלאים ידינו ברכה בימים ההם אמנם ברדת גשמים המכריתים אותנו לבטל מצות הסוכה הנה זה עד משחק נאמן כי הוא יתברך איננו חפץ ח"ו לפשר הדינים כי אם שישארו בתוקפם ובגבורתם כאשר היו וזאת נודע כי המזיגה הוא עירוב מים ביין להמתיק את חריפוֹתו שיהיה ראוי לשתייה וזהו ענין המשל לעבד שבא למזוג כוס לרבו היינו לבטל חריפותו והאדון שפך המים הלאה וזהו ושפך לו קיתון של מים על פניו ר"ל שאינו רוצה במזיגה ע"כ לשונו הקדוש ומבואר היטב בטוב טעם על פי מה שביארנו שאחרי ימי הדין שאנו מפחדים מפני הדין ובורחים אנו לתוך הסוכה לצלו של הקב"ה ומבקשים ממנו רחמים להציל אותנו בזה אנו מראים הבטחון בו וה' עוזר להבוטח בו וגם שמי שבא לתוך צילו של הקב"ה זוכה לרחמים מיוחדים אע"פ שאינו ראוי להם על פי דין וכשיורד גשמים וצריכים לצאת מן הסוכה ולצאת מתוך צלו של הקב"ה אז אין אנו זוכים עוד לאותם רחמים ונשארים אנו במדת

פחד מיום הדין ובורחים אבל שמים הבטחון בה' ומתקרבים לה' ומבקשים הצלה מה' אבל אם אין חרדים כדבעי אז הוא בגדר שוטה אינו מרגיש {שבת יג} ואין זה שייך למדת הבטחון ואין על מה לבטוח שה' יעזור ויעשה נס וסיים מרן הגר"ז וא"כ במה אהיה בטוח והנה בספר לקט רשימות של ר' נתן מאיר וואכ-טפויגל זצוק"ל המשגיח דישיבת לייקווד מבאר את הענין של הסוכה דאיתא בגמ' ב"מ פ"ה דההוא עגלא דהו קא ממטו לי לשחיטה אזל תליא לריש' בכנפי דרבי וקא בכי אמר לי זיל לכך נוצרת אמרי הואיל ולא קא מרחם ליתו עלי' יסורין והק-שה המשגיח מה הטענה על רבי הא קיי"ל סוף בהמה לשחיטה [ברכות יז] וכי כל השוחט בהמה נידון ליסורים ותיירץ שאע"פ שכל בהמה עומדת לשחיטה ואין טענה על מי ששוחט בהמה מ"מ אם העגל בורח ובא בצל כנפיו ומבקש ממך רחמים להציל אותו מדת הרחמים מחייבת לשמור אותו בצלך ולא לזרוק אותו ולפ"ז ביאר המשגיח הענין של הסוכה שהוא צילא דמהימנותא כדאיתא בחז"ל והיינו לחסות בצל ה' ומי שזוכה לחסות בצלו של ה' זוכה לרחמים מיוחדים אע"פ שאינו ראוי להם על פי דין וזהו הענין של הסוכה שאנו באים לחסות בצילה בצל ה' ומב-קשים רחמים ואע"פ שנגזר עלינו משהו מדת הרחמים מחייבת לשמור אותנו בצל כנפיו כי אתה ה' מחסי ועל פי זה מבואר כל הענין היטב שאחרי הימים הנוראים ר"ה ויום הכפורים ימי הדין שאנו מפחדים מפני אימת הדין ורוצים לברוח אבל שמים אנחנו בטחונינו בה' שרק הוא יכול לעזור לנו ובורחים אליו ומתקרבים אליו נכנסים אנו לתוך הסוכה שהוא צילא דמהימנותא צל ה' ומבקשים אנו הצלה מה' לרחם עלינו ובה שאנו בורחים לתוך הסוכה אנו מראים הבטחון שיש לנו בה' ואז כפי הבטחון כך ה'

ריתחא דאורייתא

"כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" (ויקרא כג, מב)

הרשב"ם מפרש בזה הלשון: "אפילו אותן שיש להם בתים, ישבו בסוכות". ותמהו עליו רבים, וכי היה עולה על הדעת לומר שמי שאין לו בית חייב בסוכה, ומי שיש לו בית יפטר מסוכה? יישוב נחמד יישוב הגאון רבי שמעון פאללאק זצ"ל בשו"ת שם משמעון (או"ח סי' כ"ז) שמכיון שאמרו (סוכה כו,א) שהעוסק במצוה פטור מן המצוה ואין לנו עוסק במצוה יותר ממי שדר בבית עם מזוזה שהיא מצות עשה השוה בכל, וא"כ איך יעזוב את מצות מזוזה בשביל מצות סוכה שאינה שוה בכל ויתבטלו על ידה ממצות מזוזה כיון שסוכת החג הרי פטורה ממזוזה. וביותר - שאף ביתו יפטר ממזוזה, מכיון שמזוזה היא חובת הדר, א"כ בשעה שיוצא מביתו לסוכתו נפטר הבית ממזוזה שהרי בשעת ימי החג נעשה הבית עראי (ולא עדיף ממי שיוצא לדרך שביתו נפטר ממזוזה, יעויין בשדי חמד מערכת מ' כלל קכ"ז) וע"ז קמ"ל ש"כל האזרח בישראל ישבו בסוכות", ואף מי שיש לו בית מחוייב על כל פנים לישב בסוכה. והוסיף שם חידוש גדול, שבאמת לאותן השיטות ב"שדי חמד" שמי שיוצא לדרך מחוייב אח"כ כשחוזר לביתו לקבוע את המזוזה מחדש משום תעשה ולא מן העשוי, היה מן הראוי גם כשחוזר מהסוכה לביתו לקבוע מחדש את המזוזה בביתו. וסיים "והוא דבר חדש ומחודש שלא נתעורר עליו עוד שום אדם עד הנה".

ויעוי"ש עוד ישוב, שמכיון שמהיום הראשון של חג הסוכות מתחיל חשבון עוונות, וזמן חתימת הדין הוא לאחר חג הסוכות, היה הו"א שתכלית מצות הסוכה היא בכדי להסתיר את האדם בימים הללו מהמשטינים והמקטרגים [כמו שמצינו בזהר הקדוש פר' ויקהל לענין הכנסת נח לתיבה במבול, שהיה זה כדי להסתירו ולהטמינו ממלאכי הדין] וממילא מי שיש לו בית שבלאו הכי הוא נסתר מאימת הדין, הו"א שאינו צריך לשבת בסוכה, וע"ז בא הכתוב לומר "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות", דהיינו שאף מי שיש לו בית מחוייב לישב בסוכה משום ש"בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים".

והוסיף, שזהו הטעם שאנו אומרים הלל אף ביו"ט הראשון של סוכות אף שהוא ראשון לחשבון עוונות משום שכיון שאנו יושבים אז בסוכה יש לנו מגן ומחסה, ומשא"כ בר"ה וביום הכיפורים שאין לנו סוכה למסתור, אז אין אומרים הלל.

(סוכות היוצאים)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

זקן או חולה לענין שינה בסוכה

נשאלה שאלה בזקן או חולה שאם ישן בסוכה יצטרך לעשות צרכיו בסוכה, אם בכה"ג נימא שלא ישן כלל בסוכה.

תשובה: ישן בסוכה, ומה שאסור לעשות דבר בזוי בסוכה - אז יהיה אנוס. ואף שבשעת עשיית ביזוי בסוכה לאו סוכה היא, מ"מ לאחר שגומר חוזרת הסוכה למקומה.

שאלה: האם גם בכה"ג שאנוס הוא לעשות דבר ביזוי בסוכה פקעה כשרות הסוכה.

תשובה: אין זה שייך לאיסור, אלא מציאות הוא, ורוב פוסקים לא ס"ל כן.

"בסוכות תשבו"

שאלה: כתב המ"ב (סי' תרלט סקט"ז) "ויכוין בשעת ברכתו לישב בסוכה" על האכילה ועל הישיבה שאחר זה". וצ"ע דהרי הוא יושב בשעת אכילה עצמה ולמה צריך לישב זמן מה אחר כך?

תשובה: דברנו ע"ז כמה פעמים ויש לומר דהרי מה שיושב בעת האכילה אינו משום שרוצה הישיבה, ורק שכך נוח יותר לאכול, וצריך שתהיה הישיבה בשביל עצמה.

ראשו ורובו בסוכה.

שאלה: יש מי שטען שראשו ורובו בסוכה הוא לכתחילה, שאל"כ איך יושבים בסוכה ורגלי תחת השלחן..

תשובה: בכל גווני של "רוב", אין זה לכתחילה, כגון רוב כוס בד' כוסות שכתב המ"ב (סי' תע"ב ס"ט) שלכתחילה צריך כולו, וה"נ כן. ורגלי תחת השולחן שאני, כיון שכך הוא צורת הישיבה נחשב כולו בסוכה..

(דרך שיחה)

זמן שמחתינו

הנה ימי הסוכות נחשבים כזמן שמחתינו ויש להבין כיצד שמ- חים ואמאי דוקא ימים אלו נקראים זמן שמחותינו והנה כל הק- ללות של פר' כי תבוא נאמר תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה וכבר כתב הרמב"ם פ"ח מלולב ה"טו השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן עבודה גדולה היא וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנאמר דברים כ"ח תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב ואאמו"ר הגאון שליט"א הביא ששמעתי מאדם שחקר אודות הרבי מקלויזנבורג שהיה בתקופת השואה וחקר אצל אנשים שהיו סביב האדמו"ר ושמע מכולם שהיה האדמו"ר אומר בכל עת לסובביו תחת אשר לא עבדת את ה' אלוקיך בשמחה ומשום שעלינו להיות באושר ובשמחה הגדולה ביותר כאשר אנו עוב-

חוסים בצל כנפי השכינה - סדר הפסוקים

הנה בתורה בפר' אמור מוזכר קודם מצות ד' מינים ואח"כ מצות סוכה ואילו במס' סוכה הסדר הוא להיפך קודם סוכה ואח"כ ד' מינים וצ"ב בטעם הדבר ויתכן דהנה ידוע בשם הקדו- שת לוי מובא בס' תוספת חדשים בתחילת פסחים שחג הפסח בתורה מוזכר בלשון חג המצות ואצלינו מוזכר בשם פסח וביאר דאנו מזכירים את השבח של ה' שהוא פסח עלינו וה' מזכיר את השבח שלנו שלא הספיק בצקם וכו' ומעתה נראה דזהו נמי הענין כאן דהנה ד' מינים זהו שבח של ישראל שהם נצחו בדין וכמבואר בחז"ל תנחומא פר' אמור ואילו סוכה הוא שבח של ה' שעושה לנו ענני כבוד וא"כ בתורה כתוב קודם השבח של ישראל בד' מינים ואלו במש' כותבים קודם את השבח של ה' במצוות סוכה קודם ודוק והנה למסכת קורין סוכה ובתורה זה נכתב בלשון רבים סוכות ויתכן ע"ד הנ"ל דהקב"ה קורא לחיוב שלנו לעשות כ"א סוכה אבל אנו קורין לזה סוכה בלשון יחיד שאנו כולנו חוסים בסוכת הקב"ה.

[באור פניך]

כל הלכות הסוכה רומזים לתורה

כ' הגר"א יונה ד"ה חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים באספך מגרנך ומיקבך דברים פ"ז י"ג ואמרו סוכה י"ד בפסולת גורן ויקב ואמרו שם כ"כ שיהא צלתה מרובה מחמתה והענין כי כל מעשה עוה"ז ועשרו וטובו הכל מהשמש והוא שאמרו מו"ק כ"ח במזלא תליא מילתא כפי אשר השמש עומדת במזלות והוא ידוע לחר- זים ולכן כתבה התורה באספך שלא תימשך אחר עוה"ז תעשה סוכה בפסולת גורן ויקב שכל סעודה הוא על הלחם והיין כמש"כ קהלת י' לשחוק עושים לחם ויין ואמרו שלא תהנה מתם אלא בפסולת ותפרוש מעושר עוה"ז רק תשב בצל שלא תחת השמש ותהיה תורתך קבע ומלאכתך ארעי וזהו צלתה מרובה מחמתה ולפי"ז מבואר דסוכה נחשבת כצל תורה דעי' ברבנו בחיי בספר כד הקמח ערך סוכה וציינו המקו"ח לחו"י בסי' תרל"ט שכל עני- ני הסוכה רומזים לתורה צל סוכה צל תורה שלוש דפנות כנגד תורה נביאים וכתובים וגובה עשרה כנגד עשרת הדיברות ואורך ורוחב שבעה כנגד שבעה חכמות חלל הסוכה שבעים טפחים כנגד שבעים חכמות כנראה כוונתו לדופן נשים פטורות מסוכה נשים פטורות מתלמוד תורה מצות סוכה יומם ולילה והגית בו יומם ולילה וכן כתב בבאר היטב לב' והתורה מתחיל בב' וכיון דסוכה מרמז לתורה מש"ה שיעור גבהה כ' דהיינו ק"כ טפחים כנגד ג"פ מ' יום שניתנה בו תורה ושני חייו של משה רבנו ע"ה ורחבה שבעה כנגד שבעה רקיעים עיי"ש ולהנ"ל הביאור דהרי מיעוט עוה"ז מביא ממילא לריבוי תורה וכדכ' התוס' כתובות קד א דאמרין במדרש עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו וניחא דזהו אחר קבלת לוחות שניות שהיה ביוה"כ ששם נאמר דין יגיעה א"כ ממעט את העוה"ז וממילא יתמלא שמחה.

[באור פניך]

היה והיינו שדבר שאדם עושה והוא שמח בזה סימן שזה התפ- קיד שלו וכע"ז הבאנו על מרן הגר"א זצ"ל שמעשה בבחור בן שמונה עשרה שרצה ללמוד לבדו בבית מדרש והרגיש שכך תהיה עלייתו בתורה ואמנם רבני הישיבה ואביו לא הסכימו שי- עזוב את הישיבה וסוכם שרבונו יכריע בזה ובאו יחד לרבנו ובת- חילה אמר לו מבואר בגמ' מכות י א חרב אל הבדים ונואלו ולא עוד אלא שמתפשין ועוד אמר לו וכי אתה חושב שאתה כמו החזו"א שלמד לבד ובגמ' גיטין סה א מבואר שאדם מוכר בנכסי אביו רק מגיל עשרים זאת אומרת שלהחלטה חשובה כזאת צריך גיל עשרים אמנם לאחר שראה רבנו שאין הבחור חפץ לקבל דבריו וכנראה הרגיש שהבחור ישבר אם לא יאפשר לו זאת אמר לו רבנו אני מסכים בתנאי שתהיה שמח בלימוד. כי לימוד התורה צריך להיות בשמחה ואם אינך שמח בלימוד אתה חוזר לישיבה ובשפת האידיש אמר לרבני הישיבה אתם תראו שיחזור בעוד תקופה ובאמת כך היה שהלך ללמוד לבד במשך שלשה חודשים והכל היה בסדר אולם הבחור טען שהוא מרגיש שאינו שמח בלימודו והרי אמר לו רבנו שאם אינו שמח יחזור לישיבה וכך היה שחזר לישיבה והיום הוא ת"ח גדול ב"ה ואחר שזכינו להבין שהשמחה מגיעה לאדם במה שהוא מרגיש שזה מתאים לו ומקיים את תקפידו והנה אם נתבונן הרי תפקיד שלנו בעולם זה להיות עבדי ה' ולקיים מצותיו וא"כ מוטל עלינו לש- מוח בכל מצוה שאנחנו עושים שהרי בזה אנו ממלאים את הת- פקיד שלנו בעולם ואלא מה שאנו לא שמחים במצוות אז אנו כביכול מראים שזה לא התפקיד שלנו בעולם רק התפקיד שלנו

דים את ה' וסיפר הנכד של החפץ חיים הרב ר' הירש"ל זקס זללה"ה שכידוע בזקנותו היה הח"ח מתבודד ועושה חשבון הנפש עם עצמו ובחולשת זקנותו כבר היה פחות מסתתר בהת- בודדותו והיה עושה שוב ושוב חשבון מה כל זכויותיו בעולם ועל מה ייתבע בבי"ד של מעלה ושמעוהו שחושש מאוד שמה שיכריע לכך חובה זה ענין השמחה בעבודת הבורא והיה אומר לעצמו אמנם עשית מצוות אבל איפה היתה השמחה של מצוה למה לא ראו שאתה הכי מאושר בעולם' כי על זה כל התוכחה הנוראה ואחר כך שמעוהו מתעודד ומחזק עצמו ואומר אבל אתה עדיין חי ויכול לתקן וכמובן שזה היה לפי דרגתו שהיה מסופר על החפץ חיים שפעם נסע עם עגלון לבית המרחץ ביום ו' ובסוף הנסיעה הוא שילם לו את הכסף והתמלא שמחה עצו- מה שזכה לקיים מצוות ביומו תתן שכרו ויש להבין אמאי אי השמחה גורם למצב כזה שהוא נענש בעונש חמור כל כך ונראה דהנה מתי האדם שמח בדרך כלל ונראה שאדם שמח שהוא מלא את תפקידו מתוקה שנת העובד ומצאנו ב' נביאים בסגנון א' דהנה היה פעם דין תורה של ר' אריה לוי' עם אשתו שאשתו טענה שהיא התחתנה איתו שהוא יהיה ת"ח והוא עוסק הרבה בחסד והולך לחולים ולכא' אי"ז תפקידו והלכו לשאול את בעל הלשם ואמר להם שבאותו תפקיד בעבודת ה' שהוא מרגיש את הסיפוק הרב ביותר זהו תפקידו כשר' אריה ענה לו שאמנם הוא מאוד אוהב ללמוד אך את הסיפוק הגדול ביותר הוא חש כשהוא עוסק בגמילות חסדים אמר לו בעל הלשם שזהו כנראה התפ- קיד שהועיד לך ה' ובע"ה בניך וחתניך יהיו גדולי תורה ואכן כך

ריתחא דאורייתא

"ולקחתכם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפת תמרים וענף עץ עבת וערבי נחל ושמחתם לפני ה' אליכם שבעת ימים" (ויקרא כג, מ)

בשנות מלחמת העולם הראשונה כשנפגש מרן הגר"ח זצ"ל עם מרן החזו"א זצ"ל במינסק, ודנו ביניהם אם חייבים לנסוע לעיר אחרת כדי להשיג אתרוג. באותה תקופה לא היה למרן הגר"ח כסף לקנות אתרוג, הגיעו הדברים למרן החזו"א שהיה לו אתרוג נקי ומהודר, והחליט לנסוע לסוכות למינסק כדי שמרן הגר"ח יוכל לברך על האתרוג שלו. מרן הגר"ח כשראה את האתרוג שמח מאד, אבל לקח משקפת ועיין היטב שמא נראה איזה פגם כל שהוא, ומרן החזו"א תמה מה צריך משקפת והלא אם לא נראה לעין זהו הידור, ומרן הגר"ח הסכים עמו הלה, והוסיף דנראה לו דיש עכ"פ איזה הידור שהאתרוג תמים כפשוטו, ואין בו שום מום כלל אפילו במשקפת, לכן הסתכל שמא הקב"ה זיכהו לכך. וכן הביא מרן הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל בספרו "אגרות משה" וז"ל: "ומה שכתר"ה דן להקל באם הרופאים רואים תגובות בעלעקטריק ראדיאגרם לומר שאינו כלום ונחשב מת אם אך הפסיק לנשום, ודימה זה למה שמותרין לאכול כל הדברים שנתחמצו אף שידוע שמתחמצים ע"י תולעים שרואים אותם במיקרוסקופ, מפני שהתורה לא אסרה אלא תולעים ושקצים ורמשים שנראו לעינים כדשמע מפי זקנו הגאון ר' שמחה זעליג זצ"ל אשר כן אמר הגאון ר' חיים הלוי מברסק זצ"ל, ובעצם לא היה צריך להביא מדברים שנתחמצו דהא כל האויר מלא משקצים ורמשים כאלו, ובכל נשימה ונשימה בולע האדם כמה אלפים ואולי מיליונים מהם ובהכרח שאינם בכלל השקצים ורמשים שנאסרו בתורה. וכן דימה למה שזקנו הגר"ש ז"ל אמר שאין להתחשב במראות דמים עם מיקרוסקופ, וכן לא ברבוע של תפילין ופגימת סכין לשחיטה וכדומה, שג"כ הוא דין ברור ופשוט שלא שייך להסתפק כלל, ואף אנחנו קטני קטנים ידענו זה לדבר פשוט שא"צ לפנים. כי לא הוזכר זה בגמ' וכל הדורות הכשרים הגאונים והצדיקים והחסידים לא השתמשו במיקרוסקופ, וברור שהם קיימו כל דיני התורה ולא נכשלו בשום דבר אף באונס. אך הביא שם את דעתו של מרן הגר"ש זצ"ל שאינו סובר כן גבי ריבוע של תפילין.

(נתיבות רבותינו)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שכח לברך לישב בסוכה לפני שתיית כוס קידוש

מור"ר שליט"א שכח לברך לישב בסוכה לפני שתיית כוס הקידוש, והזכירהו, ובירך מיד לאחר ששתה. ונשאל, כי הרי כל הטעם שמברך קודם כיון שאסור לאכול קודם קידוש הוי התחלת הסעודה, א"כ כיון שכבר שטה אחר הקידוש ראוי יותר לברכה בסעודה לאחר המוציא. והשיב דכיון שזה התחלת הסעודה כבר נתחייב בברכת לישב.

שאלה: במ"ב (סי' תרמג סק"ט) כתב שחלוק קידוש דלילה מביום, וביום יש מחלוקות בזה, והרי גם ביום א"א לו לאכול קודם, ומ"ש מבלילה).

תשובה: בלילה אוכלים סעודה, וא"א לאכול קודם קידוש, ואילו ביום, לולי דעת הגר"א, א"צ אכילת פת, ויכול לאכול כזית מזונות, שא"צ לקידוש השיעור של סוכה. ואמנם אין חילוק בדין הסעודה בין יום ללילה, אבל המנהג למעשה שביום יש הרבה שאוכלים סעודה גמורה אח"כ, ובלילה אוכלים מיד.

בשנה אחרת טעה מור"ר שליט"א ולא בירך לישב בסוכה בקידוש, ואח"כ בהמוציא הקדים ברכת לישב לברכת המוציא, והסביר, כי אף שברכת המוציא קודם, מ"מ כאן שכבר נתחייב קודם בברכת לישב, צריך להקדים ברכת לישב להמוציא.

(דרך שיחה)

ה' ובעבודת ה' אנו מראים שזה התפקיד שלנו בעולם וא"כ אם זה תפקידנו אז מגיע לנו שמחה לכל השנה כולה ומגיע גם כל עניני הגשמיות ולכן דוקא בחג הסוכות אחרי שקבלנו מלכות ה' בר"ה ויהי"כ עכשיו אנו מראים את השמחה בעבודת שלנו לה' ואז זוכים לכל השפע של החג ודבר חדש כתב החזו"א בקובץ אגרות ח"ב צ"ג ראוי לעשות החסד בשמחה כמו שעושה סוכה וכשמוע קול שופר ושאר מצוות ועיקר עשיית מצוה הוא שמחה תה שזכינו לכך והנה בגמ' הלשון אדם גדול הוא ושמח במצות למה אדם ששמח במצות נהפך להיות אדם גדול ולדברנו מבואר היטב שאם הוא שמח במצות סימן שהוא מרגיש שהמצות זה התפקיד שלו בעולם וא"כ זה מראה על מהותו שהוא אדם גדול ודבר נפלא מצינו במש"ח ויקרא פ"ג בזה"ל עוד יש לומר דהכי וונה של לימוד בלילה הוא שלומד בעת אופל לא לכבוד רק בסתר בצנעה בעת הדחק והלומד על מנת להתכבד או לעשות רב או להשלים את נפשו הוא כזורע ואחרי כן כשבא לעת התור עליות נעשה כקוצר וזה הזורעים בדמעה ברין יקצורו תהלים קכו ה נאמר על כל מפעלות האדם אם לא בא עדיין התכלית נעשה כזורע לאיזה פעולה ואין זה שעת רינה אבל העוסק בתורה במסתרים ולבלי לאיזה תכלית רק התקשרותו לתורה הוא התכלית אם כן השכר שלו הוא משיג בעת עסקו בתורה וזה קומי רוני בלילה שתיכף בעת הלימוד ירונן מטוב לב כי קשור הוא להשם יתברך מדי עסקו בתורה וטועם נועם התורה האל-

זה להנות בעולם הזה ואז הקב"ה אומר לנו כך לא תקבלו עולם הזה תראו מה הוא עוה"ז עולם התלאות אבל אדם ששמח במצוות וות כותב הפלא יועץ ערך שמחה שמקבל שכרו בעולם הזה והחיד"א בספר יוסף תהלות על תהלים לז ד מביאו ומפרש בזה הפסוק והתענג על ה' ויתן לך משאלות לך תתענג על ה' שיהיה לך שמחה ותענוג בקיום מצוות ה' בשכר זה ויתן לך משאלות לך בעוה"ז דעל השמחה משלם השי"ת שכר בעוה"ז עוד ביאר החיד"א בס' חומת אגף עה"פ אשרי איש ירא את ה' במצותיו חפץ מאד גבור בארץ יהיה הון ועושר בביתו תהלים קי"ב דאין ספק דהחפץ במצות ובפרט דכתיב מאד הוא שמח שמחה גדולה ואז אוכל בעולם הזה השמחה שישמח ולזה אמר גבור בארץ וכו' הון ועושר בביתו שהם טובות העולם הזה על השמחה שהוא שמח שזו שכרה בעוה"ז עוד ביאר החיד"א דברי הגמ' בברכות ח א גדול הנהנה מיגיעו יותר מירא שמים הנהנה מיגיעו הוא ששמח מאד בעשיית כי בשכר השמחה הוא אוכל בעוה"ז והקדן קיימת לעוה"ב והרי זה משובח היינו יותר מירא שמים דהיינו שמקיים המצות בפשיטות דאילו ביר"ש כתיב אשרי איש ירא וגו' ובנהנה מיגיעו כתיב יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב וכבר גילה רבינו האר"י זצ"ל כי כל מה שזכה בידיעתו הנפלאה היה בעבור מה שהיה שמח מאד בעשיית מצוה ועסק התורה וזכה לקבל פני שכינה ע"כ ספר לב דוד פרק י"ד אות ג' והראוני לדברי הנתיבות בס' אמת ליעקב שם שכ' שהעובד מיראה יש לו רק שכר בעוה"ז ולא לעולם הבא וכך משמעות דברי הרמב"ם פ"ט מתשובה ה"א והבטיחנו בתורה שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמה תמיד שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה כגון חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כגון שובע ושלוש ורובי כסף וזהב כדי שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנזכה לחיי העולם הבא וכן הוא אומר בתורה אחר שהבטיח בטובות העולם הזה וצדקה תהיה לנו וגו' וכן הודיענו בתורה שאם נעזוב התורה מדעת ונע- סוק בהבלי הזמן כענין שנאמר וישמן ישורון ויבעט שדיין האמת יסיר מן העוזבים כל טובות העולם הזה שהן חזקו ידיהם לבעוט ומביא עליהם כל הרעות המונעים אותן מלקנות העולם הבא כדי שיאבדו ברשעים הוא שכתוב בתורה תחת אשר לא עבדת את ה' וגו' ועבדת את אויבך אשר ישלחנו ה' בך נמצא פירוש כל אותן הברכות והקללות על דרך זו כלומר אם עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות מכם עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה כדי שתזכו לחיי העולם הבא וייתב לך לעולם שכולו טוב ותאריך ימים לעולם שכולו ארוך וכו' ובהמשך כתב כלומר אם עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו משפיע לכם הברכות האלו ונמצאתם זוכין לשני עולמות עכ"ד הרמב"ם והיינו שאם מקימים בשמחה את המצות זוכים לשכר למיעוט טרדות בעוה"ז והסבר הוא פשוט שהרי הגרי"ס אמר למה אפשר לקבל שכר בעוה"ז ולא ירד לו מהשכר בעולם הבא משל לאדם שנכנס למסעדה וכולם משלמים מחיר גדול והוא רואה שהעובדים אוכלים מה שהם רוצים ומסבירים לי שמי שעובד במסעדה לא משלם על מה שאוכל כך בעוה"ז מי שעובד את ה' הוא מקבל שכר כמו שהוא מהעובדים במסעדה ואי"ז מוריד לו מהשכר בעולם הבא וא"כ כשאנו שמחים במצוות

קית ודוק' עכ"ד והיינו שאם המטרה שלו זה להרויח שידע את התורה וכדו' אז השמחה שלו היא רק כשהוא יודע וזוכר אבל אם השמחה שלו הוא מעצם הלימוד הספיקו שלו הוא מעצם זה שהוא לומד אז ודאי שיתמלא שמחה כבר עכשיו וגודל החיוב שמחה במועד מצינו בב"י יור"ד סי' שצ"ב לגבי מי שמתה לו אשתו שצריך לחכות ג' רגלים עד שיא אשה אחרת והביא שם בזה"ל כתב הרא"ש בפרק אלו מגלחין סי' מח זה לשונו ויש שהיו רוצים לומר שאם מתה אשתו קודם ראש השנה שישא אחרת אחר הסוכות דקיימא לן מו"ק כד דראש השנה ויום הכפורים כרגלים ולא מסתבר כלל דהא דהצריכו להמתין שלש רגלים לאו משום תוספת אבלות אלא כדי שתשתכח ותשקע הראשונה מדעתו בשעה שהוא עם השניה כדתניא נדרים כ ולא תתורו אחרי לבבכם במדבר טו לט מכאן אמר רבי נתן לא ישתה אדם בכוס זה ויתן עינו בכוס אחר ואמר רבי אלעזר לא נצרכה אלא לשתי נשיו הילכך צריך הרחקת זמן ואין ראש השנה ויום הכפורים כרגלים בדבר זה אלא קבעו הדבר והזמן ברגלים אף על פי שאין הרחקת הזמן שוה בהם מכל מקום שמחת הרגלים מסייעת לשכחה מדעתו עד כאן מבואר שלמרות שהצער אשה מתה אלא לבעלה אבל כוח שמחת המועד להשכיח את הצער ולכן אנו מוצאים גם בסוכות ענין גדול של הידור מצוה וחביב מצות שהנה כתב היעירות דבש ח"ב דרוש ה' לחודש אלול וז"ל וכן כל המצות כולן הם נוחות לעשותן ואפילו בסוכה אמרינן במסכת סוכה כה ב המצטער פטור מסוכה כי לא ניתנו המצות לעול רק לטובה ולנחת והנביא צועק עמי מה עשיתי לך ומה הלאיתך ענה בי מיכה ו ג וא"כ יש אדם לשמוח מאד מאד אבל בעוה"ר נהפוך הוא אשר כל המצות עליהם לטורח ומשא וזהו בעוה"ר חולי רע ותכלית הקוץ ממאיר בגלות אשר אין מקיים מצות ה' בשמחה כדכתיב דברים כ"ח מ"ז תחת אשר לא עבדת את ה' אלוך בשמחה ובטוב לבב הלא יש לנו לשמוח על הנס הנפלא שאנו בין האומות וה' נתן לנו חן בעיניהם להניח אותנו שומרים המצוות ובאמת עבירה גוררת עבירה על ידי שאינם שמחים במצות כראוי אינם משגיחים ג"כ על המצות שיהיו כראוי וכו' אבל אילו היה בשמחה וחדוה וגיל כראוי מדקדקים היינו בעשייתם בתכלית הדקדוק בכל פרטי דברים כראוי היינו מוסיפים שמחה כי היא מעוררת את הנפש וכמו בשמחה של שטות מעוררת הנפש הבהמית שתנועת הניגון תשמח נפש כאשר שאול שנרפא

ממרה שחורה שנגן דוד כן בשמחה של מצוה תעורר נפש השכ" לי חלק אלהי ממעל עכ"ד ומעתה בימים אלו שאנו מרבים בשמחה במצוות אנו מדקדקים בכל פרט ופרט במצוות ויש דרגה גבוהה יותר ששמחים ביסורים ומוטל עלינו לקבל בשמחה כי הכל מאיתו יתברך. ויש בזה דבר נפלא שסיפר הגאון רבי אברהם יצחק ברזל זצ"ל על אביו הגה"צ ר' עזרא ברזל זצ"ל שרבנו הגרא"ל קרא לו עבד ה' לפני שלש שנים שכבו שניהם בבית החולים הוא וידידו הגדול ר' שלום שבדרון ז"ל ושניהם היו במצב קשה מאוד ר"ש ה' במצב עוד יותר קשה והחליטו להפגיש את שני החברים אוי מי שראה את הפגישה הזאת את העינים של ר' שלום את העינים העצובות ואת ההתלהבות של אבא ואז אבא צעק לעברו בשארית כוחותיו ר' שלום למלך יש כל מיני חיילים כך הוא אמר יש חיילים שמשתמשים בטנקים ויש המשתמשים במטוסים ויש חיילים של אוניות הם כולם יחד עושים את המלחמה למלך אנחנו כבר לא יכולים להלחם אבל יש למלך עוד סוג של חיילים והם החיילים המשוררים לפניו הם שרים למלך אמר אבא לר' שלום לשיר למלך אנחנו עוד יכולים אנו יכולים להגיד תהילים בא נעשה את זה והעומק בזה הוא שאנו צריכים לדעת ולהבין שהכל זה תפקידים שהקב"ה נותן לנו ובכל שנה ושנה צורת השמחה צריכה להיות בכל המצבים אז מוטל עלינו להתעלות ולשמוח בזה ולדעת ולהבין שזה צורת העבודה של שנה זו ולשמוח בזה ורבנו הגר"ח מובא בס' גל יעקב עמ' שצד כתב מכתב מ בזה"ל ונראה לעינינו יש רק להתחזק בתורה וחסד ומע"ש וח"ו לילך בעצבות רק בשמחה ושמחה מגרשת את כל הדינים ודאי רבנו שרז לא אניס ליה מצא מקורו ברוך בחז"ל ובמדרשים אבל ודאי שנזכר בכח השמחה לבטל את כל המגירות והצרות ונסיים בדברי רבנו הגר"ח מולוזין בהפרד רבי זונדל מסלאנט מרבנו הגר"ח מוולאזין צוה אותו לשמור על שני תמיהים דים כהלכתם מחד גיסא שויתי ה' לנגדי תמיד ומאידך גיסא טוב לב משתה תמיד בראשון פתח השולחן ערוך את חיבורו באורח חיים ובפסוק אחרון סיימו הוסיף הגרא"ל זצ"ל ואמר שאומרים העולם אם אדם בבוקר יקום עם שויתי אז בלילה הוא יסיים את היום אם טוב לב משתה תמיד הוא יקבל שמחה ואושר על עבדות לה'

[באור פנין]

ריתחא דאורייתא

פטור מצטער דגשמים בעני שגר בצריך ובחורף הגג דולף ונכנסים לשם גשמים

ראיתי בגליון מים חיים מהגר"ר יהודה ארי' הלוי דינר שליט"א שהביא מהגר"נ קרליץ זצ"ל, שעני שגר בצריך דבחורף הגג דולף ונכנסים לשם גשמים ועכשיו בנה לעצמו סוכה, שכשירד גשם אינו פטור מסוכה, שהרי כ' הרמ"א תר"מ סעי' ד' שאין המצטער פטור מן הסוכה אלא אם יצא עצמו מן הצער אבל בלא"ה חייב לישב בסוכה אע"ג דמצטער, ומפ' המשנ"ב ס"ק ג' שאין אדם דר בדירה במקום צער כל שיוכל להינצל מזה בביתו וה"נ בסוכה, וא"כ עני זה שאינו ניצל מהצער בביתו חייב בסוכה. ומסתמא צריך גם לברך שם ברכת "לישב בסוכה". וכ' הגרי"א ד עפ"י חידה בשני אנשים נשאים בסוכה כשירד גשם, א' צריך לברך ולשני אסור לברך הכיצד? וכ' בעני ועשיר שיושבים בסוכה ועפ"י הג"ל עכ"ד, וכשהצטעתי זה להגרש"מ חלק על דבריו, ומשום דלישב בגשם אין זה מעשה דירה, ומה שבכל השנה יושב בביתו בגשם הביאור הוא דאצלו כל השנה אין לו מעשה דירה. [תשע"ח]

(הארות והערות)

הנה יש נהגו אחרי נטילת אתרוג ממין אחד ליטול עוד מהר-בה מינים שונים והנה ידוע דהאדמו"ר מראדזין זצ"ל טען לגבי התכלת שהיו ספיקא דאורייתא היא ולמה לא נחוש עכ"פ בספק לצובעו בתכלת והשיב הגר"ד מבריסק זצ"ל דאימתי אמרי-נן ספיקא דאורייתא לחומרא רק אם כשיקיים המצוה עכשיו מספק יצא בודאי חיובו אבל כאן גם אם ילבש תכלת מספק לא יצא מידי ספק וכה"ג לא אמרינן ספיקא דאורייתא והוכיח כן מגמרא סוף ר"ה עי תשובות והנהגות ח"א סי' כ"ו וא"כ לפי סברא זו אין ענין ליטול עוד סוגים של אתרוגים שהרי תמיד ישאר בספק וצ"ע והנה בעליות אליהו העי וי מובא על הגר"א הנה אני שמעתי טעמו מפני ספק יחוס כהני הזמן לכן פדה עצמו מכמה כהנים ובפרט שמעתי שפדה את עצמו מן הרב ר' מאיר כהן רפאפארט על שהכהנות רפאפארט היו מוחזקים למיחוסי כהונה ע"ש ולכא' יש להבין אם חשש שזה כהן ספק א"כ מה מועיל שנתן לו אם ישאר בספק אחרי הפדיון וע"כ דחלק על סברא זו ומורנו הגר"א רפפורט שליט"א ר"ל דאצל הגר"א כנראה היה שראה בקדושתו שנשאר עדיין שאינו פדוי וכל פעם ניסה מחדש לראות אולי כבר יצא מכלל קדושת בכורה

[באור פנין]

מה היה השמחה הגדולה בניסוך המים?

נפלא להתבונן שלעם ישראל עיקר הקרבן של חג הסוכות הוא ניסוך המים קרבן הכי זול שיש ואמנם יש עוד קרבנות בחג אבל עיקר הריצוי הוא בניסוך המים אבל על האומות צריך פר שזה הקרבן הכי גדול שיש ורבו הגרא"ל זצ"ל אמר בזה הנה בכל ימות השנה הקריבו קרבנות וברובם יש נסכים אך היו מנסכים יין אבל בסוכות היו מנסכים מים וכתוב ושאתם מים בששון וזה ה' השיא של השמחה בכל החג ה' שמחה אבל את שמחת בית השואבה מצינים במיוחד בילקוט יונה כתוב על יונה הנביא שה' מעולי רגלים ונכנס לשמחת בית השואבה ושרתה עליו רוח"ק שזה הדרגה הכי גבוהה ובסוכה נג א איתא אמרו עליו על הלל הזקן כשה' שמח בשמחת בית השואבה הוא אמר אם אני כאן הכל כאן ואם איני כאן מי כאן לא היו נותנים שם לאנשים פשוטים מי רקד ועשה השמחה האנשים הכי גדולים כמו הלל הזקן ובזה עשו יותר משאר דברים בניסוך היין לא עשו דבר מיוחד כמו לניסוך המים והנה אין אנו יודעים את טעמי התורה אבל יתכן עכ"פ לפרש גם בדרך זה דהנה אויר זה הדבר הנצרך ביותר בעולם דא"א לחיות בלעדי אויר אז יש אויר בכל העולם ולאחר האויר מים זה הדבר הנצרך ביותר דאדם לא יכול לחיות בלי מים וכן בע"ח וצמחים כל אלו אינם יכולים להתקיים בלי מים וזה הדרגה השניה לאחר אויר והנה בדרך כלל עבודת ה' אינו בדברים כ"כ פשוטים וגם בסוכות היו מקריבים פרים אילים כבשים שהם קרבנות גדולים מאוד וכן ניסוך היין אבל מים זה דבר פשוט ואינו עולה ביוקר ואעפ"כ עשו כזה ענין בניסוך המים דאדרבה באו ללמדנו שאין צריך דוקא דבר חשוב דבר שעולה ביוקר אלא גם במים שזה דבר פשוט אפשר לעבוד את ה' וגם לא היו מנסכים הרבה מים אלא ג' לוגין לכן היתה שמחה שא"א לתאר דהדבר הזה מלמד דבדברים הכי פשוטים אפשר לעבוד את ה' ונלמד לנצל את כל הכחות שיש בבריאה שזה שייך לו

שאלות מענינות בהלכה

שאלה: מעשה שהיה והחזאי של השרות המטראולוגי הודיע שבלייל סוכות ירדו גשמים וגם ברקים נראו מרחוק היו אנשים שנסתפקו אם חייבים לישון בסוכה מאחר ועדיין אין גשם ולא מצטערים, או שמע מכיון שבביתו כה"ג לא היה הולך לישון בחדר שהגשמים עלולים לחדור לתוכו ולהקיצו משנתו ה"ה דפטור מסוכה.

תשובה: לא מצינו בהדיא בפוסקים שאדם שעדיין לא מצטער, אלא שיודע שבאמצע הלילה ירדו גשמים ויצטער יהיה כבר כעת פטור ממצות סוכה. אך אם כבר כעת מצטער בגלל כך שיודע שבאמצע שנתו יצטרך לצאת מהסוכה יתכן דפטור. וחתני הרב ד"מ טננבוים שליט"א, הראה את דברי הריטב"א במסכת סוכה סוף פרק ב' והובאו ב"בכורי יעקב" תרל"ט ל' שכתב: דלפי המבואר שם בגמרא דהאוכל בסוכה וירדו גשמים אין מטריחין אותו לעלות, "דמינה שאם [לא] היה אוכל עדיין וראה גשמים באים ושמים מתקדרין בעבים, שאוכל חוץ לסוכה, ואין מטריחין אותו לעלות עד שיגמור כל סעודתו", עכ"ל. (התיבה "לא" אינה כתובה בגוף דברי הריטב"א, אך לפי המובן, צריך להוסיפה).

וביאור דבריו, דכשם דלא הטריחוהו לשוב לסוכה לאחר שפסקו הגשמים, כך אינו צריך לעלות כשרואה גשמים ממשמשים ובאים. ומכאן לנדוננו דאינו חייב לישון בסוכה כאשר נראים ברקים מרחוק והחזאי מודיע על כך.

ואפשר שדברי הריטב"א אמורים באופן שכבר נתקדו השמים וברור שירד הגשם מה שאין כן החזאי שמעשים בכל יום שאין דבריו מדויקים.

לעבוד בהם את השם ואדם ילמד מזה עד כמה לנצל את כל חייו כל דבר שיש לו לנצל לעבוד את ה' וזה השמחה הגדולה ביותר ונזכה לעבוד את ה' בכל הלב ובכל מה שיש לנו אפי' בדברים הפשוטים וע"י זה נזכה ג"כ לגאולה האמיתית בבא"ס
[אילת השחר מהדורה החדשה פר' אמור]

סוכות לעתיד לבא

בגמ' בע"ז ג' ע"א אמרינן דהגוים באים בטענה להקב"ה שלא נתן להם את התורה נותן להם הקב"ה מצות סוכה מוציא חמה מנרתיקה והם בועטים בה ויוצאים והק' הגר"פ גולדוסר שליט"א בספרו יצפני בסוכה עמ' מח אמאי שהקב"ה רוצה להוציא את הנכרים מבתיהם מוציא חמה מנרתיקה ואילו בגמ' בסוכה אמר- רינן דאם ירדו גשמים בחג סימן קללה הוא לישראל וא"כ למה הקב"ה לא הוריד גשמים על הגוים כדי להוציאם מהסוכה וי"ל לישראל הקב"ה מוריד גשמים בגמ' בריש תענית אמרינן ג' מפ- תחות הם בידו של הקב"ה שהקב"ה מעניש את עם ישראל הוא מעניש בידו להראות את חביבותם אף שהם חוטאים נגדו לעומת זאת אצל אומות העולם הקב"ה מעניש ע"י שליחים ע"י הוצאת השמש מנרתיקה ואממו"ר הגאון שליט"א ביאר דידוע היסוד של

הצפנת פענח פ"ו מסוכה דסוכה שירדו גשמים איננה בכלל סוכה משא"כ במצטער לכן באומות העולם הקב"ה מוציא חמה דאם היו יורדים גשמים לא היה נקרא שבועטים בסוכה דאיננה סוכה. [באור פניך]

חג הסוכות - ולא חג הלולב

יש לשאול מדוע נקרא חג הסוכות ולא חג הלולב או חג ארבעת המינים ובספר נחלת צבי ביאר מפני שכתוב חג הסוכות שבעת ימים ומשמעו בלי הפסק כי מצות סוכה נוהגת גם בלילה משא"כ שאר מצוות של חג כמו ד' מינים אינן נוהגות בלילה ולכן נקרא החג על שם מצות סוכה ולא על שם שאר מצות הנוהגות בחג זה כי רק למצות סוכה אין הפסק כל ימי החג עוד מתרצים מפני שמצות הסוכה נוהגת מדאורייתא בכל שבעת הימים כדכתיב בסוכות תשבו שבעת ימים לא כן הלולב דכתיב ולקחתם לכם ביום הראשון ורק לפני ה' שבעת ימים עוד נראה לענ"ד לתרץ מפני שבמצות סוכה כל הגוף נמצא בסוכה ולכן היא חשובה יותר מאשר נטילת לולב שאין כל הגוף עושה המצוה רק מנענע בידו עוד נראה לומר מאחר והסוכה זכר לענני כבוד המורים על יוקרה וכבוד לעם ישראל לכן נקרא החג על שם הסוכה

[תפארת המועדים]

אמר ר' יהושע ב"ח כשהיינו שמחים בשמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו [סוכה נג]

יש לדקדק בלשון לא ראינו שינה בעינינו מאימתי רואים שינה בעיניים הרי כשישנים אין העיניים רואות ויש לומר שהרי ידוע שההלולב בטל כישן דמי ואמר רבי יהושע בן חנניא שבשעה שהיינו שמחים בשמחת בית השואבה לא זו בלבד שלא עצמנו

עין אלא גם לא הלכנו בטל שהיא כמו שינה שאפשר לראותה בעיניים

[דרשות חתם סופר]

בהא דעתיד הקב"ה להושיב בסוכת עורו של לייתן

יש לעיין מה הכוונה גבי לייתן ונראה שליותן הוא מלך הדגים שבים והוא הכי מסוכן לאדם שכל אדם שנוכל לידיו לא ניצול ודוקא הוא יהי' לעתיד לבוא לשומר על האדם דלעתיד לבוא האדם יהי' על החיות עד כדי כך שמלך החיות ישמור על האדם ומה שאמר ליתן ולא אמר ארי' דנראה שמלך שבים כוחו יותר כיון שאדם לא יכול לחיות במים וכלל לא יכול להלחם עמו ודו-קא הוא שכחו כל כך גדול על האדם וגובר על האדם הוא יהי' שומר על האדם

[מנחה שלוחה]

סדר לקחת הד' מינים

כתב השל"ה וזה לשונו כתב האבן שועיב בדרשת סוכות וז"ל ושמעתי שיש לאדם להקדים נטילת האתרוג בשמאל ואח"כ לולב בימין וכשמניחו או נתנו נותן הלולב תחילה ואח"כ האתרוג כענין התפילין וכן הקדים הפסוק פרי עץ הדר כו' וכמ"ש בת-פילין והיו לאות על ידך כל זמן שיהיו הטוטפות בין עיניך יהיו שתים וכן כל זמן שהלולב בימין כו' עכ"ל והמגן אברהם בסי' תרנא ס"ק ח' הביא את זה להלכה וגם הובא בבאר היטב שם וכן הובא בסידור ווילנא לעשות כן ואף שיש חולקים על הלכה זו כמובא בשערי תשובה שם והרוצה לדעת איך לעשות יעשה שאלת חכם מ"מ יש ליתן טעם להלכה זו ולבאר מה הרמז בזה

ריתחא דאורייתא

הוצאת אדם ישן אל מחוץ לסוכה

ביאר רבינו, כי איסור שינה חוץ לסוכה לא נאמר אלא בעת שהולך לישון. אולם מי שישן כבר, אינו בר חיובא ופטור מן המצוות. לפיכך, יש לדון שמותר להוציא אותו תוך כדי שינה מן הסוכה.

גם לפי"ז מי שנרדם לאונסו חוץ לסוכה, אין חיוב להעיר אותו, משום דלא קעביד שום עבירה.

ולא דמי לתפילין שכן חייבין להעיר את הישן בתפילין, שאני התם משום דהוי בזיון לתפילין. וכן אינו דומה למה שחייבים להעיר כהן שישן באהל המת, דשאני התם משום שהמשך הטומאה הוא גם כשהאדם ישן וקעביד עבירה לאונסו.

ולא דמי למתנמנם או שיכור, שאפילו אינו מיושב בדעתו ולא יכול לדבר כראוי דמהני לענין ברהמ"ז, דשאני התם שרק שכלו פגום, אבל כשמדבר הרי הדיבור לרצונו של המדבר, משא"כ בישן ממש.

לפי"ז צ"ע מה"ב איש חי' (שנה א' פרשת האזינו, הלכה ח') שמחייב להעיר למי שנרדם חוץ לסוכה.

אולם לפי מה שביארנו במנחת שלמה (סי' א') שאם התחיל ק"ש או תפילת י"ח בכוונה ובאמצע רק השפתים נעות כהרגי-לן ומחשבתו היא בדברים אחרים לגמרי, ואפילו הכי יצא ידי חובתו - אפשר דה"ה נמי במי שנתכוין למצות לפני השינה, דשפיר מקיים המצוה גם בשעה שהוא ישן, כי אין הבדל גדול בין חושב בדברים אחרים לגמרי ורק השפתים נעות לבין ישן ממש. וצ"ע.

כמו כן עיין בשדי חמד (מערכת יד כלל ל"ב) שהאריך בזה והביא מספר "מתת ידו" שהוכיח מזה שהישן ביום בציצית אינו חוזר ומברך, לפי שגם הישן בר מקיים מצוות הוא. וגם להדיא כתב שם דאם אחד ישן בסוכה ובא חבירו והוציאו תוך שנתו חוץ לסוכה וישן שם שביטל את חבירו ממצוה וצ"ע.

אולם בע"פ הורה רבינו כפסק הנ"ל, דמן הדין מותר להוציא את הישן מן הסוכה, אלא שהוסיף דפשוט שאין לעשות כן כלל, אם לא במקום צורך גדול.

(שלמי מועד)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: הנמצאים בבית כנסת שמאריכים בהקפות, האם מחוייב לרקוד עמהם, או שמותר לו לעמוד בצד וללמוד, (האם נחשב בזיון כבוד התורה, שכולם רוקדים לכבוד התורה והוא אינו רוקד, או דלמא שאינו בזיון כבוד התורה, דאדרבה, אין לך כבוד התורה גדול מללמוד תורה).

תשובה: אין חייב.

*

שאלה: בית כנסת שאין בו ילדים קטנים בשמח"ת, האם יש בו עליה של כל הנערים, וכן צ"ע כשיש רק ילד אחד, האם הוי עליה, האם יתנו להם פעם שניה, או בכה"ג יתנו לישראל

תשובה: גם ילד אחד.

(דולה ומשקה)

שאלה: האם מותר לקבל כמה פעמים עליה, בשמחת תורה, או לא.

תשובה: אין ראוי.

שאלה: כשחוזרים וקוראים בוזאת הברכה, פעם שניה ושלישית, לצורך שכולם יקבלו עליות, האם צריך כהן ולוי, או לא.

תשובה: לכתחילה אם אפשר.

שאלה: בשאלה הקודמת שאמר מרן שליט"א שלכתחילה צריך כהן ולוי, מהו הדין כשהכהן והלוי כבר קבלו עליה, האם יתנו להם פעם שניה, או בכה"ג יתנו לישראל.

תשובה: לא.

(נזר החיים)

ית' ולזכות בזכותם לכל שאר ההמון הנתלה במ להם מגיע לקיים משנת חסידים אשר לא יוכלו לקיים האחרים הם סדרי הפ' רישות האלה כי בזה בחר ה' שכיון שאי אפשר לאומה שתהיה כלה שוה במעלה אחת כי יש בעם מדרגות מדרגות איש לפי שכלו הנה לפחות יחידי סגולה ימצאו אשר יכינו את עצמם הכנה גמורה ועל ידי המוכנים יזכו גם הבלתי מוכנים אל אהבתו יתברך והשראת שכינתו וכענין שדרשו ז"ל בה' מינים שבלולב ויקרא רבה פ' ל' יבואו אלה ויכפרו על אלה ע"כ לשונו וזהו הביאור במדרש הנ"ל שלאבדן אי אפשר שכשהם לבדם יש הו"א חלילה לאבדן אבל זה אי אפשר ומה העצה שיוקשרו כולם אגודה אחת שיהיו כולם באחדות והן מכפרין אלו על אלו שהיחידי סגולה שמקיימים משנת חסידים ומכנים את עצמם הכנה גמורה הם מכפרים על השאר ומזכים להשאר לזכות לאהבתו ית' והשראת שכינתו

[אורות החג]

ומה הלימוד שלוקחים מדין זה ואף שדין זה מיוסד על הפסוק שהקדים האתרוג מ"מ יש לבאר טעמו של מקרא ונראה שהביאור הוא על פי המדרש הנ"ל שהאתרוג הוא כנגד הת"ת כנ"ל וכל הקיום של כלל ישראל וכן קיום העולם תלוי בת"ת אבל הקיום של הת"ח אינו תלוי בהם ומשום הכי צריך ליקח האתרוג תחילה שהוא יש לו קיום בפני עצמו אבל אין ליקח הלולב קודם שבלי הת"ח אין להם שום קיום ורק אחרי שיש לו האתרוג בידו אז לוקח הלולב שע"י הת"ח יש קיום לשאר וקודם מסלק הלולב מידו ואח"כ האתרוג שלא שייך לסלק האתרוג קודם שלשאר אין להם קיום לבדם רק ע"י הת"ח ומשום הכי מסלק הלולב קודם ואח"כ האתרוג וזה מה שאיתא בגמ' סנהדרין צט אפיקורוס כגון מאן אמר רב יוסף כגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו ופירש רש"י בד"ה מאי אהני לן והם אינן יודעים שעולם מתקיים עליהם וממשיכה הגמ' אמר ליה אביי האי מגלה פנים בתורה נמי הוא דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי ופירש רש"י ד"ה מגלה פנים בתורה הוא שכופר במה שכתוב בתורה ובד"ה אם לא בריתי יומם ולילה וגו' שמהני לעולם ומקיימין אותו והוא אומר דלא מהני מידי וממשיכה הגמ' אמר רב נחמן בר יצחק מהבא נמי שמע מינה שנאמר ונשאתי לכל המקום בעבורם ופירש רש"י ד"ה מהכא נמי שמעינן שהצדיקים מהנין לאחרים וכתב במשנת רבי אהרן ח"א על תורה ותלמודה במאמר תכלית הבריאה שתהיו עמלים בתורה ב' וזה תוכן דבריו שהתורה היא תכלית הבריאה וכשה' נתן התורה לכלל ישראל זה היה על דעת בן שכלל ישראל כולם יהיו עוסקים רק בתורה ולא בדברים אחרים ויהיו קבועים לגמרי לעבודת ה' במדרגה עליונה של קדושה שזהו תכלית הבריאה והמכוון בבריאה אבל אחרי חטא העגל כבר זה לא שייך שאי אפשר לכלל ישראל כולם להיות במדרגה זו אבל בהכרח שחלק מהם צריכים להיות עוסקים רק בתורה וקבועים לגמרי בעבודת ה' שזהו המכוון והתכלית של הבריאה ואז כשכלל ישראל מחוברים יחד יש עליה גם לשאר העם שיש להם שייכות לאדם השלם ואז מתקיים התכלית במקצת גם אצלם על ידי שהם משמשים אותו שהוא מקיים את התכלית של הבריאה וזהו הביאור בדב' רי המדרש הנ"ל ומה הקב"ה עושה להם לאבדן אי אפשר אלא אמר הקב"ה יוקשרו כולם אגודה אחת והן מבפרין אלו על אלו ששאר העם שאינם מקיימים התכלית של הבריאה יש הו"א רח"ל לאבדן וזה אי אפשר אלא יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו שהת"ח מכפרין על השאר כיון דהם באחדות ביחד ובזה יש עליה לשאר העם שיש להם שייכות לת"ח וגם מקיימים במקצת את תכלית הבריאה שהם משמשים הת"ח וזהו הביאור במה שכתבנו לעיל שלשאר העם כשהם לבדם אין להם קיום שאינם מקיימים תכלית הבריאה ולהת"ח יש קיום שהם מקיימים תכלית הבריאה וע"י יש גם קיום לשאר העם כיון דיש להם שייכות להת"ח שמקיימים את תכלית הבריאה ובזה מתקיימת התכלית במקצת גם אצלם וכן כתב המסילת ישרים בפרק י"ג בביאור מדת הפרשות וז"ל ואם תשאל ותאמר א"כ איפוא שזה דבר מצטרך ומוכרח למה לא גזרו עליו החכמים כמו שגזרו על הסייגות ותקנות שגזרו הנה התשובה מבוארת ופשוטה כי לא גזרו חכמים גזרה אלא א"כ רוב הציבור יכולים לעמוד בה ב"ק עט ב וגורן ררב מציבור יכולים להיות חסידים אבל די להם שיהיו צדיקים אך השרידים אשר בעם החפצים לזכות לקרבתו

וקדשתנו במצוותיך

"אהבת אותנו!"

בתפלת שלוש רגלים אנחנו אומרים: "אתה בחרתנו מכל העמים, אהבת אותנו ורצית בנו" - הקדוש ברוך הוא בחר בנו מכל העמים, והוא אוהב אותנו. מהי אהבה?

בכל יהודי ישנה נשמה גבוהה, והנשמה הזאת קיימת בו תמיד, גם אם התנהגותו אינה תואמת את הנשמה הפנימית שלו. הקדוש ברוך הוא בוחן כליות ולב, והוא יודע מה קורה עם כל אחד מאתנו, בפנימיות שלו. אהבה היא הבנה. הקדוש ברוך הוא אוהב אותנו, ולא יחליף אותנו בשום עם. לעולם.

אנחנו אומרים, אפוא, לבורא העולם: הקדוש ברוך הוא, אנחנו מודים לך על ש"בחרתנו", ועל כך שאתה אוהב אותנו ורוצה בנו. אתה רוממתנו מכל הלשונות, נתת לנו תורה וזכית אתנו במצוות. ומאחר ונתת לנו את התורה והמצוות, התקדשנו. המהות שלנו שונה עכשיו, היא רוחנית ומרוממת. ולא רק באופן חד פעמי התקדשנו, אלא שבכל רגע ורגע אנחנו מתקדשים על ידי המצוות שאנחנו עושים, כפי שאנו אומרים: "וקדשתנו במצוותיך".

לגויים ישנה טעות אחת גדולה, בין שאר הטעויות שלהם. זו טעות באופן המחשבה, שמובילה אותם לחים של טעות, שרצו פים במעשים שליליים. למה כונתנו?

הגישה של הגויים היא, שבן אדם יכול להיות או מלאך או חמור. מצב של נורמליות - הם לא מכירים ולא מבינים. כיון שכך הכמרים שלהם - באופן רשמי - לא מקימים משפחות, כאילו הם קדושים מכדי לשאת אשה ולהוליד ילדים. הבעיה היא "שמה שהם כן עושים הרבה יותר גרוע ממה שבן אדם ממוצע עושה, ואי אפשר להאריך מפני 'הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו'. מצפים מהם להיות מלאך, והם הופכים לחמור. אצלנו, ביהדות, המצב שונה לגמרי.

משה רבנו, מנהיגם של ישראל וגדול הנביאים שבכל הדורות, מקים משפחה. התורה אפילו כותבת לנו את השם של הרבנית ואת שמות הילדים שלו. גם אהרן הכהן מקים משפחה. נו, מה, בלעם יותר גדול ממשה רבנו?

בלעם מחשיב את עצמו "מלאך", ולא מקים משפחה. ומה התוצאה? - המשפחה שלו זו האתון שלו...

בא הקדוש ברוך הוא ופותח לה את הפה, שתספר לכולם איך נראה אבי אבות הנביאים של אומות העולם, אלו פנים יש לו,

רחמנא ליצלן.

בואו ננסה לברר: איך, באמת, אפשר להיות כ"אדם" ולהיות קדושים ומרוממים כמשה רבנו וכאהרן הכהן? התשובה היא - "אשר קדשנו במצותיו וצונו!" אנחנו עושים מה שהבורא יתברך מצוה. ובין הצווים נכלל - אשר קדשנו במצוותיו וצונו לאכול ולשתות, להקים משפחה...

זהו "וקדשתנו במצוותיך וקרבנותנו מלכנו לעבודתך". הבורא יתברך קרב אותנו לעבודתו, ואנחנו עובדים אותו בכל פעולה ובכל מעשה, באכילה ובשתיה, בלינה ובדבור. כך גם אנחנו מקיימים "ושמחת בחגך", אנחנו משמחים את הלב בבשר וביין, מכבדים את החג במטעמים ובבגדים נאים, אך אין זו הוללות אלא התקדשות לשם שמים.

ב"משך חכמה" כתוב, שהעבודה המוטלת על האדם היא להמליך את השכל על הרגש, בכל אחד מאתנו יש רגש ושכל, ובהרבה מקרים הרגש מאים להשתלט על השכל ולשבש את התנהלות האדם.

בן אדם אוהב יופי. באופן טבעי בני אדם מתפעלים מיופי, ואולי אפילו משתוקקים לו.

בן אדם אוהב גבורה, אנשים הופכים את בעל הכח ל"מלך הגבורה", אליל הגבורה.

בן אדם אוהב כסף. הוא מעריך את המליארדר, בעל ההון, ועושה ממנו "אליל כסף". הוא מתפעל ממנו, מתרגש ממנו.

רגע, בן אדם, למה אתה מתלהב מהכסף שלו? יצא לך משהו מהמיליארדים שלו, הוא יתן לך שקל או דולר או אירו?

לא, הוא לא נותן ולא יתן, כי כגודל עשרו גודל קמצנותו, אבל אנשים מעריצים אותו, נופלים שדודים לפניו. למה? כי הם מעריצים כסף.

אלו רגשות בולטים באדם, אבל יש עוד רגשות. הרבה רגשות. מה עושים? איך משליטים עליהם את השכל, כדי לעבוד עבודת ה'?

אומר לנו הקדוש ברוך הוא: אתם רוצים שמחה? טוב מאד, חשוב באמת לשמוח. אז הנה, בבקשה, יש לכם "ושמחת בחגך". תוכלו לשמוח גם בהכנסת ספר תורה, ויפה מאד יהיה לכם אם תלכו לשמח חתן, ותשמחו שניכם יחד.

אתם אוהבים יופי? - מצוין, תקנו אתרוג יפה. "התנאה לפניו במצוות". יש לאדם חוש ליופי, וזה נהדר. רק אל תחפש אותו בזבל, תחפש אותו במצות ותקדש אותו.

על פי זה מבאר ה"אור שמח" את מאמרו של רבי חנניה בן עקשיא, "רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל, לפיכך הרבה

ריתחא דאורייתא

כונת מצות ישיבה בסוכה

רבינו העלה לחקור, אודות מי שאכל או ישן בסוכה ולא נתכוין כלל למצוה, מי אמרינן הואיל ומצוות צריכות כונה ולא חשיב כעושה מצוה, ממילא חשיב נמי כעובר על מצות עשה, ודומה למי שאכל חוץ לסוכה. או אפשר דאף שלא עשה בזה מצוה, הרי גם עבירה לא עשה, ואינו נחשב כלל כאוכל חוץ לסוכה. (עיי' שם שהביא דברי המשנ"ב ס' ס' ס' ד' בביאור הלכה שם. כמו כן הוא דן שם בדברי המנחת חינוך מצוה

שכ"ה בגדר מצות סוכה).

עוד כתב שם לדון בזה, ביחס לכונה המיוחדת לסוכה, היינו זכר ליציאת מצרים וענגי כבוד - לאור דברי הב"ח (סי' תרכ"ה) דצריך לכיון כונה מיוחדת זו בישיבת הסוכה, אלא שנחלקו הפוסקים האחרונים אם כונה זו נאמרה למצוה או לעכב, א"כ לדעת המחמירים יש לדון שאם לא כיון כונה זו בשעה שאוכל או הולך לישון בסוכה הרי חוץ ממה שלא קיים המצוה, גם עבר על ביטול מצות עשה, עיי"ש שלא הכריע בדבר.

(שלמי מועד)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: יש שאינם יוצאים מסוכתם כלל, רק מה שמוכרחים ממש, ויש שטענו על זה כי חסר ב"תשבו כעין תדורו", שהרי הוא כמו בבית הסוהר, ומאידך הרי באמת יכול לצאת רק שרוצה את המצוה, ואינו כבית הסוהר ממש שבעל כרחו הוא שם:

תשובה: במסכת יומא (י, ב') איתא שלשכת פרהדרין עושין בה מזוזה כדי "שלא יאמרו כהן גדול חבוש בבית האסורין" אבל כאן כיון שיכול לצאת - אין זה כבית הסוהר.

היה צדיק אחד שעשה כל צרכיו בסוכה, ואף ביה"ס היה לו שם, שלא יצטרך לצאת מן הסוכה, ואמרתי שאינו נכון, כי גם כשיצא מקיים מצוה סוכה, שהרי המצוה היא "תשבו כעין תדורו" - וכך דרים בשביל זה בתפילה ובלימוד?

(דרך שיחה)

שבעה ימים להרגיש איך שחיים בדירה עראית בעוה"ז, מה שהיינו צריכים להרגיש כל השנה. זה מעין מה שנתן מרוב חביבות לבני" שיצאו ממצרים קור של ארבעים שנה איך לחיות בדירה עראית כאן באוהלים במדבר שממה, הם היו נעים ונדים ולא ידענו האם הם נשארים כאן עשר שנים או שבן לילה כבר הולכים למקום אחר (עי' רמב"ן במדבר ט, יט). אף פעם הם לא ידעו, וכל רע היו מוכנים שהענן יזוז וכולם זזים מהמקום. איזה חיים היו אלה, הם חיו בעל כרחם בדירה עראית בעוה"ז, איזה חינוך שהם קיבלו!

ולא זו בלבד, אלא מצווים עלינו שאנחנו נבנה את הבית בעצמנו. "אבל אני לא ידוע איך לבנות דבר כזה, אני בונה בית לך - קסוס עם פאר יוקרה, אני לא יכול לבנות דירה עראית כמו שעשתה השונמית לאלישע המסכן הזה, עלית קיר קטנה עם מיטה כסא שולחן ומנורה, אוי ואבוי, בושה לגור בדבר כזה, אני לא יכול לבנות את זה, אם אתה תבנה לי אולי אני אהיה מוכן לשבת!" - אבל אנחנו מצווים לעשות את הסוכה בעצמנו ולשבת בה, זה חינוך להיות ללא גג המגן מגשם ומשאר הדברים המתרחשים בעולם, וזה גלות כשיצאים מהבית ומשנים מקום.

היום בבוקר קמתי מהשינה בסוכה, וברגע הראשון הייתי מטושטש ולא הבנתי היכן אני נמצא, האם אני בארץ ישראל או בארה"ב, האם זה בוקר או צהריים? כזה מבולבל הייתי, הסתכלתי למעלה וראיתי שזה לא תקרה - אבל את השאר עוד לא הבנתי... ומתוך הבלבול הזה צריכים להתחזק לעבודת הבורא.

אני מיינן בהלצה למי שהולך לחפש שידוך לבנו: "אל תגיד לשדכן את כל היחוס שלך!" - "למה לא? אנחנו באמת מיוחסים עם כמה דורות של רבנים!" - "אני מתכוין לדבר אחר. הרי היו לך סבא, ואבא של אבא של סבא, והם גרו באהלים כמו בדואים במדבר. אברהם אבינו ישב באהל, וכן יצחק ויעקב, ואם תגלה את זה אולי לא ירצו להשתדך איתך... איזו בושה, סבא שלך גר באוהל, אני לא אשתדך איתך! רק אל תגיד לי שגם סבא שלי גר באוהל..." אבל האבות הקדושים אכן גרו באהלים ולא התביישו בזה, היה להם נח לגור באהלים בעוה"ז, ולזה באתי הלילה להסביר לכם מדוע נתנו לנו מצווה כזאת.

להם תורה ומצוות". הקדוש ברוך הוא נתן לישראל תורה ומצוות רבות, ומעתה את כל הרגשות שלנו אנחנו יכולים וצריכים להכניס במצוות.

יש לך רחמנות - תקים מצות צדקה.

מתעורר בך, לעתים, צד של אכזריות - תתאכזר על היצר. תלחם בו.

כל מה שאתה חש ומרגיש, רוצה וצריך - אתה יכול להכניס במצוות. ובעת שאתה עושה את מעשיך מחמת צווי ה', הנך מתקדש.

שני אנשים יכולים לאכול אותו אוכל - אחד מתבהם ואחד מתקדש. אחד אכל בתאוה שווארמה וסטייק, ונעשה עוד יותר מגושם מאשר היה לפני כן. השני - גם הוא אכל בתאבון, אבל הוא אכל כדי שיהיה בריא, שיהיה לו כח לעבוד את ה'. האכילה הזאת אינה מרגשת אותו, היא מקדשת אותו. הוא מקיים בה מצוה. ככל שאדם מכון יותר לשם שמים, הוא מתקדש יותר, עד שיכול אדם להיות כמלאך של שווארמה וסטייק... יכול אדם להיות כמלאך ולבנות בית, בעת שהוא מתנהל לפי הוראות בורא העולם, ועושה את מעשיו כדי לעשות את רצון הבורא.

(אריה שאג)

צא מדירת קבע ושכ בדירת עראי

מורי ורבותי, במשך השנה האדם מתגשם בדרך כלל, על כך פנים בביתו. הוא אוכל מאכלים טעימים, ואם זה לא מוצא חן בעיניו - הוא כבר נותן לאשתו ביקורת על בישול שלה, ומיינען לה איך לבשל מהיום והלאה... הילדים רואים את זה, וגם הם מתלונים על כל דבר שאינו לפי הטעם המשוגע שלהם. אני בביתי לא הקפדתי על ילדי כמעט על שום דבר, חוץ מדבר אחד: מאוד הקפדתי אם ילד התלונן על הטעם של האוכל! אמא בישלה הכי טרי ובריא ונקי, ואתה מתלונן על זה?

לדעתי זו הדרך להיות מפונק עולמי ומגושם, בהמה ולא אדם, כמו רוב הילדים שהולכים בדרך הזאת לדאבוננו. האם ההורים אשמים? בודאי שהם אשמים! כל הורה בישראל, כל אבא ואמא כשדפקתם 'אשמו' - על זה דפקתם, שקלקלתם את בניכם ובנותיכם בפינוק של אוכל ושאר דברים שטותיים! ואם תשאלו: "ככה אתה מדבר אלינו באמצע המועד?" - התשובה היא כן! כי יש לנו עוד הושענא רבה שיכולים לחזור בתשובה עד אז, ואני ידיד שלכם ורוצה שתקבלו פתק טוב, אם על מה שעוד לא חזרתם בתשובה ביוה"כ תחזרו כעת.

לכן יסוד היסודות של היהודי הוא: עולם הזה הוא דירה עראית ולא דירת קבע. ויסוד היסודות של הגוי והחילוני הוא: עוה"ז הוא דירת קבע. והנה רובנו מתגשמים במשך השנה, אז מה עשה לנו הקב"ה מרוב חיבה? מכיון שבחודש אלול שיפרנו את מצבנו הרוחני, ובר"ה קיבלנו עול מלכות שמים פעם אחר פעם, ובעש"ת חזרנו בתשובה שלימה לפניו ית', פייסנו אחד את חבריו והתפשרנו עם כל בית ישראל, וביום הכיפורים לא אכלנו ולא שתינו, לא לבשנו נעליים של עור ולא רחצנו, עמדנו על רגלינו ודפקנו על ליבנו פעם אחר פעם, השפלנו את עצמנו, הודינו והתודינו שחטאנו עוינו פשענו, וכך התחברנו שוב לקב"ה! אז מה רוצה עכשיו הקב"ה לעשות בשבילנו? לתת לנו במשך

להרגיש שהוא לא קשור לגשמיות כי זו דירה עראית, והחמירות הגשמית לא נוגעת ללב. כמה שנותנין לו לאכול זה מספיק לו, איזה מיני תבשילים זה לא נוגע לו, אם המיטה שלו רכה או לא זה לא איכפת לו, כי הוא חי חיים ארעיים בתוך ביתו. למה? כי הוא קשור לתורה ומצוות ולרוחניות, וכך הוא נמצא תמיד בבית ה'! את זה רצו ללמדנו בחג הסוכות. אנחנו נשארים שבעת ימים בסוכה כי זה בית ה', אין לנו את כל הנוחיות ואנחנו ששים ושמחים על זה ושמים בחלקנו, ואת זה נתנו לנו בסוכות. לכן בא יצר הרע ואומר: "צא מן הסוכה ותסתובב ברחובות, תלך לטיולים, תדבר דברים בטלים, תבטל את הזמן בחינם רק אל תשב בסוכה!". והנה לאחר הפסוק אחת שאלתי וכו' בא פסוק כי יצפוני בסוכה וכו', והגאון (מובא בביאור בנו רבי אברהם על תהילים, במ-

דוד המלך אומר: "אחת שאלתי מעם ה' אותה אבקש". מה זה 'שאלתי' ומה זה 'אבקש'? ישנם פירושים עמוקים בזה, אבל אני הקטן תמיד אוהב להוסיף פירוש קל שנותן לי לי תועלת: "אחת שאלתי מאת ה'" - ומה עשית אח"כ? - "הלכתי לישון..." האם זה נקרא ששאלת? אבל אם "אותה אבקש", התחזקתי במרץ רב להשיג את הדבר שהתפללתי עליו, זאת 'שאלה' צודקת, אתה גם 'מבקש' וגם פועל להשיג את זה.

ומהי הבקשה? "שבתי בבית ה' כל ימי חיי". איך זה יתכן, הרי אתה צריך לאכול וללכת לישון, אתה לא יכול להיות בבית ה' כל ימי חייך, אז איך מבקש דוד המלך את זה? יתכן לומר בדרך דרוש, שדוד המלך רצה להיות תמיד בבית ה'. נכון שכשהוא מתפלל הוא בבית ה', וכשהוא עוסק בתורה בבית המדרש הוא בבית ה', אבל הוא רצה שגם בביתו הוא ירגיש שהוא בבית ה', דהיינו

ריתחא דאורייתא

בענין סוכות במדבר

ואמנם בכה"ג באמת הי' מקום לדון שדווקא הענני כבוד הקבועים מעל מחנות הדגלים הוויין בית של כל השנה כולה, אבל אם יעשו סוכות חוץ למקום חניית הדגלים וימשכו עליהן ענני כבוד הלא עננים אלו יהיו זמניים רק לשבעת ימי החג, ולא הוויין בית של כל ימות השנה, אין כאן סוכה תחת הבית, ושפיר יוכלו לקיים מצות סוכה באופן כזה? אבל באמת ז"א דאם סוכה תחת הבית לא יהי' כאן, אבל סוכה תחת סוכה [עליונה שצלתה מרובה מחמתה] יהי' כאן, וגם זה פסול מדאורייתא.

וא"כ למהלך זה של רבנו המבי"ט הלא לא הי' כאן פטור ממצות סוכה, אלא אי אפשר לקיים, כמו מי שדר כל ימיו בבית שאל שא"א לקיים מצות מזוזה דאורייתא, אבל אין כאן פטור. וא"כ לא שייך לשאול מה נשתנה סוכה שלא נהג במדבר, דבאמת היו חייבים, אלא שבמצבם תחת ענני הכבוד לא הי' אפשר להם לקיים את המצוה בשום אופן. ובאמת צריך לדעת למהלך הראשון במבי"ט שם [שכן נהגא מצות סוכה במדבר] איך יכלו לקיים תחת הענני כבוד? ויל"פ בזה.

ויאיל נא ידידי שליט"א לעיין בדברי אלו [הנכתבים בחפזון רב, ומקופיא] ולו משפט הבחירה וההכרעה אם נכונים הדברים.

עכ"פ תודה רבה מאד שע"י הקונטרס שלו נתגלו לי דברי המבי"ט זיע"א הנפלאים הללו, ובזכותו של ידידי שליט"א למדתי את כל הפרק שם במבי"ט - ואורו עיני לראות שם מראות אלקים בכל מה שביאר שם, ואכמ"ל בזה כעת, והשי"ת שנותנינו יאריך בטוב ובנעימים להגות בחוקות דת משעשעים.

הנני ידידו עוז מוקירו ומכבדו כרום ערכו הנשגב דושתה"ר ביקרא דאורייתא באהב"ר ואה"ע

משה מרדכי הלוי שולזינגר.

(משמר הלוי)

בס"ד יום ד' לס' ואתם הדבקים בד' אלקיכם חיים כולכם היום" י' מנ"א תשד"מ.

ידידי יקירי אהובי האמיתי שליט"א!

בקונטרס הנפלא על סוכות וענני כבוד שמביא שם ידידי שליט"א את דברי המבי"ט זיע"א הנשגבים ב"בית אלקים" (שער היסודות פרק ל"ז) שמצדד שיתכן שלא קיימו מצות סוכה במדבר שהיו מוקפים בענני כבוד, וא"כ הוויא סוכה תחת הסוכה, ואין כעת הקונטרס תח"י, אבל כמדומני שכת"ר שליט"א כותב שם בסגנון של קושיא מה נשתנה מצות סוכה שלא קיימו. עיי"ש בקונטרס.

ולענ"ד אם כך הוא הסגנון שם [כך נשאר רשום במחשבת מהעיון בקונטרס] צריך תיקון, כי אין מקום לשאול כך, דהלא המבי"ט מבאר שלא יכלו לקיים המצוה, כי היום במשך ארבעים שנה במצב תמידי של דיור בענני כבוד, והענני כבוד עצמם לא הי' להם דין סוכה כשרה, כי הווי דירה של כל השנה כולה [כצ"ל לכאורה] וזה פסול לסוכה, כמבואר בסוכה ח' ב' בסוכה היוצאים הפנימית דהוויא בית של כל השנה כולה [גם בימות החמה וגם בימות הגשמים, עיין במ"ב בבה"ל סי' תרל"ה] ופסול לסוכה, ועיין לשון רש"י בסוכה י"ד א [ד"ה ר' מאיר]: "מה לי לישב תחת קורות ביתי, אף היא בנסרים מקורה, וההוא ודאי פסול, דסוכה אמר רחמנא ולא ביתו של כל ימות השנה".

וא"כ לא היה במדבר פטור ממצות סוכה, אלא אי אפשרות לקיים, כי כל סוכה שהיו עושים שם הלא היתה תחת הענני כבוד, והוויא סוכה תחת הבית, דפסולה מן התורה. ואין אפשרות לצאת מהענני כבוד ולעשות שם סוכות, דהלא כבר הביא כת"ר בקונטרסיו הנפלאים מדברי חז"ל דכל מקום שהי' מישוה מישור לא נמשך לצאת היו הענני כבוד נמשכים אחריו, ואם היו עושים סוכות לשבת בהם חוץ לענני הכבוד - מיד היו ענני הכבוד נמשכים מעל הסוכות, ושוב הוויין סוכה תחת הסוכה.

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: מדוע האושפיזין באים רק בחג הסוכות ולא בחג הפסח

תשובה: זה עניני קבלה (ע"פ הזוה"ק [פ] אמור דף קג ע"ב) כשאדם יושב בצל הסוכה באין ז' אושפיזין לדור עמו וצריך לשמוח בכל יום עם האושפיזא של אותו יום. וכתוב בשל"ה הקדוש (מס' סוכה ע"א השלום) כשסועד בלילה או ביום, יש להזמין האושפיזין באמירה בפה כי בלא הזמנה אינם באים. כן דייק ביסוד ושורש העבודה [שער י"א פיג] מלשון הזוה"ק. וכן אם אין משמח לב עניים אין האושפיזין באים על כן ישתדל להזמין עניים שיצטרפו לסעודתו בימי החג, ואם אין מצויים עניים להזמין ישלח מאכלים לביתם או יפריש ממנו לצדקה עבורם.

שאלה: מי שיש לו מקום בסוכתו שיוכל לישון גם הב- נות, האם ראוי שיתן להן לישון בסוכה כדי שגם הם יקי- מו המצוה כמו שנוטלות לולב ואוכלות בסוכה עד שלבני- אשכנז גם מברכות על זה.

תשובה: כן.

שאלה: יש שמארגנים בחול המועד לערוך ברכת כהנים המונית בכותל המערבי, ואומרים שיש שם למעלה משלש מאות כהנים שמברכים הן בשחרית והן במוסף, האם יש ענין לפחות לאנשי ירושלים להתאמץ לנסוע כדי להתברך.

תשובה: אם אין ביטול תורה.

חזור הגר"א לימים נוראים) אומר שמדובר כאן על מצות סוכה. הרי ביקשת "שבתי בבית ה' כל ימי חיי", וכמו שדורשים בהגדה של פסח "למען תזכור את יום צאתך ממצרים כל ימי חייך" - לרבות הלילות, אז מכיון שביקשת לשבת בבית ה' גם בימים וגם בלילות, לכן ארבעה ימים לאחר יוה"כ אני נותן לך מצוות ישיבת סוכה, שבה תשב בבית ה' גם בימים וגם בלילות.

אתה הולך לישון ונרדם וישן - וכל רגע אתה מקיים מצווה! האם יש עוד מצוה כזאת שאפשר לקיים בשינה? אתה נמצא בדירה ארעית, בתוך ה'קורס' של הקב"ה להיות בבחינת 'אהל צדיקים' ולא 'בית רשעים', כי עוה"ז אצלך אינו בבחינת דירת קבע אלא דירה ארעית.

והנה הפסוק אומר במשלי (פרק כז פסוק ח): "כצפור נודדת מן קנה כן איש נודד ממקומו". מפרש הגאון שזהו משל: ישנה ציפור שנודדת מן קינה כי משיהו גזל לה את הקן והיא נעה ונדה ולא מוצאת מנוח לכף רגלה, וכן ישנו איש שנודד ממקומו. למשל אם הוא נסע לו בדרך מדברית להגיע לבית מלון ונתקע באמצע הלילה, ואף משאית או מכונית לא עוברת שם, וכל הלי- לה הוא בלי קורת גג ובלי אוכל ומפוחד מחיות המדבר.

והנמשל הוא התפילה והתורה. התפילה היא 'קן' שהוא דירה לשעה, והתורה היא 'בית' קבוע לכל היום. "כצפור נודדת מן קנה" - זה אדם שרגיל להתפלל כהוגן כל יום, הוא מתעמק ומ- כוין בתפילה ולא מוציא את עיניו מהסידור להציץ אנה ואנה, זה הבית שלו לשעת התפילה. "איש נודד ממקומו" - מדבר על התורה, על איש שלומד ויגע בתורה שעות רבות בכל יום. ואם יום אחד לא היתה לו את האפשרות ללמוד ולהתפלל כי הוא היה טרוד באיזה עסק, הוא מרגיש בסוף היום כנודד ממקומו וכחבית ריקה לגמרי: "איזה יום גרוע היה לי, לא הייתי 'בבית' שלי! התפילה היא דירה ארעית לשעה, התורה היא דירת קבע שלי כל היום, ולא היו לי את שתי הדירות האלה - אז אני כציפור הנודדת וכאיש הנודד, כזאת הרגשה רעה יש לי!". אם יש לך הרגשה כזאת - זה סימן טוב!

(שיח שלמה)

שמחת בית השואבה

המהרי"ל דיסקין זצ"ל הי' עושה שמחת בית השואבה בביתו והיו מרקדים שם, והי' אומר להם כאפ אריין לרקוד בשנה זו דלשנה הבא אפשר וועט מען ניט צולאזן (לשנה הבאה אולי כבר לא יתנו לרקוד), [והיינו משום דברי הרמב"ם (לולב פ"ח הי' ד) שבבית המקדש לא היו עושין אותה אלא גדולי חכמי ישראל]. שמעתי שבולאזין היו עושים שמחת בית השואבה, והנצי"ב והגר"ח היו רוקדים על השולחנות, ובבריסק מרן זצ"ל לא היה הולך לשמחת בית השואבה אף שהיו שם גדולי העיר, ואף ב- מחת תורה היה הולך רק להקפה אחת ואח"כ הלך וישב לו בחדר (הקפות שניות בא בכלל מהספרדים והחסידים למדו מהם)

(אמרי מרן ר"מ הלוי)

האושפיזין באים בחג הסוכות דוקא

הנה בשעת הכניסה לסוכה אומרים, עולו אושפיזין עילאין, הכנסו אורחים עילאין אברהם יצחק יעקב משה אהרן יוסף דוד, כי שבעת הרועים שבעה אבות האומה באים כאורחים בחג הסוכות.

כות. ובאמת צריכים להבין למה באים האושפיזין אלינו דוקא בחג הסוכות ולא בחג אחר בפסח או בשבועות.

אולם אם מתבוננים קצת אנו מוצאים את התשובה - בנוהג שבעולם אם משיהו מזמין אורח לבוא ולסעוד אצלו ודאי שצ- ריכים להשתדל להכין מבעוד מועד ארוחה מכובדת כדי שתהא כפי כבודו של האורח המזומן, ולא רק הארוחה צריכה להיות לפי כבודו של האורח אלא שצריכים להכין את הדירה שתהא נקיה ומסודרת וגם השולחן יהיה ערוך כהוגן" שאם לא כן הרי זה זל- זול בכבוד האורח שמזמינים אותו לא עשו שום הכנות הראויות לעשות.

וכמו כן בכל ימות השנה מי יעיז להזמין לביתו את שבעת הרועים, כי מי יכול לומר שביתו מוכן ומזומן בקדושה וטהרה הראוי לקבלת אורחים חשובים כאלו, ועל כן בכל ימות השנה אין אומרים עולו אושפיזין עילאין כי חושש אולי אין ביתו מוכן כהוגן כראוי לכבוד אורחים חשובים אלו, אבל בחג הסוכות שה- סוכה שורה עליה קדושה, ואף סוכתו של אדם פשוט הוקצה למצוותו וסוכת החג אסורה בהנאה אחרת מחמת קדושתו, לכן דוקא בחג הסוכות מזמינים את האושפיזין עילאין לתוך הסוכה, כי בימי החג אף סוכתו של אדם פשוט שורה עליה קדושה וראוי

בשו"ע או"ח (סי' תרכ"ה) בסוכות תשבו שבעת ימים למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל הם ענני הכבוד שהקיפם לבל יכם שרב ושמש. והב"ח שם הקשה בשם הרא"ם (פ' בהעלותך י' ל"ד דלמה לא צויה שיעשו דפנות בסוכה אחד

מבאר דברי המהר"ל ז"ל בא שלא נצטוונו לעשות סוכה של ו' או ז' דפנות דומיא דענני כבוד * טעם

ריתחא דאורייתא

פטור מצטער בסוכה

הגאון הרגאצ'ובי [בצפנת פענח סוכה ו,ב] יצא לחדש שדין מצטער שנאמר בסוכה, הוא רק קודם שנכנס לסוכה, אבל אם כבר נכנס לסוכה כשאנו מצטער ובאמצע הסעודה נעשה מצטער אינו נפטור. מצאנו עוד כעין זה ב'שפת אמת' [לד' כח ד"ה במשנה] לחלק בין מצטער קודם שנכנס לסוכה למצטער כשהוא כבר בסוכה.

בענין ברכת ליישב בסוכה

השו"ע כותב דנהגו שאין מברכין על הסוכה אלא בשעת האכילה. ובמ"ב [תרלט, מו] כתב, מנהג העולם כדעת הפוסקים שאין מברכין אלא בשעת האכילה, ואפילו אם יושבים בסוכה קודם אכילה שעה אין מברכין דס"ל שברכה שמברכים אח"כ על האכילה היא פוטרת הכל. והיינו דלשיטת ר"ת צריך להמתין עם הברכה עד האכילה, והברכה תפטור את כל מה שקיימו המצווה לפני האכילה.

ולכאורה איך שייך לברך על מה שעבר כבר ובטלה כבר המצווה, והרי גרע בזה יותר מברכת הנהנין דנשאר עכ"פ הנאת מעיו, אבל גבי מצוות איך שייך לברך על העבר. וגם לא דמי להא דאמרין בפסחים שיש מצוות שתקנו בהם לברך אחר קיום המצווה, דהתם תיקנו את כל עיקר הברכה למפרע, דזהו ברכתו. אבל כאן הברכה היא ככל הברכות שהם עובר לעשייתן, א"כ איך יברך עליהם לאחר קיומן.

ויש לחלק בין ברכת הנהנין לברכת המצוות, דדוקא בברכות הנהנין שיסודו הודאה על הטובה וההנאה, לפיכך צריך לברך כל זמן שיש לו הנאה מהדבר והיינו שלא עבר שיעור עיכול, אבל ברכת המצוות אין יסודו מדין הודאה כלל, וע"כ מסבירא היה מקום לומר שיהי הברכה אף למפרע, אלא שמ"מ נאמר דין [פסחים ז:] שכל המצוות כולן מברך עליהן ועובר לעשייתן. ובזה יש לחקור האם מחמת דין זה אין מהני ברכה כלל לאחר המצווה והיא כברכה לבטלה או שלכתחילה לא תיקנו לברך אחריה אבל בדיעבד מהני, ובאמת נחלקו בזה הראשונים דעת הרמב"ם [אישות ג,ג] שהיא ברכה לבטלה, אך הגהות אשר"י [חולין פ"א ס"ג] כ' דבדיעבד מהני.

וא"כ לדעת ההג' אשר"י הנ"ל מתבאר הענין בדרך מרווחת, שהברכה על האכילה היא עובר לעשייתן ולכתחילה, וממילא שוב היא מועילה גם למפרע, שהרי מעיקר הדין ברכת המצוות מועילה גם על שעבר, שהרי לא היה הפסק וקיום המצווה היה רצוף עד לאכילה וע"כ כול הכל. ועי' בשטמ"ק [ברכות יד,ב] ומשמע ממנו מפורש כנזכר לעיל

(יחלק שלל)

בפטור ישיבת סוכה להולכי דרכים

בסוכה [כו,א] אמרו דהולכי דרכים פטורים מן הסוכה. ופרש"י "דכתיב בסוכות תשבו, כעין ישיבתו בביתו, כשם שכל השנה אינו נמנע מלכת בדרך בסחורה, כך כל ימות החג שאינו יום טוב לא הצריכו הכתוב למנוע", עכ"ל. הגר"מ פינשטיין זצ"ל באגרות משה [או"ח ח"ג סי' צג] יצא בחידוש גדול דהולכי דרכים הפטורים היינו דוקא בדרך סחורה, שזהו דרכו כל השנה, אבל היוצאים לטיול ולתענוג בעלמא וכדו', אינם פטורים מן הסוכה. וכתב זאת משני טעמים, חדא דזה לא הוה בכלל "תשבו כעין תדורו", דהוי כמי שבאמצע השנה ישן הרבה פעמים בחצירו, דודאי לא נאמר דבסוכות נמי יכול לעשות כן והוי "תשבו כעין תדורו", וה"נ הכא. וטעם זה לכאורה אינו מובן דמ"מ דהיום הדרך הוא לצאת לטיול, א"כ מאי גרע מסחורה, דכיון דהוה דרכו הוה בכלל "תשבו כעין תדורו" ופטור מן הסוכה.

עוד כתב מטעמא דגמ' במנחות [מא,א] דרב קטינא מיכסי בסדינא ואמר ליה מלאך דבזמן דאיכא ריתחא ענשינן עליה, הרי חזינא כיון דמפקיע עצמו ממצות עשה יש כאן דררא דאיסור דבעידן ריתחא ענשינן עליה, וא"כ היוצאים לטיול בעלמא דפטורים מן הסוכה, מ"מ לאו שפיר קעבדי דמפקיעים עצמם ממצות עשה, עכ"ל.

ולכאורה אין הנידון דומה לראייה, דהתם הרי לבש תקופה ארוכה שדין שפטור מציצית, א"כ מראה עצמו כמפקיע המצווה, אבל כאן היה בסוכה, ורק באקראי יוצא גם לטיול ו"תשבו כעין תדורו" כתיב, ודמי לשח עם חבירו חוץ לסוכה דלא נאמר דיש כאן הפקעת עשה דענשינן עליה בעידן ריתחא. ונראה דמשכ רש"י "הולכי בדרך סחורה" לא בא לאפוקי הולכים בטיול בעלמא, והא דנקט 'סחורה' הוא לא דוקא.

(קובץ הערות להגרי"ש זצוק"ל)

למעלה ואחד למטה וארבע מארבע רוחות דומיא דענני כבוד שהיו מארבע רוחות, וכפירש"י (פ' בהעלותך שם) וענן ה' עליהם יומם, שבעה עננים כתובים במסעיהם, ארבעה מארבע רוחות, ואחד למעלה ואחד למטה, ואחד לפנייהם מנמיך את הגבוה ומגביה את הנמוך והורג נחשים ועקרבים עכ"ד. ותירץ מהר"ל בגור אריה בהעלותך שם, כי הענן היה מן השמים, ובין שהיה מלמעלה בין שהיה מן הצד הכל הוא נחשב למעלה, תדע דהא כתיב וענן עומד עליהם (בהעלותך י"ד י"ד), כי כולם עליהם נקרא, וכמו שהשמים שמקיף את העולם גם מלמטה, ואעפ"כ נקרא למעלה (וכנאמר בשמים ממעל), לכן אין מצות סוכה רק למעלה ולא למטה. והכונה דכתבו תוס' (סוכה ב.) דעיקר סוכה הוא על שם הסכך עיין שם, והוא מלמעלה, והיינו דכיון דענני הכבוד בא מלמעלה מתייחס הכל למעלה.

ויבאר יותר על פי דאיתא (שבת לא:) דסותר בשבת אינו חייב אלא כשהוא על מנת לבנות במקומו, ופריך מכדי כל המלאכות ממשכן ילפינן והתם סותר על מנת לבנות שלא במקומו הוא, א"ל שאני התם כיון דכתיב על פי ה' יחנו, כסותר על מנת לבנות במקומו דמי. וצריך ביאור. ושמעתי לפרש בשם הגר"ר חיים שמואלויץ ז"ל, משל למי שנוסע מעיר למקום אחר, הנה כשהתרחק מהלך יום אחד אז הוא אומר שכבר התרחק מהעיר עשר פרסאות והתקרב אל עיר חפצו עשר פרסאות, אבל כשתנוק מונח בחיק אמו ואמו מוליכתו מעיר לעיר, הנה לגבי התנוק אין נפקא מינה אם הוא נמצא רחוק מעיר פלונית או קרוב לה, כי תמיד הוא נמצא בחיק אמו, ומה לו הכא ומה לו התם. וכמו כן אילו היו ישראל נוסעים במדבר על דעת עצמם אם כן ודאי שכל מקום חנייתם היה נחשב שינוי מקום, אבל מכיון שנסעו רק על פי ה' אם כן מה נפקא מינה היכן הם נמצאים, דגם כשנסעו ממקום למקום לא היו שינוי מקום, דתמיד הם נמצאים בחיקו של הקב"ה, וכי היכי דאיתא בי גזא דרחמנא איתא.

ובאמת יש לסברא זו מקור בהלכה, דהא קיימא לן דהיוצא חוץ לתחום בשבת אין לו אלא ארבע אמות, אולם מבואר בר"ה (כג:) דחכמה הבאה לילך והבא להציל מן הגייס - וכן כל היוצא ברשות - יש להם אלפים אמה לכל רוח כאנשי העיר, וביאר הרב המגיד (פכ"ז משבת הט"ז שכיון שהלכו ברשות הרי המקום שהגיע אליו כאילו קנה בו שבייתה בין השמשות עיין שם. והביאור, דאיסור תחומין הוא משום דכתיב (בשלח ט"ז כ"ט) אל יצא איש ממקומו, אבל אם הוא יוצא ברשות על פי ציווי המקום אם כן אין זה נחשב כיציאה ממקומו, דתמיד הוא במקומו של הקב"ה. ועיין שו"ת להורות נתן (ח"ד סי' ל"ו). והוא כענין על פי ה' יחנו דכמקומו דמי.

וזה מה שכתב המהר"ל דענני הכבוד אף שהקיפוהו לששה רוחות מכל מקום נחשב הכל למעלה, דכיון שישראל היו ברשותו של הקב"ה אם כן מה לי מטה ומה לי לצדדין או למעלה, הכל נחשב למעלה שהוא ברשותו של הקב"ה.

ומכאן יש להעיר על מה שכתב בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' שס"ג) דגם קרקע סוכה הוי בגדר סוכה עיין שם, ונפקא מינה שאם סותר הסוכה אסור ליהנות מקרקעו דנאסר למצותו, ולדבר רי גור אריה דליכא דין סוכה למטה צריך עיון. ויש לחלק.

ויש לומר דזהו הטעם שבאים בסוכה שבעה אושפיזין, שהם כנגד שבעה עננים שהם לכבודם של ישראל, כמו כן באים שבעה רועים לכבוד ישראל.

גם יש לומר מה שאין עושין סוכה של ארבע דפנות ואחד מלמטה ואחד מלמעלה - דבאמת מצות סוכה אינה זכר על העבר גרידא ולהודות על חסדי השי"ת שעשה לנו בשעת יציאת מצרים שעשה לנו סוכה של ענני הכבוד, אלא שהסוכה באה ללמד שאנו מוגנים תמיד בצלא דמהימנותא והקב"ה שומר עלינו תמיד, וענני הכבוד הוא דבר המנשך, דעל ידי שנכנסים בסוכה שהיא מצוה הרי זה מגין עלינו, וכמו שאמרו (סוטה כא.) דמצוה בעידנא עסיק ביה מיגני ומצלי, ועל כן עושין סוכה של שלש דפנות שהוא פרוץ ואף על פי כן יוצאים לסוכה, ומראים לכל שאין מתייראין משום אויב כי המצוה מגני ומצלי, ואילו היו עושין סוכה של ארבע דפנות ולמעלה ולמטה הרי זה הגנה טובה בגשמיות ואינו ניכר שהקב"ה מגין עלינו על ידי המצוה - ועל כן עושין סוכה של שלש דפנות שבדרך הטבע אינו מגין, רק המצוה מגינה על ישראל, ומראים שענני הכבוד שעשה לנו הקב"ה בשעת יציאת מצרים הוא דבר נמשך, והשי"ת שומר עלינו גם עכשיו ולתמיד.

(להורות נתן)

ברכת ה' באתרוגים ובערבות

כתב המשנה ברורה בסימן תרמ"ח (סקס"ה), "אתרוג המורכב הסכימו הפוסקים שהוא פוסל דלא מקרי אתרוג כלל וכו'. אמנם בסימן ר"ז מפפקק החתם סופר מאוד בענין הסימנים אחרי שלא נזכרו בש"ס, ודעתו דלמעשה אין לסמוך על סימנים כלל להקל ודין של אתרוגים כדן עוף טהור דנאכל במסורת, דהיינו שאותו המקום יהיה מוחזק מימים קדמונים שאתרוגיהם אינם מורכבים וכו'".

הנה היום יש בשוק הרבה אתרוגים שידועים כאתרוגי חזון איש, שגידלם מרן הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל בחצר ביתו, על פי הוראת מרן החזון איש.

ושמעתי ממרן הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל את המעשה של השתלשלות נטיעת העצים, וכך סיפר, "באחת מהשנים הגעתי לבית החזון איש אחרי חג הסוכות, והחזון איש הוציא מהארון שבביתו מעטפה ובתוכה היו גרעינים מהאתרוג שלו שבירך עליו בחג הסוכות. ואמר לי, "קח את הגרעינים הללו וטע אותם בחצר ביתך".

אמרתי לו, איך אוכל לגדל אתרוגים, הרי בכדי שייצאו אתרוגים טובים ומהודרים צריך לטפל בהם הרבה, ואיני יודע כיצד לטפל בזה.

ענה החזון איש ואמר: "הקב"ה יכול במשב רוח אחד לתת ברכה באתרוגים, בלא שתצטרך לטפל בזה כלל וכלל".

ואכן כך היה, כמעט ולא השקעתי בעצים כלל, ובכל שנה יצאו הרבה אתרוגים יפים ומהודרים.

וגם החזון איש בעצמו בשנים האחרונות שלו היה קונה אתרוג מהאתרוגים הללו, ומברך עליהם".

הברכה נמשכה שנים רבות, ובכל שנה היו הרבה נהנים מהאתרוגים הללו. אח"כ במשך השנים באו אנשים ונטעו הרבה עצים אחרים מהאתרוגים הללו, ומאז שכבר לא היה צורך בברכה שבעץ הזה, נתמעט גידול האתרוגים מהעץ שבחצר ביתו של הגרמ"ל זצ"ל.

והוסיף וסיפר עוד, שהמקור של האתרוג שהביא החזון איש

והיית אך שמח לרבות לילי יו"ט האחרון

וביאור דברי הזוהר דבשנת השמיטה יש שמחה למעלה בחג הסוכות נאמר (ראה ט"ז י"ד) ושמחת בחגך. וצריך ביאור, הלא כל החגים חייבים בשמחה, וכמבואר ברמב"ם (פ"ו מ"ו ט"ז הי"ז) וכן ברמב"ם (פ"ח מלולב הי"ב), ואם כן אמאי נאמרה מפורש בתורה מצות השמחה דוקא בחג הסוכות. גם צריך ביאור אמרם (סוכה מח): והיית אך שמח (ראה ט"ז ט"ו לרבות לילי יו"ט אחרון לשמחה. מה ענין לילי יו"ט אחרון.

ונראה על פי מה דאיתא בזהר הקדוש (פ' שלח קע"א ע"ב) דבשנת השמיטה יש שמחה למעלה (והובא בס' כף החיים הלכות ראש השנה סי' תקפ"א אות ע"ה). וצריך ביאור מה ענין השמחה דוקא בשנת השמיטה. ונראה לפרש על פי המסופר בהה"ק ר' זושא ז"ל שהיה עני מחוסר לחם, ופעם אחת בא אליו קרובו לבקר וקרו ונמצא את אשתו ובניו יושבים ובוכים על רעבונם, ושאל היכן נמצא בעלה הר"ר זושא, והשיבה שהוא נמצא בבית המדרש, וכשהלך הקרוב אחריו לבית המדרש מצא את הר"ר זושא שמח וטוב לה, ושאלו לשמחה מה זו עושה הלא אשתו ואני ביתו בוכים מרעב ואלו הוא שרוי בשמחה, והשיב הרב הקדוש, כי אשתו ובניו ביתו סומכים ומצפים שהוא יפרנסם והוא עני מחוסר כל ואם כן בדין הוא שיבכו, אבל אני סומך ובוטח בהקב"ה שהוא יפרנסני ואני סמוך ובטוח שלא יעזבני ולא יטשני ועל כן אני שמח. ומבואר מזה, כי האדם הסומך על כחו ועוצם ידו שהוא יפרנסנו

את הגרעינים שלו היה מעץ שמצא בצפת באיזה מקום נידח ולא מיושב.

ושאל את החזון, איך הוא יודע בבירור שעץ הזה אינו מורכב. הרי אין לו מסורת על העץ הזה.

ענה החזון איש, "שהעץ הזה יש לו דין של מסורת, שאותו מקום שנמצא העץ הוא מוחזק לאינו מורכב, שאף אחד לא היה מרכיב שם עץ לאתרוגים.

הגאון רבי אברהם הורביץ זצ"ל, בספרו "אורחות רבנו" (חלק א' עמוד שס"ו אות י"ח) מספר, "בחצירי שתלתי עץ ערבה מהודר, שהבאתי במיוחד ממוצא בשנת תשי"ד, מו"ר (מרן בעל הקה"ל) יעקב זצ"ל היה נוטל ממנו כל השנים למצוה, וכן חלקתי ממנו בחינם לכל המבקש. חצירי גבלה עם חצרו של פוקר, והעץ עמד לא רחוק מהגדר, עינו הייתה צרה ביהודים שנוטלים ערבות למצוה. מהעשה? חפר בור מחצירו אל תחת העץ ושפך נפט לתוכו כדי שהעץ ימות. כשמו"ר ביקר בביתו סיפרתי לו על כך, מו"ר יצא לראות, ואמר: "עץ זה שמזכה הרבה יהודים במצוות יגדל יותר טוב עם הנפט וכאשר יענו אותו כן יפרוץ", וכך הוי, מה ששפך יותר נפט העץ גדל יותר, והתפשט מאוד וגבה עד שעלה למעלה מגג ביתי והוי צריכים לקטוף את הערבות מהגג, והיה שפע עצום של ערבות, כך זה נמשך כמה שנים עד שעברתי דירה".

(שלמים מציון)

ריתחא דאורייתא

"ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'" (ויקרא כג, מ)

רבים מהאחרונים דנו בגדר מצות "ולקחתם לכם": האם בהחזקת הלולב בידו הוא מקיים את המצוה, או שמא גם עצם הלקיחה היא מגוף המצוה? לחקירה זו יש כמה וכמה השלכות הלכתיות, כפי שיתברר.

בספר "בכורי יעקב" (לבעל "ערוך לנר") הסתפק בענין אדם שנטל לולב קודם עלות השחר, ועדיין הוא בידו עד אחר הנץ החמה, ואחר כך הניחו מידו, האם צריך שוב לחזור ולטלו? ושורש הספק הוא: האם נאמר שהלקיחה היא המצוה, דהיינו: שיטלו ויביאו לידו, ולכן צריכה הלקיחה להיעשות בעת החיוב דוקא, ואם כן בנדון שלפנינו שהלקיחה היתה קודם עלות השחר - לא יצא, או שמא מצות הלקיחה היא רק שיהיה הלולב בידו, וכאשר הלולב נמצא בידו בזמן החיוב - יצא, אלו שני צדדי הספק.

והוא מביא ראיה מן הגמרא (סוכה מב.) שאביי אמר על דברי רבי יוסי במשנה, שמי ששכח והוציא את הלולב לרשות הרבים ביום ראשון של חג פטור משום שהוא טועה בדבר מצוה - שאין זה אלא לפני שיצא בו, אבל אם כבר יצא בו יהיה חייב אף לרבי יוסי, שהרי כבר אינו טרוד בדבר מצוה, והקשו על אביי: "הא מדאגבהא נפיק ביה?", כלומר: איך יתכן שיוציא את הלולב לרשות הרבים לפני שיצא ידי חובתו, והרי ברגע שהגביה את הלולב ברשות היחיד כבר יצא, והגמרא

לא דחתה שהמדובר כשהגביהו קודם עלות השחר ועל כן לא יצא אז - ומכאן שאף אם הגביהו קודם זמן חיובו יצא! אולם בספר מקראי קודש להגאון רבי צבי פסח פראנק, רבה של ירושלים (סוכות ב', סימן א'), הביא בשם חכם אחד לדחות ראיה זו: כי הגמרא לא יכלה להעמיד בכגון שהגביה את הלולב קודם עלות השחר, כי גם ביום טוב שלא חל בשבת אסור בלילה ליטול את הלולב, משום מוקצה, שהרי אז אינו זמן קיום המצוה. אמנם נכדו, הגאון רבי יוסף כהן, אב"ד ירושלים, דחה את דברי אותו חכם ואמר שאפשר שאם מוציאו לצורך קיום המצוה ביום - אף שעתה לילה וטרם הגיע זמן המצוה, אין עליו שם מוקצה, והביא 'קצת ראיה' לדבריו מן הירושלמי.

והנה, בשו"ת "בנין שלמה" להגאון רבי שלמה הכהן מוילנא (סימן מח), כתב בשם הגאון רבי ישראל סלנטר, שאם אדם נטל לולב ומיניו קודם עלות השחר ונותרו בידו עד אחר עלות השחר - לא יצא ידי חובתו, עד שיניח אותם מידו ויחזור ויטול אותם לאחר הנץ החמה, שכן עיקר המצוה היא הנטילה וכאשר נטל - עדיין לא הגיע זמן החיוב.

אך מאידך כתב הנצי"ב מוולוז'ין בשו"ת "משיב דבר" (סימן א') שיצא ידי חובה בנטילה זו, אף שהיתה קודם זמן החיוב, ואין צריך נטילה אחרת, שכן אין צריך מעשה נטילה כלל, אלא עצם זה שהמינים אחוזים בידו - זו ה'לקיחה'.

(כמוצא שלל רב)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: מי שסייך בטעות בסך של חברו, ואח"כ כשנודע לו פייסו ומחל לו האם יכול לישב בסוכה זו, או שיש לחוש בכה"ג משום תעשה ולא מן העשוי?

תשובה: לכאורה יש לחוש.

טעמו של מרן הגר"ח שליט"א נראה משום שהביאור הלכה סימן יא' ס"ו ד"ה מצמר גזול הסתפק אי גזל ציצית ואח"כ נתנם לו הלה במתנה, אי מתכשר או לא. והביא שכעין זה יש להסתפק לגבי לולב ולא הכריע. אמנם לכא' יש לדון דהכא יש מקום נוסף להתיר והיינו עפ"י מה שנסתפק הביאור הלכה בסימן תרל"ז בד"ה לא יצא, אם בסו' כה גזולה באופן שהגזול אינו יוצא, גם אחרים לא יצאו בה, וכתב צד להקל משום "דהלא אינו מתכוין לגזולו, וגם אפשר דדעת בעה"ב להרשות לזה האחר שישב בסוכתו דניחא ליה לאיניש דליעבד מצווה בממוניה". וא"כ הכא שלא גזלו ממש, אלא בטעות לקח מה שאינו שלו יש להתיר משום האי סברות, ובפרט שבאמת חזינן שלב סוף נתפייס הבעה"ב, ושדרנא כל דברי אלו קמיה דמרן שליט"א והשיב לי: יפה כתבת.

שאלה: בבהרמ"ז דסוכות האם אומר גם הרחמן ליו"ט (חוץ מהרחמן הוא יקים)

תשובה: כן

שאלה: מי שנוסע בחוה"מ סוכות באוטובוס בתוך העיר באופן שאין לו פטור עוברי דרכים, והתחילו לרדת גשמים עזים שאילו היה בסוכה היה יכול לעזוב את הסוכה ולאכול בבית, האם גם כשהוא באוטובוס יהיה מותר לו לאכול ולישון כל עוד שלא פסקו הגשמים.

תשובה: לא

ובפשיטות טעם הפסק הוא, שאין ירדת גשמים מתיר של אכילה חוץ לסוכה, אלא שהיו מצטער לאכול בסוכה, אבל הכא שבין כך אינו יכול לאכול עכשיו בסוכה, ובכל זאת אסור מה שייך להתיר לו משום מצטער לאכול בסו' כה ודוק. (מחשבת עם)

בהני תרי מיני חד שמיה ששון וחד שמיה שמחה

(סוכה מ"ח ע"ב)

בש"ס סוכה (מח:), הני תרי מיני, חד שמיה ששון וחד שמיה שמחה, אמר ליה ששון לשמחה אנא עדיפנא מינך, דכתיב (יש' עיה ל"ה י') ששון ושמחה ישיגו, אמר ליה שמחה לששון אנא עדיפנא מינך, דכתיב (אסתר ח' י"ז) שמחה וששון ליהודים, אמר ליה ששון לשמחה, חד יומא שבקון ושיוק פרוונקא, דכתיב (יש' עיה נ"ה י"ב) כי בשמחה תצאו, אמר ליה שמחה לששון, חד יומא בקון ומלו בך מיא דכתיב (ישעיה י"ב ג') ושאתם מים בששון עכ"ד. והוא מאמר פלאי אשר סתרי תורה גנוזים בו. ומכל מקום נימא ביה מילתא בדרך פשוט.

הרי הוא עצב, כי שוא תשועת אדם, אבל מי ששם בה' מבטחו כי הוא יכלכלנו ויפרנסנו הרי הוא שמח, כי הקב"ה הוא כל יכול ואין מעצור בידו להושיעו והיפלא מהד' דבר. ולכן בכל ששת השנים שהאדם צריך להוציא פרנסתו ממה שהוא מעבד אדמתו, וחורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה, הרי הוא עצב, כי מי יכול להבטיחו שיגיעתו לא תהיה לריק, ושמא ישלש השדפון בתבואתו ויאכל הכל. אבל בשנת השמיטה אשר הקב"ה ציונו שלא לזרוע ולא לחרוש ולא לקצור, והוא יתברך הבטיחנו כי וציויתי את ברכתי (בהר כ"ה כ"א), והבטיחנו לפרנס אותנו מדלילה, לכן כל ישראל שמחים כי הם בוטחים בהקב"ה, ושמחת ישראל בבטחונם בהקב"ה היא המעוררת שמחה בשמים.

ומעתה יבואר גם ענין השמחה היתירה בחג הסוכות, כי בחג זה נצטוונו לצאת מבתינו צא מדידת עראי ותיכנס לדירת קבע, אשר בדרך הטבע אין זה שמירה מעלייתא, אלא שבמה שאנו נכנסים לסוכה הננו מראים לעין כל כי אנו חוסים בצלו של הקב"ה והוא מגין עלינו מכל פגע ח"ו. ולכן נקראת הסוכה צלא דמהימנותא, כי כל צל אחר הוא צל עובר, וכדאיתא במדרש (בראשית רבה פצ"ו ס"ב) ימינו כצל עובר כצל עוף הפורח שאין בו ממש, נמצא דכל צל אינו נאמן להגן עליו, אבל הסוכה היא צלא דמהימנותא הוא צל ומחסה נאמן להגן עלינו. ועלכן בכל ימות השנה שהאדם בוטח בקורות ביתו הרי הוא עצב כי אין זו שמירה מעלייתא, ואף אם יתבצר במבצרים עד לב השמים אינו מובטח שלא יגיעהו כף אויב ואורב, אבל כשישראל נמצאים בסוכה הננו בטוחים כי אנו בצלו של הקב"ה, וזה מבטח נאמן, ואז אנו בשמחה כי אנו שרויים בצלא דמהימנותא, ועל כן איכא בחג הסוכות שמחה יתירה.

ומעתה יובן מה דאיצטריך קרא לרבות לילי יו"ט אחרון לשמחה, דהרי ביום טוב אחרון אנו יוצאים מן הסוכה ונכנסים לבית, ואם כן סלקא אדעתין דשוב לא שייך שמחה שהרי יצאנו מצלא דמהימנותא המגין עלינו, קמשמע לן קרא לרבות לילי יו"ט אחרון לשמחה, כי כשאנו יוצאים מן הסוכה אל הבית הננו נוטלין עמנו לתוך הבית את הבטחון בהקב"ה כי הוא מגן עלינו, ועל כן צריכין אנו לשמוח גם בלילי יו"ט אחרון של חג.

והנה בס' כף החיים שם כתב, דאפשר דשמחת שנת השמיטה בשמים היא רק בזמן שבית המקדש היה קיים, אבל לא בזמן הזה, עיין שם טעמא במילתא. אולם למאי שכתבנו דענין השמחה בשנת השמיטה היא מחמת הבטחון בהקב"ה שאנו נתונים תחת השגחתו בשלימות, יש לומר דשמחת השמיטה היא גם בזמן הזה, דהנה בסמ"ע (חומ"מ סי' ס"ז) כתב דדוקא בזמן שהשמיטה והיובל נוהג מן התורה היה מקוים בהם הברכה לגדל בשנה הששית לשלש שנים עיין שם, אולם בס' שבילי דוד לחומ"מ (סי' ס"ז) כתב, דגם בזמן הזה דשביעית דרבנן שייכת הברכה, משום דבית דין של מעלה עושין מה שבית דין של מטה גוזרין. וכן כתב בס' חזון איש (שביעית סי' ח"י ד'). ועיין בזה בס' נתן פריז על ה' שמיטה ופרוזבול (חומ"מ סי' ס"ז סק"ב). וכיון דגם מצוה דרבנן בכוחה להביא ברכה לישראל שלא כדרך הטבע, ואנו מקיימין כל מצוות שביעית כהלכתה והן לא נזרע ולא נקצור ואנו סמוכים על ברכת השי"ת, אם כן השמחה שרויה גם בזמן הזה.

(להורות נתן)

את המצוה בגלוי כדי שממנו ילמדו הבנים לעבוד את ה' לדורות עולם, והיינו והנגלות הוא בשביל לנו ולבנינו לעשות את דברי התורה הזאת עיין [שם].

ואמר ליה שמחה לששון אדרבה חד יומא שבקוך ומלו בך מיא, רצה לומר שאם שמחתו בעשיית המצוה תהא רק חיצונית, אם כן ימלאו בו מים דהיינו שפנימיותו תהא ריקן בלא שום חשיבות אלא כקנקן מים הנראה כקנקן מלא יין. וחכמינו ז"ל הודיעונו זאת, כדי שנדע שהשמחה האמיתית והשלמה היא, אם אנו שמחים במצות ה' הן בפנימיות לבנו וכענין (תהלים ל"ג כ"א) כי בו ישמח לבנו, והן בחיצוניות להראות שמחתנו בעשיית המצוה לעיני כל, ישמח ישראל בעושי.

(להורות נתן)

ושמחת בחגך והיית אך שמח

בתורה נצטוונו ושמחת בחגך והיית אך שמח, ונאמר כאן ציווי על האדם שחייב להיות בשמחה בכל שבעת ימי החג. (והגם שאנו אומרים שמצווה גדולה להיות בשמחה תמיד, זה רק עצה טובה ומועילה לחיי האדם להיות בשמחה, אבל בחגים הוא מצות עשה מן התורה להיות בשמחה בכל שבעה) ודורשי רשומות דר-רשים, ושמחת בחגך, והיית אך שמח, כלומר, אם אתה שמח בחג, אזי יש בזה הבטחה, שוהיית אך שמח, כלומר, בזכות זה תזכה להיות בשמחה כל השנה. וכבר אמרו בשם הגר"א, שמצוה זו של להיות בשמחה כל שבעת ימים זו אחת מהמצוות הקשות ביותר, להיות בשמחה ז' ימים בלא הפסק ואפילו רגע אחת אסור לה-סיח מלהיות בשמחה, והנה מקשים העולם וכי איך אפשר לצוות על האדם להיות בשמחה, הא דבר זה צריך לבוא מפנימיות נפש האדם, ולא שייך לצוות עליה, זה לא בא בדרך ציווי, ואיך התורה צוותה, ושמחת בחגך, שעך האדם להיות בשמחה, [וכבר נשאל החזו"א פעם שאלה זו וכי כיצד אפשר לצוות על מצוות שמחה בחג, החזו"א ענה בזה"ל, האם לא אמרו "ורוממתנו", ומשם יסוד השמחה, ביאור הדברים שמלת ורוממתנו, מסמלת ומרמות שאנו לא נמצאים בחג במציאות רגילה, בשגרה קיימת, אנו בחג מת-עלים ומתרוממים, כך מרגיש במציאות כל אחד ואחד, שהמוע-דים והימים טובים אינם ימים רגילים ושגרתיים אלא שהם מעל לשגרה, ושמעתי משל לדבר, שהיה פעם קמץ גדול שנשבר לו כוס זכוכית, וכבר אי אפשר היה לעמוד במחיצתו שבוע ימים מרוב כעס שנפסד לו כוס יקרה, אולם אם לאותו קמץ ישבר הכוס באמצע חתונת בנו, בודאי הוא יאמר, מזל-טוב, סימן ברכה. הביאור בזה הוא, כאשר האדם נמצא בשעת שמחה הוא מתרומם ונמצא בעולם אחר, כך שדברים פחותים אינם מדברים אליו ובעת שמחה הוא מתרומם מכל הקטנות, ואינו מתייחס לדברים פשוטים, כך גם היהודי, בחגים ובמועדים הוא צריך להרגיש מרומם ונעלה ושם אין מקום לקשיים שמקורם בקטנות, ולזה נתכוון החזו"א באומרו, הלוא אמרנו בקידוש "ורוממתנו", שהרי בעצם מה הם המפריעים של האדם המונעים אותו מלשמוח, הם הקשיים שיש לאדם או ברוחניות שמרגיש עצמו שאינו קשור די לעבודת השם כראוי וכיאה, או ח"ו קשיים בגשמיות, כמו קושי הפרנסה וכדומה חלילה, וע"ז אומרים "ורוממתנו", צריך להרגיש שאתה נמצא עולם מרומם שם אין מקום לכל הקשיים שבעצם מקורם בקטנות. וכר נסיים בבקשת והשיאנו ה' אלו קינו וגו', שנ-

דהנה שמחה היינו בלבנו, וכנאמר (תהלים ק"ד ט) ויין ישמח לבב אנוש, וכן (שם י"ט ט) פקודי ה' ישרים משמחי לב, וכן (משלי ט"ו ל') מאור עיניים ישמח לב, וכן הרבה. וששון היינו שמחה שבגלוי וחיצונית, וכפירש"י (תרומה כ"ה ה') תחשים מין חיה והרבה גוונים היו לה, לכך מתרגם סססגונא, ששש ומתפאר בגווןין שלו. הרי שששון הוא בחיצוניות כענין התפארות בגווןין הרבה שהוא בגלוי.

והנה שמחה של מצוה צריכה להיות הן בתוכיות הלב והן בחי-צונית, וכדחזינן בש"ס סוכה (נא). דחסידיים ואנשי מעשה היו מרקדים בשמחת בית השואבה. והרמב"ם (פ"ח מלולב ה"טו) כתב "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הא-ל שצויה בהן עבודה גדולה היא, וכל המנוע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו, שנאמר (תבוא כ"ח מ"ז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב, וכל המגיס דעתו וחולק כבוד לע-צמו ומתכבד בעיניו במקמות אלו חוטא ושוטה, ועל זה הזהיר שלמה ואמר (משלי כ"ה ו') אל תתהדר לפני מלך, וכל המש-פיל עצמו ומקל גופו במקומות אלו, הוא הגדול המכובד העובד מאהבה, וכן דוד מלך ישראל אמר (שמואל ב', ו' כ"ב) ונקלותי עוד מזאת והייתי שפל בעיני, ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה', שנאמר (שמואל ב', ו' ט"ז) והמלך דוד מפז ומכרכר לפני ה'". הרי שבשמחה של מצוה צריך שישמח הן בתוכיות לבו והן בחיצוניותו וכענין והמלך דוד מפז ומכרכר לפני ה'.

והנה הני תרי מיני דחד שמיה ששון וחד שמיה שמחה, לא זכו למעלת עשיית המצוות בשמחה ובששון בשלימות בחיצוניות ובפנימיות, ולכן נקראו מינא דעדיין היצר שולט בהן ואין תוכן כבדם - והיצר הרע נקרא מין וכאמרו (שבת קה:) לא יהיה בך אל זר (תהלים פ"א י') זה יצה"ר, והתווכחו מה עדיף, אם להק-דים שמחה חיצונית ואשר על ידי הפעולות החיצוניות יתעורר גם לשמחה פנימית, או שמקודם יש לבוא לשמחה פנימית בלב ורק אחר כך להראות שמחה חיצונית, אבל בלא שמחה פנימית אין להראות שמחה חיצונית כי אין תוכו כבדו.

והיינו דאמר ליה ששון לשמחה אנא עדיפנא מינך דכתיב ששון ושמחה ישיגו, שמתחלה צריכין לעשות פעולות של שמחה חיצו-נית היא בחינת ששון, ועל ידי זה יבוא לשלימות וישיג גם שמחה פנימית, דמשום הכי כתיב קודם ששון ואח"כ שמחה. ואידך אמר דשמחה עדיפא מיניה דכתיב שמחה וששון ליהודים, שמקודם צריכין לאתערותא פנימית בשמחת הלב למצות הקב"ה, ורק אחר כך רשאי להראות גם שמחה חיצונית, אבל כשמראה שמחה חיצונית בלא שמחה פנימית שאין תוכו כבדו אין זה מן הראוי.

ואמר ליה ששון לשמחה חד יומא שבקוך ושויך פרוונקא, רצה לומר שאם לא יראה שום שמחה חיצונית רק פנימית, אם כן חד יומא תפוג השמחה מלבנו, כי דברים שבלב בלי התפעלות חיצו-נית אין לה קיום. [דאיתא מהאריז"ל לפרש קרא (תהלים ס"ה ג') לך דומיה תהלה שומע תפלה עדיף כל בשר יבואו, כי לגבי הקב"ה היה סגי בעבודה שבלב בדומיה, כי אחר כונת הלב הן הן הדברים, ומה שצריכין שיהא שומע תפלה, ולא רק בלב, הוא למען עדיף כל בשר יבואו, שגם אחרים ילמדו ממנו עבודת ה'. ועל פי זה כתב בס' מאור ושמש (נצבים כ"ט כ"ח) לפרש הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת. כי לגבי הקב"ה היה די שיתפלל ויעשה מצוה בהסתר כי הקב"ה יודע מחשבות, והיינו הנסתרות לה' אלקינו, והא דצריכין לעשות

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: אם צריך בכל יום בחול המועד לחלק ממתקים לבניו לשמחרם או די ביום אחד.

תשובה: לא שמענו. (בקובץ מבקשי תורה (תשנ"ד עמ' רעד) הביא תשובת הגריש"א להגר"ח אע"פ שבגמ' סוכה מז' כשם ששבעת ימי החג טעונים קרבן ושיר וברכה ולינה אף שמיני טעון וכו'. וקאמר הש"ס כוס כל יומא מי איכא כ"ז בזמן שביהמ"ק קיים דא עיקר השמחה הוא אכילת בשר שלמים אבל אחרי שחרב הבית שאין שמחה אלא ביין בודאי כל יהודי השומר תו"מ ידאג שיהי' יין כל ימות החג, לקיים המצוה של ושמחת. עכ"ד. מ"מ יש מצוה לשמוח כל יום מימות החג ולכא' החיוב כלפי נשים וקטנים בכל יום. מאידך לא מצינו חיוב לקנות כמה בגדים לאישה לכבוד החג אלא אחד. וכן מבואר בספר פסקים ותשובות [עמ' צא] מסתבר שצריך לתת להם שיהיה להם מיני מתיקה כל יום כיון שמצות השמחה היא כל יום מימי החג.

שאלה: חילק לבניו ממתקים לכבוד החג ביום, האם צריך בלילה לחלק להם שוב.

תשובה: יתכן.

שאלה: נסע עם כל בני משפחתו טיול בחול המועד לשמחם לצורך החג, האם נחשב להוצאות יו"ט.

תשובה: כן.

שאלה: האם יש ענין לשיר הלל ביו"ט ובחול המועד.

תשובה: היכא דנהוג נהוג. (בספר פניני תפילה נשאל הגריש"א אם מותר לכפול מילים בהלל כששרים בו, וענה שלא. והוסיף שאמ"ר רת הלל בליל הסדר יכול לכפול, שהרי הלל בלילה הסדר היא שירה.

שאלה: האם הוצאות של תזמורת לצורך שמחת בית השואבה נכלל בהוצאות יו"ט שחזור.

תשובה: כן.

בהוצאות שבת ויו"ט שחזרות דעת הגריש"א (שבות יצחק חשמל פ"ט עמ' קפח) וכן הגר"ח פ"י שינברג (ספר זכרון דרור יקרא עמ' שעה) כל דבר שהוא צורך כבוד שבת ומה שדרכו בסעודות חשובות. אבל הוצאות מיוחדות שאין רגיל בהם לא. דעת הגר"ח (שם עמ' שעז) שכל שמכוון לכבוד שבת אפי' דברים יקרים. מ"מ הורה (שאלת רב עמ' כח) שלא יקנה דברים יקרים ביותר, אלא שלא יורגש ששולחנו חסר.

והנהגה זו שאם מוסיף מוסיפים לו, דעת החזו"א שנה"מ רק במי שבאמת מאמין בכך (אמרי יושר שבת עמ' קנז).

שאלה: העולם נוהג שמי שעלה בשמחת תורה לחתן תורה, וכן מי שעלה לחתן בראשית שהם עושים קידושא רבה למתפללים, החתן תורה בשמחת תורה אחרי התפילה, והחתן בראשית מביא קידוש בשבת בראשית אחר התפילה. האם יש מקור וטעם למנהג זה.

תשובה: כמו כל חתן.

(יחלק שלל)

זכה השיא על גבינו את אותה שמחה ורוממות עילאית ונצחית זו שנפחת באפינו בימים קדושים וגדולים אלו, ניקח אותם ונסוב אותם עלינו לכל השנה, למען יושפע עלינו שפע רב טוב, אשר צפנית ליראיק, בברכה והצלחה לטוב לנו כל הימים.

(שערי אושר)

שינה בסוכה בתיאבון

בספר 'לקט יושר', שמחברו הוא תלמידו של בעל ה'תרומת הדשן', מספר שהגיע פעם לעיר אחת אשר תושביה ביקשוהו שיתאר בפניהם את הנהגותיו של רבו. כיוון שההתנהגויות לא היו מסודרות בראשו, לא ידע מה לספר להם. מני אותו רגע החליט לרשום כל הנהגה שהוא רואה אצל ה'תרומות הדשן'.

והנה, אחת ההנהגות הראשונות שרשם, הייתה שרבו לא ישן בערב חג הסוכות, ואמר שכיוון שבליילה הקרוב אנחנו מתכוונים לקיים מצוות שינה בסוכה, כדאי להחזיק את עצמנו בערב החג בלא שינה ולקיים מצוות שינה בסוכה בתיאבון, ויש בכך משום "זה אלי ואנוהו".

ומסופר על ה"בית ישראל" מגור שניגש פעם אחת לאברך ושאל אותו האם הוא מבין את המבוא ב'לקט יושר' שהרי היו מגדולי החסידים שלא ישנו כלל בלילה ראשון של סוכות כדי ליטול את ארבעת המינים מיד בהשכמת הבוקר. בדומה לכך סיפר רבי משה שטרנבוך על רבו הרב משה שניידר שהיה יושב ומצפה ביום טוב הראשון של סוכות זמן מה לפני הנץ מתיבוא לידו מצוות ארבעת המינים, ומיד אחר הנץ עמד ובירך ונענע כד"ן.

ורבי יצחק זילברשטיין תירץ בשני אופנים, או שה'בית ישראל' יסביר שהלקט יושר דיבר במקרה שהיום הראשון של סוכות חל בשבת, שאז לא נוטלים את ארבעת המינים, או שאפשר לומר שכל אחד עם עבודת השם שלו: יש הרואה את העבודה שלו בקיום מצוות שינה בסוכה ויש שעיקר עבודתו היא קיום מצוות ארבעת המינים בהשכמה.

(אוצר המועדים)

העוה"ז הוא כלי להשגת העולם הבא

אך לפי שעות ספורות סיימו את תפילות יום הכיפורים. הדי התפילות עדין מהדהדים באוזנינו, השפתיים רוחשות את תפילות הימים הנוראים, וכבר הנה אנחנו בשערי ימי הסוכות הקדור שים, ימים שממשיכים אתנו את הימים הנוראים ונכללים בכלל "ירח האיתנים".

אחרי התעלות והתרוממות של ימי הדין, נראה היה כי בתפילות החג נמשיך ונתפלל אך ורק על כבוד שמים ועל השבת השכינה לציון. שהבורא ישוב לציון ועינינו תחזינה זאת והנה באים תפילות חג הסוכות ומה מבקשים? גשם! גשמיות. על זה מתפלל יהודי שכל כולו שאיפות רוחניות? זו הבקשה שלו, גשם? וכך זה גם בתפילות 'הושענא', שם אמנם מבקשים על כבוד שמים ועל הבית הנקדש אך עם זאת מבקשים על הגשם, על הצמחים. על התבואה ועל הבהמות, על המחיה ועל הכלכלה גם יחד.

אין ספק כי בראש מעיניו של כל יהודי, עומדים התורה והמצוות. גם מציאות החיים היא, שכל אחד זקוק לפרנסה טובה ולכ-

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: מי שנרדם חוץ לסוכה אם יש חיוב להעיר אותו או לא?

תשובה: מצוה.

*

שאלה: אם יש לפטור משינה בסוכה בלילה מי שהוא בתוך שנה ראשונה מחתונתו או לא?

תשובה: ח"ו לפטור.

*

שאלה: לכא' מי שאין לו לולב להשיג בסוכות, וחבירו לא מסכים ליתן לו, למה לא יה' מותר לו לגזול לחבירו הלולב, לקיים המצוה, דעשה דלולב דוחה ל"ת דלא תגזול. תשובה: איסור בין אדם לחבירו אין דוחה (וכ"כ ח' הגר"ש שקאפ נדרים ס"ס א' וע' רבינו דוד (פסחים לו).

*

שאלה: אם עשו אדם דופן לסוכה, האם גם האדם שהוא הדור פן יוצא י"ח סוכה?

תשובה: גבו חוץ לסוכה

*

שאלה: בשעה צ"ס' תרלג כתב דסכך שעשה קבוע פסול והיינו שלא יקבע הנסרים של הסכך במסמרים. האם לפי"ז אסור לקשור הסכך (בחוט כשר) על הדפנות כדי שלא יעוף מה- רוח

תשובה: בחוט כשר מותר.

*

שאלה: כתב המשנ"ב שגם בשעת שינה צריך ששולחנו יהיה בתוך הסוכה. האם יכול לקפל את השלחן כדי להניח שם מיטה, דגם שולחן מקופל הוי שולחן.

תשובה: יכול.

(שאלת רב - דולה ומשקה)

מצות סוכה היא כדי להשריש האמונה

מטרת ותכלית מצות סוכה היא להשריש אמונה ובטחון בל-בות בני ישראל עם הקודש וכמו שכתב הרשב"ם (פרשת אמור) על הכתוב (ויקרא כג, מג) "למען ידעו דורותיכם- למען תזכרו, כי בסוכות הושבתי את בני ישראל במדבר ארבעים שנה בלא יישוב ובלא נחלה, ומתוך כך תתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה, ובתים מלאים כל טוב, ואל תאמרו בלבבכם כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה. ואם יאמין באמת דכל מה דעביד רחמנא לטב עביד לא יתעצב לעולם על מצבו כי ידע שכל המתרחש עמו לטובה היא, והגם שהיא מעבודות הקשות שבמקדש, אך למה לא ישקיע האדם מעט מחשבה ויגיעה לבוא לכל הפחות לידי השגה קטנה באמונה זו, ועכ"פ לא יבא לידי עצמות מכל דבר קטן, הן אמת שבשעת נסיון יתכן שיתקשה להאמין שהכל לטובה, אך כאשר יתייגע לעלות ממדריגה למדריגה, וישתדל להתחזק בשעה שיבא לידי הפסד מועט, ולא יתעצב אל לבו בהפסד ממון וכיו"ב בידעו שהכל מאת ה' הוא, או אז יוכל להתחזק ולעלות ממדריגה למדריגה, ויוכל לעמוד איתן מול כל הרוחות החזקות הנושבות בעולם, ושום דבר לא יוכל לעקור ממנו את אמונתו באלוקים

סך, כיוון שאם אין קמח אין תורה. ואולם כאשר נכנסים לעולמה של תורה, דומה הדבר כאילו כסף הוא מוקצה מחמת מיאוס. וכבר העיר על כך בכתובים, דוד המלך אמר "טוב לי תורת פוך מאלפי זהב וכסף". ושלמה בנו אמר בקהלת על כל מה שאדם עמל כל ימיו, "הבל הבלים".

ואנו תוהים, מה נדרש מאתנו? האם נבקש על המחיה ועל הכ-לכלה, או על התורה ועל העבודה?

התשובה לכך היא ברורה. אצל היהודי כסף וממון הם אינם יעד ומטרה בפני עצמם אצל יהודי הכסף הוא רק אמצעי כדי להשיג את המטרה העיקרית שלו בחיים. יהודי צריך שיהיו לו את צרכיו הגשמיים כדי שיוכל לעבוד את ה' ללא כל מחסור. ומכאן שכל מה שביקשנו על הגשם ועל הגשמיות הן בקשות עבור כלים לעבודת ה'.

נמחיש זאת בעובדה נפלאה. רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל שהיה ידוע כסגורן של ישראל, היה מוצא כל הזדמנות כדי לה-מליץ טוב על ה'. על כל מעשה שראה, ידע לסגור ולראות את המעלה שבו, וכך הפך למליץ יושר לכלל ישראל.

פעם אחת, בסיומה של התפילה, נעמד במקומו ונשא ידיו לש-מים. ידוע ידעו מתפללי בית הכנסת וחסידיו כי עתה היא עת רצון בו יזכו לשמוע שוב סגוריה על ישראל.

הטו אזנכם אל רבם, ושמעו אותו אומר: "רבנו של עולם, אילו תיקח את תפילותיהם של בניך ותסחט אותם, תראה כי כל בק-שותיהן רק כסף וכסף... הכל כסף. יהודי אומר 'אתה חונן' וחושב להצליח במסחר. הוא מבקש סליחה, כדי שעוונותיו לא יגרמו לו להפסדים ושאדמתו חלילה לא תתן את יבולה. כמובן שגם ב'ברך עלינו', הוא מכוון על הפרנסה וב'שמע קולנו' לא שוכח להוסיף תפילה פרטנית שיתברך בשפע של פרנסה מהברכה העליונה. גם בתפילות שמדברות על ביאת המשיח, בסתר לבו חושב כל יהודי על מצבו ומבקש שיגיע הזמן שהמצב הכלכלי שלו ישתפר...

הקהל שמע את רבי לוי, היה מופתע. וכי זו סגוריה היא? היית-כן שסגור ייהפך חלילה לקטגור?

ובעודם תוהים, רואים הם כי עדיין ידיו של הרבי נשואות אל על, הוא לא סיים את דבריו. ואז פצח פיו ואמר: אמנם כן, רבש"ע אם תסחט את התפילות הכל כסף, אבל ריבוננו של עולם, אם תסחט את הכסף הזה תראה כי מי כעמך ישראל. מה יוצא מה-כסף הזה? מה הם מבקשים לעשות בו? רק דברים טובים למען שמך.

היהודי רוצה שיהיה לו כסף כדי לכלכל את בניו שיוכלו ללמוד בשלווה, לשלם למלמד שילמד אותם תורה, ויהי חזקם בתורה. לחתן את בנותיו עם בני תורה, להרבות בצדקה ולהחזיק את הישיבות ואת מפעלי החסד. כן רק עבור זה הם זקוקים לכסף. סגוריה עצומה על כלל ישראל, ופנים חדשות להביט בהם על חיי החומר של היהודי המאמין.

מתוך מבט זה, נבין כי חשיבות רבה יש לצרכינו הגשמיים. צרכי היהודי הגשמיים, הופכים לרוחניים כשמטרתם למען שמו באהבה.

עבודתנו הרוחנית עלי אדמות היא, להכניס את החלק הרוח-ני עד היכן שניתן לחיינו המעשיים ולרומם כך כל מעשה גשמי שנעשה.

(הגדתי היום)

חיים, ויהא טוב חלקו גם בעולם הזה, כי חייו יהיו רגועים ושלווים ויהיה בשמחה תמיד ובטוב לבב.

והזמן גרמא לכך בחג הסוכות, וכמו שפרשו צדיקים מה ששנינו (סוכה ט:): "העושה סוכתו תחת האילן, כאילו עשה בתוך הבית", ורמזו חז"ל בלשונם ששני פסולים אלו כי אהדדי נינהו, כי תכלית מצות סוכה היא להביא את האדם לידי אמונה בהש"ת, ולכן צריך לשבת תחת כיפת השמים בלי שום הפסק, דהיינו לדעת שהוא תלוי אך ורק בהנהגת הבורא יתב"ש, ולא לסמוך חלילה על כוחו ועוצם ידו של בשר ודם שהיום כאן ומחר בקבר, וממילא לא יחפש אחר מגן ומחסה על "הבית" או "האילן", אלא ישליך על ה' יהבו, ויחפש את החלק של הכוכבים המאירים לתוכה, ולכן אמרו בירושלמי (סוכה פ"ב ה"ג) שלכ-תחילה עדיף שיראו את הכוכבים מתוך הסוכה, שלעולם ימצא את האור מתוך החושך, וזו גם הבטחה לאדם שאם יכנס וישב בצילא דמהמנותא ויבטח בשם ה'. יזכה לבסוף גם לראות את האור, בבחינת "טוב הנראה והנגלה", כי מדת האמונה והבטחון ממשיכה ישועות ורפואות בעולם הזה (כמבואר ב"אוהב ישראל פר' נח), ואז אשרי חלקו בזה ובבא.

כבחינה זו כתב גם ה'כלי יקר' (שם פסוק מב) דהנה מדרך העולם, שכאשר בשר ודם רואה ברכה בעמלו והוא זוכה לא-סוף את התבואה שעמל עליה במשך חודשים ארוכים, באותה שעה ברצונו להיכנס אל ביתו ולנוח בשיבתו בדירת קבע ולה-תענג מהצלחותיו, "וחששה התורה, אולי על ידי ישיבת קבע ירום לבבו, כי מצאה ידו כביר [חזק] וישמן ויבעט", ולכן אמרה תורה לשבת בצל הסוכה בחג האסיף, ובזה מפרש לישנא דקרא "כל האזרח" שדיברה תורה אל האיש החפץ להיות כתושב קבע בעוה"ז, "ואליו צוה ה' לצאת מדירת קבע לדירת עראי, כדי שי-כיר בפחיתות ערכו, שאינו בעוה"ז כי אם גר ולא תושב, ועי"ז לא יבטח בצל קורתו כי אם בצל ש-ד-י יתלונן", וזו עיקר מטרת הסוכה, כי כשם שבני ישראל במדבר לא ישבו ספונים בצל קורות בתייהם ארזים, אלא מוקפים בז' עננים אשר כבוד ה' היה בתוכם, כן ישב בסוכה בצל כנפי השכינה.

והארץ בזה השפת אמת' (שנת תרמ"ה ד"ה מצות) בנועם שיחו, "מצות הסוכה הוא מדת הבטחון בה' יתברך, כמו שכתבו רז"ל (סוכה ב.) 'צא מדירת קבע', שלא לבטוח בעושר ובנכסים, רק לבטוח בה", ומבאר שעל כן הוא גם זמן שמחותינו, "כי אין שמחה כשמחת הבטוח בה' באמת", ומציין לדברי ה'חובות מכל מקום צריך להיות בשמחה גדולה ביום הזה, שהרי הוא זמן שמחתנו ומצות עשה מן התורה לשמוח ביום הזה, ואין זו סתירה כלל ועיקר, רק עם השמחה יתחנן לפני אבינו אב הרח-מן שיתן לו שנה טובה ומתוקה, וכפי שמביא הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע ב'דברי יואל' (מועדים עמ' תרנב) בשם זקינו הרה"ק בעל ה'ייטב לב' מסיגעט זי"ע, לפרש באופן נחמד את נוסח התפילה "קרע רוע גזר דיננו", כי אין אנו מבקשים שיתבטל הפסק דין, אלא שאפילו אם חלילה נגזר עלינו פסק של "חייב", אזי אנא ה' יפרש וישנה את המשמעות בר"ת של יעלוז ח'סידים ב'כבוד י'רננו, והרמז שגם בשעת דין צריך להיות בשמחה גדולה ואז יזכה לקרוע את גזר הדין ולהפכו לטובה.

(באר חיים)

בספר 'הליכות שלמה' (לחג הסוכות עמוד רמא) הביאו ממנהגי הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל בלילה הזה, בהאי

לישנא "מתחילת ליל הושענא רבא היתה הנהגת רבינו באימה ויראה כבימים נוראים, ומשעת צאת הלבנה עסק רוב שעות הלילה באמירת תהילים בהתעוררות רבה, ואף בימי זקנותו קם ממשכבו כמה פעמים במשך הלילה והמשיך באמירת תהילים, וכן זירז לבני ביתו שירבו באמירת תהילים וכו', ושנים רבות הת-פלל ביום זה תפלת שחרית כוותיקין". והוסיף שם, שמא דלו הוי ניחא ליה מאנשים שעלו לביתו "ביקורי חג" לקבלת פניו בלילה זה, ואף עם אלו שבאו דיבר רק בקוצר אמרים, ומיד בתום שיחתו עמם חזר לאמירת תהילים.

ושמחת בחגך - זמן שמחתנו

סגולת מצות השמחה

בין מצוות החג נצטוונו על מצות השמחה, כתוב (דברים טז, יד) "ושמחת בחגך", והיא מצות עשה דאורייתא כסוכה וכלו-לב וביותר בחג הסוכות וכמו שכתב הרמב"ם (הלכות לולב פ"ח הלכה יב-יד) "אע"פ שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה וכו' מצוה להרבות בשמחה זו", וכלשון הזה"ק (ח"ג קג:) לשבת בסוכה "באנפאה נהירין" [פירוש, בפנים מאירות], והרה"ק רבי שמואל מליובאוויטש זי"ע (ספר מאמרים שנת תרנ"ה, עמוד תיג) הגיד, שהתמצית והעי-קר של שמחה מושפעת מכח חג הסוכות וכלשון השפת אמת' (שנת תרמ"ד ד"ה בענין) "ימי החג נותנין שמחה לכל השנה, לכן נקרא 'זמן שמחתנו' שכל השמחות נובעין מזמן זה וכו', וגם עכ-שיו על ידי הזכירה ומצות לולב שהוא זכר למקדש, מה מתעורר מעט משמחת בית השואבה", ומפרש בזה מה ששנינו (סוכה נא.) "מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו", כי ראייה הכוונה בעין הלב "להסתכל ולהתבונן בשמחה שהיינו שמחים בזמן המקדש, ומי שמעולם לא נתן לב להתבונן בזו הש-מחה, על זה אמרו 'לא ראה שמחה מימיו', דאי לאו הכי קשה, למאי נפק"מ כתבו זה", פירוש כי המשנה נשנית לדורות עולם, ללמדנו שאף בזמן החורבן צריך האדם להתבונן בשמחת בית השואבה שהיתה בזמן שביה"ק היה קיים, ולקלוט משם שמחה בחג הסוכות לכל השנה כולה.

אך משום מה מדקדקין העולם יותר ארבעה מינים מהודרים מאשר קיום מצות שמחה, כאשר לפי האמת, אין נטילת לולב מצוה דאורייתא במדינה כי אם ביום ראשון של חג, ואילו במ-צות שמחה מחויב האדם בכל רגע ורגע במשך שמונת ימי החג, מספרים על אחד הצדיקים, שראה תלמיד שהיה מחפש ותר שעות ארוכות אחר אתרוג מהודר בערב חג הסוכות שחל בשבת, ומאידיך גיסא לא הקפיד לקיים חובת היום שאמרו (פסחים קט.) "וחייב אדם לשמח בני ביתו ברגל". ונתבאר שם "במה משמחם, אנשים בראוי להם ונשים בראוי להן, אנשים בראוי להם ביין, ונשים במאי, תני רב יוסף בבבלי בבגדי צבעונין, בארץ ישראל בבגדי פשתן מגוהצין", וכן נפסק להלכה ולמעשה בשו"ע (או"ח סימן תקכט סעיף ב') "כיצד משמחן, הקטנים נותן להם קליות ואגוזים, והנשים קונה להם בגדים ותכשיטין כפי ממונו". לפיכך ניגש אליו והעיר לו בחכמה "אתה עסוק במצוה דרבנן (דלולב ביר"ט ראשון של חג אינו דוחה שבת, ובשאר הימים נטילתו מד-רבנן זכר למקדש), ואילו אני שקניתי מתנה לבני ביתי קיימתי מצוה מן התורה...".

וכבר אמר הגר"א מוילנא ז"ל שמצוה זו היא מן המצוות הק-

שות שבמצוות החג, שיש וישמח בכל רגע ורגע מן היום, ולא יבא לידי עצבות אפילו לרגע כמימרא.

בספרי הראשונים והאחרונים הפליגו מאד במקיים מצוה רבה זו, צא ולמד מלשון ה'אברבנאל' (פרשת ראה) "והיית אך שמח- להבטיחו, שאם ישמח ויגיל בחג הסוכות יהיה שמח וטוב לב כל השנה, ואם תתעצב בראשית השנה- בעצבון תאכלנה, כי כן טבע המציאות, השמח בחלקו שמחה וששון ישיג, והנאנח בלי סיבה, יאנק דום כל הימים", וראה עוד ב'אבן עזרא' (פרשת ראה) על הפסוק "ושמחת בחגך", וסמך ליה (פסוק טז) "כי יברכך ה' אלו- קיך בכל תבואתך ובכל מעשה ידיך והיית אך שמח- ויש אומרים כי יברכך [לשון] לעתיד, ותהיה לעולם שמח, וטעם 'אך' כי לא תהיה כי אם כן", היינו שבשכר מצות השמחה בחג יזכה להמשיך את השמחה לכל השנה כולה, וב'פלא יועץ' (ערך סוכה סוד"ה ועוד נלוה) כתב "וצונו לשמוח שמחה של מצוה, והוא סימן טוב לכל השנה, שכתבו גור ארי"ז ל שמי שיהא שמח ולא יצטער כלל בחג הקדוש הזה, מובטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח.

ובדרך צחות הגיד הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, מרא דא- רעא קדישא דישראל ת"ו, שעל כן נשתרש אצל העולם לשיר את לשון הכתוב "ושמחת בחגך והיית אך שמח" שכופלים פעמים את תיבת "אך", דהנה קיימא לן (סנהדרין מט.) "אכין ורקין מי- עוטין הן". וזה מה שמרמזים דאע"פ שהוא מרגיש בעצמו שאין בידו לשמוח כראוי וכהוגן יעשה הוא את המיעוט שיש בידו לע- שות, כי רק זה מה שהקב"ה דורש ממנו.

ומסוגלת היא השמחה להינצל על ידה מכל צרה וצוקה, וכמו שאומרים בשם הרה"ק בעל ה'אבני נזר' מסוכטשוב ז"ע, על דברי רש"י בפרשת פנחס (במדבר כט, יח) שהביא מחז"ל, דהנה בש- בעת ימי חג הסוכות הקריבו כל יום י"ד כבשים, שהם בסך הכל תשעים ושמונה קרבנות "לכלות מהם תשעים ושמונה קללות שבמשנה תורה", ולמה עושים כן דוקא בחג הסוכות ולא בשאר ימים טובים, אלא מפני שכל הקללות שבמשנה תורה באים על האדם מפני העדר השמחה, כדכתיבא התם להדיא (דברים כח, מז) "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוהיך בשמחה ובטוב ללב", ואם כן בסוכות שהוא זמן שמחה אפשר לבטל אותן קללות, הרי שעל ידי מדת השמחה אפשר לבטל כל הקללות (הובא ב'שם משמואל' לסוכות שנת תרע"ג).

ואל ידמה לך בעיני האדם שמצות שמחה זו מילתא זוטרא היא, כי באלשי"ך הקדוש (תורת משה' פרשת אמור) מבאר את ענין השמחה בבחינה נשגבה וגבוהה ביותר, שסיבת השמחה בחג הסוכות היא מחמת גודל השמחה ששורה אצל הקב"ה כביכול בעת הזאת, "כי לא שמח ה' במעשיו מאז ברא העולם עד הזמן ההוא", כי כל העשרים דורות שמאדם הראשון ועד אברהם אבינו ע"ה היו מכעיסים ובאים, ורק כאשר ירד אברהם אבינו "התחילה שכינה לרדת מרקיע שביעי לשישי", ומכל מקום תכלית הבריאה היתה שתהיה לו יתברך דירה בתחתונים, ולכן כאשר קיבלו בני ישראל את התורה פסקה זוהמתן (עי' שבת קמו.), אך זו חטאו בעגל וחזרו למצבם הראשון והיו צריכים לכפרה, וביום הכיפור- רים ניתנה תורה למשה בלוחות שניות וידעו שכיפר הקב"ה על מעשה העגל, "והקהיל משה את ישראל לעשות לו מקדש לשכון בתוכם, אז שמח הוא יתברך, ועל כבודו צוה לחוג את חג הסוכות כי היא שמחתו כמדובר [היינו שמיום בריאת העולם היה כביכול

הקב"ה משתוקק להשרות בתחתונים, ורצונו יתב"ש נתמלא ביום ראשון של סוכות, ולכן גדלה השמחה בכל העולמות העליונים], וגם בכל דור אין לו יתברך ימי שמחה כחג הסוכות, כי אז נקיים ישראל מכל עון אשר חטאו מחמת מחילת העוונות ביום הכפור- רים, ועל כן יען כי כל שמחתו יתברך הוא על טהרת נפשו, אם כן ראוי הוא כי זכר יעשה יתברך בחג ההוא אל השגת ישראל זה הכשרון, הלא הוא על ידי הסוכות", ונמצא למדין מדבריו הקדו- שים, שהשמחה היא בבחינה גבוהה ונעלה עד למאד, והיא השמ- חה השורה בכל העולמות העליונים.

והשמחה בשמי מרומים גורמת לאדם שיוכל לשמוח באמת בעוה"ז, וכמו שכתב רמח"ל ('אוצרות רמח"ל' פרשת כי תשא) "לפי שבזמן שיש שמחה למעלה באורות העליונים, גם למטה בני אדם יכולים לשמוח", וכמו כן לאידך גיסא באתרעותא דלתתא, כמה "שמחה ודביקות שיש בבני אדם למטה, גורם גם באורות העליונים אחווה ודביקות ביניהם, ומשפיעים ברוחה גדולה לת- חתונים", נמצא דתרוויהו תלויין אהדדי, וכמה שישמח יותר בע- למא הדין כך יעורר את השמחה והחדוה בעולם העליון, וממילא יושפע שפע גדול עד בלי די "ברווחה גדולה לתחתונים".

נחילי מים לתוך הסוכה

באחת השנים שהה הרבי בעל 'אמרי חיים' מויד'נין בבלגיה בחג הסוכות, במהלך סעודת החג החל לרדת גשם שוטף, וזל- עפות המטר שדפקו בעוז על הסכך, הגירו נחילים של מים אל תוך הסוכה. הקור העז וגשם הזלעפות הניסו את יושבי הסוכה לתוך הבית, אולם הרבי לא מש ממקומו. הוא ישב, כשפניו קו- רנות משמחה עילאית, וזימר מזמירות החג בחוזק ובהתלהבות. למלוויו של הרבי קשה היה לעמוד בקור העז וברטיבות המח- לחלת, אולם הרבי אחוז היה שמחה עצומה, וכאילו לא שת לבו לכל המתרחש סביב.

לאחר שהתפזרו העבים והגשם חדל לרדת, ביקשו החסידים להבין את פשר הדבר, והרבי הסביר: "במשנה במסכת סוכה (ב, ט') מבואר כי כשיורדים גשמים, משול הדבר לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו רבו קיתון בפניו. ומה עושה העבד, כששופך לו אדונו קיתון בפניו?" שאל הרבי ומיד השיב: "הוי אומר, אם שוטה הוא- בורח, אולם אם פיקח הוא- נשאר כדי לרצות את אדונו, ואדרבה, שמח הוא גם כשרבו גוער בו וגם כששופך קיתון בפניו, שמח הוא על הקשר שיש בינו לבין אדונו, ומנסה לרצות את אדונו ולהיטיב את מבטו עליו".

ה"אדרת" רבה של ירושלים מתאר את חביבות מצות ישיבת הסוכה שלו וכלשונו בספרו: "ומצוות סוכה הייתה חביבה עלי עד מאוד וכל רוח לא הרפוני ולא גרשוני שהייתה לי עונג רב כל יתואר בשבתי בה תמיד לילה ויום בלי הרף וכמסמר נטוע הייתי בה".

(אוצר המועדים)

הזכות הגדולה כארבעת המינים...

היה זה לעת זקונתה של הרבנית שך, רעייתו של ראש ישיבה פונביז', הרב אלעזר מנחם מן שך. הרבנית כבר הייתה מרות- קת למיטה, כוחותיה לא עמדו לה עוד. לפיכך, נהג בעלה- ראש הישיבה, ללכת מדי יום לחדר האוכל, ליטול מהמזון המוגש לבני הישיבה מנה מכובדת, ולהביאו לרעייתו הביתה. בני הישיבה ראו את ראש הישיבה יוצא מהישיבה וצלחת אוכל

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: איסור ביזוי ערבה בהו"ר הוא בעלים שנשרו או שנשאר.
תשובה: בשניהם.

שאלה: ידועה הסגולה לשמית הערבה החבוטה (לש-מירה מסכנת דרכים וכדו') האם הכוונה לעלים שנשרו מהערבה או מהעלים שנשאר בידו?
תשובה: לשארית הערבה

שאלה: מאיזה גיל המנהג לתת לילדים וילדות ערבות בהו"ר?
תשובה: אין לזה גיל.

רית שחוזרים לבן יחיד... כך הרגיש מרן. נכדו ר' ישעי' כהן, מספר שפעם ביום האחרון של חנוכה שח לו מרן: היום הדליקו בפעם האחרונה נרות חנוכה, יש אנשים שחושבים, ב"ה, התפטרנו מהעול הזה, אבל האמת הוא להיפך, כמה צריך לשמוח שזוכים לקיים מצווה, אפילו שהיא רק מצווה מדרבנן, השכר של כל מצווה הוא נורא נוראות!
(כאיל תערוג)

כתב האלשיך הקדוש (וכן מבוא מעי"ז ב"סדר היום" ובספר "מגלה עמוקות"): שמעתי אומרים כי כוונת המאמר הוא מה שאמרו חז"ל, שארבעה מינים אלו אין להם שר ושוטר עליהם להגדילם, שלכל שאר המון אילנות ועשבים יש מלאך שמכה ואומר לכל אחד 'גדל!' אך לאלו המינים אין להם מושל אלא הקב"ה מגדלם בעצמו.

ואמרו כי זה רצה בעל מאמר זה באמרו, בכל אחד 'זה הקב"ה'. כלומר שהתייחדו ארבעה מינים אלו בכך שהקב"ה מגדל אותן ומשגיח עליהן בעצמו. ובזה התייחדו דווקא ארבעת המינים הללו, לפי שהם מופקעים ומשוללים לגמרי מכל ההנהגה הרגילה שמונהג הקב"ה את שאר הבריאה.

וממה שהצטוונו על נטילת ארבעת המינים הללו דווקא, בא ללמד על ההשגחה הפרטית המיוחדת שיש לכלל ישראל, שהנהגת הקב"ה עם ישראל היא השגחה פרטית.

(הגדתי היום)

חוגגים שמחת בית השואבה בסוכות,

מה השמחה המיוחדת? יש על כך ב' טעמים: בבבלי נכתב משום ניסוך המים ובירושלמי נכתב, על שבאים לבית המקדש ג' פעמים בשנה לשאוב רוח הקודש. וכי יש שמחה גדולה מזו? אולם מדוע דווקא בסוכות חוגגים זכר לרוה"ק? כתוב שמצוות סוכה היא זכר לענני כבוד. יש כאן דבר יותר עמוק: מה זה ענני הכבוד? אומר רבינו בחיי, בספר 'כד הקמח', הקב"ה נמצא בכיסא הכבוד. עד שמגיעים לשם, יש שבעה רקיעים, אלו הם ענני הכבוד. הקב"ה בסוכות הכניס אותנו בתוך זה, ליד כיסא הכבוד. הוא

בידיו, והבינו כי אין זה מן הכבוד שראש הישיבה יסתובב כמלצר, ועוד בחוצות קריה. 'אנחנו נביא לרבנית את האוכל מדי יום, עד הבית!- הבטיחו תלמידיו, 'אל יטרח ויתבזה כבוד הרב בנושא אוכל הביתה!'- ביקשו.

הרב שך פער עליהם עיניים משתוממות ושאל: 'אינני מבין, האם כשראיתם אותי בימי חג הסוכות נושא את ארבעת המינים, גם אז הצעתם את עצמכם? גם אז חשבתן כי זו טרחה או התבזות?! בוודאי שלא, הלא זו זכות כבירה לשאת את ארבעת המינים לבית הכנסת! ועתה, הלא עכשיו זו הזכות שלי להביא לרעייתי מזון, זו זכות חסד כבירה פנים- ביתית לדאוג לה לאוכל להשביע את רעבונה. האם תרצו לקחת את הזכות הגדולה הזו ממני?!'- שאל בתמיהה...

(גדולי ישראל בביתם)

עיקר השמחה בפשטות

במוצאי שבת חול המועד סוכות תש"ע, ביקר האדמו"ר מפ"י נסק קרלין אצל הגרא"ל שטיינמן, ושאל את רבינו מה הטעם שעיקר השמחה היא בשאיבת המים? כאמור קרא "שואבת מים בששון", וכמבואר בסוכה 'דאזיל על שמחת שאיבת מים לניסוך המים בחג', והא היין משמח יותר, כלישנא דקרא "ויין ישמח לבב אנוש", גם מנסכים יין בחג ככל המועדות. ומ"ט אין עיקר השמחה בניסוך היין אלא בניסוך המים, שלכאורה הוא דבר קטן ממנו. ואמר רבינו בלשון זו: "דחזינן מהכא שעיקר השמחה היא בדבר הפשוט והטבעי, הבא בצורת גדילתו בלא תוספות", שבפשוט יש את השמחה הכי גדולה יותר משמחת היין...

ואין מי שמתאים לומר זאת, יותר מאשר רבינו שאף שדגל בפשוטות גמורה והסתפקות במועט, הייתה סביבו תחושת שמחה תמידית, גם כאשר סבל מכאבים פיזיים. כשנפל פעם ושבר את רגלו, והוצרך לעבור ניתוח, מיד הרימוהו מהרצפה והושיבוהו על המיטה. פניו היו סמוקות מעט ולא היה ניכר עליו שסובל כאבים עזים, אלא אמר בחיך, 'מסתמא נשבר שם משהו'. פעם שאלו את מרן בעת שסבל מכאבים האם הוא מרגיש כאבים. ואמר, 'יש לי כאבים שהם כבר תמידיים, ומי יכול להאמין שמאחורי החיך והשמחה, עומד אדם שסובל ייסורים תמידיים זולת ייסורים המתחדשים לבקרים, כאבי מעיים וכאבי שיניים ועוד כהנה וכהנה. פעם אמר על ייסוריו 'זה כבר נהיה מנהג אשכנז...'.

השמחה שהייתה אצל הגרא"ל שטיינמן בקיום המצוות, אין לה אח ורע, כשהיה מגיע אליו האתרוג המהודר, פיו היו קורנות מאושר, ובשמחתו הפורצת גבולות היה מברך את כל הנמצאים מקרב ליבו הטהור. זהיר במצווה קלה כבחמורה. אי אפשר לתאר את הנהרה שהייתה שפוכה על פניו, אחרי שזכה לקיים איזו מצווה. לאחר תקיעת שופר היה שופע שמחה אין קץ, ומשפיע ברכות מעומק ליבו הטהור לכל הנמצאים. באחד מימי כיפור האחרונים, שהיה ספק גדול אם יוכל לצום או לא, ולבסוף צם, חודשיים אח"כ עוד היה אומר לי, 'אה ברוך ה', הקב"ה זיכה אותי שיכולתי לצום ביום הכיפורים'.

פעם אחת כשיניגש להניח תפילין באסור חג של פסח, ראו עליו התרגשות מיוחדת. וכששאלוהו מה קרה, אמר: הרי שבעה ימים כעת לא קיימתי מצוות תפילין שהיא גדולה מאד, שיש בה שמונה מצוות. והוסיף: אני מתגעגע לבן יחיד שלי. ומאז נעשה מושג בבית, שלאחר פסח וסוכות היו אומרים לפני תפילת שח-

כתב המרדכי (פרק הישן, סי' תשמ) בשם הר"א ממין בספר יראים (סי' כג), ש"אם עושה הסוכה מתחילה במקום שמצטער באכילה ושתיה, או בשינה, או כשאי אפשר לו לעשות אחד מהם בסוכה משום שמתירא מגנבים או מלסטים כשהוא בסוכה, אינו יוצא בה י"ח כלל, אפילו בדברים שאינו מצטער בהם, משום דלא הוי כעין דירה שיוכל לעשות בה כל צרכיו". והרמ"א (תרמ), ד ועוד אחרונים) פסק דבריו להלכה.

החכם צבי (סי' צד) כתב לדחות את דבריו, שה'תשובו כעין תדורו' לא על עצם הסוכה מדבר, באיזה ענין תהיה עשויה, אלא על אופן הישיבה באיזה ענין תהיה וע"ז הצריכה התורה שתהא כעין דירה, ובאמת אם עשה ב' סוכות האחת מיועדת לאכילה והשניה לשינה, אף שאותה של אכילה לא ראויה לשינה, יוצא בה י"ח האכילה. וכן דעת בנו היעב"ץ בספרו מור וקציעה, וכן הסכים בשו"ת משיבת נפש

והביא לדבריו ראייה מהגמ' בסוכה (כג.) שר"ע עשה סוכתו בראש הספינה, אף שהרוח מצויה שם ועוקרתו וכמו שאכן קרה, ומסתמא אין דרך לישן בסוכה כזו שהרוח מצויה בה ונוחה ליע"ק, ואעפ"כ עשאה רבי עקיבא כדי לאכול שם, ש"מ דאף שאינה ראויה לישן בה יוצא י"ח אכילה (עיין לקמן ראייה נוספת). וע"ע שם שתלה זאת במח' רבי ורבנן בשיעור סוכה ואכמ"ל

ויש להקשות על דבריו. א. הקשה האבני נזר (שו"ת, סי' תעט) שהגמ' בסוכה (י.) אומרת, שבשתי סוכות זו על גב זו, והתחתונה אינה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה, תחתונה כשרה ומשום דעליונה פסולה (שהרי אינה ראויה לדירה דאין התחתונה נה מקבלתה), ופירש רש"י: כרים - לישן. ומוכח דכשאינה ראויה לישן, פסולה לכל מילי (דאם רק לשינה, תיפסל התחתונה מדין סוכה תחת סוכה)

ב. הוסיף להקשות האבנ"ז, וכה"ק החזו"א (או"ח סי' קנ), מדברי הרמב"ן במלחמות פ"ק דסוכה (ג: מדפי הרי"ף) בד"ן סוכה קטנה, שכתב שכ"ש אין לו מקום בסוכתו להניח בו שלחנו פסור לה, שאם מניחה בחוצה לה ימשך אחר שלחנו, אפילו לישן ול-שנן ולטייל בה או לאכול ופתו בידו פסולה, שכל שאינה ראויה לאכילה כדרכה ולכל מילי דסוכה אינה סוכה, ולכאורה מפורש כדברי המרדכי הנ"ל.

אך יש לדחות, שמה שהרמב"ן פסל אין זה מטעמו של המרדכי דכי שבעינן ראויה לכל צרכיו, אלא דהרמב"ן מיירי שם לגבי סוכה קטנה שכיון שאינה ראויה לאכילה כדרכה הוי סוכה סרוחה, שפסולה לכל התשמישים, אך המרדכי חידש דאפילו כשיש מקום בסוכה להכל, אפ"ה פסולה מאחר ולא ראויה לכל תשמישיו.

אך זה אינו, דהרמב"ן כתב דבריו בלשון "כל" - דהיינו על כל סוכה, משמע דאפילו בראויה לאכול כדרכה אך לא לכל מילי אינה סוכה. וא"כ חוזרת הראיה לדברי המרדכי ודלא כהח"צ. וסיים האבנ"ז 'ובודאי היה זה בהעלם מהרב חכם צבי' [וע"ע בחזו"א ובאבנ"ז שהוסיפו להקשות מהרי"ף בסוכה דמבואר מדבריו כהמרדכי, וכה"ק הבית הלוי (ח"ג, נג ב) ואכמ"ל]

לעומת זאת, השערי תשובה (ריש סי' תרלט) הוכיח כדברי החכם צבי מתשובת רב האי גאון (בית שערים, עמ' פח) שכתב 'שאלת, אחים או שותפים שאין להם מקום לעשות סוכה גדולה ועשו סוכה קטנה שאינה מספקת לכולם, והשיב לענין אכילה יכול כ"א לאכול לבדו זה אחר זה, אבל לענין שינה זה ישן לילה אחת וזה ישן לילה אחת, ואם חביבה עליו המצוה תע"ב אם זה ישן מקצת לילה וזה מקצת וכו' '. ומוכח שגם כשהסוכה אינה

ראויה לשינה ביחד לכל אחד האוכל בה - כשרה. ומרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל פקפק בראיה זו (הובא בספר 'קב ונקי' לחתנו הגר"י זילברשטיין שליט"א, סי' קצב), שאין הכונה שצריך שתהיה ראויה בגבירה, אלא שמצד עצמה תהיה ראויה גם לאכילה וגם לשינה, וזה שיש כאן עוד שותף אין זה אומר שחסר בחפצא של הסוכה, וביחס לכל אחד הסוכה כשרה מצד עצמה. ופשוט.

קשה, דדחיית הגרי"ש - דסגי בזה שהסוכה תהיה ראויה בחפצא - דוחה גם את ראיית הח"צ עצמו מהגמ' (בסוכה) כז: (ממנה הוכיח דלא בעינן ראויה גם לשינת איש ואשתו, ואעפ"כ יוצאים בה כל ישראל - ד"ל דביחס לכ"א בפנ"ע החפצא של הסוכה מושלם לישן בה עם אשתו, והגם שיש עוד אנשים אין זה מעכב ביחס לסוכה אלא מצד הגבירה. וצ"ע. ויש ליישב בדוחק.

וצ"ע השערי תשובה, מדוע לא הוכיח מהגמ' בסוכה כז: "כל האזור ב"ש"א יושבו בסוכות", מלמד שכל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת, ופירש רש"י "בזה אחר זה", ומבואר של-מרות שאין אפשרות לכל אחד לישן בסוכה ביחד כי אם בזה אחר זה, יוצאים בה ידי חובה (והח"צ גופיה הביא ראייה מגמ' זו אך הוכיח באופן אחר, שהגם שלענין אכילה יוכלו לאכול אלף או ריבוא כאחד ואח"כ עוד אלף או ריבוא, אך כיון שלענין שינה בסוכה המצוה היא איש ואשתו, וא"א לשני אנשים ונשותיהם לישון בסוכה אחת, ואם מיירי בהפסק מחיצה א"כ אינה סוכה אחת אלא כמה סוכות, ולפי המרדכי אף ידי מצות אכילה לא יצאו. וע"ע במג"א שכ"כ [תרלט, ח ובמחמה"ש שם] ואדרבה, מוכח מהח"צ גופיה והמג"א שגם למרדכי סגי בזה שראוי לבזה אחר זה (ולכאורה בגלל שייצא שלכ"א יהיה זמן שיישב בסוכה), וכל מה שפסל זה כשלא ראויה כלל, וע"ז הוצרכו להביא ראייה משינת איש ואשתו) דשם לא שייך שכל ישראל יישנו עם נשותיהם בזה אחר זה. וצ"ע השע"ת דהוכיח להח"צ דמהני בזה אחר זה, והא מוכח מהח"צ דע"ז ליכא פלוגתא. וכן צ"ע השע"ת מקו' הגרי"ש אלישיב צוק"ל וכמשנ"ל)

ולהלכה, כותב בשער הציון (ס"ק כ"ה) שיש לזהר מאד בזה, כי כמה אחרונים העתיקו דברי המרדכי להלכה, ויישבו את קו-שיות החכם צבי.

ולפי"ז יש לדון, בסוכות שמוקמות ע"י מסעדות שנמצאות במקום מרכזי, ובמצבן הנוכחי אינן ראויות לשינה, וכן בסוכות שבבתי המלון, שמתארחים שם הרבה אנשים ולא כולם יתרצו לישון בצורה כזו, שלפי המרדכי ייפסלו גם לאכילה. אך הזרע אמת ביאר (שו"ת לר' ישמעאל הכהן זצ"ל מליוורנו שבאיטליה [סימן צא] - הובא גם במחזיק ברכה ובחזו"ע סוכות [עמ' קצז]) שיש להתיר בכה"ג גם למרדכי, מאחר ויש מיעוט אנשים שלא מפריע להם לישון במצב כזה (עיי"ש בראיותיו). ולפי"ז דייק שכל סיבת הפסול היא רק בכה"ג שהסוכה אינה ראויה לכל האנשים, ולכן נקט המרדכי "ליסטים או גנבים" בדוקא, שלא מסתבר שאדם יישן יוכל לינצל מהם ואינה ראויה לאף אדם, אך בצינה לדוג' - הסוכה תהיה כשרה (גם למרדכי, ובזה א"ש קו' האחרונים עליו), מאחר שיש מיעוט אנשים שהקור אינו מפריע להם, שפיר נחשבת הסוכה לדירה. וכן דחה את ראיית הח"צ מהגמ' בסוכה (כז:) שלא ראויה לשינת איש ואשתו - דהא ראויה לאדם שאינו נשוי, ועע"ש שכתב שניתן לדחות את כל ראיותיו של החכ"צ, וצייד כהמרדכי מדברי עוד ראשונים (וכע"ז כתב בבית שערים [או"ח, סי' שלו])

ויש להאריך בזה טובא ואכמ"ל. (ע' קבלת שבת)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

נסתפק מו"ר שליט"א באלו הנרדמים באמצע התפילה, אם אסור כן בסוכות, דאולי היות ובכל השנה הוא כך, שוב מקרי תשבו כעין תדורו. ושאל את חמיו שליט"א, וכנראה שגם הוא היה מסופק בזה.

שאלה: גאון א' שליט"א אמר בדרך אפשר, דהנה ההפלאה בספר "פנים יפות" על התורה (פ' שופטים ד"ה בילקוט) הקשה איך אכלו לחם הפנים בעזרה בסוכות, הרי יש איסור לא תטע כל עץ, וי"א כיון שכך היא צורת מקום אכילתו שם, חשיב כעין תדורו, ואפשר שגם כאן כיון שכך היא צורת שינתו, מותר הדבר.

תשובה: בנחמיה (ח, טז) מפורש בקרא שעשו בחג הסוכות סוכה בחצרות בית הא'.

שאלה: שאלו פעם את מרן הגרא"מ שך זצ"ל, כשרואים אותו נרדם על הסטנדר מחוץ לסוכה, אם יעירוהו, ואמר שזה פחות משינת ארעי.

תשובה: זה טענה ואפשר כן.

(דרך שיחה)

מצוות שאדם מקיים בכל הגוף, אמר הגאון מוילנה, רק ישיבה בארץ ישראל ומצוות הסוכה. יש טוענים שגם מקווה. אם כך, הייתי רוצה לעמוד רק על עוד נקודה אחת, ברעיון של צילא דמהימנותא, כדי לחבר לנו רעיון נוסף: להלכה נפסק, שכל המלאכות שאדם עושה, צריך לעשות אותם בסוכה - אוכל בסוכה, ישן בסוכה, מדבר בסוכה... אבל שני דברים כתוב בהלכה, שלא עושים בסוכה, מהם? לא מתפללים בסוכה, ואדם שרוצה ללמוד בעיון, שלא ילמד בסוכה, שילך לבית הכנסת. כל אחד שואל את עצמו - אם לאכל בסוכה, ולישון בסוכה... אז למה לא להתפלל בסוכה? שאלה נוספת שראיתי, ששואל אותו ספר, שנקרא שדה אברהם - אתה מזמין את האושפיזין לסעודה?! תזמין אותם שאתה מתפלל... מה החגיגה הגדולה?! הוא אומר תשובה נפלאה ביותר - הקב"ה בדק אותנו כבר בראש השנה וביום הכיפורים, וראה באיזה דרגה אנחנו בימים האלה, אבל בחג הסוכות, אומר הקב"ה "בא נראה אותך, כשאתה אוכל, כשאתה ישן, כשאתה מטיל, בא נראה שם, אם אתה נמצא ב - צילא דמהימנותא. זה שהיית דבוק בי בעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, כולם ראו... אני רוצה לראות עכשיו, בשבעה ימים האלה, שאתה לא נמצא איתי ביחד, שאתה נמצא ב - צילא דמהימנותא. אז כל שבעת הימים האלה, שאתה נמצא ב - צילא דמהימנותא, שם צריך לבדוק אותך, איך אתה נמצא מבחינה רוחנית, לכן דווקא האכילה והשתיה והשינה, דוקא אז, צריך לראות איך אתה מתנהג בסוכה, כשאתה נמצא ב - צ - ילא דמהימנותא. זאת ההקדמה לחג הסוכות,

[הגר"ב רונצבלום שליט"א]

חג הסוכות - בטחון בצל השכינה

שמעתי מהגאון רבי חזקיה מיישקובסקי שליט"א, משגיח די-

נמצא שם וגם אנחנו. זה לא דבר רגיל. הדבר מרומז במתן תורה. כתוב, "אתה הראית לדעת", אומר רש"י, הקב"ה פתח שבעה רקיעים וראו את כיסא הכבוד. מה כאן היסוד, למה זכינו בכלל למצוות סוכה? אברהם אבינו קיים מצוות הכנסת אורחים. א"ל הקב"ה, בזכות הכנסת אורחים שלך, אשלם לך, תהיה מצוות סוכה. איזו הכנסת אורחים יש בסוכות? לכאורה זו הוצאת אורחים, כל אחד יושב בביתו ואומרים לו תצא החוצה... התשובה היא, מה זה סוכה? 'בצילא דמהימנותא'. זו טעות שחושבים שסוכה זה לצאת החוצה. הקב"ה רצה לקיים מצוות הכנסת אורחים לכלל ישראל. יביא אותנו למעלה אצל? זה מסוכן מאוד... עשה סוכה והסוכה הזו היא בעצם בית ד'. והראיה, מי נמצא שם, הושבי-נים, אברהם ויצחק וכו', בסוכת הקב"ה הם האורחים הקבועים, וזה זכר לענני כבוד. מי שזוכה - אל תחשבו שכל אחד זוכה, הוא נמצא בצל ד'. זה נקרא ד' צילך. הוא הצל. איפה? איתו, בתוכו. מי שזוכה לכזו דרגה להיות קרוב אל ד' בצורה כזו, זוכה לשאוב רוח"ק בדרגה הגבוהה ביותר. הקב"ה הזמין אותנו לאורחים ושם בשולחן פוגשים את האבות הקדושים ומשה רבינו, הם יושבים שם וגם אנחנו. לכן שמחת בית השואבה היא רק בסוכות. א"א להשוות כלל. גם בכל החגים, שמחת בית השואבה הולך על כל ביהמ"ק. אבל איך נראה לכם, כל מי שנכנס לעזרה שואב רוח"ק? באים לכותל, גם שם יש שכינה. מי זוכה לשאוב רוח"ק מהכר-תל. באים תיירים עם מצלמה, לוקחים כובע מקרטון, מניחים על הראש ועושים תמונה. וכי הם שואבים רוח"ק? איזה רוח ואיזה קודש... שום דבר. מי שזוכה לשאוב רוח"ק בכותל המערבי זה ג"כ לא פשוט. אומר לכם סוד: אומר הסבא רבי ירוחם: כתוב, "אתה הראית לדעת כי ד' הוא האלוקים אין עוד מלבדו". אומר רש"י, זה היה בזמן מתן תורה. הקב"ה פתח שבעה רקיעים וראו את כיסא הכבוד. אומר הסבא, פתח שבעה רקיעים, מה זה שם? אתה הראית לדעת - בתורה! בתוך התורה נמצא כיסא הכבוד. אבל מי זוכה בזה? מי שמידבק בחדרי התורה. כשעושים שמחת בית השואבה, איפה המקום לעשות? בתוך לומדי תורה.

[הגר"ב ד' פוברסקי שליט"א]

בזכות מה זכו ישראל למתנה, שנקראת חג הסוכות

אז יש הרבה דעות, למה זכו לזה... אחד הדברים שחז"ל מביאים - כיון שאברהם אבינו, הושיב את האורחים שלו תחת העץ. אמר הקב"ה "אתה הושבת את האורחים שלך תחת העץ, חיך, שאני נותן לבניך מצוה שעושים אותה, מתחת לעץ, זו המצוה של חג הסוכות, שנאמר [בראשית יח, ד...] וְהִשְׁעֵנוּ תַּחַת הָעֵץ. אלו הדברים שמביאים חז"ל במדרש. אם ככה, אומרים רבותינו דבר נפלא ביותר - בזה שאברהם אבינו, הושיב את האורחים שלו תחת העץ, בזה הוא זכה לקרב אותם לעבודת ה'. הרי הוא נתן להם לאכל, ואמר להם "רבותי, או שאתם מברכים או שאתם משלמים" אז אנשים העדיפו לברך מאשר לשלם, אז הם הגיעו לידי אמונה, שהזכירו שם שמים, היו שם גם ישמ-עאלים, גם ערבים... כולם אמרו "הקב"ה, הוא המלך! " יוצא, שבזה שהכניס אברהם אותם אליו, הם באו לידי אמונה. אומרים רבותינו - זה הכוח שיש במצות סוכה, שהיא הופכת להיות צילא דמהימנותא... זו המצוה שאדם מקיים אותה, בכל הגוף שלו. אין

שיבת "ארחות תורה", שסיפר סיפור שהוא שמע מראש ישיבת כפר גנים הרב גריינימן - שכשהתקרב חג הסוכות הוא ישב וברר 4 מינים. כמובן שבדברים את המהודר שבמהודר והיה שם איזה שהוא מו"צ רב מירושלים שברר איתו יחד, וסיפר לו את הסיפור הבא: בבני ברק ארגנו מכירת 4 מינים בזול לבני תורה הסחורה היתה לא הכי יפה אך בהחלט מהודרת ונחמדה... מורי הצדק שם החליטו שיענו רק על שאלות ספציפיות כדי לחסוך זמן, רק אם למישהו יש שאלה ספציפיות יבוא ישאל ויענו לו. וכך יוכלו לתת מענה לכולם. הגיע איזשהו יהודי שנראה פשוט. דיבורו היה בעל מבטא רוסי כבד, שאמר: "כבוד הרב אני מבקש סליחה. הרבנים אמרו שיענו רק על דבר מסוים. אני רוסי, אתה בטח שומע לפי המבטא. כשאני הייתי ילד, הרוסים לא אפשרו ליהודים לש- מור תורה ומצוות, אני בכלל לא ידעתי שיש אלוקים... כולם פחדו ולא סיפרו לי כלום על היהדות, ידיעותיי בנושא יהדות שאפו לאפס. אך נאמר לי שאני משתייך לעם היהודי, הגעתי לארץ, התחלתי לאט לאט להכיר את אלוקים לאט לאט אני לומד אני עליתי לארץ לפני 3 שנים ולגבי ארבעת המינים אני לא יודע אפי- לו איזה שאלות לשאול... אני בחרתי לי מספר סטים שנראו לי מבחון יפים, בבקשה תגיד לי אם מה שבחרתי טוב או לא טוב... הרב הסכים לבדוק לו את ה-3 סטים שהיו בידי ושל שתי בניו. מה אפשר לומר ליהודי רוסי שבאמת רואים את הרצון שלו לדעת וללמוד והכל בתמימות? הרב לקח את האתרוג הראשון ולא האמין למראה עיניו. האתרוג היה מושלם! נקי לחלוטין! בלי בליטות ובלי שקיעות! חשב הרב: "נו, מילא, יכול לקרות". הוא לקח את האתרוג השני ופליאתו היתה עצומה: האתרוג השני היה מהודר ברמה גבוהה מאוד, לא פחות מהאתרוג הראשון! הרב היה המום. הוא לקח את האתרוג השלישי. הוא היה מהודר להפליא, ממש כמו האתרוג הראשון והשני. הוא חשב שאולי הוא לא רואה טוב, ולכן הוא הלך להראות את הפלא הזה לשאר הרבנים שהיו שם. הם הסתכלו ונדהמו מהאתרוגים המהודרים, ואמרו: "האת- רוגים האלה זה פסגת ההידור הלוואי שנזכה השנה לקיים את המצוה עם כאלו אתרוגים מהודרים". לאחר מכן המורה צדק בדק

את הלולבים... הלולב הראשון היה מהודר להפליא, סגור לגמרי וירוק. הרב כמעט יצא מכליו. הלולב השני היה מהודר לא פחות מהראשון, והלולב השלישי היה מהודר לא פחות מהשני הרב פשוט היה המום. חשב לעצמו: 'זה הרי לא יתכן, יש פה כנראה כישוף או משהו כזה... הרי היהודי הרוסי לא יודע לבחור... איך הוא זכה בכאלה סטים ארבעת המינים לו ולבניו?' היהודי הרוסי ראה שהרב היה ממש המום ממה שראה, ושאל אותו לגבי סיבת פליאתו. "אני חי עם האלקים, דיברתי אל האלוקים לפני שהגעתי לכאן, אמרתי: 'אלוקים, אתה יודע שאני אוהב אותך, אתה יודע מה שאני עברתי ברוסיה - לא הרשו לי לדעת שאתה קיים, לא נתנו לי ללמוד אותך, אם היו מרשים לי אתה יודע שאני הייתי דבוק אליך, הגעתי לארץ ואני משתדל לאט לאט ללמוד ולדעת, אני לא יודע הלכות, אני לא יודע לבחור 4 מינים. אני מבקש ממך, ריבוננו של עולם, שאתה תבחר לי את 4 המינים..." אומר הרב מישקובסקי: ולמדנו, שאם אדם עושה את כל מה שהוא מסוגל לעשות, ומתפלל להשי"ת שיעזור לו, השי"ת עושה את שלו, ומ- שפיע עליו שפע של הצלחה. וזה נקרא להיות בקשר הדוק עם בורא עולם - להכיר ולדעת שהוא רוצה לעזור לנו, שהוא אוהב כל יהודי, ובכוחו לעזור לנו, ואם רק נלך בדרכיו, ונבקש ממנו בלב טהור, למילוי משאלותינו, הוא ימלא את כל משאלת נפשנו.

(אמונה שלמה - דברים, מאת הרב צבי נקר)

על נטילת לולב

ר' ירמיה שאל את רבי זריקא, מדוע מברכים רק על "לולב", ולא מברכים אף על שאר המינים? ענה לו ר' זריקא, מפי שה- לולב גבוה מכל המינים שוב שאל ר' ירמיה אם כן שיגביהוה את האתרוג ויברכו עליו? ענה לו ר' זריקא מברכים על הלולב מפי שמינו גבוה מכולם. (גמרא סוכה לז:) ונשאלת השאלה, היכן מצאנו שמברכים על המינים הגבוהים, וכי יש גבוהות לפני הקב"ה, הרי אין אני והוא יכולים לדור בכפיפה אחת, הקב"ה אוהב את הענוים, לענוים יתן חן? עוד קשה, שהרמב"ם (הלכות סוכה ול-

ריתחא דאורייתא

בדין הדס, הביא ה"משנה ברורה" (סימן תרמו, ס"ק יח) את שיטת הרא"ה ז"ל, שאם נשר עלה מכל קן וקן לכל אורכו ונשארו שנים בכל קן - כשר, כיון שנשארו רובו של העבות ורובו ככולו, וכתב ה"משנה ברורה" שכמה אחרונים הסכימו שבשעת הדחק אפשר לסמוך ולהקל כשיטת הרא"ה וסיעתו.

והקשה הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי, בעל "קהלות יעקב" (סוכה סימן כו): אם כן, מדוע 'הדס שוטה' פסול אפילו בשעת הדחק (כמו שפסק הרמ"א, שם סעיף א'), והרי שני עלים עומדים בשווה ואם כן יש רוב של "עבות", ולמה לא נכשיר אף כאן מדין "רובו ככולו"?

לא נוכל לומר שהדס שוטה גרוע יותר - מכיון שיש גם עלה שלישי אלא שהוא עומד למעלה או למטה מהם וניכר ביותר שאיננו "עבות", שהרי עדיין נוכל לתלוש את כל העלים שאינם עומדים בשווה ויישאר ממש כמו ההדס שהכשיר הרא"ה, שנשארו שני עלים בכל קן וכשר מדין "רובו ככולו", ולמה נראה מסתימת הפוסקים שהדס שוטה פסול בהחלט ואין כל תקנה בתלישת האחד שמעל או מתחת לשני העלים האחרים?

אלא - מחדש בעל "קהלות יעקב" - נראה שהדס שוטה נחשב כמין אחר לגמרי, כיון שמתחילת גידולו אין לו שלושה עלים בקן אחד, ואם כן אין זה המין של "עץ עבות" האמור בתורה, שעניינו שיש בו שלושה עלים בכל קן, כעין קליעה. לעומת זאת, כאשר מתחילתו היו שלושה עלים בכל קן, והרי ברור שזה המין שבו דיברה התורה, אלא שנשרו אחד מכל קן וחסר מציאות של עבות מעולה - בזה אמר הרא"ה שדי לנו ברוב, מדין "רובו ככולו".

(כמוצא שלל רב)

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: המ"ב (סי' תקלט בשה"צ אות כט). מחמיר בשתית מים בתוך הסעודה שלא לשתותם חוץ לסוכה, ונסתפקתי בבירך ברכת המזון, אבל הוא עדיין סמוך לסעודה, ורוצה לשתות, וכלפי שביעת המזון בגופו מצטרף השתיה למזון שאכל, האם חשיב שתיה בתוך הסעודה, או לא.

תשובה: אפשר להקל.

מסתמא הטעם שכלפי איסור חוץ לסוכה צריך אכילה חשובה, ומים שבתוך המזון חשובים אגב הסעודה, אבל אחר ברהמ"ז אין לו כבר חשיבות, אפי' שיכול להצטרף לחיוב ברהמ"ז.

שאלה: קיי"ל סוכת דירת עראי ואמרה תורה צא מדירת קבע לדירת עראי, וכן כתוב במדרשים שסוכה היא גלות, ואין מתיישב זאת עם דין תשובו כעין תדורו וכלים נאים בסוכה ונוי סוכה, שיוצא שסוכה הוא מקום של פאר והדר.

תשובה: מה קשה. (ביאור דברי רבינו "ששניהם אמת" שמצד אחד יוצאים מהבית הקבוע וזהו עצמו גלות, ומאידך יוצאים למקום "מפואר" אבל גם זה דגלות מיקרי, שיוצא מבית הקרוע.

(דולה ומשקה)

אחרי ראש השנה וסוכות, אחרי שכולם חזרו בתשובה, הקב"ה מקבל את כולם, כל אחד בכל מצב שהוא, יש אחד "לבד" אחד "דופן עקומה" כל מיני צרופים וצירופי צירופים, כולם הקב"ה מקבל. סוכה בגימטרי' 91 זהו המספר של שתי השמות של הקב"ה. הרמז: שהקב"ה אוהב את השפלים, את השבורים, "ראויים כל ישראל ליישב בסוכה אחת".

[שאל בני]

שמחת עולם הבא

מספר הגר"י לורנץ שליט"א על שני סיפורים ששמע מהגר"צ פלמן זצ"ל, אשר שניהם מובילים לשאלה אחת ובסוף גם לתירוץ אחד. אין לי הנאה ושמחה גדולה מזו ראשיתו של דבר, הוא הסיפור הראשון, אשר בכל שנה ושנה היה הגר"צ רגיל לספרו בשיעורו בחג הסוכות. הסיפור הוא על הגאון רבי אברהם זצ"ל אחי הגר"א בעל "מעלות התורה", שהגר"צ היה מצאצאיו, והיה מספרו כפי ששמע בנערותו מאביו ומזקנתו שכך היה מקובל בידם ובמשפחתם. הגאון רבי אברהם התגורר במקום מרוחק מווילנא, פעם אחת הוא מקבל מכתב מאחיו רבנו הגר"א שברצונו ללמוד עימו חברותא, ולכן הוא מבקש ממנו אם יש באפשרותו לעבור דירה לוויילנא כדי שיוכלו ללמוד שם ביחד. רבי אברהם השיב לאחיו הגר"א, שהוא היה מאוד רוצה לעבור לוויילנא כדי ללמוד עימו יחד, אלא שאשתו אינה מסכימה בשום פנים לעזוב את עיר מגורם. ומדוע? משום מעשה שהיה. בוויילנא ובכל הערים בליטא לא היו גדלים אתרוגים, ובכל שנה לקראת חג הסוכות היו מביאים אתרוגים ממדינות רחוקות. ומשום כן מחיר האתרוגים

לב פ"ז ה"ו) כתב שמברכים על הלולב, "מפני שכולן סמוכים לו והקשה במגיד משנה שהרמב"ם מאוד תמוה שהרי בגמרא כתוב שמברכים על הלולב מפי שגבוה מכולן, ומדוע נקט הרמב"ם טעם חדש, שסמוכין לו? ולכאורה רואים כאן רעיון עצום, הגר"ה מרא אומרת (עירובין מג:) שהרוצה למדוד גובהו של דקל, יחשב לפי הצל שלו, ימדוד את הצל, ויעשה חשבון שהעץ כפול מהצל כו"כ. ותמוה מאוד מה הרעיון של הגמ' וכי הגמרא באה להשמיע לו איך מודדים עצים, איזה רעיון מונח כאן בגמרא? רק הגמרא אומרת כאן רעיון עצום, לעץ דקל יש מעלה עצומה הוא גבוה הוא חזק, ויש לו גם צל, המשמעות של צל, זה הגנה סיכוך עזרה לזולת, אומרת הגמרא מי שרוצה לראות את הכח של הדקל, לא ימדוד את העץ, רק ימדוד את הצל, כמה צל הוא עושה לאחרים, גדולתו של החזק זה כמה יש בכוחו לעזור לאחרים, לסוכך עליהם לתמוך בהם, זהו הכח של הדקל שעוזר לאחרים. בכל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותונו תו, הגדולה היא לא בשמים לא במקומות החזקים, רק כמה אתה יכול להשפיל את עצמך ולעזור לחלשים. בתהילים (קמו') אנו אומרים ה' זוקף כפופים ה' פוקח עיוורים ה' אוהב צדיקים. ה' שומר את גרים, ה' יעודד יתום ואלמנה וגו'. ונשאלת השאלה איך מגיע ה' אוהב וצדיקים לתוך כפופים עיוורים גרים? רק התשובה היא שהקב"ה אוהב את אותם צדיקים ששוכנים עם השבורים והרצוצים, שהם מנצלים את כל הגבהות המעלה שלהם לעזור למסכנים. נראה שזהו כוונת הרמב"ם ששינה את הטעם של הגמרא, וכתב "שכולן סמוכים לו" ה' קשה לרמב"ם מה המעלה של הלולב שהוא גבוה? לכן כתב שכולם סמוכים נשענים בלוי לב, הוא מנצל את החזק את הגבהות שלו, לעזור לאחרים, עליו ראוי לברך, ה' אוהב צדיקים. הריטב"א כתוב שולוב מרמז על "צדיק יסוד עולם", מידת יסוד עפי' קבלה לכן מברכים עליו. בערוך לנר כתב שכל המינים מרמזים על הקב"ה, רק הלולב יש לו מעלה שהוא מידת צדיק יסוד. אפשר לומר לפי דבריו, שולוב זה בחינת "ה' אוהב צדיקים" זה צדיק שהחלשים נשענים עליו, זה המעלה שלו, זהו צדיק יסוד עולם.

[שאל בני]

דיני סוכה - קולות שאין בעוד הלכות

מאוד מעניין שאנו מוצאים בדיני הסוכה כל מיני קולות, והלכות מיוחדות. כגון: א. לבד - אם יש הפסק בין הדפנות או בין הסכך פחות משלושה טפחים, נחשב כאילו הכל סתום. ב. דופן עקומה - אם יש סכך פסול צמוד לדופן של הסוכה פחות מארבע אמות, ולאחריו יש סכך כשר, הסוכה כשירה, כיון שאנו רואים כאילו הדופן של הסוכה ממשיך עד הסכך הכשר. ג. גוד אחית אם יש שיעור של דופן צמוד לסכך, ולמטה כלפי הקרקע, חסר בדופן, אנו אומרים גוד - תמשוך אחית - כלפי מטה ד. גוד אסיק אם יש שיעור צמוד לקרקע של הסוכה, והסכך גבוה ואין הדופן צמודה לסכך, אנו אומרים גוד אסיק - תמשוך כלפי מעלה, כאילו הדופן משוכה כלפי הסכך. ה. הסכך דינו להעשות מפסולת גורן ויקב, חומרים פשוטים. ו. שיעור סוכה - ז' טפחים על ז' טפחים, מקום קטן וצפוף למגורים. ז. גובה - הסוכה עשרה טפחים. פחות מעשרה טפחים זה דירה סרוחה. ח. שיעור הדפנות - שתיים כהלכתן ושלישית אפי' טפח. יש כאן רעיון עצום

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: המתנמנם חוץ לסוכה בשעת לימודו, וכן הנוסע במכונית ומתנמנם, לכאורה הדבר דומה להולכי דרכים - שגם בביתו ובכל השנה נוהג כך, אבל ב"לוח" כתוב שאלו הנעורים כל הלילה בהושענא רבה יזהרו שלא ינמנו בתפילה כי הוי שינה חוץ לסוכה

תשובה: דברתי על זה עם מו"ח מרן (שליט"א) [זצ"ל] וציידד בזה להקל במתנמנם בדרכים, רק שאם כן גם הנרדם באמצע לימודו או באמצע התפילה אינו צריך להזהר בזה, כי כך גם דרכו בכל השנה, והפוסקים הרי הזהירו ע"ז, ויש גדרים בזה, והנוסע לחצי שעה אפשר שאין זה בגדר "הולכי דרכים", ורק הנוסע נסיעה ארוכה שגם בכל ימות השנה היה ישן הוה ליה תשבו כעין תדורו, ולכן לא רצה לפסוק למעשה בזה. והגר"ר גדליה נדל זצ"ל צידד בזה להחמיר.

הנה בקשוני לבוא לברית בעיר נתניה בהושענא רבה, ותלוי אם מו"ח שליט"א יתיר לי לישן במכונית, כי כל הלילה ערים ואני ארדם ברכב. ובכלל, אף אם מותר יתכן שעדיף לשבת בסוכה, ומצות סוכה עדיפה.

צריך אני רק שהדין יהיה שמותר לי לנסוע, ואז יתכן שכבר לא אשן. הנה בירושלמי (יומא פרק ו' הלכה ד') אמרו שר' מנא הלך ביום הכיפורים לבקר את ר' חגי שהיה חלוש, אמר לו ר' מנא שתה אם אתה רוצה, הניחו והלך לו, לאחר שעה חזר ר' מנא והלך אצלו, אמר לו מה עשית, ענה לו ר' חגי משהתרת לי לשתות הלך לי הצמא, "שאינ יצר הרע תאב אלא דבר שהוא אסור לו!"

כך גם ראיתי בספר אחד מהקדמונים עובדה שפ"א היתה עיר שהיתה חצויה בנהר, פ"א הגיע המלך למקום ובין מקבלי פניו היה זקן אחד שאמר כי הוא בן צ' ונולד כאן ומעולם לא חצה את הנהר. אמר לו המלך: גוזרני עליך שלא תעבור הנהר, ואם תעבור - אחת דתך למות, וכבר באותו יום נטל סירה ועבר בנהר. הביאוהו למלך, ושאלו המלך למה עשית כן, וענהו: מאז שאסרת עלי היתה לי תאוה כזו גדולה לעבור עד שהייתי מוכרח לעבור למרות שידעתי כי אהרג! וזהו כיסוד דברי הירושלמי הנ"ל. (ואמרת להרב שליט"א דברי הגר"ח שמואלביץ זצ"ל כי שלמה המלך היה מצווה להרוג את שמעי, ומה עשה? אסר עליו לצאת מהעיר, שבה היה בטוח שימיתו, והוא ככל הנ"ל).

והוסיף הרב שליט"א שהראו לו בהגהות הגרא"מ הורביץ זצ"ל מפינסק (סוכה כו, א) שאם ישן מעצמו אין שום חשש, וא"צ להעירו, וכל האיסור הוא רק כששוכב לישון.

הנה שלחתי למו"ח שליט"א שאלה: אני שותה, ודעתי לשתות כל היום, ולפעמים אני נרדם קצת ואין זה היסח הדעת, אלא ארע שנרדמתי וראיתי שישנתי שעה וחצי, היה לי ספק מהו לגבי ברכה ראשונה, ומו"ח שליט"א שלח לי שבדודאי אף עשר דקות הוי היסח הדעת וצריך ברכה.

(דרך שיחה)

היה בדרך כלל מאוד יקר, שעצם זה שהאחרון הוא פרי נדיר במקום הזה זה לבד גורם להעלאת מחירים, וכאשר נוספו לזה עוד הוצאות הדרכים זה גרם להעלאה נוספת. היחידים מתוך הציבור שיכלו לקנות לעצמם אתרוג במחירים הללו קנו, ואילו לשאר הציבור שלא היה לו אפשרות לקנות אתרוג היו גבאי העיר קונים אתרוג מקופת הקהל, ועליו היו כל הקהל מברכים בחג. שנה אחת החורף התארך מעבר לזמן הרגיל, וממילא הפשרת השלגים הייתה בזמן מאוחר יותר, וכך יצא שכאשר התקרב חג הסוכות הדרכים היו מלאות במים ולא היתה אפשרות לעבור בהם. וכאשר הדרכים חסומות אין משלוחי אתרוגים, ולא היה אפילו אתרוג אחד בכל העיר. כמה ימים לפני סוכות הצליח להביא אחד מהסוחרים אתרוג אחד לעיר, אלא שאם כל שנה המחירים היו גבוהים, הרי באותה שנה ביקש עליה מחיר כפול ומכופל. היחידים שקנו לעצמם בכל שנה אתרוג, מיד התייאשו מלקנותו כששמעו על המחיר הגבוה. גבאי הקהל נבהלו גם הם מהמחיר, ומיד התכנסו כדי לדון יחדיו אם חייבים לקנות במחיר כזה, ולאחר דיון ארוך הוחלט שאין להם אפשרות לקנות בכזה מחיר. באותו יום חזר רבי אברהם לביתו בצער על הידיעה שהשנה לא יהיה להם אתרוג בחג. בבית סיפר לאשתו את החלטת גבאי הקהל. אשתו נבהלה מאוד, ואמרה "איך יתכן חג סוכות בלי אתרוג?". והתחילה לחשוב מה אפשר לעשות כדי להשיג את האתרוג, ופתאום עלה לה רעיון, הבית שבו התגוררו היה בית נאה, גדול ומרווח, שקיבלוהו מהוריה בנדוניה של החתונה, ובאמת אינם צריכים בית כל כך גדול, וממילא הם יכולים למכור את הבית הזה לעבור לגור בצריף קטן כמו כל העניים, ובכסף של הבית יקנו את האתרוג. מיד הציעה את ההצעה הזו לבעלה, רבי אברהם, והוא הסכים לדבריה. ותכף החליטו ללוות עכשיו מיד את הכסף לקניית האתרוג ולאחר החג למכור את הבית, ובכסף שיקבלו בעבורו יפרעו את החוב. רבי אברהם יצא מיד ללוות את הסכום הנדרש לאתרוג, קנה את האתרוג. ולשמחתם ולשמחת כל אנשי העיר, זכו לברך על האתרוג הנדיר הזה ולקיים את המצווה כבכל שנה ושנה. לאחר החג קיימו את החלטתם, מכרו את ביתם המרווח, ובמקומו קנו צריף קטן, וביתרת הכסף פרעו את החוב. וכאשר הגיע המכתב מהגר"א שמבקש מהם לעבור לוילנא, אמרה האשה הצדקנית לבעלה רבי אברהם, "כל יום שאני עוברת ליד הבית היפה שהיה לנו, ואני נזכרת שבית זה היה שלנו ומכרנו אותו בשביל קיום מצוות אתרוג, אין לי הנאה ושמחה גדולה מזו בעולם, ואת ההנאה הזו איני יכולה להפסיד". וממילא אמרה האשה שמשום כן אינה מסוגלת לעזוב את העיר הזו לעולם. את התשובה הזו שלח רבי אברהם אל אחיו הגר"א, שמשום כן אפילו שהיה מאוד רוצה ללמוד עימו חברותא, בכל זאת אין לו אפשרות לעבור דירה לוילנא. את הסיפור הזה היה מספר הגרב"צ בשיעורים בהתרגשות רבה, (בשנים האחרונות היה גם בוכה מהתרגשות).

שנה אחת ניגש אל הגרב"צ אחד מהמתפללים, וסיפר לו שבחג סיפר את הסיפור בביתו לבני הבית, ואשתו שאלה על כך שאלה, "אם בשביל קיום מצוות אתרוג שנה אחת, האשה מסכימה למכור את כל הבית שלהם ולעבור לגור בצריף עלוב, איך יתכן שבשביל לימוד תורה יום ולילה יחד עם הגאון מוילנא, האשה הזו אינה מסכימה לוותר על ההנאה שלה, ואינה מסכימה לעבור לוילנא - אין שום הגיון שבשביל מצוות אתרוג שנה אחת היא מוותרת

על כל חיי הנוחות ומוכרת את כל הבית, ואילו למצוות תלמוד תורה עם הגאון מוילנא היא לא מסכימה לוותר על הנאה של ראיית הבית".

הגר"צ נהנה מאוד מהשאלה, חיך ואמר "אני אספר לך סיפור אחר". וכה סיפר - השאגת אריה עשה הרבה שנים גלות, הוא לבש בגדים פשוטים כדי שלא יכירו אותו, והיה נודד מעיר לעיר, ובכל עיר היה ישן בבית הכנסת ומתנהג כאחד מהעניים. באחד ממסעותיו הגיע לוילנא, הגאון מוילנא ראה אותו ומיד זיהה אותו, והכיר שהאדם הזה אינו עני ככל העניים אלא מדובר בגאון השאגת אריה. וכאשר שני גאונים כאלו נפגשים ומדברים ביניהם אין צורך לומר שהדיבור הוא בדברי תורה, וכך שניהם עמדו זמן רב ודיברו בלימוד. לא קשה לתאר מה היה באותו זמן שדיברו ביחד, בוודאי היו שם קולות וברקים עד השמים, כאשר השאגת אריה מוכיח בפלפוליו כשיטתו, והגאון בגאונותו מוכיח כדבריו, ובפרט שדרך לימודו של השאגת אריה שונה משל הגאון. בטח היה שם ששון ושמחה עם ויכוחים סוערים בלימוד, עד שהגיעו לעמק השווה. לאחר שסיימו לדבר בלימוד, הזמין הגאון את השאגת אריה לאכול אצלו את סעודת ליל שבת. אמר לו השאגת אריה, שהוא קיבל על עצמו שכאשר הוא בגלות ואינו נמצא יחד עם אשתו, שלא לאכול בשולחן שיושבת שם אשה. ולכן הוא מוכן לבוא לאכול אצל הגאון בליל שבת, אבל בתנאי שלא תשב אשה על יד השולחן. [הוסיף הגר"צ בהתפעלות, תראה מי זה ה"שאגת אריה", כזה קדוש! כזה טהור! הוא היה בגלות מופקע מכל תענוגי העולם הזה, וכאשר הגאון בכבודו ובעצמו מזמין אותו לאכול על שולחנו הוא מסכים לוותר על התענוג הגדול הזה, אם יושבת על השולחן אשה. ובאיזה אשה מדובר? באשת הגאון, שהיא בעצמה היתה צדקת גדולה, והראיה שהגאון בעצמו ישב בשולחן שבו היא יושבת]. ; אמר לו הגאון, בליל שבת זה הזמן היחידי בשבוע שבו אני יושב בשולחן יחד עם האשה, ולכן אני צריך לשאול אותה אם היא מסכימה בליל שבת הזה לא לשבת על יד השולחן בשעת הסעודה, אני לבד לא יכול להסכים על הדבר הזה. [ושוב הוסיף הגר"צ בהתפעלות, תראה מי זה הגאון, עד שיש לו הזדמנות לשבת בסעודה יחד עם השאגת אריה ולדבר עימו בלימוד, וזה לא סתם לדבר בלימוד, אלא זה לימוד של הגאון עם השאגת אריה ומי יכול לתאר איזה חידושים מופלגים עתידים להתחדש בלימוד שילמדו ביחד בסעודה. ובכל זאת אם זה על חשבון האשה, אז אין שום חשבונות, דבר ראשון צריך לשאול את האשה...]. הגאון שאל את אשתו, והיא ענתה שהיא לא מוכנה לכך. כל השבוע היא לא רואה את הגאון, הוא יושב בחדרו ספון וטמון בתורה. ופעם אחת בשבוע יש לה את העונג לראות את הגאון וזה בסעודת ליל שבת, על התענוג הזה היא לא יכולה לוותר בשום מחיר... עתה פנה הגר"צ אל האברך השואל, ואמר "אני רוצה לשאול אותך שאלה, איך יתכן שאשתו של הגר"א, שהיא יודעת מי זה הגר"א, והיא יודעת שאם הגר"א רוצה להזמין את השאגת אריה לשבת בשולחן שבת בוודאי זה לא סתם כן... ובוודאי עתידים להתחדש ביניהם חידושים גדולים ועצומים, איך יכולה למנוע מהגר"א לשבת בשולחן עם השאגת אריה? איך יש לה את האומץ והכח. לעשות את הדבר הזה?". אולי אפשר ליישב שאשתו של הגר"א לא היתה בדרגה כזו גבוהה, ומשום כן העדיפה את התענוג שלה על ההזמנה של השאגת אריה. אבל

אי אפשר לומר כך, שהרי כל מילה של הגר"א היתה תורה, וכל שכן כשמדובר על דברים שנכתבים על המצבה שהם נחרטים שם לנצח בוודאי שמדקדקים בהם דקדוק רב, וכאשר נפטרה אשתו של הגר"א ציווה הגר"א לחרוט על מצבתה את המילים "לא הניחה אחריה כמותה", כלומר שהגאון סבר שהיא היתה הצדיקה הגדולה ביותר באותו הדור. וממילא איך יתכן שהצדיקה הגדולה הזו, שאין יותר צדיקות ממנה, היא מסוגלת לא. לוותר על התענוג שלה לראות את הגר"א ומחמת כן למנוע מהשאגת אריה לבוא לאכול אצלם את סעודת ליל שבת? אמר האברך להגר"צ, זהו באמת שאלה חזקה על אשת הגר"א, אבל השאלה הזו אינה מיישבת את השאלה הראשונה על אשת רבי אברהם, ואדרבא עכשיו יש לנו 2 שאלות, ומהו התירוץ לשניהם? אמר לו הגר"צ, "באמת השאלה שאלה, אבל כדי לענות לאשתך ששאלה את השאלה על אשת רבי אברהם, די בזה שתאמר לה ששאלת אותי את השאלה, ותספר לה את הסיפור על הגר"א והשאגת אריה, ותראה שזה יספיק בעבורה...". האברך קיבל את התשובה / השאלה, ובלית ברירה גם הוא הסתפק בזה לעת עתה. בשנה הבאה ניגש האברך שוב אל הגר"צ, ואמר "אני רוצה לשאול שאלה שכבר שאלתי אותה בשנה שעברה, אלא שהפעם אני שואל את השאלה הזו ולא אשתי". ושאל את התמיהה על שתי המעשיות הללו, איך אפשר להבין את אשת הגר"א שאינה מוכנה לוותר על ההנאה שלה, בשביל כך שהשאגת אריה יוכל לאכול בביתם בליל שבת. ואיך אפשר להבין את אשת רבי אברהם אחי הגר"א, שאינה מוכנה לוותר על התענוג שלה בכדי שבעלה יוכל ללמוד חברותא עם אחיו הגר"א. הגר"צ שתק וחשב זמן רב, ולפתע התחיל כולו לרעוד, ופתח את פיו ברעדה ואמר "מי אנחנו שנבוא להסביר את מעשיהם של אשת הגר"א, ואשת רבי אברהם אחיו. אבל דבר אחד צריך לדעת, לשבת עם הגר"א בשולחן בליל שבת, זה לא תענוג של עולם הזה, זהו תענוג של עולם הבא! אפשר לבקש מאשה לוותר על הכל, אבל לוותר על עולם הבא אי אפשר לבקש ממנה. היא לא צריכה לוותר על עולם הבא, והיא לא מסוגלת לוותר על תענוג של עולם הבא, זה פשוט לא שייך! וכמו כן התענוג של אשת רבי אברהם כשהיא רואה את הבית שמכרו בשביל קיום מצוות אתרוג, זהו תענוג של עולם הבא, ועל עולם הבא היא לא צריכה לוותר כי אינה מסוגלת לוותר!!!".

(שלמים בציון)

מצטער לאחר זמן

הנה אמרין מצטער פטור מן הסוכה. ויש לדון מהו במי שיודע שאם ישן בסוכה, כעבור שבוע יהא מצונן, אבל עד אז לא יהא לו מאומה, האם פטור מן הסוכה מחמת מצטער. א. צדדי הספק הנה היה נראה פשוט דבאמת פטור, דגם בביתו לא היה ישן בכהאי גוונא, ואם כן אין זה תשובה כעין תדורו. [ויש לדון מהו אם הוא מסופק אם כעבור זמן יהא מצונן, מי נימא דמספק חייב, או דנימא דתליא היאך היה עושה בביתו בספיקא]. ולא כתבתי זאת אלא ששמעתי בשם הגאון רבי שאול ברייש שליט"א דאומר שאינו כן אלא חייב בסוכה דהשתא אינו מצטער. אך הרי אם אינו רוצה לישן בסוכה דירא מגנבים ויודע שהגנבי סיבאו עוד שעה, הרי גם עכשיו לא יישן בסוכה. [והנה לענין עינוי נפש בנודרת על דבר שלאחר מכן יביא לה עינוי נפש, ודאי יכול להפר]. ב. אינו

שנינו במשנה (סכה ב, ט): "ירדו גשמים - מאימתי מותר לפנות? משתסרס המקפה.

משלו משל למה הדבר דומה? לעבד שבא למזוג כוס לרבו, ושפך לו קיתון על פניו".

העולה מדברי התנא: שכאשר יורדים גשמים בחג הסוכות, דומה הדבר לעבד הבא לשמש את רבו, ולמזוג לו כוס משקה. אך תחת שהרב יטול את הכוס בשמחה, נוטל הוא קיתון מים ושופך על פני העבד, כאומר "אין רצוני שתשמש אותי" בדומה לכך מגלים הגשמים היורדים במהלך חג הסוכות, כי הקב"ה אינו מקבל ברצון את מצוות הישיבה בסוכה, הנעשית ע"י עם ישראל.

הבעיה היא שכולם לומדים את המשנה ומתמקדים בסיפא, בלי להתבונן ברישא שבה נאמר "למה הדבר דומה? לעבד שבא למזוג כוס לרבו!"

האם חשבנו פעם מה זה מצוות סוכה? הרי היא משולה ל"עבד שבא למזוג כוס לרבו!" כביכול, זוכים אנו למזוג כוס לקב"ה בכבודו ובעצמו! האם הגענו אי פעם להבנה הזאת? איזו הרגשה נפלאה, לשבת בסוכה ולהרגיש: "אני מוזג כוס לבורא עולם, אנא עבדא דקודשא בריך הוא", פלאי פלאים! אמנם יתכן כי כל מצווה חשובה כמזיגת כוס לקב"ה, אבל דברים מפורשים נכתבו רק לגבי מצות סוכה

(יחי -ראובן)

"ושמחת בחגך"

תורתנו הקדושה מצווה עלינו להרבות בשמחה בחג הסוכות כפי שנאמר: "ושמחת בחגך והיית אך שמח". וכתב הרמב"ם: אף שבכל המועדים מצווה לשמוח בהם, אולם בחג "הסוכות" צריכים להרבות יותר בשמחה כפי שגדולי ישראל היו שמחים ורוקדים ומנגנים בבית המקדש. עד שאמרו עליהם "כל מי שלא ראה שמחה זו, לא ראה שמחה מימיו". ולכן תקנו לנו רבותינו בתפילה של "חג הסוכות" להוסיף ולומר "זמן שמחתנו!" ועל

מחזיר שלו הנה אמרין בגמרא בבא מציעא (ל' ב') לענין השבת אבידה, דכל שאינו מחזיר בשלו, גם בשל חבירו פטור מלהחזיר, וכגון אם בשדה מחזיר לעצמו גם לחבירו יחזיר, ואם בעיר אינו מחזיר לעצמו גם לחבירו לא יחזיר. ודיינין בגמרא מהו כשדרכו להחזיר בשדה ו אין דרכו להחזיר בעיר, ומוצא אבידה בשדה וצריך להחזירו בעיר, מי אמרין דאינו חייב להחזירו, דהשבה מעליא בעינן, והרי לאו דרכיה להחזיר בעיר, או דילמא חייב להחזירו, דבשדה מיהת הוא דאיחייב ליה, וכיון דאיחייב ליה בשדה איחייב ליה בעיר. הנה שמעינן להצד השני בגמרא דחייב להרים האבידה בשדה, וכיון דכבר לקחה צריך להחזירו בעיר. [א"ה, וכך פסק המחבר בחו"מ סי' רס"ג סע' ב']. חזינן דאזלינן בתר השתא, ולא אמרין שכיון שאחר כך ימשיך בעיר אם כן פטור גם השתא. והכי נמי נימא לענין מצטער דאזלינן בתר השתא דאינו מצטער, אע"פ דאחר כך יהא מצטער. אך לענ"ד זה איתמר רק בדין השבת אבדה כיון דהשתא היה לוקח בשלו ואין ללמוד מכאן לדין מצטער. ג. יורד גשם לאחר זמן הנה אמרין כשיורד גשם פטור מן הסוכה. והנה יש לעיין מהו כשעכשיו הגשם אינו יורד, אבל יודע נאמנה שעוד מעט יירד גשם. מי אמרין שחייב בסוכה עד שיורד גשם, או ימתין עד שיבוא הגשם ואז ילך לביתו, או דילמא אמרין שלא ילך לישן בסוכה כלל, דהרי גם ללכת לביתו באמצע השינה הוה צער, שהרי אמרין (סי' תרל"ט סע' ז') דבירד גשם ובא לביתו ונכנס למטה ופסק הגשם, אין צריך לעזוב מיטתו ולחזור להסוכה, מפאת דגם זה מצטער, ואם כן נימא שלא ילך כלל לישן. והנה מפורש בבכורי יעקב (סי' תרל"ט סק"ל) דיש בזה פלוגתא קמאי, וכתב דיש להשאר בסוכה ובלא ברכה, ואם כן נסתייע פסק הגאון רבי שאול ברייש שליט"א. וכל זה צריך תלמוד.

(הגר"א גינחובסקי זצוק"ל)

מצות סוכה - כמזיגת הכוס לקב"ה בכבודו ובעצמו

ריתחא דאורייתא

לקח בטעות סכך שאינו שלו

עובדא הוה שאדם הבין בטעות מחבירו שרוצה לתת לו חריות לסכך, ולקחם וסיכך בהם סוכתו, ובאמת חבירו לא התכוין כלל לתת לו, ורק עכשיו מסכים לתת לו. ויש לדון אם נפסל הסוכה משום תעשה ולא מן העשוי, דלחד גיסא יש לדון דמיפסל, וצריך להגביה הסכך שנית, דהרי בשעת עשיית הסוכה היתה הסוכה פסולה, דכל זמן שחבירו לא נתן לו רשות, יש כאן פסול של סוכה גזולה, ופסול של מצוה הבאה בעבירה. אך לאידך גיסא יש לדון בתרי אנפי, דסוכה גזולה לא מיפסלה משום תעשה ולא מן העשוי, וממילא בנידון דידן לא צריך להגביה שנית, חדא, דכיון דסוכה גזולה פסולה רק לגזול, אבל לנגזל כשירה, אם כן לא נפסלה משום תעשה ולא מן העשוי, דהא בשעת העשייה היתה כשירה לנגזל. תדע, דאם לא כן, הא כל סוכה מיפסלה לאדם אחר משום סוכה גזולה, ואם כן אף בנידון דידן, אע"פ דהדפנות דחד והסכך דחד נמי לית לן בה. שנית, דסוכה גזולה לא מיפסלה משום תעשה ולא מן העשוי, דבשלמא בכגון סיכך במחובר, גוף הסכך היה פסול בשעת עשייתו, משא"כ בסכך גזול, כל הפסול מתחילה אינו אלא מחמת הקפידה דהנגזל, והרי אם הנגזל היה נותן לו רשות, אם כן אף מתחילה היתה כשירה אף לגזול. וכי תימא דיש לדון להכשיר מטעם נוסף, דהרי באמת כדי לפסול ה משום סוכה גזולה בעינן קניני גזילה, וכמו דחזינן דאם קרקע אינה נגזלת, הסוכה כשירה. ואם כן הכא שגגב רק בשוגג, אין לו קניני גזילה. אך באמת גם בגגב בשוגג יש קניני גזילה, דאע"פ דסברי הקצות החושן (סי' כ"ה סק"א) ונתיבות המשפט (שם ססק"א) דאין קניני גזילה, אך בשער משפט (סי' ע"ב סק"ל) סבירא ליה דיש קניני גזילה. [וכך יש ללמוד בסוגיא דצנועים (בבא קמא ס"ט א') בשיט"מ בשם רבינו פרץ].

שחושבים "מה אחרים חושבים עלי", האם מחשיבים אותי או שלא מחשיבים אותי, וכל אחד מחפש לעשות רושם כדי שיחשיבו אותו, עד כדי כך שיש כאלה שאינם רוצים ללמוד עם חברותא שהוא למדן פחות מהם, מפני שמפחדים שיזלזלו בהם ולא יחשיבו אותם, ובאמת יכול להיות דווקא להיפך שיחשיבו אותו שהוא עניו שמוכן ללמוד עם גם מי שאינו בעל כשרון ממנו, ויכבדו אותו דווקא מחמת זה שאינו חס על כבודו, ובפרט שהוא עושה מצוה בזה, שעושה חסד עם חברו, וממצוה אין מפסידים.

וכן יש קנאה שמפריעה לשמחה, כשאחד רואה את חברו שמצליח יותר ממנו, ומקבל מזה חלישות הדעת, ואכפת לו למה הוא לא מצליח כמו חברו. ועל פי רוב מה שמרגישים חלישות הדעת זה בטעות, בדרך כלל דווקא המצוינים הם אלו שמרגישים חלישות הדעת, וכבר פגשתי כמה פעמים בתלמידים שבאו אלי והתלוננו על עצמם כי אינם בעלי מדרגה, והרגישו בעצמם חסרונות בכל מיני עניינים, וכשדיברתי איתם התברר להיפך שהם בעלי מדרגה יותר מאחרים, ואין שום סיבה שירגישו חלישות הדעת, והם צריכים לשמוח במעלתם ובמדרגתם.

ולפעמים אפילו בענייני הגוף, יש טעויות שגורמות לאדם שיהיה שרוי בחוסר שמחה, מתוך חוסר הבנה, ומתוך כל מיני מידות שגורמות לו צער וסבל. לדוגמא יש מקרים שאדם יכול לקחת איזה תרופות שיועילו לבריאותו, ועל ידי זה ירגיש יותר טוב, ויהיה רגוע, ויוכל ללמוד כמו שצריך, אבל הוא מסרב לקחת את התרופות, מפני שאינו מוכן שאחרים יאמרו לו מה שטוב בשבילו, ועומד על דעתו ומתעקש שלא לקחת את התרופה.

והנה ידוע בשם הגר"א שאמר כי "העקשן יצליח" (ע"פ כתר רא"ש אות נ"א), אבל זה נאמר לגבי התקדמות במעלות הטובות, שמי שהוא עקשן ואינו מתיימש, וחוזר ומנסה שוב ושוב למרות שח מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א לידידו הגר"ר אליהו מן שליט"א, שאלני גיסי הגר"ר יצחק זילברשטיין שליט"א, באחד שיש לו תחביב לתפוס נחשים ולהרגם, אם מקיים בזה מצוה כנאמר "ואתה תשופנו עקב". והראיתי לו על הפסוק הזה מדרש בילקוט הספורים שמשמע קצת שיש בזה מצוה.

(דרך שיחה)

ופרוס עלינו סוכת שלומך

הגמ' אומרת: שיעורין חציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני הגמ' אומרת 'מחיצין' לדוג' גוד, לבד, ודופן עקומה. הלכה למש ה מסיני, שמחיצה שאינה מחיצה גשמית זה ג"כ כאילו שיש מחיצה [זו] מחיצה של הלכה. ההלכה אומרת שמחיצה שהיא גבוהה עשרה טפחים, זה לא רק עשרה טפחים, 'גוד' תמשוך בדמיון כאילו שמגיעה המחיצה עד לגג...

בשביל לשמח את הילדים היו מספרים שבסוכות היה מעשה בן אדם שעשה סוכה ועשה מחיצה של 'גוד אסיק' ועשה שתיים כהילכתן שלישית אפי' טפח ובסוף השלישית עשה צורת הפתח ועשה כדת וכדין ואמרו לו פסק הלכה שסוכה זו כשר ה למהדרין וכן אמרו לו שבהלכה זה נחשב לדופן. כאילו סגור באופן הרמטי.

בבוקר קם אותו אדם וראה שפמוטי הכסף וגביע הכסף נגנבו והתפלא, איך הם נגנבו... 'גוד אסיק' הרי זה סגור, איך הגנב נכנס? הרי זה לבד סגור, פלא איך שהצליח הגנב להכנס... ונשאר

"מעלת השמחה" מסופר על עשיר גדול שנהג לערוך לידידיו בביתו "סעודות מלכים" והיין היה נשפך בביתו כמים, ומרתפיו היו מלאים בכסף וזהב ובאבנים טובות ומרגליות. ולמרות כל העושר שהיה ברשותו, לא היה העשיר "שמח בחלקו". כל הזמן חשש שמא ירד מנכסיו, ועל כן לא היה ישן בלילות ורק כאשר הייתה השמש זורחת היה מצליח להירדם! בסמוך לביתו של העשיר היה "צריף" קטן של סנדלר עני שעבד מבוקר ועד ערב, ופיו לא היה מפסיק מלשיר. ולכן העשיר שהיה עיף מאוד במשך היום לא ידע את נפשו מרוב צער, שהרי כיצד יוכל להשתיק את העני מלשיר בכדי שיוכל מעט לישון! יום אחד עלה רעיון בליבו של העשיר, קרא לסנדלר ושאל לשלומו ואף התעניין במצבו ובהכנסותיו, וכשנודע לו שפרנסתו דחוקה, שאלו: כיצד אתה מצליח לשיר כאשר פרנסתך דחוקה? השיבו העני: ברוך ה' יש לי משפחה ולחם לא חסר לי, והשמחה שרויה בביתי ומדוע לא אשמח בחלקי? שוב הקשה העשיר ושאל: האם לא היית רוצה שיהיה לך כסף רב? ובתוך כדי שאלתו נתן לו העשיר במתנה "שק גדול" ובו חמש מאות דינר זהב! לקח הסנדלר בשמחה את השק והודה לעשיר על מתנתו! בחזרתו לביתו "טמן" את הכסף בחצרו וחזר לעבודתו, ומאותו היום כשהיה עובד לא היה "שר" כהרגלו משום שדאגות רבות נכנסו בליבו וכל רעש קטן ששמע היה חושש שמא זה גנב, ולכן תמיד היה בודק במחבואו את הכסף שמא נגנב? מרוב דאגותיו פניו השתנו מפחד ומחוסר שינה. לימים הבין הסנדלר שהכסף גרם לו להפסיד את "שמחתו" ואת שלווה נפשו. מה עשה? נטל את "שק הכסף" ומיהר לביתו של העשיר ואמר לו: קח את הכסף שלך בחזרה ואין לי צורך בהם, משום שלא אמכור את שירתי ושמחת חיי בעבור כל כסף שבעולם! ולכן בימים קדושים אלו יוצאים כל בית ישראל מדינת "קבע" ועוברים לדירת "עראי" לסוכה הקטנה, וזאת בכדי שנדע ונבין שאין "השמחה" נמצאת דווקא בבית הגדול עם הכלים והרהיטים המפוארים, אלא השמחה "האמתית" נמצאת דווקא בסוכה הקטנה שאינה תלויה בהבלי העולם הזה ועל כן נצטוונו לשמוח בה.

(ליקוטי שמואל)

דברים המפריעים לשמחה

הנה יש הרבה סיבות שמפריעות לשמחה, ויכול להיות אדם שהוא שמח בטבעו, אבל יש איזה דבר שאכפת לו, וזה מוציא ממנו את כל השמחה, מתוך כל מיני מידות, כגון מידת הכעס, אדם כועס על חברו, מפני שציער אותו ופגע בכבודו, והכעס מוציא אותו משלוותו, וגורם שלא יוכל להיות בשמחה כמו שצריך.

וכבר דיברנו כמה פעמים שכל כעס הוא נגד האמונה, כי הצער מגיע לאדם מן השמים, ומי שציער אותו הוא שליח מן השמים לזה, ואם הוא לא היה מצער אותו, היו שולחים מן השמים שליח אחר לצער אותו, ממילא לא שייך לכעוס על האדם המצער, רק צריך לחשוב בלבו למה פסקו עלי בבית דין של מעלה שמגיע לי צער, ויתכנו שתי סיבות לזה, או שהוא צדיק ונותנים לו ייסורים של אהבה כדי להגדיל שכרו בעולם הבא, או שהוא רשע ונותנים לו ייסורים לכפרת עוונות, וממה נפשך צריך לשמוח ולא לכעוס, כי בזה הוא זוכה לכפרת עוונות ולעולם הבא.

ויש עוד דבר שמפריע לשמחה, והוא מה שמצוי אצל צעירים

בצריך עיון...

אנו נמצאים כעת בתקופה כזו, שמרוב ההרגל, לא מרגישים! איננו מרגישים שעשרות שנים אנו רואים שהקב"ה כל כך קרוב אלינו, 'פורס' עלינו סוכת שלומך' שהקב"ה פורס עלינו סוכת שלומו. כל כך הרבה גוים רשעים שאומרים בפירוש שרוצים להרוג יהודים ובכל פעם רואים ניסים. מאות ואלפי סוכות שהקב"ה מסכך על עם ישראל בסוכת שלומו, אנחנו צריכים לדעת שהקב"ה קרוב אלינו מאוד! שרואים שאם רגע אחד מפסיק נס, מיד יש הרוגים ופצועים. כשיודעים שהאלקים קרוב אלינו, מתנהגים כמו קרבת אלקים. בדרך ארץ יותר, בזהירות בשמירת הלשון, בזהירות בין אדם למקום ובין אדם לחברו, מי כה' אלקינו בכל קראינו אליו. זה אחד הדברים שהקב"ה מביא לכלל ישראל.

בארץ ישראל, הקב"ה מראה הרבה יותר אהבה ולכן הסכנה כאן גדולה יותר. כדי שנרויח יותר קרבת אלקים, וכן אומר הרשב"ם, למה בארץ ישראל אין לנו כמו הגילוס שיש שם תמיד מים, אלא כדי שתהיה קרבת אלקים אני נותן לכם גשם, ואם לא תשמעו אז אין גשם ומיד מתפללים לשמי'ם והקב"ה נותן חסד, כמו שאמר דוד הע"ה 'קרבת אלקים לי טוב', הוא עושה טוב מאוד לתושבי ארץ ישראל ירגישו קרבת אלקים. בעניין הגשמים ובעניין השמירה. וכאן השמירה מאויבי ישראל זהו נס גדול... מתרגלים לנס וחושבים שזה טבע, זה לא טבע!! זה לא נורמאלי! יהי רצון שהחסד ימשיך על ידי שנהיה ראויים שהחסד ימשיך עלינו, אמן ואמן.

(הגר"י אידלשטיין זצק"ל)

סוכות וד' מינים-הדר ויופי

בסוכות וד' מינים כתבה בהם התורה ענין הדר ויופי. הרב

יעקבזון זצ"ל היה מסביר: משל לילד שהיתה אמו צריכה להלבישו בגדי הדר כדי להשתתף בשמחה, הילד בא מהרחוב כשגופו ובגדיו מלוכלכים, והלכה אמו להלבישו בגדי החג היפים על גופו המלוכלך, באו ואמרו לה: לא זו הדרך, אלא קודם תרחצי אותו, ועל גופו הנקי ילבש בגדי יופי. כן הוא הדבר אצל ישראל, בחודש אלול מטהרים את עצמנו, וכן בר"ה ויוהכ"פ, ולאחר-מכן באים עניני הדר ויופי, סוכה נאה, וארבעת המינים דכתיב בהם "הדר". קודם ניקיון והאחר כך היופי. ויש אומרים שסוכות הוא לקיחה על זרועותיו של הקב"ה שנכנסים בצלא דמהימנותא, ואב הרוצה לקחת את הילד שלו על זרועותיו מסתכל בו אם הוא נקי, ואם הוא מלוכלך מקנחו ומרחיצו, ולכן בראש השנה ויום הכיפורים שלפניו מטהר הקב"ה את ישראל מכתמיהם וחסאיותיהם.

(ע' פרפראות)

ד' מינים - כלי מלחמה

רמזים רבים נאמרו בטעם מצוות 'נטילת לולב', אחד מהטעמים העקרים איתא בדברי המדרש (ויק"ר פר' ל, ב) וז"ל: א"ר אבין משל לשנים שנכנסו אצל הדיין ולית אנו ידעין מאן הוא נוצח, אלא מאן דנסב באיין (- כידון) בידיה אנו ידעין דהוא נוצחייא, כך ישראל ואומות העולם באין ומקטרגים לפני הקב"ה בראש השנה ולית אנו ידעין מאן נצח, אלא במה שישראל יוצאין מלפני הקב"ה ולולביהן ואתרוגיהן בידן אנו ידעין דישראל אינון ניצוחייא, לפיכך משה מזכיר לישראל ואומר' ולקחתם לכם ביום הראשון' ע"כ.

המורם מזה, דלקיחת הלולב בידינו הוא אות לטובה דדיין נצח ושיצאנו זכאין בדין, וכן איתא בזה"ק (תיקו"ז). דארבעת המינים נקראין 'מאני דקרבא' כלי מלחמה

ויש להבין, מה הוכחה וראי' היא שהלולב בידינו, הלא גם

שאלות בהלכה מגר"ל שטיינמן

שאלה: באו אורחים ויושבים בסוכה, ואחד מבני הבית רוצה לילך לישון ואינו יכול, מה דינו? תשובה: נחשב הדבר דאין לו סוכה לישון, דמה יעשה שיאמר הבעה"ב לאורחים שילכו, יש בזה משום דרכי שלום. (כ' צדיק כתמר יפרח) [א"ה, וכן הוא בהליכ"ש עמוד קע"א דהוי כיתושים שפוטרים מסוכה עיי"ש]

סוכה מקושטת

אחד שאל שיש לפניו ב' סוכות לילך לשם אחת מקושטת, ואחת לא האם עדיף, ואמר רבנו שיש לדון שמטעם זה קלי ואנוהו עדיף הסוכה המקושטת. [א"ה וראה בס' גינת אגוז עמ' קנ"ח דנקט בשם רבנו שאין בזה כ"כ מעלה]. (כ' צדיק כתמר יפרח)

עושה רעש בשינה

שאלתי לרבינו שיש משפ' שאחד מהם עושה רעש בשעה שישן, ובני הבית מופרעים ממנו בשעה שישנים איתו בסוכה ואינם יכולים לישון, ונעשה ויכוח ביניהם על מי לצאת מהסוכה. אמר רבינו [בדרך מו"מ] דתלוי בשאלה על מי להרחיק את עצמו על המזיק או על הניזק, והכא הוי כגירי דיליה אף ר' יוסי מודה דעל המזיק להרחיק את עצמו.

אומות העולם יכולין ליקח ד' מינים, ומה סימן הוא זה. ומבאר הרה"ק ב' מסאכטשוב השם משמואל, זצ"ל עפ"י דאיתא במדרש (שם) דד' מינים רומזים לד' ראשי איברים שבאדם) אתרוג ללב, לולב לשדרה - ערבה לשפתיים, והדס לעיניים. (והלולב הוא כינוס - לכל ראשי האיברים שבאדם לאחדם להודות ולהלל לה'.

והנה ידוע שהעבירות והחטאים מושכים את האדם לאחור ואינן מניחות לו לצמצם ולייחד את מחשבתו ורצונו להשי"ת, וההסבר לזה הוא, כי מכל עבירה נברא מלאך משחית, והוא כאבן מונח על פתח הלב ומאפיל ומבלבל המוח.

אך ביום הכיפורים כשנמחלו העוונות מעבירים את המשחית, ובזה גוללין את האבן מעל פתח הלב ונקרע סגור הלב, ושוב יש לאדם היכולת לצמצם מחשבתו ולהלהיב את לבבו ביותר, וזה בדוק ומנוסה לכל איש נלבב הבא ליטור. "ובזה מובן היטב דברי המדרש, דנסב באיין בידו היינו ענין הלולב דמשלים, וזה לאות ולסימן כינוס כל ראשי האיברים כנ"ל דנצח דינא.

ומסיים בזה"ל: "ובאמת זה סימן מובהק מאוד, כל אחד לפי ערך תשו. בתו בימים האלה, זה רב וזה מעט ומ"מ כל איש ישראל אי אפשר שלא הרהר בתשובה בימים אלו, וכל ישראל מתעניין ומתפללין ואומרים וידוי, א"כ לבו כל איש ישראל לפי ערכו נפתח סגור, ויש לו חלק וענין במצות לולב, וזהו הבאיין בידו כי ש - נצחנו דינאי" עכ"ד (שם משמואל לסוכות נת תרע"ד) ועפ"י דברי מדרש אלו, מבאר הגה"ק סופר ב' החתם זצ"ל הא דבגבולין נוטלין הלולב רק ביום הראשון, ובמקדש כל שבעה, דהנה אין אדם בטוח מחטא, וכמאמרם ז"ל (כריתות כח') אין אדם בטוח מחטא, ומתנדב אדם אשם תלוי בכל יום, ברם בד' ימים שבין יוה"כ לסוכות טרודים ישראל במצוות ואין להם זמן לחטא, ועדיין ביום הראשון של סוכות הניצוח קיים, על כן אנו לוקחים ד' מינים, אבל ביום שני דסוכות אין אנו בטוחים שכבר נתלככנו קצת בחטא, על כן אין מצוה בלקיחת האות והדגל.

משא"כ בבית המקדש - העולים לרגל השוהים שם ז' ימים פשוט הוא, ש' ותר בטוחים שלא יחטאו, ואפי יותר ממה שאנו בטוחים בד' הימים שבין עשור לסוכות, [ולכך ושמתם' לפני ה' אלוקיכם' שבעת ימים (דרשות חת"ס ח"א דף נה).

(מסביב לשולחן)

שמחת בית השואבה

המשנה במסכת סוכה (דף נא.) אומרת: "מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו. במוצאי יום טוב הראשון של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנים שם תיקון גדול". מסופר, כי פעם בעת השתתף הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע בחתונה - מרוב ההמון היתה המהומה רבה והנשים נדחקו לחדר בה התקיימה השמחה. פנה הרבי בשאלה אל הנוכחים: מדוע מנסים תמיד הנשים לדחוק עצמן בעת שירה וזמרה? נענה חתנו הרה"ק רבי פנחס מאוסטילא זי"ע ואמר: הנה אומרים בשם גדולים על מה דאיתא בגמ' (קידושין לד.) לגבי חיוב נשים במזוזה משום דכתיב במזוזה (דברים יא. כא) למען ירבו ימיכם. אומרת הגמרא: וגברא בעי חיי, נשי לא בעי חיי? לשון בתמיה. אבל אם לא יאמרו דברי הגמ' "נשי לא בעי חיי", בניגון של תימה, היה משתמע כאילו ח"ו נשי לא בעי חיי. נמצא דכל חיות השנים

הוא מהניגון של בתמיה שבדברי הגמ': וכי נשי לא בעי חיי? ולכן - סיים ואמר: דוחקות הן עצמן בכל מקום ששומעות ניגון ושירה כי כל חיותם הוא משם... כששמע הרבי זאת הפטיר ואמר: מהיכי תיתי! אין זה עיקר הטעם. אלא הטעם הוא משום דאיתא במסכת סוכה (נא.) שבעת שמחת בית השואבה תיקנו תיקון גדול שתהיינה הנשים למעלה והאנשים למטה כדי שלא יתערבו. יוצא לפי זה שהנשים קרובות היו ללויים המשוררים יותר מישראל, משום שהלויים עמדו בט"ו מעלות שבין עזרת נשים לעזרת ישראל במעלה עשירית והנשים עמדו בגזוטה במקום גבוה, ולכן שפעה עליהן קדושת שיר הלויים. ולכן בכל מקום שיש שירה וזמרה נדחקות הן כי אז שבה ומושפעת עליהן קדושת השיר שהלויים היו אומרים בבית המקדש... ולכן צריכים רק לעשות תיקון גדול כמו במקדש והפרדה מוחלטת.

(האדמו"ר מבעלז)

זכרתי לך חסד נעוריך... כיצד זה יתכן?

ידוע הדבר ומפורסם העניין שימים אלו של חג הסוכות הם זכר ליציאת מצרים, ימים שעליהם נאמר זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך וכו'.

והשאלה נשאלת: האומנם?! ומה עם חטא העגל והמתאוים וכו'? ושמה תאמר ששם מדובר רק בערב רב, אזי קשה' מהמרגלים והמעפילים' ששם הנבחרים שבעם ישראל יצאו כנגד משה ורינו אחריו מענייני אשת איש, וכפי שדרשו במדרש ובתלמוד על הפסוק ויאמרו כל "העדה" לרגום אותם באבנים (במדבר י"ד י'), ויודעים אנו "שעדה" אלו הנבחרים שבעם. כמו כן מה עם קורח וחבריו ומאיתים חמישים ראשי סנהדריות? מה עם זמרי ובת מלך מדיין? מה עם חטא בנות מואב ועבודת הפעור? מה עם המקושש? מה עם כל המרידות הנוראות שהיה לעם ישראל כנגד ה' ומשה עבדו? כיצד בורא עולם מכריז על אותה תקופה "זכרתי לך חסד נעוריך... אהבת כלולותיך"...

התשובה פשוטה: בשיר השירים אנו אומרים: ליבבתיני אחותי כלה, ליבבתיני באחד מעיניך... ושואלים חכמי ישראל: מדוע ה' מלבב אותנו ומחבב אותנו רק בעין אחת? למה לא בשתי עיניים?

התשובה על שאלה זו טמונה בשאלה הנ"ל, וזה ביאורה: אין ספק שעם ישראל קדוש וטהור. אך אי אפשר להתעלם מכך שלאורך כל ההיסטוריה יצר הרע הצליח להיאחז מעט בעם ישראל ולפגום מעוצמתו וקדושתו, כפי שראינו לעיל במעשה קורח והמרגלים וכו'. אלא שלמרות אותם פגמים וכתמים וקמטים - עדיין גדולה אהבת ה' לישראל, אהבה עזה וחזקה, עד כדי כך שה' מכריז לנצח נצחים "זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך". מפני שה' כביכול מסתכל עלינו רק בעין אחת - ולא בשתי עיניים. ליבבתיני אחותי כלה ליבבתיני באחד מעיניך... פירוש: בורא עולם כביכול עוצם עין אחת ומתעלם מכל החלק הלא טוב שבנו, והוא מביט עלינו מהעין השנייה - והוא מתמקד רק בדברים הטובים שבנו, עד כדי כך שהבורא יכול להסתכל על הרשע הגדול ביותר בישראל ולחוש כלפיו אהבה עד אין קץ, כפי שאומר המלבי"ם על הפסוק: הבן יקיר לי אפרים... כי מידי דברי בו זכור אזכרנו... שזה נאמר אפילו על הפושע הגדול ביותר. כיצד זה יתכן? עם הנוסחה של "ליבבתיני באחד מעיניך". כן כן, ה'

לב מ-ל-ג-ב,) ונקבל את המילה "גם" (הבאה לרבות) להורות שהמרבה את עצמו - גאותו, טיפשו הוא ותמיד יתעצב אל ליבו.... אחד האדמו"רים מבאר את הפסוק: 'ושמחת בחגך והיית אך שמח' בדרך מיוחדת - אם תמעיט את עצמך (המילה אך באה למעט) ממילא תהיה שמח ... הבה נשכיל כולנו להבין את מיעוט ערכנו ונגיע לחג מלאי שמחה שתלווה אותנו לכל השנה הבעל"ט.

(אחד האדמו"רים)

חג הסוכות תעשה לך באספך מגרנך ומיקבך

אחר שמלא האדם את אוצרותיו לכל השנה עם שפע של תבואה שגדל במשך הקיץ ללמד אותו איך להתנהג כשיש לו שפע רב מן השמים, הנה אמרו חז"ל (בחגיגה ט') יאה עניותא ליהודאי כי ברזא סומקא לסוסיא חורא ואמר הרה"צ מרפימישלאן זי"ע הרי המנהג לקטש את הסוסים רק כשיוצאים אתם לרחוב אבל בתוך הרפת שלהם אין מקשטים אותם בקישוט האדום וכך צריך

עוצם עין מהרע והשלילי, ומתרכז רק בחיובי שבנו, והרי אין לך אפילו פושע גדול בישראל שאינו מלא מצוות כרימון. אם כן יוצא שה' אוהב כל יהודי, ואפילו החוטא הגדול ביותר. אם הבנו כל זאת, קל לנו מאוד לכוון בתפילה את המילים הנשגבות בברכת אתה בחרתנו... המילים "אהבת אותנו ורצית בנו"... כל הזמן... כן כן, גם בזמנים שהתנהגנו בצורה הכי לא ראויה.

(הגר"א לוי שליט"א)

ושמחת בחגך והיית אך שמח

ישנו רעיון נפלא על הפסוק: 'לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו' (קהלת י"א), וכך ביאור הפסוק: 'לב חכם לימינו' ניקח את האותיות שמימין לאותיות היוצרות את המילה לב (כ-ל-א-ב) ונקבל את המילה "אך" (הבאה למעט) להורות שהממעט עצמו חכם הוא ותמיד ישמח... וממשיך הפסוק "ולב כסיל לשמאלו" ניקח את האותיות שמשמאל לאותיות היוצרות את המילה

ריתחא דאורייתא

מצטער בסוכה שאף כשיצא הסוכה לא ינצל מהצער האם אינו נפטר מלישב בסוכה?

כתב המרדכי הובא ברמ"א סימן תר"מ ס"ד בשם רבינו אליעזר ממין דאין המצטער פטור מן הסוכה אלא דוקא כשהצער בא לו מן הסוכה ובצאתו מן הסוכה ינצל מן הצער אזי הוא דפטור משום דלא הוי כעין תדורו, אבל בלא"ה חייב לישב בסוכה אף על גב דמצטער. ובט"ז אורח חיים סימן תר"מ ס"ק ז' הקשה פשיטא למה יפטר כשאין לו צער בסוכה טפי מביתו דלמה יבטל מצות סוכה בחנם. ומתוך: דס"ד דטעמיה דפטור במצטער משום דעיקר מצות סוכה להזכיר ענין הסוכה שנ' כי בסוכות הושבתי וזה המצטער הוא טרוד בצערו ואינו שם על לבו לזה על כן הוא פטור, קמ"ל דה"טעם אינו בשביל זה אלא שכעין דירה בעינן ואין אדם דר במקום צער כל שיוכל להנצל מזה בצאתו ה"נ בסוכה. אבל המהרי"ק שורש קע"ו ענף ב' כותב לחלוק על דברי הרא"מ הנ"ל וסבירא ליה דמצטער פטור מן הסוכה אפילו כשהצער לא בא לו מחמת סוכה. ומביא ראיה: מהא דאיתא בגמ' סוכה כ"ה ע"ב אבל חייב בסוכה, שואלת הגמרא פשיטא, משי"בה הגמרא מהו דתימא הואיל ואמר רבא מצטער פטור מן הסוכה, הא נמי מצטער הוא, קמ"ל דאיבעי ליה לאיתובי דע"תיה. ולדברי המרדכי מאי איריא משום דאיבעי ליה ליתובי דעתיה, תיפוק ליה דבצאתו מן הסוכה לא יחשך כאבו, ולא ינצל מן הצער, אלא ש"מ דאפילו כשלא יפטר בחוץ מהצער נמי פטור. והב"ח אורח חיים סימן תר"מ תמה על המהרי"ק: וז"ל ואישתמיטתיה להרב מה שכתב הרא"ש ז"ל בפסקיו סוכה פרק ב' סימן ז' וזה לשונו האי נמי מצטער הוא בשיבת סוכה יותר מבישיבת הבית דאבל חפץ להיות מתבודד ויושב במקום צער ואפילה כדי להיות טרוד בצערו קא משמע לן. ועוד כותב הב"ח: דמאי דקאמר תלמודא קא משמע לן הני

מילי צער דממילא וכו' הכי קאמר הני מילי צער דממילא דכיון דממילא בא לו הצער בסוכה דרך מקרה בצאתו ינצל אבל הכא כיון דאיהו הוא דקא מצטער נפשיה בצאתו לא ינצל מן הצער מאי אמרת בצאתו יתובי קא מייטיב דעתיה בסוכה נמי איבעי ליה ליתובי דעתיה. ובשו"ת מגן שאול לגר"ר חנניה בן יעקב סימן ל"א כתב באופן אחר וז"ל שישבת סוכה תרבה עליו צער אבולו לסיבות רבות אם מפני שהאבל כשעושה שינוי והולך לסוכה, אז באותה שעה נהפכים עליו צרי וזוכר באבידתו שנאבד בנו או בתו או אביו ואמו או אחיו שמת, ומתאנח עליהם הרבה שאומר האיך מתו ולא זכו גם הם כמותו להיותם חיים לעשות גם הם המצוה הזאת, וכדומה באלה הדברים. משא"כ כשהוא בביתו ולא עושה כ"כ שינוי אז אין מתחדשים עליו היגונים. ואם מפני שכשהולך לישב בסוכה מסתמא יש שכנים שעושים סוכות והם ששים ושי"מחים כל אחד ואחד בסוכתו, בשמחת הרגל והרי הוא עניו רואות וכלות אליהם. וכתבו באחרונים דחידוש זה של המר"דכי תלוי במקור דילפינן דמצטער פטור מהסוכה: דתוס' ד"ה הולכי דרכים סוכה כ"ו ע"מ א' כתבו דילפינן ליה מדלא כתיב בסוכות תהיו שבעת ימים אלא

בסוכות תשבו שבעת ימים, דבעינן תשבו כעין תדורו לא-פוקי מצטער, לפי הנ"ל אתי שפיר דלא נפטר משום שאם היה לו בבית צער שלא היה ניצול ממנו ע"י יציאתו מבי-תו, הרי היה נשאר בביתו, א"כ ה"ה בסוכה לא נפטר מסוכה אם לא ינצל מהצער ע"י יציאתו מהסוכה, אבל לפי טעם מה שכתב הריטב"א הביא בשם הרמב"ן דילפינן ליה מדכתיב כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, אזרח מלשון רענונות וכמו שנאמר אזרח רענן תהלים ל"ז ל"ה והיינו שנהנה בשיבתו בסוכה לאפוקי המצטער בשיבתו, א"כ בכל צער שיהי נפטר משיבת סוכה, אף שאינו ניצול מצער זו בחוץ, דסוכו"ס איננו אזרח רענן, כך כתב במרומי שדה סוכה כ"ו ע"מ א', וכן בח-לקת יואב דיני אונס סימן ז' בהגה"ה.

[תורת המועדים]

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שח מרן שר התורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א לידידו הגר"ר אליהו מן שליט"א, שאלני גיסי הגר"ר יצחק זילברשטיין שליט"א, באחד שיש לו תחביב לתפוס נחשים ולהרגם, אם מקיים בזה מצוה כנאמר "ואתה תשופנו עקב". והראיתי לו על הפסוק הזה מדרש בילקוט הספורים שמשמע קצת שיש בזה מצוה.

(דרך שיחה)

איך יישבו בסוכת עראי לעתיד לבוא

איתא בבא בתרא דף ע"ה א' שלעתיד לבוא עתידין ישראל שיהיו גבוהין כל אחד מאה אמה. והקשה רבינו איך יישבו בסוכה והרי סוכה שהיא גבוהה למעלה מכ' אמה פסולה (כדתנן ריש סוכה) ואמר דאפשר על ידי שיעשו ברצפת הסוכה חור להניח שם את הרגלים (א"ה, יעוי' בספר פסקי תשובה ח"ג סוף סי' שנ"ג סק"ד, בדפו"י דף מ"ב א'). אך בפעם אחרת שאלו את רבינו למ"ד ביומא כ"ח ב' קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, והרי היה גובהו כמו שבעים וארבע אנשים (מסכת סופרים פכ"א, ט') ואיך קיים אברהם אבינו מצות סוכה בדירה גבוהה כל כך, והשיב דהרי סוכה גבוהה פסול כי אין זו דירת עראי (לאחד הטעמים, וכך נפסק במ"ב סי' תרל"ג סק"ג) וא"כ זה אצל כל אדם אבל אצל מי שגבוה מאוד, ודאי עושים דירת עראי בגובה שיתאים לו (וכן אם מטעם שבגבוהה לא שלטא ביה עינא י"ל דכיון שאברהם אבינו הי' גבוה שלטא ביה עינא ביותר מכ').

(שיח הסוכות)

לבקתנו, בה יגדל מעט תבואה וירקות כדי חייו. אולם המלך חשש שמא הפועלים ישימו את כל מעיינם בטיפוח גן הירק ויזניחו את עיקר ייעודם, כריית הזהב. וזאת, משתי סיבות: ראשית, שדה המניב פירות וירקות טובים למאכל, תועלתו מיידית וניכרת לעין. מה שאין כן בעבודת הכרייה, שאמנם שכרה רב, אך השכר לא ישולם כי אם בתום התקופה, עם שובם לארץ מגורם. הסיבה השנייה, הגינה פרטית היא, לכל אחד גינתו וירקותיו, בהן הוא גאה והן תוצרתו ופרי יגיעו. ואילו הכרייה מתבצעת בצוותא, בעמל משותף, וחלקו של היחיד נבלע בעבודת הרבים. בעקבות כך, עלול האדם להעדיף את עבודתו שלו, להדגיש את ייחודו ולשמוח בבעלותו, ולבכר את עבודת שדהו על עמל הכרייה. מתוך חששות אלו, הורה המלך שתי הוראות. האחת, שהפועלים יגורו בדירות עראי, וחלק משכרם תמורת הכרייה יהיה, שהמלך יורה לבנות עבורם טירות מפוארות בשכונת יוקרה בעיר הבירה. כך ידעו שאין לטפח את הגינה הצמודה לבקתתם הארעית, כיון שאינה אלא אמצעי ביניים לקיום זמני עד שובם לארצם והתנחלותם בטירה החדשה הממתינה להם. הוראה השנייה הייתה שיהיו בקביעות

להיות מש"כ שהעניות יפה לישראל רק כלפי חוץ שהאנשים מבחוץ יחשבו שעניות שורה בישראל אבל באמת כלפי פנים בתוך הבית צריך להיות שפע רב וכל טוב ולזה מרמז מצות סוכה מבחוץ רואים הסכך שהוא מפסולת גורן ויקב וגם הדפנות עשויות מדברים קלים - קרשים - אבל מבפנים היא מקושטת וממולאת בשבעת המינים שהשתבחו בהם ארץ ישראל וכל מיני קישוטים נוספים, וזה לדעת כי ברכת ה' היא תעשיר דווקא בפנים ולא כלפי חוץ כי אז ח"ו עושר שמור לבעליו לרעתו (מדבר יהודה)

פרי עץ הדר-והדרת פני זקן

מספרים שערב סוכות אחד הגיע הגה"צ רבי אריה לוי זיע"א לשכונת מאה שערים בירושלים, ונכנס לאחת החנויות שעברה הסבה לסוכות, ובמקום ספרים, מוכרים ארבעת המינים. ביקש הצדיק מהמוכר לקנות אתרוג, המוכר מסר לו אתרוג, וללא בדיקה הכניס אותו למעיל הארוך שלבש, שילם ויצא החוצה. יהודי חשוב שראה את הדבר, התפלל מאוד, ניגש לר' אריה שהכיר אותו, ואמר לו: כל צעיר פה בודק את האתרוג בזכוית מגדלת, ואתה הצדיק והתלמיד חכם, הכנסת את זה לכיס המעיל שלך ללא בדיקה? אמר לו ר' אריה לוי: יש שני הידורים שכתובים בתורה: אחד "והדרת פני זקן" (ויקרא י"ט - ל"ב) ואחד "פרי עץ הדר" (ויקרא כ"ג - מ') ויהודים מוכנים להוציא על זה הרבה כסף, וזה יפה ומהודר מאוד. אבל אני לקחתי על עצמי את ההידור של "והדרת פני זקן", ואני ממחרת מכאן לבית החולים למצורעים בטלביה, ושם אני מהדר את מצות "והדרת פני זקן" שאני לקחתי על עצמי את זה, ואני מקווה שאני עושה את זה באמת ובאמונה. (סיפורי צדיקים גליון ד' תשע"ה)

ושאבתם מים בששון

במוצאי שבת חול המועד סוכות תש"ע ביקר כ"ק האדמו"ר מפינסק קרלין שליט"א אצל רבנו, ושאל את רבנו שליט"א מה טעם עיקר השמחה היא בשאיבת המים כאמור בקרא 'ושאבתם מים בששון' כמבואר בסוכה דאזיל על שמחת שאיבת המים לניסוך המים בחג, והא היין משמח יותר כלישנא דקרא ויין ישמח לבב אנוש והיו גם מנסכים יין בחג ככל המועדות, ומ"ט אין עיקר השמחה בניסוך היין אלא בניסוך המים שלכא' הוא דבר קטן ממנו. ואמר רבנו שליט"א, בלשון זו' דחזינן מהכא שעיקר השמחה היא בדבר הפשוט והטבעי הבא בצורת גדילתו בלא תוספות, שבפשטות יש את השמחה הכי גדולה וזה יותר משמחת היין. עכ"ד.

(מפי אחד השומעים)

מטרת הסוכה - דירת עראי - מטרת ארבעת המינים - אגודה אחת לעשות רצונו בלבב שלם

באי מרוחק גילו מרבצי זהב. שלח המלך קבוצת עובדים לכרות את הזהב ולהטעינו על ספינות, כדי להביאו למדינתו במטרה לזקקו, ע"כ יתעשר אוצר הממלכה לרווחת כל התושבים. דעת המלך הייתה לגמול לפועלים ביד רחבה מיד עם סיום עבודתם. אך במה יתפרנסו הפועלים בזמן כרייתם? שלח אפוא המלך עימם שקי זרעים, והורה שכל פועל יעבד חלקת אדמה סמוך

כשהם באים ביום הראשון של סוכות לבתי הכנסת ואתרוגיהם ולולביהם בידיהם, מראים לשטן כי גם בדיני הממונות מניחים היהודים שירמו אותם, והראיה, מארבעת המינים הללו, ששילמו בעדם מחירים גבוהים כל כך, למרות שלמצרכים אלו יש ערך מועט ביותר, וגוי לא היה נותן בעדם אפילו עשר פרוטות... ואם כך, הרי זו ראיה ניצחת שגם בעבירות הניחו ליצר הרע לרמות אותם... לאחר ההוכחה המשכנעת הזו, שלשטן אין מה לטעון כנגדה, כל החבילות הקודמות של העבירות נמחקות ומתבטלות - ומן היום מתחיל חשבון חדש, "ראשון לחשבון עונות..." (פנינים).

אתרג ר"ת א'מונה, ת'שובה, ר'פואה, ג'אולה

מדוע מקפידים כל כך באתרוג יותר מבשאר מינים? כי בכל הארבעה דברים המרומזים בר"ת אתרוג, חייב להיות שלימות וכמו שאנו מבקשים ואומרים אני מאמין באמונה שלימה, וכן בתשובה אנו מבקשים החזירנו בתשובה שלימה, וכן ברפואה והעלה רפואה שלימה לכל מכותינו, וכן בגאולה וגאלינו גאולה שלימה מהרה למען שמך, כי בכל הדברים האלה יש גם לחצאין אבל אנו מבקשים שיהיה הכול שלימות הגמורה.

(בלבת אש)

לכם משלכם - אתרוג במתנה

בשו"ע (סימן תרנ"ח סעיף ג') כתב, "אין אדם יוצא ידי חובתו ביום ראשון בלולב של חברו שהשאלו, דבעינן לכם - משלכם. ואפילו אמר לו יהא שלך עד שתצא בו, ואח"כ יהא שלי כבתחילה לא יצא, דהוי כמו שאול, ואם נתנו לו במתנה, מותר".

סיפר הגר"צ זצ"ל, ששמע מרבי דוד פרנקל זצ"ל, איש סודם ואמונם של מרגן החזון איש והגר"ז מבריסק זצ"ל, שפעם אחת לפני חג סוכות הגיע אדם שהיה ברשותו פרדס אתרוגים, עם אתרוג מאוד יפה ומהודר אל החזון איש כדי לתת לו את האתרוג שיצא בו ידי חובה בחג.

החזון איש לקח את האתרוג, בדק אותו מכל הצדדים, והתפעל רבות מיופיו והידורו. וכאשר רצה לשלם בעבורו, לא הסכים אותו אדם לקבל תשלום, ואמר שהוא נותן לו את האתרוג במתנה, וזה זכות בשבילו שהחזון איש יברך על אתרוג שהוא נתן לו.

החזון איש לא רצה לקחת את האתרוג בחינם, משום שחשש

בחבורה מגובשת. כך יידעו שעיקר משימתם בעבודת צוות. וכל הימצאותם כאן היא כדי לכרות יחדיו את הזהב, ולא כדי לפנות איש איש לחלקת אדמתו. ואמנם, אם ימלאו את תפקידם כראוי וישביעו את רצון המלך, יישאו חן בעיניו, וכל אחד מהם יקבל שכר רב.

נצטוונו בשתי מצוות שינחו אותנו בדרכנו בתחילת השנה החדשה הבאה עלינו לטובה: שבו בסוכה, בדירת ארעי, כדי לדעת שדירת הקבע נבנית לנו שם, למעלה. וטלו את ארבעת המינים המסמלים את כל שדרות העם, אגדו אותם יחדיו כדי שנדע שהעיקר הוא להעשות אגודה ולעשות את רצון ה' בלב שלם!

(המלקט)

"ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר" (ויקרא כג, מ)

מובא במדרש תנחומא: "ולקחתם לכם ביום הראשון - וכי יום הראשון הוא, והלא יום ט"ו הוא, אלא ראשון לחשבון עונות". הקשו המפרשים, והלא מיום הכיפורים ועד חג הסוכות ישנם כמה ימים, וכבר אז מתחיל חשבון המצוות והעבירות, וכיצד המדרש אומר שבסוכות מתחיל החשבון? ביאור נפלא על כך אמר הרה"ק בעל ה"תפארת שלמה" מרדומסק זיע"א: בשעה שהשטן בא בימים הנוראים לקטרג על עם ישראל, הוא מביא עמו את הצורות הכבדים של העבירות שחטא כל אחד ומתחיל לפרט את העונות של כל יהודי ויהודי. מיד מתייצבים מליצי היושר וטוענים, שכל אותם חטאים לא חטאו ישראל אלא בשוגג, ועל כן ראוי למחול להם, שכן אינם אשמים בכך - אלא השטן הוא זה שפיתה אותם לכך, בשקרים ודברי תרמית שונים להאמין כי העבירות האלה אינן עבירות כלל, והם האמינו לו ונתפתו לשקריו... משיב על כך השטן: מפני מה מניחים לרמות אותם דווקא בשעה שמסיתים אותם לרעה? האם בעסקי ממון שלהם הם גם תמימים כאלה ומאמינים לכל אחד על דברתו? אם ידרוש אחד מהם מחברו, שיתן לו בעד חפץ ששווי עשר פרוטות כפליים מזה, וכי יתן לו... ובתורת פשרה בין שתי הטענות הללו מחליטים, שימתינו כמה ימים ויערכו נסיון בשביל לקבוע, האם היהודים הם קלי דעת רק בשעה שהם באים 'לקנות' את עבירותיו של יצר הרע, או שקלות הדעת הזאת מתגלה גם בענייני מסחר אחרים... והנה, בשעה שהיהודים יוצאים לאחר יום כיפור לקנות את ארבעת המינים, הם משלמים בעדם מחירים גבוהים. וכך,

ריתחא דאורייתא

ישיבה בעת ההקפות בשמחת תורה

שאלתי, אם רשאים לשבת בעת ההקפות עם הספרי תורה, שיש הנוהגים לשבת ויש מחמירים לצאת ולשבת. ואמר מרן בזה, שראה גדולים וטובים שנהגו לשבת, ויש בזה כמה סברות להקל, ומהם, שאם רוקדים בעיגול סביב הס"ת, י"ל דהרוקדים נחשבים מחיצה סביב הס"ת.

ואמר עוד, דאף אי ליכא עיגול, מכל מקום, מותר לשבת. והטעם, משום שבשעת ההקפות שבשמחת תורה, כל הבי תהי-נסת נקרא "מקומו של הספר", וכאילו מונח במקום אחד דמי.

והוסיף שאף אם יהיה בין הרוקדים אדם גדול שכולם חייבים לעמוד לפניו כשהוא מרקד סביב בבית הכנסת בשמחת תורה, כל החדר הוא מקום ריקודיו וא"צ לעמוד כל פעם שעובר, וה"ה בנידו"ד לענין הס"ת גופיה.

(מעדני שלמה)

שאותו אדם אינו נותן לו את האתרוג במתנה בלב שלם, ולהפך אולי הוא רוצה שהאתרוג ישאר בבעלותו כדי שיהיה לו חלק במצווה שעושה החזון איש על האתרוג, ואינו בקי כל צרכו בדיני "לכם - משלכם" שכדי לצאת ידי חובה במצווה חייבים להקנות את האתרוג במתנה גמורה. ולכן היה חשוב לחזון איש בדווקא לשלם על האתרוג שבאופן זה בטוח שיקנה את האתרוג, ובכך בוודאי יוכל לקיים בזה את המצווה ללא חשש.

אבל ככל שהחזון איש ניסה לשכנע אותו לקחת תשלום" לא הסכים אותו אדם לקבל.

כשראה החזון איש שכך הוא המצב, ואדם זה בתמימותו אינו מבין את רצונו מדוע רוצה לשלם, אמר לו החזון איש "תראה אני מבין אותך שאתה רוצה להנות אותי ומשום כן אתה לא מוכן לקבל תשלום על האתרוג, אבל אני רוצה לשלם על המצווה ובלי זה אני לא רוצה לקחת את האתרוג בחג. ואם לא תקח תשלום אז שנינו נפסיד אני אפסיד שלא אטול את האתרוג, ואתה תפסיד שלא נהיית ממך. אז לטובתנו כדי ששנינו נהנה כדאי לך לקחת את התשלום". ואכן אדם זה התרצה וקיבל את התשלום.

לאחר מכן הגיע אותו אדם אל מרן הגרי"ז עם אתרוג כקודמו - נאה ומהודר, כדי לתת לו בעבור מצוות ארבע מינים. וגם כאן חזר הסיפור על עצמו שהגרי"ז, ביקש לשלם בעבורו, ובעל האתרוג לא הסכים לקבל תשלום בעבורו.

אבל כאן הסיפור הסתיים בצורה אחרת, כאשר הגרי"ז ראה שבשום אופן אינו רוצה לקבל תשלום, התחיל לחשוש שמא יכשל כאן בנטילת אתרוג שאינו שלו, וכשיקח את האתרוג הזה לא ייצא בו ידי חובה, ומשום כן לא הסכים לקבל את האתרוג בשום אופן.

ושכסיפר רבי דוד פרנקל את המעשה הגדיר זאת שהחזון איש היה בבחינת "אהבה", ואילו הגרי"ז היה בבחינת "יראה". וכאשר היראה היא כל רגע ממול העינים, הרי הפחד שמא לא יוכל לקיים את המצווה היא מוחשית, ומתוך כך לא יכול היה לסבול שאתרוג כזה ישאר אצלו אפילו רגע אחד, והחזירו מיד לבעליו. (שלמים מציון)

אתרוג מהודר

כידוע מצוות לולב ואתרוג וכל שאר הד' מינים הם מהמצוות החביבות על כל עם ישראל בכלל ועל עוסקי התורה בפרט, וכל אחד משתדל בכל כוחו ויכולתו להשיג לולב ואתרוג מהודרים בתכלית ההידור.

המדקדקים כבר מתחילים מחודש אב לחפש אתרוג מהודר ונאה לכבוד חג הסוכות ומצוות ארבע מינים.

שנים רבות היה הגרב"צ זצ"ל נוסע לנוח בימי בין הזמנים שבחודש אב במושב "בית מאיר" הסמוך לירושלים, ובקצה המושב התגורר אדם שגידל בחצר ביתו אתרוגים, והיה הגרב"צ טורח בכל שנה והולך לביתו לחפש אם יש שם אתרוג יפה ומהודר.

מצד שני אתרוג מרמז על הלב, וכשם שמדקדקים אחר אתרוג מהודר כך ראוי וצריך גם להדר שהלב, לבו של אדם, יהיה נאה ומהודר בעבודת ה' בבין אדם למקום אדם לחבירו. והרבה פעמים כאשר היו שואלים את הגרב"צ שאלות על אתרוג, לאחר שהשיב היה אומר, "אבל לא לשכוח את העיקר לקנות ולהשיג לב מהודר".

מעשה מופלא סיפר בזה הגאון רבי משה קפלן שליט"א שזכה

ללמוד בחברותא הרבה שנים עם הגרב"צ זצ"ל, שנה אחת בחר דש אלול לאחר שסיימו ללמוד באותו יום, אמר הגרב"צ שיש לו בעבורו אתרוג יפה מאוד מושלם בתכלית השלמות גם במראה וגם בגידול, אשר לא נראה כבושם הזה שנים רבות.

אבל, הוסיף הגרב"צ, "כיון שזה כל כך מהודר אני רוצה להביא את האתרוג לכולל בכדי שאחרים לא יראו את זה ויקנאו, אלא בא לביתי ואתן לך את האתרוג".

כמובן ר' משה מגיע לביתו של הגרב"צ, הגרב"צ זצ"ל מוציא אתרוג מתוך קופסה עטוף בפשתן, ובדחילו ורחימו פותח את האתרוג, ומראה ונותן לו את האתרוג השלם הזה.

החברותא מביט ומתפעל, כזה אתרוג באמת מעולם לא ראה, ובוודאי שלא העלה על דעתו שיזכה שנה אחת ליטול ולברך על כזה אתרוג.

אבל חושב בליבו, כזה אתרוג יפה לא יתכן שיש לרב שני אתרוגים כאלו, בוודאי הגרב"צ מביא לו את האתרוג המהודר הזה, ולעצמו הוא מסתפק באתרוג פחות יפהס ופחות מהודר. ופונה להגרב"צ ושואלו, ומה עם הרב איזה אתרוג יש לך? הגרב"צ עונה, לא, את האתרוג הזה ייחדתי בשבילך, אני מסודר כבר באתרוג אחר. החברותא מבין שהאתרוג הזה הוא יותר מהודר ויפה, ומנסה להתנגד ולסרב, אבל הגרב"צ החלטי בדעתו שהאתרוג הזה יהיה לחברותא.

לאחר כל הדין ודברים, עוטפים שוב את האתרוג, מניחים אותו שוב בקופסה, והגרב"צ נותנה לחברותא.

והנה לפתע פונה הגרב"צ אליו ולחש לו באוזנו ואומר, "ר' משה אל תברך על האתרוג הזה בסוכות". החברותא נבהל ומתפלל, למה? הרי על כזה אתרוג ודאי שראוי לברך בחג. אומר לו הגרב"צ, "זה מורכב!".

החברותא היה בהלם, מה, זה מורכב? אם כן למה הרב מביא לו את זה.

הגרב"צ משיב ואומר, "רציתי ללמד אותך לפעמים אדם נראה מבחוץ הדור ונאה אבל בפנים הוא מורכב!" האדם יראה לעינים ונראה לו שהאדם הזה שמתנהג כך הוא שלם בתכלית השלמות, אבל ה' יראה ללבב ואם הלב מורכב אינו שווה כלום.

"רחמנא ליבא בעי", עיקר הדגש שצריך להקפיד בעבודת ה' הוא שהלב יהיה שלם, כמו שכתוב "ומצאתו את לבבו נאמן לפניך", אל תבט אל מראהו, אל תתפעל מחיצוניות, העיקר תקפיד על הפנימיות להיות מרוצה לפני השי"ת.

(שלמים מציון)

עבד שבא למזוג כוס לרבו וכו'

בגמ' סוכה כח ע"ב מבואר ההלכה שאם ירדו גשמים מפנים את הסוכה, ומובא במ"ש שם "משל למה הדבר דומה, לעבד שבא למזוג כוס לרבו, שפך לו את הקיתון על פניו".

שואל הגר"א: לכאורה קשה, פתח בכוס וסיים בקיתון. ומדוע המשנה אינה אומרת בפשטות: "משל לעבד שבא ליתן כוס לרבו ושפך אותו על פניו"?

נסביר את עניין הכוס והמזיגה. בעבר היין היה חריף ביותר ובלתי ניתן לשתיה כמות שהוא. כדי לשתותו היו מוהלים אותו במים, פעולה הנקראת למזוג את הכוס, כלומר היה מתקבל יין מזוג וראוי לשתיה. ובמשל: הרב מחזיק בידו כוס עם יין חריף, בלתי מזוג, והעבד מגיע עם כלי של מים (קיתון) כדי למזוג אותו

לכוס ולהכשיר את היין לשתייה.

עכשיו מסביר הגר"א: כידוע ראש השנה ויום הכיפורים הם ימי דין, ואחריהם באים ימי חג הסוכות שמרובה במצוות כמו שמחה, נטילת לולב וישיבת הסוכה, ואת חריפות הימים הנוראים ממתקים מצוות חג הסוכות. אבל כאשר יורדים גשמים המונעים מאתנו לקיים מצות הסוכה, היא עדות נאמנה שהקב"ה אינו חפץ לפשר את ימי הדין, אלא להשאירם בתוקפם וגבורתם. וזה כדברי המשל, שכוס היין החריף (המקביל לימי הדין) הוא בידי הרב (הקב"ה), והעבד (ישראל) בא למזוג את הכוס לרבו, כלומר להוסיף מים לכוס היין לבטל את חריפותו. אבל האדון שופך את קיתון המים שביד העבד שלא ימתקו את חריפות היין שבכוס, שהיין יישאר בחריפותו. והנמשל הוא, בעוד אנו רוצים למתק את הדינים של הימים הנוראים במצוות ישיבתנו בסוכה מוריד הקב"ה גשמים שאינם מאפשרים לנו לקיים כהלכה את מצוות הסוכה, מה שגורם לחריפות הדינים להמשיך ללא המתקה. בעקבות זה כדאי לשאול שאלה נוספת (שהגר"א לא שואל אותה). המשנה בד"כ מלמדת אותנו הלכות בצורה פשוטה וישירה. מדוע כאן, בהלכה האומרת שיש לפנות את הסוכה ולחזור הביתה, מוסיפה המשנה 'משל למה הדבר דומה', מדוע לא להגיד בפשטות שההלכה היא שחוזרים הביתה? המשנה מלמדת אותנו כלל חשוב מאוד לגבי קיום המצוות. כאשר היא מלמדת אותנו שאם הגשם מקלקל את המאכלים

אז מפנים את הסוכה, היא מדגישה שיש חשיבות גם לסעודה ולשמחת יום-טוב. תמיד יהיה מי ש'יחמיר' על עצמו לשבת בסוכה גם כשיורד גשם ולקלקל לו ולבני משפחתו את שמחת החג. אומרת המשנה, הקב"ה לא חפץ בישיבה כזאת בסוכה, ולכן מובא המשל של העבד והרב. העבד, אחרי ששופכים לו את הקיתון על פניו, לא יעלה על דעתו בכל אופן לנסות ולמזוג בכוח את הכוס לרבו. הוא מבין שמעשיו לא רצויים ושהוא צריך לחדול מהם. כך גם מי שיורד לו גשם, אין לו מה לכפות עצמו עם הסוכה שלו על הקדוש ברוך הוא, שאינו חפץ בכך.

(הגר"א)

ושמחת בחגך והיית אך שמח

"ושמחת בחגך והיית אך שמח", זהו חג הסוכות אשר הוא החג בו יורדת לאדם שמחה ופרנסה לכל השנה. אמרו רבותינו ז"ל: "כל הקדוש מחברו - חרב מחברו", כלומר, ככל שהדבר מקודש יותר וחשוב יותר בשמיים, כך גם הקושי שבו גדול והאפשרות לנפילתו וכישלונו גדולה יותר. לכן, אמר הגאון מווילנא שהמצווה הקשה ביותר בשבילו היא מצוות השמחה, כיוון שעל האדם יש חיוב להיות בשמחה של מצווה בכל רגע במשך שבוע ימים. לכן, גם היצר אורב בחג זה לכעוס ולהתעצבן יותר מכל זמן, כיוון שקדושת הזמן ומעלת השמחה שבו, גדולה יותר מכל יום אחר בשנה. על האדם להיות מוכן לניסיונות ולקבל על עצמו להיות

ריתחא דאורייתא

העוסק במצוה פטור מן הסוכה

תנן במתני' סוכה (כה, א) שלוחי מצוה פטורים מן הסוכה. וברש"י, הולכי בדרך מצוה כגון ללמוד תורה וכו' עכ"ל. ובאור שמח בהלכות תלמוד תורה (פרק א' הלכה ט') הקשה, דאיתא בירושלמי (פ"א משבת ה"ב), הלומד ע"מ שלא לעשות, נוח לו שלא נברא, ומשו"ה מפסיקין למצוה עוברת, וא"כ קשה, מפני מה עוסק במצוה דהיינו ללמוד תורה פטור מן הסוכה, הרי הוא לומד תורה ולא מקיים את המצוות, ועליו נאמר נוח לו שלא נברא.

וכתב שם לתרץ ז"ל, ונחה דעתי מדברי הר"י מקורביל בתוס' (כתובות יז ע"א) דפירש, דשימשו ת"ח גדולה מת"ת, ושימשו פירושו הוא הנבת טעמי המשנה וסברתו הנקרא בשם גמרא וכו' עכ"ל. הרי בדבריו דללימוד סתם באמת מפסיק כדי לקיים את המצוות, ורק שימוש תלמיד חכם שאני.

אמנם יש לעיין דהנה כתב הרמב"ם (בהלכות אישות פרק ט"ו ה"ב) וז"ל, עבר עשרים שנה ולא נשא אשה הרי זה עובר ומבטל מצות עשה, ואם היה עוסק בתורה וטרוד בה וכו', הרי זה מותר להתאחר, שהעוסק במצוה פטור מן המצוה וכו' שבתלמוד תורה וכו' עכ"ל. הרי להדי' דבתלמוד תורה גופא איתא לדינא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ודלא כהאור שמח שכתב, שרק בשימוש תלמיד חכם אומרים כן ולא בתלמוד תורה, ומאידיך קשה לרמב"ם מה שהקשה האור

שמח מדברי הירושלמי הנ"ל.

ובקובץ הערות כתב לבאר את דברי הרמב"ם, דפריה ורביה לא נחשבת מצוה עוברת, משו"ה אינה דוחה ת"ת, ובירושלמי איירי דוקא במצוה עוברת עיי"ש בדבריו.

שוב הראוני את דברי המאירי בשבת (ט ע"א) ובמועד קטן (ט ע"א), שכתב בביאור דברי הירושלמי, שבלימוד תורה אינו נחשב עוסק במצוה לענין שיהיה פטור ממצוות אחרות, ויש החולקים על המאירי.

ומענין לענין באותו ענין, בגדר הדין של עוסק במצוה פטור מן המצוה, נסתפקו האם הוא דין קדימה, והיינו, כיון שעוסק במצוה, ממילא קודמת מצוה זו שעוסק בה לשאר המצוות, או כיון שעושה עכשיו מצוה ממילא פטור הוא משאר מצוות. (וכבר עמד בזה בשער הציון בהל' פסח סי' תע"ה ס"ק ל"ט, בנידון שאכל מצה כשהיה עוסק במצוה אחרת שלא יצא יד"ח).

ובריטב"א בסוגי' דסוכה שם (כ"ה ע"א) מבואר כצד השני, שפטור משאר המצוות והם כרשות לגביו, דכתב ז"ל, וכיון דלא מיפטר אלא בעודו עוסק במצוה זו למ"ל קרא פשיטא, למה יניח מצוה זו מפני מצוה אחרת, וי"ל דהא קמ"ל דאפילו בעי להניח מצוה זו לעשות מצוה אחרת גדולה הימנה אין הרשות בידו, סד"א איפטורי הוא דמיפטר מינה, אבל אי בעי למשבק הא ולמיעבד אידך הרשות בידו, קמ"ל דכיון דפטור מן האחרת הרי היא אצלו עכשיו כדבר של רשות, ואסור להניח מצוות מפני דבר של רשות עכ"ל. הרי להדיא בדבריו כצד השני (עיין בתשובות משיב דבר מש"כ בענין זה).

(דביר קדשו)

בשמחה רבה. מסופר שבכפר אחד, לא הרחק מהעיר 'לומז'ה, איבד אחד התושבים את ההכרה בפתע פתאום, והיה תלוי בין חיים למוות. לאחר שלושה ימים, געשה ורעשה כל העיירה - היהודי הכפרי חזר להכרה והבריא לגמרי ממיטת משכבו. הדבר היה לפלא גדול לכל אנשי העיר והשמועה פרסה לה כנפיים. כאשר שמע על כך הגרי"ל דיסקין זצ"ל, הוא ביקש לבקר את אותו יהודי ולשמוע ממנו מה עבר עליו באותם שלושה יממות: מה ראה באותו זמן וכיצד חזר פתאום לחיים. הכפרי, שהיה יהודי פשוט, קיבל בכבוד רב את הגרי"ל דיסקין זצ"ל, וסיפר לו בחרדת כבוד: "בזמן שהייתי מחוסר הכרה, עלתה נשמותי לשמיים להתייצב לפני בית דין של מעלה. בית הדין העליון החל לשקול בפלס המאזניים את כל מעשיי בזמן שהותי בעולם הזה, המצוות והעבירות. אני, שהנני יהודי כפרי פשוט שכמעט ולא עושה מצוות, נחרדתי בעולם האמת כשראיתי שהמצוות היו מועטות מאוד, לעומת העבירות המרובות שהכריעו את הכף לרעתי, לפני הפסיקה הנוראית לחיי הנצח של הנשמה. ואז, לפתע ממש, הגיחו מלאכים לבנים עם חבילה כבדה והניחו אותה על כף המצוות, וראו איזה פלא - הכריעה הכף של המצוות את המאזניים, ואז מיד התעוררתי לחיים". הרב דיסקין שאל את הכפרי: מה היתה אותה חבילה גדולה שהכריעה את הכף? אך גם הוא בעצמו אמר שאין הדבר ידוע לו. ביקש הרב דיסקין זצ"ל מהכפרי שיספר לו מעט על חייו ועל דברים מיוחדים שאירעו לו, והוא פתח ואמר: "יהודי פשוט אני, בור ועם הארץ שאינו יודע להתפלל ולברך כלל, ולא טעם מאודו טעם של חיים יהודיים. באחת השנים, שמעתי יהודים המדברים על מצוות הסוכה המתקרבת ובאה. והתחלתי להתעניין כיצד מקיימים את המצווה, עד אשר החלטתי שגם אני אקיים השנה את המצווה היקרה, בפעם הראשונה בחיי.

קניתי קרשים והחלתי לטפל בהקמת הסוכה. כאשר ניגשתי למדוד את גובהם של הקרשים, נשכבתי על אחת הקורות כדי לסמן בה את גובהי, ואז אירע דבר לא נעים. קבוצה של צעירים לצים שעברה במקום הבחינה בי, ומיד כשראו אותי שוכב על הקרש ומסמן את גובהי, רצו לעבר והרימו אותי יחד עם הקורה ונשאו אותי ברחובה של עיר בהתלוצצות צחוק, כמו אדם מת הנישא בארון קבורה לעבר קברו". ואני, המשיך הכפרי, "לא הגבתי מאומה, לא כעסתי ולא צעקתי עליהם, אלא פשוט החלטתי שאם כבר נעשו לי הביזיונות הגדולים הללו, אשתוק ואקבל אותם באהבה עד שיגמרו, וכך סבלתי בשקט וקיבלתי הביזיונות והבושה באהבה. לאחד זמן מה של תהלוכה מבישה ברחובה של עיר, החזירו אותי הנערים למקומי ושבתי לדרכם. למרות הביזיונות שנעשו לי ע"י הסוכה, החלטתי לא להישבר ולא להתעצב, וחזרתי מיד להמשיך בניית הסוכה, עד אשר השלמתי אותה לחלוטין בשמחה רבה". כששמע זאת הגרי"ל דיסקין זצ"ל, קבע מיד ואמר: "כעת הכל מובן. כאשר נשמתך עלתה לשמיים, ושקלו במאזניים את כל מעשיך, סאת הביזיונות והייסורים של מצות סוכה שהיו לך, הכריעו את הכף והוסיפו לך שנות חיים".

כי כמות קטנה של בזיונות, גדולה היא בשמיים לאין ערוך ולאין שיעור, ובפרט אם היא נעשית על ידי מצווה קדושה ויקרה כמצוות הסוכה, אשר מגינה עלינו ומצילה אותנו מכל דבר רע, ובזכות זה זוכה כל יהודי להרגיש את אור השכינה. וכתב כתבו

סוכה תהיה למסתור ממטר

כפרי הגיע לראשונה בחייו לעיר הגדולה. הלך מוקסם ברחובותיה, והבחין שאנשי העיר נושאים בידיהם מוטות משונים, מלופפים בד. בדרכו, הבחין בחנות המציגה לראווה מוטות רבים כאלו, בשלל צבעים. פנה הכפרי אל בעל החנות ושאל: "סלח לי, אדוני. מוטות אלו, מה טיבם?"

משנוכח הלה שלפניו כפרי תמים, הסביר לו באורך רוח: "מוט זה מכונה בפי הבריות בשם מטריה, מטרתו להגן בפני הגשם". השתאה הכפרי להמצאה מחוכמת זו: "האמנם, כל מי שירכוש מוט זה מחוסן מפני הגשם?"

צחק המוכר: "לא ולא, אין זו תעודת ביטוח לנזקי גשמים... הלא תראה כי כל האנשים נושאים את המטריות בידם למקרה שירד מטר! אין די לרוכשה, יש לשאתה עמך לכל אשר תלך". זוהרה של ההמצאה הועם מעט, אבל היא עדיין קסמה לכפרי. קנה מטריה צבעונית בכסף מלא, כדי להתפאר בה בפני חבריו בכפר.

שב הכפרי לכפרו, והאיכרים סבבוהו לשמוע על פלאי העיר הגדולה.

"לא תאמינו להמצאה החדשה", אמר, "הרואים אתם מוט זה? בני העיר מכנים אותו מטריה! היודעים אתם מדוע? משום שהוא מגן ממטר!"

"מגן? הכיצד?", שאלוהו בני הכפר שעמדו סביבו.

הכפרי נחפז להסביר: "יש לשאתה, ואז יגן ממטר!"

"אכן, פלאי פלאים!", אמרו, "הבה נראה. הנה התחילו לרדת גשמים - צא החוצה, וניווכח!"

לבש הכפרי ארשת חשיבות, תלה את המטריה על זרועו כמנהג אנשי העיר ביום מעונן, ויצא החוצה. כעבור רגע שב על עיקבותיו חפוי ראש, רטוב עד לשד עצמותיו... לעגו לו חבריו, והוא חרק את שיניו. עליו לשוב העירה, ולתבוע לדין את המוכר הרמאי שעשאו ללעג ולקלס.

התפרץ לחנות ונופף במוט שהכזיב: "רמאי, נוכל, הפלתי בפח!"

שמע המוכר ותמה: "כלום היה חור במטריה?"

"חור? מנין לי לדעת? תליתי את המוט על זרועי, ונרטבתי עד לשד עצמותי!"

המוכר פרץ בצחוק רם, ולא יכול היה להרגע: "שוטה שכמוך! הלכת עם מטריה סגורה, ונרטבת? הן מטריה סגורה אין בה מועיל! יש לפתחה ולחסות תחתיה, ואז לא נרטבים".

אמר הבורא: בני! אם רצונכם לזכות בהגנתי על חייכם, על בריאותיכם, על רכושכם ועל משפחתכם, חייבים אתם "לפתוח את המטריה" ולחסות תחת צילה כל העת! החיים בצל הקדושה, גם בעת העיסוק בענייני החולין, הם הערובה לחיים טובים ולגמר חתימה טובה!

(ענייני סוכות)

איך יישבו בסוכת ארעי לעתיד לבוא

איתא בבא בתרא דף ע"ה א' שלעתיד לבוא עתידין ישראל שיהיו גבוהין כל אחד מאה אמה. והקשה הגר"ח קנייבסקי שליט"א איך יישבו בסוכה והרי סוכה שהיא גבוהה למעלה מ' אמה פסולה (כדתנן ריש סוכה) ואמר דאפשר על ידי שיעשו ברצפת הסוכה חור להניח שם את הרגלים (א"ה, יעו"י בספר פסקי תשובה ח"ג סוף סי' שנ"ג סק"ד, בדפו"י דף מ"ב א'). אך בפעם אחרת שאלו את רבינו למ"ד ביומא כ"ח ב' קיים אברהם אבינו כל התורה כולה, והרי היה גובהו כמו שבעים וארבע אנשים (מסכת סופרים פכ"א, ט') ואיך קיים אברהם אבינו מצות סוכה בדירה גבוהה כל כך, והשיב דהרי סוכה גבוהה פסול כי אין זו דירת עראי (לאחד הטעמים, וכך נפסק במ"ב סי' תרל"ג סק"ג) וא"כ זה אצל כל אדם אבל אצל מי שגבוה מאוד, ודאי עושים דירת עראי בגובה שיתאים לו [וכן אם מטעם שבגבוהה לא שלטא ביה עינא

י"ל דכיון שאברהם אבינו הי' גבוה שלטא ביה עינא ביותר מכל].
(דברי שי"ח הגר"ח קנייבסקי שליט"א)

תצפנם בסוכה מריב לשונות

דורנו נקרא דור עקבתא דמשיחא, וב"ה נזכה אנו למה שלא זכו דורות רבים. אולם לעת עתה (נכון למועד כתיבת שורות אלו...) עדיין לא זכינו לגאולה ועינינו מייחלות לחזות בבנין בית המקדש ושיבת ציון.

הבה ונתבונן, לו היו מודיעים לנו משמים שהרשות בידינו לבנות את בית המקדש, ולהביא בכך את הגאולה, מה היה קורה? האמת שכעין זה אירע בדור המדבר, שלמחרת יו"כ שירד משה מן ההר נצטוו "ועשו לי מקדש". ובי"א וי"ב בתשרי אספו את התרומה, וביד' נטלו חכמי לב את התרומה כדי להקים את המשכן, ובטו' חזרו ענני הכבוד שלזכרם אנו עושים את הסוכות

ריתחא דאורייתא

עובדא שנתן כל ממונו לבנות סוכה

שמעתי עובדא מנכד של נכד של הגאון רבי ישעיה ברדקי זצ"ל, שהג"ר ישעיה היה בפניסק, ורצה לעלות לארץ ישראל, ועלה בספינה הוא ובנו ובתו הקטנים בני תשע ועשר, [והיה אלמן], והספינה היתה אמורה להגיע לפני סוכות, אך התעכבה הספינה, והגר"י בנה סוכה בספינה, ונתן כל כספו עבור בניית הסוכה.

וכשנתקברו לארץ ישראל וכבר ראו החוף, היתה סערה גדולה והספינה נשברה, וקפצו הנוסעים לים לשחות, וכן הוא קפץ ובנו ובתו על שכמו, והנה הוא חש שאינו בכוחותיו עם השנים על כתפיו, ואמר לבתו קריינדל שתעזוב אותו, [והוא מדין איש קודם לאשה, ושמעין לפי זה דגם קטנים], ואמרה הבת לאביה שיחכה שתי דקות. והנה בשארית כוחותיו חיכה שתי דקות, והנה ככלות השתי דקות, ראה את חלק הסוכה צף בים, ותפסו, ואמר לבנים גם כן לתפסו, והגיעו היבשה. [עד כאן שמעתי מהגאון הרב דוד בריטקופף]

[ולאחר כן שמעתי תוספת על הסיפור, שככלות שתי הדקות הבת צעקה טאטע, ואז ראה הסוכה, ובהגיעו לירושלים, כינס הציבור לחורבת ר' יהודה החסיד, וסיפר להם הנ"ל, ואמר שצעקת טאטע בוקעת. וללמוד מזה לצעוק לה]

חזינו מהאי עובדא, דהג"ר ישעיה ברדקי זצ"ל נתן כל ממונו כדי לקיים מצוות סוכה. ויש לעיין היאך נתן יותר מחומש, וכדהלן:

א. קום ועשה או שב ואל תעשה הנה יש לדון בגדר האיסור אכילה מחוץ לסוכה, מי אמרינן דאכילה מחוץ לסוכה היא איסור בקום ועשה, דהאסור הוא גוף האכילה מחוץ לסוכה, או דלמא אינו אלא איסור בשב ואל תעשה, דאכילתו מבטל מצוות ישיבת סוכה

ונפקא מינה, דאי הוא איסור בקום ועשה, חייב לתת כל ממונו כדי שלא לאכול חוץ לסוכה, משא"כ אי הוא רק ביטול מצוה בשב ואל תעשה, אינו חייב לתת אלא חומש ממונו, דה- מבזבז אל יבזבז יותר מחומש.

ובפרי מגדים (סי' תר"מ א"א סקט"ו) מצדד כהצד הראשון, אך בביכורי יעקב (שם סק"ה) הכריע כהצד השני, מדחזין דעוסק במצוה פטור מסוכה, והרי מפאת דינא דעוסק במצוה לא פטרינן אלא מלקיים מצוה, ולא לעבור על איסור, אלא על כרחך שמעינן דהאוכל מחוץ להסוכה רק מבטל מצוה, אבל אינו עובר על איסור.

ב. להאמור, אמאי הוציא כל ממונו ולהאמור יש לעיין בעו- בדא הנ"ל, היאך נתן כל ממונו למצוות סוכה, הרי המבזבז אל יבזבז יותר מחומש. [ואין להקשות גם מהא דהולכי דרכים פטורים מסוכה, דהא חזינן בגמרא סוכה (כ"ג א') דר' עקיבא בנה סוכה בספינה, ורק דיינינן אם צריכה לעמוד ברוח מצויה דים או דיבשה]. ונראה דיש לומר דהיה להגאון רבי ישעיה ברדקי בית דירה וקרקעות וספרים במקום אחר, ולענין חומש לא אזלינן רק בתר הכסף הנמצא בידו, אלא בתר כל הנכסים שבבעלותו.

[והעירו, דיש לומר דלא היה פטור דחומש, דהרי לאחר הסוכות היה יכול ימכור העצים ויקבל החומש בחזרה. אך יש לומר שהא דעלה ביוקר, היה כדי לעצור הספינה להשיג הע- צים להסוכה].

ג. לפ"ז מיושב קושיית המשנה ברורה ואם נימא כך, יש ליישב קושיית המשנה ברורה (ביאור הלכה סי' תרנ"ו ד"ה אפילו) בהא דאמרינן בגמרא קידושין (ל' ב') דמי שיש לו מספיק מעות או לפדיון הבן או לעליה לרגל, מסברא אמרינן דעליה לרגל קודמת מכיון דהוה דמצוה עוברת. [אך מפיקין מקרא דפדיון הבן קדים] ותיקשי, היאך יעלה לרגל הא הוה יותר מחומש ממונו. וכי תימא דהנידון מה יעשה עם החומש, אינו כן, דאם כן יקיים שניהם, דיתן חומש כדי לעלות לרגל, והיותר מחומש יתן לפדיון הבן, [דהרי לפדיון הבן חייב אף ביותר מחומש, דהוה חוב ממונו]

ולהאמור יש ליישב, דאיירי דיש לו נכסים במקום אחר, ומכל מקום אין לו מעות כדי לעלות לרגל מכיון דאינו יכול למכור הנכסים, ואם כן חייב לתת בשביל המצוה כל הממונ הנמצא בידו.

שאלות מענינות בהלכה

(בענינים שונים, מבית הגר"ח קנייבסקי)

שאלה: אדם שחולה ר"ל שפטור ממצות סוכה, האם יש לו מצוה לבנות סוכה.
תשובה: כן יש לו מצוה

שאלה: מה הדין במוצאי יו"ט של סוכות האם בהבדלה צריך לברך לישיב או לא, והאם צריך לאכול מזונות או שמ"ס פיק ששותה את ההבדלה.
תשובה: כן צריך לברך, ויברך לישיב על מלוה מלכה, שכך אני עושה גם במוצאי יו"ט אוכל מלוה מלכה שכך כתוב ביעב"ץ.

שאלה: האם יש להשתדל, (לגרים סמוך לכותל), ללכת בכל יום בחג הסוכות לכותל המערבי ליטול שם את הד' מינים.
תשובה: כן, יש ענין.

שאלה: לגבי המנהג שנוטלים את הד' מינים מול מקום המקדש האם יש ענין לא לעשות במקום של עליון כגון על גג "אש התורה" כיון שעליות לא נתקדשו, או שאין לזה קשר עם ד' מינים.
תשובה: יותר טוב למטה.

שאלה: והאם יש ענין לבוא בשביל ענין הנ"ל ביום ולא בלילה היות ולילה זה לא זמן של קרבן ממילא האם כך צריך לנהוג.
תשובה: דברתי ע"ז עם הרב אלישיב (צוק"ל) והוא אמר שיש שיטה כזו (ערוך לנר) לבוא רק ביום.

שאלה: האם יש ליטול את הלולב בסוכה בביתו לפני התפילה, או בביהכ"ס לפני הלל.
תשובה: על פי קבלה, ואין מנהגינו כן.

ונמצא שבימים הבודדים שבין יום הכפורים לסוכות אספו בני ישראל את כל התרומה האדירה שנצרכה למלאכת המשכן. כי כשהמטרה היא לבנות בית לה' כל אחד נותן את כל אשר לו גם אם מדובר בהון עתק. אז נכון שבנין הבית עולה הון תועפות, הזהב והכסף, אבני החושן ועוד ועוד. ונכון גם שבדור ההוא היו לכל אחד ואחד הון רב ושלל שנטלו ממצרים. אבל גם אנו שאין האמצעים העומדים לרשותנו רבים כל כך, ודאי שנעשה כל שביכולתנו לסיים את הגלות הארוכה והנוראה, ובעיקר נרצה לזכות להשראת השכינה בתוכנו ולבנין הבית. ומן הסתם שכל ועדות הצדקה יתאגדו להתרמה כללית למען בנין הבית, מכח הידיעה שבבא הגאולה יפתרו כל הצרות הקיימות כיום לצערנו לרוב. ועל כך אומר החפץ חיים זצ"ל בספר "שמירת הלשון" שלאמיתו של דבר כדי לזכות לכל זה אין אנו צריכים להוציא מכיסנו אפילו שקל אחד בודד! וכל שמוטל עלינו הוא לסגור את הפה ולחסום את חרצובות הלשון. כל כך פשוט וכל כך קל. לא מליונים ולא זהב וכסף, פשוט לנצור את הלשון מכל רע. כי סיבת הגלות היתה מחמת שנאת חנם ולשון הרע, וכשיתוקן חטא זה מיד תבוא הגאולה ונזכה לבנין בית המקדש!

והגר"א (דברי אליהו) ביאר, שלמצות סוכה יש סגולה מיוחדת להכניע את יצר לשון הרע שבאדם, וכנרמז בפסוק (תהלים פל"א) "תצפנם בסוכה מריב לשונות". ודבר זה רמוז בתיבת "סוכה", שארבע אותיותיה הם מד' מוצאות הפה: ס' מאותיות זסשר"ץ שהן מהשיניים, ו' מבומ"ף שהן מהשפתיים, כ' מגיכ"ר שהן מהחיק, ה' מאהחע"א שהן מהגרונ. ולעומת זאת, לא מופיעה במילה "סוכה" אף אחת מאותיות דטלנ"ת שהן ממוצא הלשון, וזהו רמז לכך שהסוכה מבטלת את יצר לשון הרע. וכתב על כך הנחלת דוד "הדברים ראויים למי שאמרן. ויש להוסיף, שלכן סוכות הוא כנגד הגאולה האחרונה, מפני שאז יתוקן עוון לשון הרע כמבואר בדברי חכמי האמת". יהי רצון שנוזכה לכך במהרה בימינו.

(הגר"א)

תשובו כעין תדורו

ישנה מחלוקת מפורסמת האם מצוות צריכות כוונה או לא. ישנם שני סוגים של כוונות: כוונה לביצוע המעשה וכוונה לקיום המצווה. להלכה נקבע כי יש צורך בשתי הכוונות - גם לקיום המעשה וגם לשם המצווה. למשל תקיעת שופר: חייבים שתהיה כוונה לתקוע, סתם מישוהו שמשחק בשופר ופתאום יצאה תקיעה, לא עשה שום דבר. אם לא התכוון לתקוע לשם מצווה אלא סתם בשביל המנגינה, ואח"כ נזכר שבעצם לא שמע שופר, לא יכול לצאת בתקיעה זו.

אבל יש מצווה אחת שבה אין שום אפשרות לצאת ידי חובה, אלא רק שלא בכוונה, ללא שתי הכוונות, מה?

זוהי מצוות שינה בסוכה. עיקר מצוות הסוכה "תשבו כעין תדורו" היא דווקא השינה ולא האכילה. הראיה היא שאכילת ארעי מותרת מחוץ לסוכה, ורק אכילת קבע חייבת בסוכה. לעומת זאת שינה, גם של ארעי, חייבת להיות בסוכה. אבל האפשרות היחידה לצאת ידי חובת שינה בסוכה הוא רק כשאנו מתכוון, כי כשישנים אי אפשר לכוון לשם מצוות סוכה. זו גם הסיבה שלא מברכים על מצווה זו, למרות שהשינה היא עיקר

הישיבה בסוכה. אם לא יירדם (מרום כוונות!), יוצא שברך ברכה לבטלה! (המלקט)

המשנה במסכת סוכה (דף נא.) אומרת: "מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו. במוצאי יום טוב הראשון של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנים שם תיקון גדול". מסופר, כי פעם בעת השתתף הרה"ק רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע בחתונה - מרוב ההמון היתה המהומה רבה והנשים נדחקו לחדר בה התקיימה השמחה. פנה הרבי בשאלה אל הנוכחים: מדוע מנסים תמיד הנשים לדחוק עצמן בעת שירה וזמרה? נענה חתנו הרה"ק רבי פנחס מאוסטילא זי"ע ואמר: הנה אומרים בשם גדולים על מה דאיתא בגמ' (קידושין לד.) לגבי חיוב נשים במזוזה משום דכתיב במזוזה (דברים יא. כא) למען ירבו ימיכם.

אומרת הגמרא: וגברא בעי חיי, נשי לא בעי חיי! לשון בתמיה. אבל אם לא יאמרו דברי הגמ' "נשי לא בעי חיי", בניגון של תימה, היה משתמע כאילו ח"ו נשי לא בעי חיי. נמצא דכל חיות השנים הוא מהניגון של בתמיה שבדברי הגמ': וכי נשי לא בעי חיי! ולכן - סיים ואמר: דוחקות הן עצמן בכל מקום ששומעות ניגון ושירה כי כל חיותם הוא משם... כששמע הרבי זאת הפטיר ואמר: מהיכי תיתי! אין זה עיקר הטעם. אלא הטעם הוא משום דאיתא במסכת סוכה (נא). שבעת שמחת בית השואבה תיקנו תיקון גדול שתהיינה הנשים למעלה והאנשים למטה כדי שלא יתערבו. יוצא לפי זה שהנשים קרובות היו ללויים המשוררים יותר מישראל, משום שהלויים עמדו בט"ו מעלות שבין עזרת נשים לעזרת ישראל במעלה עשירית והנשים עמדו בגזזטרה במקום גבוה, ולכן שפעה עליהן קדושת שיר הלויים. ולכן בכל מקום שיש שירה וזמרה נדחקות הן כי אז שבה ומושפעת עליהן קדושת השיר שהלויים היו אומרים בבית המקדש... ולכן צריכים

רק לעשות תיקון גדול כמו במקדש והפרדה מוחלטת, אך לא ללכת עם ראש בקיר!

(פנינים)

"למען ידעו דרתיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים"

בפסוק זה התורה נותנת טעם למצות הישיבה בסוכה אך דא עקא שאיננו יודעים בבירור מהם אותם סוכות שאליה מתכוין הפסוק,

לדעת ר' אליעזר (סוכה יא, ב) הכוונה היא לענני הכבוד שליו את בני ישראל בעת נדודיהם במדבר, ואילו ר' עקיבא סובר שהכוונה היא לסוכות ממש שעשו בני ישראל לעצמם. לכאורה יש כאן שני ניגודים: ר' אליעזר אומר שאנחנו צריכים לזכור את מה שעשה הקב"ה - ענני הכבוד, ולדעת ר' עקיבא אנחנו צריכים

ריתחא דאורייתא

מצות סוכה כל שבעה

בספק המשנ"ב אם יש מצוה קיומית באכילת פת כל שבעה א. כתב המשנה ברורה (תרלט, כד) וז"ל נסתפקתי לפי מה שי- דוע דעת הגר"א דמצוה לאכול מצה כל שבעת ימי הפסח כפטיה דקרא שבעת ימים תאכל מצות, אלא דמצות עשה הוא רק בערב, משא"כ אחר כך הוא רק מצוה בעלמא, אפשר דה"ה הכא [בסוכות] מצוה לכתחילה לאכול פת כל שבעה ימים ולברך לישב בסוכה, עכ"ל.

ודבריו צ"ע, דהא אף במצה בפסח להגר"א ליכא מצוה חיובית כל שבעה, אלא מצוה קיומית הוא דאיכא, ואילו גבי סוכה לית מאן דפליג דאיכא מצוה קיומית כל שבעה, וכדחזינן שמברך כל שבעה 'אקב"ו לישב בסוכה', ומצוה זו ידעין בלי ההיקש דט"ו ט"ו לחג המצות, [ואף שזה מצוה של ישיבה גרידא, וכולל שינה ושינון וטיול בסוכה וכיו"ב, ואילו המ"ב איירי שיש מצות אכילת פת כל שבעה, אבל כיון שעיקר הישיבה הוא באכילה, כדחזינן שקבעו הברכה על האכילה, א"כ ודאי איכא קיום מצוה באכילה בסוכה כל שבעה].

והיה מקום לפרש כונתו, שהרי להגר"א במצה כל שבעה, יש קצת חיוב לכתחילה להדר אחר קיום המצוה, וכלשון המשנ"ב דאיכא מצוה לכתחילה בזה [וכ"כ במעשה רב (הלכות פסח, סימן קפה) דדעת הגר"א שאיכא מצוה לכתחילה לאכול מצה כל שבעה, אלא שאינו חובה, ואין קורא לה רשות אלא לגבי לילה ראשונה שהיא חובה, ומצוה לגבי חובה רשות קרי לה (ובזה הגר"א חידש יותר מד' החזקוני פרשת בא שכתב רק שאם אוכל מצה בשאר ימים מקבל שכר מצוה)], ונימא שמצוה זו אינה קיימת בסוכה לולי ההיקש דט"ו ט"ו לחג המצות, ולכן הדגיש המשנ"ב בספיקו אם איכא מצוה לכתחילה לאכול פת כל שבעה. אולם דבר זה גופא צ"ב, מה הצד שבמצה כל שבעה יש יותר חיוב מסוכה כל שבעה.

וביותר קשה במה שמסיים המשנ"ב ולברך 'לישב בסוכה', ות- מוה בתרתי, א. דודאי אף לולי שיטת הגר"א יש חיוב לברך כל שבעה לישב בסוכה, ב. אדרבה מצד המצוה של אכילת מצה כל שבעה להגר"א ליכא חובת ברכה, וא"כ ה"ה מצוות סוכה אפילו נקישנה למצה, לא עדיף מינה, וצע"ג.

ב. והנראה בזה לבאר, לאור מה שכבר הארכנו, שחלוקה ביסור-

דה המצוה דליל ט"ו מהמצוה דבסוכות תשבו שבעת ימים, מלבד שבלייל ט"ו זה מצוה חיובית, ובשאר ימים רשות, והוא שהמצוה דבסוכות תשבו שבעת ימים, עיקר המצוה היא ישיבה של קבע בסוכה, והאכילה אינה אלא היכי תמצוי לאשווי' ישיבה של קבע, משא"כ המצוה דט"ו ט"ו, ביסודה הוא מצוה אכילת פת, ורק שדי- נה שתיאכל בסוכה.

והבאנו כמה נפק"מ בזה, א. לענין שנצטרך אכילה בתאווה. ב. שנצטרך דוקא פת ולא מיני תרגימא. ג. שיתחייב אף בכזית, ולא נצטרך יותר מכביצה שזה השעור שטעון סוכה [ורק שבראשונים כתבו דשאני ליל א' דאחשביה בכזית]. ד. שלא יאכלנו עם דבר הרשות, דאתי טעם דרשות ומבטל לטעם דמצוה. ה. שבפת גזול לא יצא ידי חובה מטעם מצוה הבאה בעבירה. ו. שיהא שיעור האכילה תלוי בכדי אכילת פרס. ז. וכן נפק"מ למצוות צריכות כוונה אי בעינן כוונה על האכילה אי על הישיבה.

וכל דינים אלו נובעים מהחיוב אכילה של ליל ט"ו הנלמד מט"ו ט"ו מחג המצות, אבל משום מצות ישיבת סוכה לא היה כל דינים אלו.

אשר לפ"ז נראה דשורש ספיקו של המשנה ברורה, אינו לענין המצוה של בסוכות תשבו שבעת ימים, שבה ודאי יש קיום מצוה כל שבעה בישיבה בסוכה, ולא חקר המ"ב אלא לגבי המצוה הנוס- פת של אכילה בסוכה, הנלמד מגז"ש דט"ו ט"ו, שלולי דברי הגר"א ודאי הילפותא מלמדת אותנו רק חיוב לליל ט"ו, משא"כ לדעת הגר"א יש מקום לומר שאנו למידיים מהילפותא גם לשאר הימים, שיהיה מצוה נוספת של אכילה מלבד המצוה של ישיבה.

ונמצא שבאכילת כל שבעה יהיו לו שני קיומים, א' של ישי- בת סוכה, ב' להגר"א גם מצוה נוספת של אכילה בסוכה, ויש בזה הרבה נפק"מ כנ"ל, וזהו שהדגיש המשנה ברורה דאיכא מצוה לכ- תחילה לאכול פת כל שבעה ימים, והיינו דוקא פת ולא מידי תר- גימא, ויברך על זה לישב בסוכה, והיינו שכולל בברכה גם המצוה המיוחדת הזאת.

ובאמת איכא עוד נפק"מ דיקיים מצוה להגר"א אפילו באכי- לת כזית פת כמו בליל ט"ו שפסק השו"ע דסגי בכזית, ולאותו צד במ"ב בשיטת הגר"א יוכל לברך לישב בסוכה אפילו על כזית פת בחוה"מ.

(משולחן רא"ב זצוק"ל)

לזכור את המעשים שלנו - הסוכות שהקמנו.

ואולם, שני הפירושים אינם ברורים, לכאורה: אם מדובר בענני הכבוד, לא ברור למה צריך לזכור אותם דוקא עכשיו - בחודש תשרי - שהרי ענני הכבוד ליוו את בני ישראל מיציאת מצרים, בחודש ניסן, ועד הכניסה לארץ, שהיתה גם היא בחודש ניסן. ואם מדובר בסוכות שעשו בני ישראל לעצמם, הרי שמלבד אותה שאלה לא ברור גם למה - מכל החוויות שהיו במשך ארבעים השנים במדבר - אנחנו צריכים לזכור דוקא את האוהלים שבנינו לעצמנו.

יכול להיות שהתשובה לשתי השאלות האלה היא שאין כאן מחלוקת אלא שתי בחינות בחג הסוכות. הגאון מוילנא (בפירושו לשיר השירים א, ד) כותב שבספר שמות חג הסוכות נקרא 'חג האסיף', ואילו השם 'חג הסוכות' ניתן רק אחרי שבני ישראל חטאו בחטא העגל. כך הוא מסביר גם את העובדה שאנחנו חוגגים את החג הזה בתאריך טו בתשרי דוקא: הסיבה היא שלאחר חטא העגל נסתלקו ענני הכבוד, והם חזרו רק אחרי שבני ישראל התחילו בבניית המשכן - שנועד לכפר על החטא הזה. כשירד משה מהר סיני היה זה בתאריך יא בתשרי, ואז הוא הכריז על איסוף התרומות למשכן, ובמשך יומיים הביאו לו תרומות, (שהרי כתוב 'בבוקר בבוקר'), כך שבתאריך יד בתשרי נתנו את חומרי הגלם לחכמים, ובטו בתשרי התחילו במלאכת הבנייה. חג הסוכות, אם כן, אינו מציין את ענני הכבוד שקיבלנו במתנה מאת ה' ביציאת מצרים בחודש ניסן, אלא דוקא את ענני הכבוד שחזרו בזכות תשובתם של ישראל. מהבחינה הזו גם העובדה שאנו חוגגים את חג הסוכות מיד לאחר יום הכיפורים מבטאת את השמחה שלאחר התשובה, כמאמר הפסוק (קהלת ט, ז): "לֵךְ אַחֲרֵי בְשִׁמְחָה לְחַמֵּךְ וְשִׂתָּה בְּלֵב טוֹב יֵינֶךָ כִּי כָּבֹד רָצָה הָאֱלֹהִים לָקִים אֶת מַעֲשֶׁיךָ".

מנגד, סובר ר' עקיבא שלא מדובר פה בענני הכבוד כלל, אלא דוקא בסוכות שעשו בני ישראל. ההסבר הוא כזה: במשך ארבעים השנים במדבר הקב"ה עשה נסים גלויים לכל אורך הדרך. ענני כבוד, מן, שָׁלוֹ, באר מרים, "שִׁמְלָתְךָ לֹא בָלְתָה מִעֲלֶיךָ וְרִגְלֶיךָ לֹא בָצְקָה", וכו'. אם היינו רוצים לזכור את אחד מהנסים התמידיים שליוו אותנו, לא היינו נזקקים דוקא לסוכות האלה. מטרת חג הסוכות היא להבין שגם את הדבר היחיד שעשו ישראל בעצמם במדבר - הסוכות - גם את זה הם קיבלו במתנה מאת ה'. עלינו להבין שגם הדברים שאנחנו עושים בידינו, הם מתנה מאת ה'. בסוף השנה החקלאית "בְּצִאת הַשָּׁנָה, בְּאֶסְפֹּךְ אֶת מַעֲשֶׂיךָ מִן הַשָּׂדֶה" (שמות כג, טז) עליך לזכור שלא מדובר במעשיך, אלא במתנתו של הקב"ה. גם אם אתה זרעת, השקית, קצרת, שתלת, דישנת וקטפת - אל תשכח שכל הדברים האלה הם מאת ה', וזה הזמן להודות לו על כל הפירות האלה.

שתי בחינות, אם כן, יש לחג הזה: בניגוד למה שנראה במבט ראשון, שענני הכבוד הם מה שעשה ה' והסוכות הם מה שעשו בני ישראל - המצב הוא הפוך: ענני הכבוד שניתנו מהקב"ה ניתנו בזכות מעשי ישראל, והסוכות שנבנו ע"י בני ישראל הם מתנה של הקב"ה. כל השפע בעולם בא מאת ה', וכל מה שבא מאת ה' תלוי במעשים שלנו.

זו, אולי, גם הסיבה לכך שאנחנו מאגדים את ארבעת המינים בידנו בחג זה: גם הערבה, שזקוקה להרבה מים שאותם היא מקבלת מהנחל הזורם לידה, וגם התמר - שגדל בנוה המדבר

ויונק ממי התהום, וגם ההדס - שגדל ממי הגשמים, וגם האתרוג - שהאדם צריך להשקות ולטפל בו במסירות רבה, כולם מאוגדים יחד. בחג זה, שבו אנחנו נידונים על המים, אנחנו מבינים שאין הבדל בין מה שאנחנו עושים בעצמנו, כביכול, לבין מה שהקב"ה נותן לנו במתנה: הכל ניתן לנו בחסדו יתברך, כמו הסוכות שהקמנו במדבר, אבל הכל גם תלוי במעשים שלנו, כמו ענני הכבוד שליוו אותנו במשך ארבעים השנים. ויהי רצון שבזכות ההבנה הזו נזכה לשנה ברוכה בגשמים ובמעשים טובים.

(הגר"א - המלקט)

כי מוצאי מצא חיים

עוד חשבתי לפרש ענין זה שמצות הסוכה יש בה סגולה לאריכות ימים בהקדם הידוע שכל כמה שאדם מדבק ומקרב עצמו יותר להש"ת הוא מביא על עצמו אריכות ימים וריבוי שנים, ומקרא מלא דיבר הכתוב (דברים ד ז) "ואתם הדבקים בה' אלוהיכם חיים כולכם היום" וכן הוא אומר (תהלים לו י); "כי עמך מקור חיים".

והאריכו בזה רבים וטובים כהקדמה נאמנה ויסוד איתן לדוכתי טובא שמצאתי בהם סגולה לאריכות ימים שהוא מפני זה שנתקדשו ונתדבקו בהש"ת. ולדוגמא בעלמא אציין שהגה"ק רבי אליהו הכהן מאיזמיר בספרו 'מגילת אליהו' (מגילה ז א) כתב כזאת לפרש הא דכתיב (משלי טו כז) 'ושונא מתנות יחיה' שהוא לפי שהמקבל מתנות מחניף למי שנתן לו, והרי ידוע (סוטה מב א) שכת חנפים הם מהארבע כיתות שאינם מקבלים פני השכינה, והשונא מתנות שהוא מתרחק מן החנופה זוכה ורואה פני השכינה, ובאור פני מלך חיים והיינו טעמא שזוכה לאריכות ימים.

המקיים מצות סוכה כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית

המהר"י וייל בתשובותיו כתב (סימן קצא, דיני סוכה): "המקיים מצות סוכה כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית", והעתיקו ה'באר היטב' בהלכות סוכה (או"ח סי' תרלט סק"א) ומכיון שאין לך קרבה להקב"ה כמי שנעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, הרי שבדין הוא שהתדבקות זו בחי העולמים תברכו באורך ימים ושנות חיים.

ומידי דברי בו - בחידושו של המהר"י וייל - אמרתי לסיים בפרפרת נאה על דרך הצחות ליתן טעם לשבח במה שמצאנו כי תנאי מזג אויר קיצוניים בחג הסוכות הם סימן מובהק לחוסר שביעות רצון שמימית מהיושבים בסוכה. טמפרטורות גבוהות במיוחד או נמוכות ביותר מאפיינות את מורת רוחו של הקב"ה מבאים אל סוכת שלומו.

כך שנינו במסכת סוכה (כח ב) שהגשמים בחג סימן קללה הם, ומשלו לכך חכמים משל למה הדבר דומה: לעבד שבא למזוג כוס לרבו; שפך לו רבו קיתון של מים על פניו ואמר לו אי אפשי בשימושך.

כיוצא בזה איתא במסכת עבודה זרה (ג א) שלעתיד לבוא יבואו אומות העולם ויתבעו מהקב"ה שיתן להם את המצות לקיימן. אומר להם הקב"ה: מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו

ועשו אותה. ואכן הם יבנו סוכות בראשי הגגות, והקב"ה מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז, וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא. רואים אנו את הקשר ההדוק בין הטמפרטורה הקיצונית של הקור והגשמים לכך שהרב אי אפשר לו בשימוש של העבד. כך גם הגויים שבאים ליטול שכר שלא בצדק, יוצאים מהסוכה עקב החום הכבד והבלתי נסבל. והלא דבר הוא שדווקא מזג האוויר הוא הברומטר שבו אנו בודקים האם ישיבתנו בסוכה רצויה במרום, ועלינו להבין את טעמו של דבר.

ועלה ברעיוני לפרש בהקדם שיחה נאה שהביא המאסף הנודע הרב אברהם איטינגא בספרו 'אוצר שיחות צדיקים' (מהדורת 'מאורות' שנת תשנ"ג, עמ' רמב, וציין ששמע זאת מנכד הגאון הנ"ל, הרב שמואל מאיר הולנדר דומ"צ בטשערנוביץ):

"הגאון מוריני זאב וואלף בלומענפעלד ז"ל ראב"ד קהילת לבוב הלך פעם אחת מבי דינא לביתו באחד מימות הקיץ. והיה מזג היום ההוא ממוצע, לא קר ואל חם ביותר. אמר הנ"ל בדרך צחות: שהאוויר רומז שפסק היום בדין תורה היה לאמיתו, דהנה אמרו חז"ל (שבת י'): 'כל דין שדן דין אמת לאמיתו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית', ואמרו חז"ל (עירובין ג ב) שקדירא דבי שותפי לא קריירי ולא חמימי, על כן היום לא חם ולא קר".

אמור מעתה: שותפות במעשה בראשית, מביאה בכנפיה מזג אויר ממוצע ונח לבריות. כשהשותפות אינה עולה יפה, מפני שהדין אינו דן דין אמת לאמיתו, הרי שמזג האוויר חם ביותר או קר ביותר.

עוד יש להקדים את חידושו של מהר"י וייל שהזכרנו לעיל, שכל "המקיים מצות סוכה כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית" נמצא שהמקיים מצות סוכה ונעשה שותף במעשה בראשית, מביא שמזג האוויר בימי הסוכות יהיה לא קרירא ולא חמימא אלא ממוצא ושוה לכל נפש. אולם באם אין הקב"ה שבע רצון מן העבד שכביכול בא למזוג לו כוס, או שמן השמים באים להוכיח את חוסר הרצינות של הגויים בבואם לקיים מצות סוכה, הרי שמודיעים להם שהם אינם שותפים במעשה בראשית, וזאת על ידי המזג האוויר שאינו ממוצע.

(יחלק שלל)

מעלת חג הסוכות

מובא בספרים הקדושים, שמעלת חג הסוכות גדולה עד למאוד, מכיוון שחג זה הוא בבחינת "תשובה מאהבה" שבימים אלו ישנם מצוות לרוב ועם ישראל עובד את בוראו מתוך אהבה. עד לפני ימים מועטים היינו בעיצומו של היום הקדוש, יום הכיפורים, וודאי שכל יהודי ביום כה קדוש ונשגב עשה תשובה, אך דא עקא שכל התשובה שעשינו הייתה תשובה מיראה ופחד מהדין כדי שיכתבנו ה' בספרי חיים שנזכה לשנה טובה, ואיתא בגמ' יומא (פז): שבתשובה מיראה כל הזדונות הופכים לשגגות.

אך עתה שכבר נחתמנו ועבר יום הכיפורים ומגיע חג הסוכות מוקפים אנחנו במצוות עשה בלקיחת ארבעת מינים, ובבניית סוכה, וכידוע שמצוות עשה נובעת מאהבה ולא תעשה מיראה. ממילא עתה התשובה היא תשובה מאהבה, ועל תשובה מאהבה אומרת הגמ' שהזדונות לא רק שנמחקים אלא הופכים לזכויות. ובזה מיושבת קושיה מעניינת, בחג הסוכות בזמן המקדש הייתה מצוות ניסוך המים, היו יורדים לנחל ושואבים מים

בשמחה גדולה, שמחת בית השואבה, ואח"כ מנסכים את המים על גבי המזבח. ובספרי החסידות מקשים הרי בראש השנה עשינו תשליך והשלכנו את כל העוונות שלנו למים א"כ איך עתה אנו לוקחים את המים האלה עם כל העוונות ומנסכים על גבי המזבח, אומנם עשינו תשובה, אך התשובה הייתה מיראה וזדונות הפכו לשגגות, אך עדיין ישנם שגגות באלו הימים, ואיך אנו מנסכים אותם על גבי המזבח?

והתשובה היא, עד סוכות היו שגגות במים, אך כשמגיע חג הסוכות התשובה היא מאהבה כמו שביארנו, ממילא בתשובה מאהבה הכל נהפך לזכויות, וכששואבים מים שואבים מים מלאים במצוות.

ידוע חידושו של הגאון מווילנא, על המשנה באבות (ג, א) "ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון" והקשה הגאון מהי הכפילות שבדברי התנא "דין וחשבון"?

וביאר הגאון מווילנא שהם שני עניינים נפרדים, אדם שח"ו עשה עברה ראשית כל ידונו אותו בבית דין של מעלה על גוף העברה כיצד עבר על ציווי ה', ואח"כ עושים חשבון על הזמן כמה זמן לקח לו לעשות את העבירה, אם אורכה היה עשר דקות יתבעו אותו בשמים גם על עשר דקות האלה בהן הוא יכל ללמוד תורה ולעשות מצוות, ולא עשה. וזה "דין וחשבון", "דין" זה על גוף העבירה, "וחשבון" על זמן העברה.

וביאר הגאון רבי חיים פנחס שיינברג זצ"ל הנה כשמגיע יום כיפור אדם עושה תשובה מיראה וממילא העבירה שעשה במזיד הופכת להיות שוגג, אך עדיין יש תביעה עליו על "הזמן" שהרי על אף שהעברה הפכה לשוגג אך הזמן הלך לריק והיה באפשרותו בזמן הזה לעשות מצווה ולא עשה כך ש"החשבון" - הזמן, לא מתכפר לו.

אך כשאדם עושה תשובה מאהבה הרי העברה הופכת למצווה ולזכויות וא"כ לא רק ש"הדין" - העבירה עצמה נהפכה לזכות, הרי גם ה"חשבון" - זמן העברה מתכפר, היות והעברה הפכה למצווה ונמצא שבזמן הזה עשה מצווה.

(מאוצרותיהם של מגידים)

ושאבתם מים בששון

רעיון מתוק ונפלא אומר רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל, בראש השנה אנו עושים תשליך כנאמר "ותשליך במצולות ים כל חטאתם" ומשליכים את כל העבירות לים. אך בימי חג הסוכות בשמחת הימים הללו עושים עם ישראל תשובה מאהבה. ואמרו רבותינו (יומא פז): שהשב בתשובה מאהבה. זדונות נהפכים לו לזכויות אם כן כל העוונות שהושלכו בראש השנה למצולות ים, כעת נהפכו לזכויות. על כן שואבים אנו בחג הסוכות את המים בששון - ומבקשים את אותם עבירות שהושלכו כי מעתה זכויות הם...

(תוכו רצון אהבה)

יצפני בסכה

דוד המלך אמר בתהילים "לדוד ה' אורי וישעי" - אורי זה ראש השנה וישעי זה יום הכיפורים, אולם עבודת הימים הנוראים אינה מסתיימת ביום הכיפורים, אלא "כי יצפני בסכה ביום רעה יסתרני" - חג הסוכות הוא ההמשך הטבעי של הימים הנוראים

שאלות ותשובות

(מבית הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל)

מורביות

שאלה: רצוני לדעת, מהו המקור של מנהג זה שמביאים בהושענא רבא מורביות ארוכות מאד לבית הכנסת ועושים בהם את החבטה. ונראה לי שהוא מרש"י בסוכה (דף מ"ד ע"ב סוף ד"ה עלה אחד) שכתב, והשתא נהגו להביא מורביות ענפים ארוכים ויפים שמנכרא מצוה בעין יפה, עכ"ל.

ואם כן לפי דעת הגר"ח נאה שאמה היא ארבעים ושמונה סנטימטר, הרי שמרביות אלו היו באורך של חמש מטר ועשרים ושמונה סנטימטר, אם לא שנשער לדעת החזון איש. וכן בחיי אדם (חלק ב' ג' הלכות שבת ומועדים כלל קנ"ג סעיף ג') כתב, מנהג נביאים שכל אחד יטול ערבה ביום זה וכו', ויש נוהגין ליקח ערבה ארוכה וגסה, שהרי בבית המקדש היו לוקחים ערבה גבוהה 'אמות' (עי' א"ר). ומזה תראה כמה טועים המנתקים העלין מן הבדים וחותרין אותו מלמטה שלא יהיה ארוך, דאדרבה יותר מצוה בארוכה ובעלין הרבה שהוא מצוה מן המובחר ונוי מצוה, עכ"ל. ואם כן הרי שכל שאתה עושה בארוך יותר הרי שאתה מדמה אותו יותר למורביות שהיו נוהגים.

אבל עתה ראיתי לערוך לנר במסכת סוכה (דף מ"ה עמוד א' ד"ה וזוקפין), שכתב, מפרש הרמב"ם, דלאחר שזקפו אותה באים העם ונטלו ממנה ונענעו אותה, אבל המורביות עצמם לא נטלו מצדי המזבח רק ענפים קטנים מהם, וכזה נראה גם דעת רש"י בתשובה (מחזור ויטרי תמ"ד, אר"ז סי' שט"ו) שהזכיר הכסף משנה והכפות תמרים לעיל ריש פרקין, וחזר ממה שכתב בפירושו, עכ"ל.

הרי שלפי דבריו אלו, כלל לא היו עושים עם המורביות עצמם, אלא עם ענפים כענפי הערבה שבלולב שהם קטנים. ולכאורה הרי שהיום מה שנוהגים לעשות עם מורביות ארוכות לא ידענו מה מקורו, אם רש"י עצמו שהוא חידש זאת, חזר בו.

תשובת מרן - רש"י לא חזר בו, אלא מהמזבח לא סילקו, אבל היום מצוה ליטלו ארוכים כמו במזבח.

(שו"ת הגר"ח ק)

אותם מקבלים גשם בקיץ! שלחה איפרא הורמיז לרבא שיתפלל עכשיו בתמוז שירד גשם כדי לעצור את הגזרות של בנה. רבא התפלל ולא נענה אמר לפניו: "ריבונו של עולם 'אלוקים, באוזניו שמענו אבותינו ספרו לנו פעל פעלת בימיהם בימי קדם' לאבותינו פעלת מעל הטבע, ואנו בעינינו לא ראינו. התקבלה תפילתו וירד גשם כהגן, עד שמהמרזבים של מחזור שרמו מים לנהר החידקל".

בלילה בא אביו של רבא אליו בחלום והזהיר אותו: "אתה הטרחת את הקב"ה להוריד גשם שלא בזמנו, שלא כדרך הטבע, יש עליך כעס, המזיקים רוצים לטפל בך! הלילה אל תישן במיטתך". בבוקר בא רבא וראה את מיטתו קרועה מהחרבות של השדים.

ואינו נפרד מהם.

יתרה מזאת מרן הרב שך זצ"ל היה אומר, שסוכות אינו רק המשך לימים הנוראים, אלא הוא שיא חדש של קרבה לבורא עולם, ופסגתו היא בסוף - שמחת תורה. בכל ימי הסליחות בחדש אלול פתחו את ארון הקודש בכל יום פעם אחת ב"שמע קולנו", ואחרי אמירת ארבעה פסוקים סגרו אותו. כשהגיע ראש השנה פתחו וסגרו אותו ושוב ושוב. בעשרת ימי תשובה פתחו בכל יום את ארון הקודש שלש פעמים: "בשמע קולנו", באמירת "אבינו מלכנו" של שחרית ושל מנחה - אבל לא הוציאו ספר תורה כשהגיע יום הכיפורים פתחו וסגרו ושוב פתחו וסגרו במשך כל היום ובנעילה פתחו לא סגרו.

מגיע חג הסוכות, שוב פותחים את ארון הקודש, אך הפעם הקרבה כל כך התגברה עד שאנו מוצאים ספר תורה, מניחים אותו על הבימה וכולנו מקיפים את הבימה עם לולבינו. בהושענא רבה - מוצאים את כל ספרי התורה ומקיפים שבע פעמים עם הלולבים.

אך שיא השיאים של חמשים ואחד הימים הוא בשמחת תורה. או אז פותחים את ארון הקודש מוצאים את כל ספרי התורה ולא מניחים אותם! נושאים אותם בידיים, "הושע נא חבוקה ודבוקה בך הושע נא" - ריבונו של עולם, אנחנו אתך ביחד, איננו נפרדים. (הרב שך זצוק"ל)

סוכות - זכר ליציאת מצרים

ידועה ומפורסמת השאלה: הרי הסוכות הם זכר ליציאת מצרים - "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוצאי אותם מארץ מצרים" ואם כך, נחג את חג הסוכות בחודש הגאולה, חודש ניסן!

הטור מתרץ שאם היו בונים סוכה בניסן היה זה נראה כיציאה לבית הקיץ, מה שאין כן שיוצאים לסוכה בתשרי, מוכח שהיציאה נעשית עבור קיום המצווה.

ישנו הסבר נוסף של הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל. מסופר בגמרא על יהודי אחד שלקח לו גויה, ורבא גזר עליו מלקות. כתוצאה מהמלקות, פרח נשמתו של החוטא. נשמעו הדברים בבית שבור המלך והוא החליט להתנקם ברבא. נודע איפא לאיפרא הורמיז, אמו של שבור המלך, שבנה מתכוון לעשות צרות לרבא אמרה לו: "הוד מלכותו, בני היקר, אל תפגע ביהודים, מסוכן להתחיל איתם" למה? כי הם רק מתפללים והאלוקים שלהם נותן להם את בקשתם" למשל? אם לא יורד גשם, הם מבקשים ממנו והוא מוריד גשם.

סיפר לי פעם מורי תימני, יהודי קשיש שעבר גיל תשעים, והוא זוכר עוד מהתקופה שהיה ילד בחידר בתימן. הייתה אז בצורת קשה והישמעאלים הודיעו ליהודיים: "אם עד מחר לא ירד גשם אנו שוחטים את כולכם. מדוע? כי רק אתם יכולים להוריד גשם". וידוע כשהערבי מבטיח הוא מקיים. בפרט כשמדובר בשחיטת יהודיים. הוא מספר, כי המורי אסף את כל הילדים אל המדרש ואמר להם: אנחנו עכשיו אומרים תהילים עד שירד גשם, אוי לו למי שלא.. ולא יצאו מה'מדרש' עד שכל תימן נעשתה בוך. זהו מה שאמרה איפרא הורמיז לבנה: "לא מתחילים עם יהודיים".

אמר לה: "היהודים מבקשים גשם בחורף ואז יורד גשם נראה

ביום טוב מאחרים לבוא וממהרים לצאת

בגמ' מגילה (כג.) כתוב שביום טוב עולים חמישה אנשים לתורה, ביום כיפור ששה ובשבת שבעה.

מדוע ביום טוב עולים לתורה רק חמשה אנשים?

אומרת הגמ' משום שביום טוב מאחרין לבוא וממהרין לצאת. פרש רש"י: ביום טוב מאחרין לבוא לבית הכנסת, שצריך לטרוח בסעודת יום טוב וממהרין לצאת משום שמחת יום טוב.

ביום טוב הרי מבשלים בבוקר, צריכים לתקן סעודת יום טוב, לכן מאחרים להגיע לבית הכנסת.

מי מבשל את סעודת יום טוב?

היא

ומי בא לבית הכנסת?

הוא.

מה הפשר הדבר שהבעל מגיע לבית הכנסת מאוחר כי היא מבשלת, מה הוא עושה שם בבית?

את הקושיה הזו הקשה רבי יעקב עמדין זצ"ל,

וטרן: שהבעלים "צריכים לשמור הבית והבנים בעוד שנשותיהם עסוקות בצורכי סעודה".

בשעה שהיא עוסקת בהכנת התבשילים, הוא שומר על הילדים. לכן ביום טוב מאחרים לבוא לבית הכנסת. כמו כן, יוצאים מוקדם מבית הכנסת משום שמחת יום טוב, צריכים לאכול סעודה. ולכן משתדלים למהר ככל האפשר בקריאת התורה ומעלים רק חמשה אנשים ולא יותר.

ללמדנו עד כמה מחויב הבעל לסייע לאישתו בכל אשר יוכל. (ומתוך האור)

אנא ה' הושיעה נא

מה פרוש "אנא ה' הושיעה נא"? שמעתי מתלמיד חכם פרוש נאה על כך: מראש חודש אלול ועד הושענא רבה ישנם חמישים ואחד יום. והנה, בימי הסליחות והרחמים, אין יהודי שלא הזיל דמעות בימים הללו, לכל הפחות ברגעים הגדולים של ראש השנה ויום הכיפורים. כל אחד השתדל בודאי לשפר את מעשיו ודרכיו וקיבל על עצמו קבלות טובות שיעשו נחת רוח לבורא, אלא שרק עברו הימים הקדושים הללו, מיד לאחד הושענא רבה, הכל חוזר למקומו. ומה עם כל הרכוש שרכשנו בחמישים ואחד הימים הללו. על כך אנו מתחננים להשי"ת ומבקשים: "אנא ה' הושיעה נא", ריבונו של עולם, "אנא" הושיעה את כל קניינו הרוחנים שרכשנו ב"נא" ימים ולילות.

משה רבנו רמז על כך כשעמד בסנה ואמר: "אסורה נא ואראה... מדוע לא יבער הסנה" כלומר כיצד יתכן ש"אסורה נא" שאחרי נ"א ימים הכל שב למקומו, מה הסיבה לכך ש"לא יבער הסנה"? הבעיה היא שהרגש שלנו הולך במשך השנים, והשפעתם של נ"א ימים הללו הולכת ופוחתת. מה הפלא? אם כל פעם עוקרים מחדש את ההשפעה הזאת, אם כל שנה מכבים את האש של חמישים ואחד ימי התבערה איך נוכל לחזור ולהתלהב אחרי שכמה וכמה פעמים פסקה ההתלהבות. ועל כך אנו מבקשים ומתחננים: "אנא ה' הושיעה נא" - הושיעה את נ"א הימים, כדי שהשפעתם לא תפסק.

אומר רבי שלמה קלוגר: התחלנו את השנה עם הימים הנוראים - ראש השנה ויום כיפור. מי ודע איזו גזירות היא צריכות לבוא. ואנחנו, בימי התשובה, בכינו התחננו אל ה' שירחם עלינו, שיבטל את הגזרות הרעות וישנה את התוכנית לטובה.

הטרחנו את הקב"ה לשנות את טבע העולם, לבטל את האמור להיות כפי מעשינו. כעת מי יודע איזה סכנה נשקפת לנו כתוצאה מכך. יש חשש גדול שהשדים כבר הגישו עתירה ובינתים מצחצחים חרבות.

אומר לנו הקב"ה: צאו מביתכם, אל תשנו במיטה הקבועה, לכו תסתתרו בסכה, כי יצפני בסכה ביום רעה יסתירו בסתר אהלו" כאן תהיו מוגנים מהפגעים הרעים.

זהו המהלך של רבי שלמה קלוגר. (ומתוך האור)

מה לאיוב בהכשר סוכה?

"איוב היה קורא תגר על היסורין כיון שראה סוכה של שתי דפנות ושלישית טפח נתקררה דעתו" (מדרש פליאה)

התמיהה הגדולה וגלויה לעין כל - מה כל כך מרגיע בסוכה של שני דפנות וטפח, עד שאפילו איוב המיוסר נתקררה דעתו מיסוריו כשראה סוכה זו?

והנה ידוע משמו של הגר"א מווילנא שצורה המילה סוכה כפי שהיא מופיעה בתורה סכה, כלומה המראה החזותי שלה, צופן בתוכו את צורתן של שלוש סוכות כשירות.

לאות ס' יש ארבע צלעות, והיא מרמזת לסוכה שיש לא ארבע דפנות; לאות כ' יש שלוש צלעות והיא מרמזת לסוכה בת שלוש דפנות; ולאות ה' יש רק שתי צלעות עוד צלע קטנה שאינה מחוברת אליה, והיא מרמזת לסוכה בת שתי דפנות ודופן שלישית שרחבה טפח שאף היא כשירה.

וע"פ זה כתה המהרש"ם מבערזאן בספרו תכלת מרדכי לבאר, מה גרם לאיוב להירגע כשראה את הלכה שסוכה כשרה בשתי דפנות וטפח. כי מובא בגמ' מנחות (כט:) שהסיבה שאות ה' פתוחה משני כיוונים היא, מפני שהשי"ת ברא את עולמו באותיות י-ה' שנאמר "כי ביה ה' צור עולמים", כלומר באותיות י-ה' נבראו שני עולמים - העולם הזה והעולם הבא. עם האות י' ברא ה' את העולם הבא, ועם האות ה' ברא את העולם הזה. ומדוע דוקא ע"י האות ה' נברא העולם הזה? התשובה לכך היא שהעולם הזה נברא בדומה לאות ה' כשם שהיא פתוחה למטה, כך העולם הזה פתוח לכיוון למטה - הוי אומר שאדם שרוצה לצאת לתרבות רעה היכולת בידו. וכשם שרגלה של האות ה' תלויה ואינה מחוברת לגגה כך העולם הזה פתוח גם לכיוון למעלה הוי אומר שאדם שרוצה לשוב בתשובה מקבלים אותו ומחזירים אותו דרך הפתח העליון.

והנה אדם הסובל ייסורים אם לא ידוע לו מזור למכאוביו, אין ספק כי כח סבלו ילך וימעט עד שרגליו לא יסאוהו עוד. מה, אם כן נסך כח באיוב למוד הסבל והייסורים? הידיעה כי על ידי שיעשה תשובה ויבקש רחמים על עצמו, ה' ירחם עליו, ויגאל אותו מיסוריו, היא זו שהעניקה לו את הכח הסבל העצום. וזהו שאומר המדרש לא נתקררה דעתו של איוב עד שראה סוכה של שתי דפנות וטפח.

(תכלת מרדכי)

הושע נא למענך אלוקינו הושע נא

בקשה זו חוזרת ונשנית בהושענות. משמעות הבקשה - בעיקר ביום הושענה רבה, והיותה האפשרות לזכות לישועה על אף דלות מעשינו, התבארה בספר "תורות ועבודות מבית רבותינו" באמצעות משל נאה, שאמר האדמו"ר מסאטמר זצ"ל בעל הדברי יואל בשם אביו.

מלך גדול נסע לזמן מה לעיר בממלכתו. בטרם בואו פרסם כי הוא עתיד להגיע לשם לזמן מוגבל ולכל אחד מבני העיר תינתן אפשרות לבוא, ולבקש את צרכיו, אנשי העיר שמחו על מזלם הטוב וניצלו היטב את ההזדמנות הנדירה. מדי יום באו אל המלך וביקשו את כל אשר ליבם חפץ.

הגיע היום האחרון לשהות המלך בעיר. כרוז עבר והודיע: "המלך נוסע" הכל התכוננו לעזיבה ולפרדה, אלא שאז נדחק אל המלך אדם אחד שעוד לא ביקש את בקשתו. כשראה אותו המלך נתמלא חמה ורגז עליו: מדוע התרשלת והתמהמת לבוא, עד היום האחרון, ובאת רק כאשר אני ופמלייתי עומדים ליסוע? העובדה שהותרת את בקשותיך ליום האחרון מעידה על עצלות וזלזול בכבוד המלכות!

נענה האיש ואמר: אדוני המלך, אל יחר אפך בעבדך, כי דרכי ומחשבותי אינן כשאר בני אדם. הללו באו לפני המלך לבקש את מבוקשם וטובתם לטובת עצמם, לא כן אני עבדך, לא באתי לבקש בעד עצמי כי אם בעד המלך וטובתו שלו.

שמע המלך את הדברים שנאמר באמת ובתמים, והענין נשא חן בעיניו. תחת הרוגז באה מידת הרחמים ומיד עמד והשפיע עליו שפע ברכה. כן הדבר עימנו -

בראש חדש אלול הופיע ובא אלינו מלכנו מלך הכבוד יתברך שמו, ומני אז נתנה לנו האפשרות להיות דורשי ה' בהיותו קרוב. דלתות שמים נפתחו והכל יכולים לשפוך לב כמים אל קל בשמים. אלא שבעוונותינו הרבים במשך כל ימי הסליחות איננו נותנים את הדעת לכך. כך חולפים להם הימים ר"ה ימי כיפור וימי סוכות שלאחר מכן שאף בהם לא הטבנו מספיק את מעשינו.

רק ביום האחרון של ימי הרחמים שבהם המלך עודנו איתנו, ביום השוענא רבה בהוא יום מסירת הפתקים, לפתע אנו מתעוררים. אנו באים לשערי המלך ברגעים האחרונים בטרם הם ננעלים ומייחלים את פניו.

אך לא תכסה הבושה פנינו בעת הזאת? איך נוכל לבקש סליחה כשבמקום להיות זריזים זלזלנו והתעצלנו? תשובה אחת בפנינו - לא למעננו באנו לבקש, כי אם למענך אלוקינו!

ובכן הושע נא אלוקינו הושע נא!

(תורות ועבודות מבית רבותינו)

הלכות הדפנות נרמזים בתיבת 'סכה'

אמרו חז"ל (סוכה ו:): תנו רבנן, שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח.

הגאון החיד"א זצ"ל (בספרו "דבש לפי" סי' לג) כתב בשם ספר קדמון כתב יד, בתיבה **סכה** שבה ג' אותיות נרמזו הלכות הדפנות. דהנה מצוה מן המובחר לעשותה כאות **ס'** בעלת ד'

מחיצות, ואם אין לו ארבעה מחיצות מותר לעשותה כאות כ' בעלת שלוש מחיצות שלימות, ואם אין לו גם זה דיה לעשותה כאת ה', דהיינו שתי מחיצות ולחי אחד אפילו טפח.

(החיד"א)

"בסכות תשבו שבעת ימים"

כתוב בספר "חשק שלמה" (מודפס בש"ס וילנא דף ב:): מובא בספר "פרי עץ חיים" (שער חג הסוכות פ"ד) ועוד ספרי מקובלים, ד'**סוכה'** בכתוב מלא, בגיטמריא 91, כמנין הוי"ה **אדנות**.

ודבריהם תמוהים מאוד היכן נמצא סוכה מלא בכל התנ"ך? אכן שוב ראיתי שדבר ה' בפיהם אמת, ידעתי ומצאתי בעזרת ה' ומצאתי בתהלים (פרק עו) שכתוב "ויהי בשלם סוכו ומעונותו בציון", וכתוב שם סוכו עם ו' אחר הסמך. א"כ יש לומר על פי דרך הרמז שבדוקא נכתב בכל התנ"ך בכתוב חסר, לרמז למה שאמרו חז"ל שבעוה"ז אין השם שלם ואין הכסא שלם, אבל לעתיד לבוא שיתמלא השם במלאו אז יהיה באמת סוכה מלא. וזה שרמז הכתוב "ויהי בשלם סוכו", כלומר אימתי יהיה סוכו בשלימות, בזמן שיהיה "מעונותו בציון", ואז יהיה השם שלם והכסא שלם. (חשק שלמה)

"רב אחא בר יעקב בממטי ליה ומייתי ליה, אמר דין גירא בעיניה דשטנא" (סוכה לח, א)

ופרש"י: הרי זה לחץ בעיניו של שטן שרואה בעיניו שאין בו כח לנתק מעלינו עול מצוות.

וכבר תמהו על דברי רב אחא בר יעקב אלו, למה דוקא בשעה שקיים את מצות ארבעת המינים שמח ואמר דין גירא בעיניה דשטנא? במה זכות המצוה הזאת גדולה מזכות שאר המצוות כולן? ובמה כחה גדול לנקר עיני השטן? [ועי' בספר "רמת שמואל" דף י"ג].

ופירש בזה רבי דוד שלמה סלאסטש, מגיד מישרים ומו"ץ באדעססא, על פי מאמר חז"ל (ויקרא רבה פ"ל סי"ב) "פרי עץ הדר אלו ישראל, מה אתרוג יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים, כפות תמרים אלו ישראל, מה התמרה הזו יש בה טעם ואין בה ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים, וענף עץ עבות אלו ישראל, מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם כך ישראל יש בהם וכו', ומה הקב"ה עושה להן? לאבדן אי אפשר, אלא אמר הקב"ה ייקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרין אלה על אלה".

ומבואר מדברי חז"ל אלו שמטרת נטילת ארבעת המינים אגודים יחד היא לעוררנו להתאגד ולהתאחד עם כל איש ואיש לקיים המצוות שבין אדם לחבירו.

וזוהי כוונת רב אחא בר יעקב באומרו בשעה שקיים את מצות ארבעת המינים "דין גירא בעיניה דשטנא", שהרי כבר שבו ישראל בתשובה בר"ה ויוהכ"פ מהעבירות שבינם למקום, ורק מהעבירות שבין אדם לחבירו לא שמו עדיין לב לשוב עליהם, והיה מקום לשטן לקטרג עוד על ישראל. אך עכשיו שמקיימין גם את המצוה הזו ומקבלים עליהם להתאגד ולהתאחד ולקיים אף את המצוות שבין אדם לחבירו, לעשות שלום ביניהם, ושלא

ירעו זה לזה, מיד נסתמו פיות המסטינים והמקטריגים.
ועל כן אמר "דין גירא בעיניה דשטנא", דוקא אז בשעת
הנענועים.
(קונטרס "ראשית לשנה" - דרושים, נדפס בירחון "תורה מציין")

מדוע אין הבן שואל מה נשתנה בסוכות

ידוע המעשה ברבינו יונתן אייבשיץ זיע"א שאביו שאלו
בילדותו למה בחג סוכות הילד לא שואל "מה נשתנה" שעוזבים
את הבית ויוצאים לדירת עראי, וכמו שהילד שואל בליל פסח,
והשיב לו ר' יונתן דהילד הורגל שעם ישראל בגלות ולכן על
סוכות שגולים מהבית הוא לא שואל, אבל בפסח שנוהגים כבני
חורין, על זה הילד תמה מה נשתנה.
והנה ברבינו חננאל (סוכה ב.) מבואר שהילד כן שואל, דז"ל
ה"ר": "ההוא ידיעה לדורות, כלומר הדורות הבאין כיון שרואין
שעושין סוכות ומניחין בית דירתן ויושבין בימות החג בסוכה,
שואלין מפני מה עושין כן, ומגידין להן אבותיהם מעשה יציאת
מצרים".

(והאר עינינו)

סוכה - זכר לענני כבוד

נאמר בתורה"ק פרשת אמור (ויקרא כג, מג) לְמַעַן יֵדְעוּ
דִּרְתֵּיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם. ואיתא בגמרא סוכה (יא, ב) "תניא, בסוכות הושבתי את
בני ישראל, ענני כבוד היו, דברי ר' אליעזר. וכך נפסק להלכה
בטוש"ע (ס' תרכה) וכמו שגם פירש רש"י ז"ל על הפסוק הנ"ל
"כי בסוכות הושבתי - ענני כבוד" ע"ש.

ונשאלת השאלה למה התורה קבעה זכר דוקא לענני הכבוד
שהיו בעת יציאתם ממצרים, ולא קבעה זכר לניסים אחרים שהיו
במדבר כמו ירידת המן או הבאר שעל אלה לא נקבע שום מעשה
זכרון לניסים מופלאים אלו. ובגמרא מסכת תענית (ט, א) מבואר:
"ג' מתנות טובות ניתנו, באר וענן ומן", וא"כ למה רק לענני הכבוד
אנו עושים זכר ע"י עשיית הסוכה. וכבר עמד על כך רבינו החיד"א
ז"ל וכפי שיבואר להלן.

בספר 'ראש דוד' (פרשת אמור) מביא החיד"א שלשה טעמים
לזה משלשה חכמים: בשם רבי חיים כפוס, ההבדל בין ענני
הכבוד לבאר ולמן הוא, שמן ובאר הם צורך קיומי, וכיכול הקב"ה
חייב לכלכלם, אבל ענני הכבוד זה תוספת שמירה, כי הולכי
מדבריות הולכים גם בשמש ובקור, ולכן עושים זכר רק לענני
הכבוד כי זה מראה על חיבה יתירה.

בשם רבי יהודה חאביליו כתוב שההבדל הוא מפני שענני
הכבוד היו רק לישראל ולא לערב רב, כי הענן פלט את הערב רב
(זוה"ק ח"ב קצא) ומן ובאר היו גם לערב רב, ולכן עושים זכר רק
למה שהיה מיוחד לישראל.

בשם רבי ישועה זיין ההבדל הוא מפני שענני כבוד ניתנו
לישראל בלי בקשה, משא"כ מן ובאר ניתנו ע"י שאלה בתלונה
ובתרעומת, ולכן עושים זכר רק למה שניתן להם בטובו הגדול
בלי שאלה ותרעומת.

החיד"א מוסיף שלכל שלושת הטעמים האלו יש רמז בפסוקים.
בַּסֻּכּוֹת תֵּשְׁבוּ שְׁבַעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֹשְׁבוּ בַסֻּכּוֹת: לְמַעַן
יֵדְעוּ דִּרְתֵּיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם (ויקרא כג, מב-מג)

כתוב, בסוכות תשבו שבעת ימים, ואם תאמר למה עושים
זכר רק לענני כבוד ולא למן ולבאר, ממשכה התורה: כי בסוכות
הושבתי - פירוש מעצמי בלי שאלה ובקשה כטעם של רבי ישועה
זיין. את בני ישראל- רק בני ישראל זכו לענני כבוד ולא הערב רב,
וזהו כאב שנותן לבניו, ולכן עושים זכר רק לענני כבוד, כטעם של
רבי יהודה חאביליו. אני ה' אלוקיכם - שאני אדונכם וכיכול
חייב לפרנסכם בלחם ובמים, משא"כ בענני כבוד שזה היה מתנה
גמורה, ולכן עושים רק לענני כבוד, כטעם של רבי חיים כפוס.
(חיים של ברכה)

"למען ידעו דורותיכם"

חג הסוכות שונה מכל המועדים והרגלים בכך שהוא מתייחד
במצות השמחה, וכפי שכותב הרמב"ם בסוף הלכות לולב (פ"ח
הלכה יב) אף על פי שכל המועדות מצווה לשמוח בהן, בחג
הסוכות היתה במקדש שמחה יתרה, שנאמר "ושמחתם לפני ה'
אלוקיכם שבעת ימים" (ויקרא כג, מ)

בחג הסוכות היו עושים בבית המקדש שמחת בית השואבה,
בשונה מכל החגים והרגלים. אמנם בכל החגים יש מצות "ושמחת
בחגך" (דברים טז, יד), אבל חג הסוכות מתייחד בשמחה יתירה.
וצריך להבין, במה שונה חג הסוכות מכל החגים, ומדוע יש בו
שמחה יתרה יותר מכל הרגלים.

בתורה נאמר מהי הסיבה של מצות ישיבה בסוכה: בַּסֻּכּוֹת
תֵּשְׁבוּ שְׁבַעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרָח בְּיִשְׂרָאֵל יֹשְׁבוּ בַסֻּכּוֹת: לְמַעַן יֵדְעוּ
דִּרְתֵּיכֶם כִּי בַסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם (ויקרא כג, מב-מג). נחלקו תנאים אילו
סוכות היו לישראל במדבר: רבי אליעזר אומר ענני כבוד היו, ורבי
עקיבא אומר סוכות ממש עשו להם (תורת כהנים שם, סוכה דף
יא ע"ב).

ומבאר הרמב"ן (בפירושו על התורה שם) שלפי האומר שהיו
ענני הכבוד, מובן היטב מדוע צריך לציין דבר זה בכל שנה ושנה
ולהודיע זאת לדורות עולם, כדי שידעו את כל מעשי ה' הגדול
אשר עשה עמם להפליא, ששיכן אותם בענני כבוד כמו בתוך
סוכה כדי להגן עליהם, אולם לפי האומר שהיו סוכות ממש, שבני
ישראל בנו לעצמם סוכות בהיותם במדבר, מדוע צריך לציין זאת,
והרי אין בכך שום נס ופלא של הקב"ה, ואת מה מציינים. ומסביר
הרמב"ן, שהזכרון הוא כדי שיזכרו וידעו שהיו במדבר ולא באו
בבית ובעיר מושב במשך ארבעים שנה, והשם היה עמם ולא
חסרו דבר.

מתבאר מתוך דברי הרמב"ן, שמצות סוכה נועדה להעיר
ולהאיר את עיני האדם על חסדי ה' הסובבים אותו ואופפים אותו
תדיר בכל עת ובכל שעה על כל צעד ושעל, כפי שבא לידי ביטוי
בסוכות שבנו בני ישראל לעצמם במדבר, והתגוררו שם במשך
ארבעים שנה ולא חסרו דבר.

אך נשאלת השאלה, הרי חסד ה' מלאה הארץ, וכל הבריאה
כולה בכל מקום שהוא, מלאה חסד ה', וכל קיום הבריאה
והנבראים הוא על ידי שלוש עשרה מידות של רחמים, וכל סוד
הבריאה נובע ממידת החסד, כפי שכתוב "כי אמרתי עולם חסד
יבנה" (תהלים פט, ג), כי היות שחוק הטוב להיטיב, לכן רצה הקל
הטוב לברוא את הבריאה שיהיה מקום שאפשר להעניק שם את
כל טוב לבריותיו (רמח"ל במאמר דרך עץ החיים).

ומכיון שכן, מדוע צריך לציין במיוחד את החסדים שעשה

"הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת"

בחול המועד סוכות התש"ס, שמעתי מהגאון הגדול רבי מאיר הלוי סאלאווייצק שליט"א, בן מרן הגרי"ז זצ"ל כדלהלן:

שאל אחד להגאון הגדול רבי מאיר הלוי שליט"א, מדוע אנו מזכירים בברכת המזון דוקא בחג הסוכות "הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת" ומה הקשר בין "הרחמן" הנ"ל לסוכות, וכי בגלל שמוזכר ב"הרחמן" את התיבה "סוכת דוד"?...

והשיב לי הגאון רבי מאיר הלוי שליט"א עפ"י מה שהובא בטור, הטעם שבשבת חול הועד פסח מפטירין מהנביא יחזקאל (לז) אודות תחיית המתים, ואילו בשבת חול המועד סוכות מפטירין ג"כ מהביא יחזקאל (לח-לט) אודות מלחמת גוג ומגוג "והיה ביום ההוא ביום בוא גוג על אדמת ישראל" וגו'. כי זמן תחיית המתים יהיה בחודש ניסן, וזמן מלחמת גוג ומגוג יהיה בחודש תשרי.

ויעוין בגמ' ברכות [ז' ע"ב] "גבי מלחמת גוג ומגוג כתיב למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק" וכו', ולהלן שם בתהלים (פרק ב) כתיב "יתיצבו מלכי ארץ ורוזנים נוסדו יחד על ה' ועל משיחו". ומבואר כי עיקר המלחמה בזמן מלחמת גוג ומגוג יהיה "על ה' ועל משיחו".

לפי"ז מבואר היטב מה שאנו מבקשים דוקא בזמן חג הסוכות "הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת", כי בזמן חג הסוכות יהיה מלחמת גוג ומגוג, והמלחמה אז תהיה "על ה' ועל משיחו" והמשיח הרי הוא מבית דוד, ועל כן אנו מתפללים "הרחמן הוא יקים לנו את סוכת דוד הנופלת".

(עובדות והנהגות לבית בריסק ח"ג)

הסוכה מגינה מג' פורעניות

בסוכות יש עשרה מצות. ג' דפנות בסוכה, ג' הדסים, ב' ערבות, לולב אחד, אתרוג אחד, הם עשרה. והמה נחלקים לשלשה ושבעה. סוכה בפני עצמה ג'. ושבעה בלולב. והשבעה נכללים בארבעה מינים של לולב.

והשלש דפנות של סוכה הם למחסה משלש פורעניות מזרם מחורב וממטר. מפני שבמכת ברד אמר אני שולח את כל מגפתי. והלא הרבה שלוחים להקדוש ברוך הוא אבל בברד היו שלשה דלעיל והם רוח אש ומים. וז"ל רז"ל מי שפרע מדור המבול ומדור הפלגה ומאנשי סדום וממצרים בים. מדור המבול פרע במים. ומדור הפלגה ברוח שנאמר ויפץ ה' אותם. ומאנשי סדום באש וגפרית. ובמצרים פרע בכל שלש אלה במכת ברד. שנאמר ואש מתלקחת בתוך הברד שם אש ומים. ונאמר וה' נתן קולות וברד. קולות הוא מאויר כמ"ש בספר יצירה, ולכן אמר במכת ברד את כל מגפתי והמה שלש לגיונותיו של הקדוש ברוך הוא, ומי שאינו עומד בדיבורו כולל הג', כי הדיבור הוא מורכב משלש אלה אש מים ואויר, ולכן יבוא עליו ג' פורעניות אלו. והיושב בסוכה ינצל מג' פורעניות אלו, כי מזרם הוא מרוח. מחורב הוא חום השמש והאש. ומטר הוא מים.

(הגר"א מוילנא)

הקב"ה עם דור המדבר, שלא חסרו דבר בהיותם במדבר, והרי חסדי ה' ממלאים את הבריאה כולה כל הזמן, ואין מציינים ומדגישים את זה במיוחד, ומדוע את החסדים שהיה במדבר מדגישים ומציינים.

אלא אדרבה, היא הנותנת, היות שהבריאה כולה מלאה חסדי ה', האדם מטבעו מתרגל לזה ואינו מרגיש בהם, היות שהחסדים הם תמידיים ואינם פוסקים אף לרגע קט. אנשים מתרגלים וחושבים שהם דברים טבעיים והכרחיים, וממילא אינם שמים לב ואינם מתבוננים לראות בזה את טובת ה' ולהכיר טובה על כך.

לכן באה מצות סוכה להוציא את האדם מן השגרה ולהזכיר לו שכל קיומו בעולם וסוד קיום האומה הישראלית כאומה, וכל יחיד ויחיד בפני עצמו הם אך ורק על ידי חסדי ה'. מצות סוכה פוקחת עיני עוורים לראות בצורה ישרה ונכונה את מצב האדם לאמיתו.

זו הסיבה של השמחה היתרה שיש בחג הסוכות. השמחה שבכל החגים היה על הניסים שעשה הקב"ה לאבותינו, אבל בחג הסוכות מציינים את העובדה שבני ישראל היו במדבר במשך ארבעים שנה ולא חסרו דבר, ודבר זה מאיר את עיני האדם להבין ולהשכיל שכל מציאותו התמידית, מלאה חסדי ה' על כל צעד ושעל. ועל כך באה השמחה היתרה, על העובדה שאנחנו שרויים כל הזמן בחסדי השם.

ושונה מכל החגים, שהשמחה בהם היא רק על הניסים שנעשו באותו זמן לאבותינו, ולא על דבר תמידי שיש בכל עת, ולכן יש בהם מצות שמחה גרידא, אבל חג הסוכות המבטא את חסד השם בכל עת ובכל שעה יש בו שמחה יתירה.

(דעת שרגא)

"ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדור" (כג)

(מא)

בגמרא במסכת סוכה (לו, ע"א) מבואר, שאתרוג כושי כשר, אך הדומה לכושי פסול. מה ההבדל ביניהם?

אתרוג כושי בא מכוש, הוא שחור כי כך נראים האתרוגים שם. הדומה לכושי הוא אתרוג הגדל בארץ ישראל, ושונה מכל האתרוגים הגדלים בה, ולפיכך הוא פסול.

וכתב ה"חתם סופר" (שו"ת ח"ו) לבאר את הענין בדרך מליצה, על פי דברי רבו בעל "ההפלאה" על האמור בגמרא (ברכות לה ע"ב) שרבי ישמעאל ורבי שמעון בר יוחאי נחלקו, איזו דרך נכונה יותר להנהיג: לדעת רבי ישמעאל, יש לנהוג מנהג דרך ארץ - לחרוש, לקצור, ולזרוע, כל דבר בעתו, ובד בבד לעסוק בתורה. ואילו רבי שמעון בר יוחאי סובר שיש להתמסר ללימוד התורה, וכשזוכים לכך, מלאכתם נעשית על ידי אחרים.

אמר על כך אביי: הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידם, כלומר הם הצליחו בדרכם, ואלה שעשו כרבי שמעון בר יוחאי, לא עלתה בידם, כלומר נכשלו ולא השיגו את מבוקשתם.

לפי זה מובן מדוע אתרוג הדומה לכושי פסול, אומר ה"חתם סופר". הוא לא יכול לגדול בארץ ישראל, במקום שגדלים אתרוגים רגילים, להתנהג כאתרוג מארץ כוש - וגם להיות כשר... (ומתוך האור)

תשבו שבעת ימים כל האזרח

רבותינו ז"ל אמרו, שביציאת האדם מביתו לישב בסוכה, עליו לכוון שאם נתחייב חובת גלות יחשב לו כאילו גלה מביתו, והלא גלות מכפרת עוון. רמז לכך, מצא הרב אורח מישור זצ"ל, כי סופי תיבות של "תשבו שבעת ימים כל אזרח", הם: "תמחול" (אורח מישור)

כתוב בגמרא (ע"ז ג.) לעתיד לבוא יאמרו אומות העולם לפני הקב"ה כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קבלנוה וכו' אמר להם הקב"ה מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו והקב"ה מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא. מקשים העולם למה סוכה נקראת מצוה קלה? עוד יש לדקדק מהו שאמר מיד כל אחד עושה סוכה "בראש גגו", מפני מה עושין את סוכתם בראש הגג ולא על הארץ? גם יוקשה למה אחרי שהקב"ה מקדיר להם חמה כולם בורחין מן הסוכה הרי אדרבה הסוכה תהיה לצל יומם?

אלא כתב בספר "זקן אהרן": קושיא אחת מתורצת בחברתא, הנה כתוב בגמרא (סוכה ד:) העושה ד' כלונסאות על שפת הגג ומסכך על גבן ר' יעקב מכשיר דאמרין גוד אסיק מחיצתה,

דמחשיבים את כותלי הבית עולים למעלה עד הסכך והם הדפנות של הסוכה. ומסיקה הגמרא דמה שמועיל סוכה בד' כלונסאות הוא דווקא בראש הגג אבל בארץ לא.

לפי שיטה זו מובן היטב, העכו"ם שאינם רוצים בטירחת המצוה להם נותן הקב"ה "מצוה קלה" שהרי יכולים לעשות סוכה בנקל ע"י ד' כלונסאות, ומיד כל אחד עושה סוכה "בראש גגו" שרק על ראש הגג מועיל כזו סוכה הנבנית ע"י ד' קרשים בלבד. והקב"ה מקדיר עליהם חמה, ואז כולם בורחים מהסוכה, כיון שאין להם דפנות, אבל אם היו עושים סוכתם עם דפנות לא היו צריכים לברוח מהסוכה.

(אוצרות התורה)

סוכות כנגד יעקב אבינו

"ושמעתי מאחי הר"י טעם לדבר לפי שהמועדים נתקנו כנגד אבות, פסח כנגד אברהם דכתיב לוישי ועשי עוגות פסח היה, שבועות כנגד יצחק שתקיעת שופר של מתן תורה היה בשופר מאילו של יצחק, סוכות כנגד יעקב דכתיב ולמקנהו עשה סוכות" (טור או"ח הל' ר"ח סימן תי"ז)

ביום בכל הסוכה ושיוכלו גשמים להיכנס בכל משך הסוכה, שכדי להפקיעו משם בית סגור אם במקצת מן הסוכה נכנסים הגשמים ונראים הכוכבים. אמנם ע"י בזה בפמ"ג ס' תרל"א א"א ס"ק ב' שחילק בין כוכבים לגשמים וז"ל, ויראה דלכתחלה ליה שיהא כוכבים נראים מתוכו אפשר די בכל הסוכה במקום אחד סגור, שיזכור מי ברא אלה ולהיות גר בארץ, כמו שכתוב [תהלים ח, ד] ירח וכוכבים אשר כוננת, מה שאין כן באין גשם יכול לירד למאן דאמר דפסולה, כל שיש ד' טפחים סכך פסול מיקרי, כבסימן תרל"ב סעיף א'. ומיהו אם נטל אחר כך מקצת עובי הסכך מעליו, אין צריך לנענע הנשאר אפילו הניחו בבת אחת, כי אין שם סכך פסול ממש עליו, עכ"ל. ועי' בביכורי יעקב שם ס"ק ה' שכתב שאין לחלק בהכי, ובשניהם צריכים לדקדק שלא יהא כן במשך כל הסוכה, וז"ל ולענ"ד אין לחלק בזה, דהא גם באין הכוכבים נראים הטעם דהוי כמין בית ואין שם סכך עליו לכתחלה, כמ"ש הלבוש. וטעם דפמ"ג שיזכור מי ברא אלה טעם חלוש הוא, ולא ראיתי בשום מקום. ולכן גם לענין כוכבים ידקדק שלא יהיה ד' טפחים על פני משך כל הסוכה משום סכך פסול. ואפשר דבין לענין לכתחלה באין כוכבים נראים, ובין לענין דיעבד באין מטר יורד, יש להקפיד ג"כ שלא יהי' ז"ט על ז"ט במקום א' אם יושב תחתיו, כמו לענין חמתה מרובה מצלתה בס"ב. אבל באין מפסיק רוחב ד"ט בכל הסוכה ובאין ז"ט על ז"ט במקום א', אין קפידא בסכך עב מאוד אפילו יושב תחת העב עכ"ל. הרי לך ג' שיטות בזה, דעת הפאר עץ חיים דבשניהם כשר לכתחילה ע"י מקום א' בסוכה, והפמ"ג חילק בין גשם לכוכבים, והביכו"י ס"ל דצריך להקפיד בשניהם שיהיו בכל הסוכה, ומרן הגרמ"ה אמר בשם הגרי"ז רק לענין כוכבים, ולא ידוע לי לענין גשמים מה ס"ל. [תשע"ה]

(הארות והערות)

ריתחא דאורייתא

במנהגו של הגרי"ז לכסות הסוכה בהרבה סכך

מנהגו של הגרי"ז ה' לכסות הסוכה בריבוי סכך עד שנעשה כסוי עבה, ואחד מהטעמים בזה ה' כפי שמוצא שהגר"ח מוולאז'ין ה' רגיל לעשות כן משום הקור, דהיינו שכדי שלא יהא מצטער מחמת הקור הקפיד לכסות בכיסוי עבה. והגרי"ז אמר דאף דבמשנה (פ"ב מ"ב) מב' דבעי' לכתחילה שיהא יכול לראות מסוכתו את הכוכבים, מ"מ לזה לא בעי' דבכל חלק וחלק מהסוכה יוכלו לראות את הכוכבים, אלא סגי אפי' אם בפינה אחת בסוכה רואים הכוכבים.

עוד טעם שהרבה הגרי"ז בסכך הוא משום דנקט דבעי' בכל חלק וחלק מהסוכה שיהא צלתו מרובה מחמתו ולא סגי אם בצירוף כל הסכך יחד הוא כן. [א"ה בספר פאר עץ חיים (סי' כט) להגאון רבי חיים קאזער זצ"ל מו"ץ בקובנא, כתב וז"ל, הנה לפי"ז יש לדון בדבר חדא, והוא דסגי במעט כוכבים, והיינו אפילו בשני כוכבים דמיעוט רבים שנים, ובהכי סגי דהא כשיסתכל בשני כוכבים נמי מינכר דזהו לא הוי כעין בית. וא"כ יכול להתנהג לכתחילה באופן זה, והוא שיניח אותן ב' כוכבים סמוך לפתח במקום שאין משתמשין שם כלל, ולא יזיק שם הגשמים, ושאר כל הסכך באמת יהיה מעובה כל כך עד שלא יהיו גשמים יורדין שם כלל, ובזה לא יתבטל לעולם משיבת הסוכה על ידי הגשמים, וגם איכא הכירא מי וכנז' כר. וזה שנים רבות שמעתי שאמרו כך בשמו של הגאון ר"ח מוולאז'ין ז"ל, ואיני יודע אם שמועה אמיתי היא מה שיכולים לסמוך עליה, אבל לפי דברינו הנ"ל סברא נכונה היא מאד, זולת דברי הגאון ז"ל, ולענ"ד יכולין לסמוך ע"ז ולהתנהג כך הלכה למעשה, עכ"ל, ומבואר שג"כ נקט דא"צ שיראו הכוכ-

לאחר חטא העגל - נאמר "תקופת השנה" היינו תחילת השנה.
(פנינים יקרים)

"צלא דמהימנותא" - מדת הרחמים

הסוכה היא "צלא דמהימנותא", כפי שנקראת בזוהר הקדוש, וענינה לחסות בצל ה'. אדם הזוכה לחסות בצלו יתברך זוכה לרחמים מיוחדים, אף שעל פי דין, אינו ראוי להם. וכך שנינו בגמ' (ב"מ פה ע"א): ההוא עגלא דהו קא ממטו ליה לשחיטה [מעשה בעגל שנלקח לשחיטה], אזל תליא לרישיה בכנפיה דרבי וקא בכי [ברח והכניס ראשו תחת זרועו של רבי ובכה]. אמר ליה: "זיל, לכך נוצרת" [אמר לו רבי - לך, כי לכך נוצרת!] אמרי, הואיל ולא קא מרחם, ליתו עלה יסורין [אמרו בשמים, כיון שלא רחם על העגל, יבואו עליו יסורים]. ולכאורה, מה פגם היה במעשהו של רבי? והלא כלל נקוט בידינו: "סוף בהמה לשחיטה" (ברכות יז ע"א), וכך גם אמר רבי כלפי העגל: "זיל, לכך נוצרת". כלום כל הנוטל בהמה לשחיטה נדון ליסורין? אלא יש לומר, שאף ש"סוף בהמה לשחיטה", ובדאי שאין לתבוע אדם הנוטל בהמה לשחיטה, ובא לחסות בצלך ומבקש את רחמין שתציליה מן השחיטה - מדת הרחמים צריכה להתעורר אצלך ולגרום לך להגן עליו, אף ש"לכך נוצר". זוהי, אפוא, סגולת הסוכה ומעלתה. כאשר בא האדם לחסות בצל השכינה, הריהו מעורר עליו את מדת הרחמים המיוחדת, אף שעל פי מדת הדין אין הוא ראוי לה.

(הגה"צ רבי נתן וכתפויגל צ"ל)

סוכות הוא זמן של רצון

לכא' יש לבאר הטעם שסוכות זה זמן שמחתינו, דהנה בשיח יצחק על סדור הגר"א, בתפילת אתה בחרתנו בשלש רגלים כתב שאתה בחרתנו מכל העמים זה כנגד חג הפסח, שה' הוציא אותנו ממצרים ובחר אותנו להיות לו לעם. אהבת אותנו הוא כנגד חג השבועות, שה' נתן לנו את התורה מפני שאוהב אותנו. ורצית בנו כנגד חג הסוכות, שרצון הוא יותר מאהבה, שלאהבה יש גבול ויש טעם אבל לרצון אין גבול ואין טעם. וכתב שרצון הוא אחר הכעס, וכן הכונה כאן כי גם אחר שעשו את העגל נתרצה להם הקב"ה ביוה"כ והשרה שכינתו בתוכם. וכתב עוד שם וז"ל, ורצית בנו הוא כפרת עון העגל והשראת השכינה, ואז בא חג הסוכות, וע"כ נאמרה בו שמחה יתירה יתר מכל המועדים. ע"כ לשונו.

מבואר שחזרת השכינה לישראל אחרי חטא העגל זה מורה על ענין הרצון שה' רוצה אותנו, וזה עוד יותר חזק מענין האהבה, וזהו הזמן של סוכות שה' רוצה אותנו, ובגלל זה שמחתו של חג הסוכות היא יותר מכל המועדים. ומובן היטב שאחרי ימי התשובה שה' אוהב אותנו, ובחג הסוכות גם רוצה בנו, וחזרה השכינה לישראל, והקב"ה קרוב אלינו ורוצה להיות עמנו, ע"כ האהבה והקירבה שיש לה' כלפי ישראל היא אז בתוקף, וזה סיבת השמחה בחג הסוכות, ומשום הכי הוא זמן שמחתינו.

(זמן שמחתינו)

תמה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א, דבשלמא פסח כנגד אברהם נחא, שהיה זה בזכות מדת חסדו של אברהם אבינו שמסר את נפשו בהיותו חולה ביום השלישי למילתו, וע"כ זכו ישראל לפסח. וכמו"כ חג השבועות הוא כנגד יצחק, בזכות אילו של יצחק המרמז על מסירות נפשו בעקידה, וע"כ זכו ישראל לקבל את התורה. אך מהי המעלה שיש אצל יעקב אבינו של "ולמקנהו עשה סוכות" שבזכותה זכו ישראל וקיבלו את חג הסוכות?

אלא יישוב, בבאור תמיהה אחרת בפסוק, שהרי נאמר "ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות, על כן קרא שם המקום סוכות" (בראשית לג, יז), ולכאורה קשה, שהרי לעצמו הוא בנה בית ורק למקנהו עשה סוכות, וא"כ מדוע קרא יעקב אבינו את שם המקום על שם בניית הסוכה למקנהו? אלא היישוב הוא, שיעקב אבינו אכן דאג למקנהו ובנה להם סוכות, ואילו לעצמו הוא בנה בית מדרש ולא בית, כמו שמפורש בדברי התרגום בן עזאיל "ואתעכב תמן תריסר ירחי שתא ובנה ליה בי מדרשא ולגילוי עבד מטלן, בגין כן קרא שמא דאתרא סוכות". ואכן בעולם הזה שהוא עולם עראי והאדם בו אינו אלא אורח, לא היה צריך יעקב אבינו בית אלא בית מדרש שהוא היה הבית בעבורו.

וזהו שנאמר "על כן קרא שם המקום סוכות" - לרמז ולהשמיע שיעקב אבינו לא בנה לעצמו בית אלא בית מדרש.

וזהו א"כ יסודו של חג הסוכות, שנצטוינו בו לצאת מדירת קבע לדירת עראי, כדי להשריש בנפשינו שהעולם הזה אינו אלא עראי, וע"כ מקומו של האדם הוא בבית המדרש דוקא לקיים את חוקות התורה ואת מצוותיה, כדי לזכות לדירת קבע בעולם הבא, ועל כן זכו ישראל לחג הסוכות כנגד יעקב אבינו, שנאמר "ולמקנהו עשה סוכות".

(שערי אורה - סוכת היוצרים)

"וחג האסיף בצאת השנה" (דברים כג, טז)

יש לתמוה, בתורה מוזכר ב' פעמים חג סוכות, במקום אחד כתוב שהחג בתחילת השנה, ובמקום אחר בסוף השנה. בפרשת משפטים (כג, טז) נאמר "וחג האסיף בצאת השנה" באספך את מעשיך מן השדה". ובפרשת כי תשא (לד, כב) נאמר "וחג האסיף תקופת השנה", ופירש רש"י **תקופת השנה** - בתחלת השנה הבאה.

אלא כתב בספר "פנינים יקרים": מצאתי בספר הקדמון "קנה חכמה" להמקובל הגאון רבי יודא פוחוביצר צ"ל שכתב, שמעתי מפי המנוח הרב הגאון ר' יהודה ליב (אב"ד בק"ק ברהין) ביאור נפלא, כתוב במדרש שקודם שעשו ישראל את חטא העגל, אמר הקב"ה שרצונו לתת חג בכל חודש בשנה, וכשעשו את העגל בחודש תמוז, ביטל להם את החגים, עד שמשה עלה למרום לבקש מחילתם, ונתרצה הקב"ה והשלים להם את כל החגים שנתבטלו בחודשים תמוז אב אלול, והשלים בחודש תשרי - ר"ה יוכ"פ וסוכות, אמר הקב"ה חג שלו לא אתן בו, הוסיף שמחת תורה.

נמצא שקודם חטא העגל חג הסוכות היה צריך להיות בחודש אלול שהוא סוף השנה, ולאחר חטא העגל חג הסוכות ניתן בתשרי שהוא בתחילת השנה החדשה. על כן בפסוק בפרשת משפטים המדבר עוד קודם חטא העגל נאמר - "בצאת השנה", היינו סוף השנה חודש אלול, ובפסוק בפרשת כי תשא המדבר

ושמחת בחגך / על ידי ששמח בחג יזכה לשמחה בכל ימות השנה

מספר ימי השנה: 365, ומספר ימי החגים מהתורה: 17 [שבעת ימי פסח, שמונת ימי סוכות, יום א' של ר"ה, וחג שבועות]. הרי מתוך 365 של ימי השנה נותרו 348 ימים כמנין "שמח". הרי אומר: אם תקיים "ושמחת בחגך" בימי החג, תזכה לאך "שמח", עוד 348 יום של שמחה. ויש להוסיף בזה כי על ידי זה מקרב גם את בניין בהמ"ק, שגם יום ט' באב בכלל שיהיה יום שמחה בבנין בית המקדש השלישי במהרה בימינו, אמן.

(נועם שיח)

יסוד השמחה - אחדות

מה מקורה של "שמחה יתירה" זו דוקא בחג הסוכות. אמרו חז"ל (ויקרא ל), כי מצות ארבעת המינים הנאגדים יחד מסמלת את אחדות ישראל.

זאת ועוד, יסוד "האחדות" קיים במיוחד בחג הסוכות, אשר בו יוצאים ישראל מדירת הקבע שלהם ובכך מבטלים את ערך הגשמיות וקובעים בלבם את ארעיות העולם הזה. וכאשר מתבטלים הרצונות הגשמיים, ממילא מתאחדים הלבבות, וכפי שביאר רבינו יונה על הפסוק "לתאוה יבקש נפרד" (משלי יח, א): "מי שמבקש ללכת אחר תאוותו ורצונו, נפרד מכל חבר ועמית, כי ירחקו ממנו אוהב ורע, כי תאות בני אדם ומידותם חלוקות" (שע"ת שער ראשון).

והנה, בלא "אחדות ישראל" לא יתכן שתשרור השמחה. ועל כן, זכה חג הסוכות שיש בו "שמחה יתירה", על שום ה"אחדות" המסמלת את יסודו ומהותו של החג.

(רבי שמואל רוזנבסקי)

"והיית אך שמח" (דברים טז)

פירש רש"י לפי פשוטו אין זה ציווי אלא הבטחה. וכן פירש האבן עזרא "והיית אך שמח": אם תהיה שמח בחג הסוכות, תזכה כי יברכך לעתיד ותהיה לעולם שמח!

וכן כתב אברבנאל זצ"ל: וכלל כאן להבטיחו שאם ישמח ויגיל בחג הסוכות, יהיה שמח וטוב לב כל השנה. ואם תתעצם בראשית השנה, בעצבון תאכלנה, כי כן טבע המציאות, השמח בחלקו - ששון ושמחה ישיג. והנאנח בלי סיבה - יאנח דום כל הימים. בספר "פלא יועץ" (ערך סוכה) כתב: וציונו לשמוח בחג הסוכות שמחה של מצוה, והוא סימן טוב לכל השנה, שכתבו גורי האר"י ז"ל שמי שיהא שמח וטוב לב ולא יצטער כלל בחג הקדוש הזה מובטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח! אי לזאת, כי לא בכח יגבר איש לשכח עצבו ורוגזו וכל דבר המצער, ולשמוח בכל יום שמחה חדשה, שמחה של מצוה כמו שכתוב בזה"ק וכו', עיין שם עוד בדבריו הנפלאים.

הרי לנו דבר נפלא, אדם ששמח בחג הסוכות מתברך בברכה עצומה מאין כמוה - להיות שמח לעולם! הרי זה אומר שיהיה לו כל הדברים המביאים את השמחה, פרנסה בריאות וכל טוב עולם הזה.

(פלא יועץ)

"והיית אך שמח"

כתב הרמב"ם (סוף הלכות לולב): השמחה שישמח האדם בעשיית המצוות ובאהבת האל שציוה בהם - עבודה גדולה היא. וכל המונע עצמו משמחה זו - ראוי להפרע ממנו, שנאמר "תחת אשר לא עבדת את ה' אלוךך בשמחה". ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה'.

בימי חול המועד, כשהיו עולים למעון קדשו של מרן הרב שך זצ"ל, זקני ישראל והמוני תלמידים להקביל פניו ברגל, היה מראה ומקריא מתוך השתוקקות ומתיקות עצומה, את דברי הרמב"ם, ומעמיק במשמעות הדברים הנשגבים. הלא אמרו חז"ל (ד"ר א, ה) על הפסוק "הבל הבלים אמר קהלת הבל הבלים הכל הבל", אילו אדם אחר היה אומר כן ולא שלמה המלך, היו הכל אומרים: זה אין לו מה לאכול והוא אומר "הבל הבלים". כלומר, כיון שאין לו ידיעות בתענוגות העולם מדבר כן, אך אם היה אותו אדם מכיר את תענוגות העולם והנאותיו, היה מתייחס לקנייני העולם בכבוד, אבל מאחר ושלמה המלך שנאמר בו: "ויתן שלמה את הכסף בירושלים כאבנים" (מלכים א, י), ולא היה חסר לו דבר מהנאות ותענוגות העולם - הוא זה שאמר הבל הבלים על כל קנייני העוה"ז, שוב אין יכולים להפריך את הדברים.

אף כאן - המשיך רבינו - אילו היה אדם אחר כותב כי "אין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה'", היה ניתן לומר שמה אין לו השגה בחכמות ותענוגות העולם, אין לו השגה בגדולה וכבוד. אך דברים אלו כתב הרמב"ם שהיה מבאי ארמונו של מלך מצרים, שר ונגיד, יועצו ורופאו האישי, חכם בכל מיני חכמה ומדע, והיה משופע בכבוד וממון, והגדולה חזרה אחריו - לו נאה ולו יאה לכתוב שאין שמחה בשום דבר אחר, הכל הבל מלבד השמחה בתורה ובמצוות. והרי זה עדות נאמנה שאין שום שמחה בעולם כלל מלבד שמחת התורה והמצוות ואהבת ה' יתברך.

והוסיף להעיד על עצמו בערגה, שבכל פעם הינו מתרגש בהיזכרו בדברים אלו.

והיה מסיים בדברי ה"מגיד משנה" שמבאר את דברי הרמב"ם: ש"השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה, ובאהבת ה' שציוה בהן, עבודה גדולה היא". וכתב בתוך דבריו "וכשהוא עושה מה שנברא בשבילו, ישמח ויגיל, לפי ששמחת שאר דברים תלויים בדברים בטלים שאינן קיימים, אבל השמחה בעשיית המצוות ובלמידת התורה והחכמה - היא השמחה האמיתית".

פעם בערב החג, נשאל מרן הרב שך זצ"ל כיצד מגיעים לשמחת יום טוב, שהיא מצוה מדאורייתא. וענה: "בקידוש תדע". תמה השואל על התשובה. הסביר לו מרן "הלא ישמעו אזניך מה שפיק מדבר, כשאתה נותן שבח והודיה לבורא עולם אשר בחר בנו מכל עם, ורוממו מכל לשון, וקידשנו במצוותיו ונתן לנו באהבה! - מועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון. אני, כשאני חושב על כך, חפץ אני לרקוד, ואתה שואל כיצד מגיעים לשמחת יום טוב?...

(רמב"ם - הגרא"מ שך זצוק"ל)

"ושמחת בחגך... והיית אך שמח"

מדוע דוקא חג הסוכות נקרא 'זמן שמחתנו', הלא גם בשאר החגים אנו שמחים כיון שנעשו לנו ניסים, ומה המיוחד בסוכות שמביא שמחה יותר משאר המועדים (עי' רמב"ם סוף הלכות סוכה)?

אלא ללמדנו ולא לפנו בינה, הנה מקובל בדעות אנשי העולם שלשמחה אפשר להגיע רק בריבוי נכסים, ובקנינים חומריים, ואז נהפכים למאושרים ושמחים, על זה צייתה התורה דווקא בחג הסוכות המסמלת את עראיות העוה"ז בשיבה באהל ובצל ענפי הדקל, להיות מאושר ושמח בחלקו. ללמד - שהשמחה באה בהסתפקות במועט, ובבריחה מתענוגות עוה"ז, ואדרבה מרבה נכסים מרבה דאגה.

*

מסופר על אחד ממושלי ערב שלא היה מאושר בחייו, הלך ליועץ מיוחד וביקש ממנו עצה, השיב לו הלה שעצתו היא שילך לחפש אדם מאושר ושילבש את חולצתו. הלך המושל מעיר לעיר לחפש אדם כזה, לבש בגדי מלכים, נסיכים ושרים אך הכל ללא הועיל, אח"כ הלך ולבש חולצות של אמנים, מפקדים, סוחרים, אך ללא תוצאות, עד שהחליט לחזור לביתו, בדרכו פגש איכר עני שעסק בחרישת שדהו, כשהוא נותן את קולו בשיר ושמחתו על פניו, שאלו המושל האם מאושר אתה? ענה לו: כן. אינך חסר דבר? לא. האם היית מוכן למכור לי את חולצתך? ענה לו האיכר, אין לי חולצה, חולצתי שאני לובש שאולה היא!...

(אוצרות התורה)

"והיאך היתה שמחה זו, החליל מכה... ורוקדין ומספקין ומטפחין ומפזזין ומכרכין כל אחד ואחד כמו שידוע... מצוה להרבות בשמחה זו... ואנשי מעשה הם שהיו מרקדין ומספקין ומנגינין ומשמחין במקדש בימי חג הסוכות... ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה', שנאמר 'ודוד מפזז ומכרכר לפני ה'" (רמב"ם הל' לולב פ"ח, ה"ב)

משמע מדברי הרמב"ם כי שמחת בית השואבה שהיתה במקדש בחג הסוכות היתה משום דין שמחת יום טוב. ולכאורה, במה נתייחד חג הסוכות משאר ימים טובים, שלא מצינו שמחה זו שהיו מספקין ומרקדין ומטפחין.

ברם, בכל המועדים חיוב שמחה הוא מדין "וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו" (רמב"ם הל' יום טוב פ"ו, ה"ז). נמצינו למדים, שגדר השמחה ביום טוב היא שמחת הלב, שמחה פנימית. משום כך לא מצינו דין זה שצריך לרקוד ולספק ולטפח, שהלא זהו ביטוי לשמחה חיצונית.

לעומת זאת, בחג הסוכות שבו נאמר "ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים", משמע שמלבד שמחת הלב יש חיוב גם בשמחה חיצונית, כי כדי לשמוח "לפני ה'" לא די בשמחה פנימית ויש צורך ברקידה ושמחה, שכן לא שייך לרקוד ולשמוח אלא לפני מי ששמחים בו. וכמו ששנינו: "כיצד מרקדין לפני הכלה" (כתובות טז:) שכיון שהוא לפני הכלה, יש דין של רקידה. וזהו שחותם הרמב"ם את דבריו: "ואין הגדולה והכבוד אלא לשמוח לפני ה', שנאמר 'ודוד מפזז ומכרכר לפני ה'" כיון שהיה דוד המלך לפני הארון, על כן היה רוקד ומפזז, כי כאשר הוא "לפני ה'" לא די בשמחת הלב גרידא.

(הגרי"ד סולובייצ'יק, ר"י בריסק)

וכשהציע הגרי"ד את הדברים לפני אביו, מרן הגרי"ז מבריסק, קילסם מאד והסכים להם. והוסיף ואמר, כי לפי זה מבואר מה

שמובא ב"מעשה רב" על רבינו הגר"א שבשמחת תורה "היה הולך לפני הספר תורה שמח מאד ברוב עוז וחדוה, וחכמת אדם תאיר פניו כלפיד אש בוערת ומספק כף אל כף ומפזז ומכרכר בכל עוז לפני הספר תורה... וכשהוחזר הספר תורה לארון קודש שוב לא היה שמח כל כך, רק כמו שאר יום טוב".

הנה, בשעה שהוציאו את ספר התורה הרי זה זמן של "לפני ה'", על כן אז יש דין של שמחה גם על ידי פעולה חיצונית. לעומת זאת, כשהחזירו את ספר התורה לארון, שוב אין זה "לפני ה'", על כן שמח "כמו שאר יום טוב", אשר "חייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב" - שמחה פנימית גרידא.

(קונטרס אש התמיד)

"ושמחת בחגך"

שאלו את הגר"א מוילנא זצ"ל איזו מצוה קשה לקיימה יותר מכל מצוות התורה? השיב הגאון: המצוה הקשה ביותר היא "שמחת החג"! כי מוטל על האדם להיות שמח וטוב לב כל ימי החג לרבות הימים והלילות, ללא הפסק אף לרגע, ולא עוד אלא אסור שיעלה בדעתו שום מחשבה והרהור של דאגה בכל ענין שבעולם, ולא יתערב שום צער ויגון בשמחת החג.

וחובה זו לא להתעצב כלל על שום דבר בעולם, ולהיות אך שמח ללא הפסקה כלל בכל ימי החג, שמונה ימים רצופים, מאה תשעים ושתיים שעות, אחת עשרה וחצי אלף ועשרים דקות! אכן מצוה קשה היא עד מאוד!

*

כל תלמידי הגר"א ומקורביו ידעו שבימי החג לובשות פניו ארשת שונה לחלוטין. ואף שמצוות "ושמחת בחגך" היא מן המצוות הקשות ביותר, שהרי צריכים לשמוח בלא הפסק שבעה ימים רצופים, קיימה הגאון בהידור. פני קדשו הוארו בזיו יקרות ולא הועם זוהרם במשך כל שבעת ימי החג.

פעם נכנסו תלמידיו להקביל פניו ברגל, והתפלאו מאוד לראותו בפנים חתומות ועצובות. כששאלוהו על כך וביקשו לשתף אותם בצערו, לא רצה הגאון לגלות להם את סיבת עצבנו, אך מאחר והתלמידים ביקשו מאוד, גילה את הסוד.

וכה סיפר להם, בלילה הקודם היה לו בחלומו גילוי על הפסוק "עלו זה בנגב וראיתם את ההר" הנאמר בפרשת המרגלים, וכשקם בבוקר, עקב חביבות הגילוי, לא יכול היה להתאפק והירהר בדברים שגילו לו, למרות שהגאון עצמו פוסק שלפני ברכות התורה אסור אף להרהר בדברי תורה, ולפתע - נשכח הימנו כל הגילוי ונעלם. ועל דא קא בכינא, סיים הגר"א.

והוסיף הגאון: גילוי זה כלל אלפיים ומאתים וששים (2260) פירושים על אותו פסוק, וגם בפירוש אחד מכל אלה, אמר הגאון לתלמידיו יכולתי לראות כל סודות הבריא, מתחילתם ועד סופם.

(גאון מוילנא)

"כי בסוכות הושבתי את בני ישראל"

כי בסוכות הושבתי את בני ישראל - ענני כבוד היו דברי

רבי אליעזר, ר"ע אומר סוכות ממש עשו להם. (סוכה יא:)

נתקשו בזה מפרשים, דבשלמא לרבי אליעזר דאמר ענני

יש בהם בני אדם בעלי תורה ובעלי מעשים טובים

וכו' (ויק"ר ל)

מכל ארבעת המינים האתרוג הוא המובחר שבהם, שיש בו טעם ויש בו ריח, ואלו הם תלמידי החכמים, המובחרים שבעם. והנה, דרך העולם לאגוד את שלושת המינים האחרים יחדיו, ואילו האתרוג לא נאגד עמם אלא רק בשעת קיום המצוה. מיד לאחר קיום המצוה שב האתרוג למקומו, בעוד שלושת המינים האחרים מוסיפים להיות מאוגדים וקשורים יחדיו.

אם תמצוי, רמז יש כאן להנהגתו הרצויה והראויה של התלמיד חכם עם המון העם. כל העת עליו להיות בפני עצמו וברשות עצמו, ורק לשם קיום מצוה הריהו מתאגד וקושר עצמו, לפי שעה, עם המון העם, ומיד אחר כך שב למקומו.

(חפץ חיים)

"אמר ר' יוסי בר חנינא, מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד כדי לעצור טללים

רעים" (סוכה לז:)

כיצד זה נעצרים הרוחות הרעות והטללים הרעים ע"י נענועי הלולב לארבע רוחות השמיים.

ביאר רבי יחזקאל אברמסקי:

כשמנענע האדם בלולב לצד מסויים, הריהו מודה ומהלל את הקב"ה על כל החסד והטוב שמטיב ומשפיע הקב"ה לעולמו מאותה רוח.

הכרת הטובה וההודיה להשי"ת היא מעלה כה גדולה, עד שבזכותה ומכוחה ניתן למנוע רוחות רעות וטללים רעים מלבוא לעולם ותחת זאת להשפיע על העולם אך טוב וחסד מאת השי"ת מקור הברכה.

נמצא שלא פעולת הנענועים כשלעצמה היא הגורמת לכך, אלא המחשבה והכוונה שנלוות למעשה. ואם במחשבה ובכוונה תלוי הדבר - אין לך כוונה גדולה וטובה יותר מאשר הכרת הטובה וההודיה להשי"ת.

(פניני רבינו יחזקאל)

ארבעת המינים

הקשו הראשונים, לכא' למה נבחרו דווקא אלו ארבעת המינים שאותם יקחו בחג הסוכות?

הרמב"ן (פר' אמור כג, א) כתב טעם לארבעה מינים: ...ועל דרך האמת, "פרי עץ הדר" הוא הפרי שבו רוב התאווה, ובו חטא אדם הראשון, שנאמר (בראשית ג, ו): "ותרא כי טוב העץ למאכל וכי תאווה הוא לעינים ונחמד העץ להשכיל ותקח מפריו ותאכל", והנה החטא בו לבדו ואנחנו נרצה לפנינו עם שאר המינים.

וכן בספר "יסוד יוסף" (פרק עה) כתב: ידוע שהלולב עם מיניו באים לכפר עוון אכילת עץ הדעת שנעשה על ידי פיתוי הנחש שנתקלל בל"ט קללות, והוא וחיליו גורמים הבאת מקורות רעות על שונאי ישראל בעבור העוון. ועל כן כשמנענע יכוין לעצור טללים רעים, כי בחודש זה שזוכין ישראל להרבה מצוות, יש את היכולת להתיש כוחו של הסט"א, ואל זה באים פרי החג המתמטעים בכל יום, להורות כי כך מתמטעים חובות של ישראל, וכן מתמטעים מלאכי החבלה הנעשים מעבירות, כמו

הכבוד היו, ודאי מוטל עלינו לעשות זכר להנס הגדול שעשה הקב"ה לנו, אבל לר"ע דאמר סוכות ממש, הלא לא היה בזה שום נס ולמה עושים זכר לזה בכל שנה? ובלבוש (סי' תרכ"ה) משמע דמשום הכי סבר ר"א שהיו ענני הכבוד.

אולי יש לומר דלמ"ד סוכות ממש, עושים זכר למדרגה הגדולה של כלל ישראל ביציאתם ממצרים ששמו כל בטחונם בהקב"ה. יצאו למדבר שממה מסובבים בשונאים נחש שרף ועקרב מכל צד, וכל המחסה שלהם, ע"פ דרך הטבע, היו רק סוכות אלו. וכלשון הפסוק (ירמיה ב - ב) "כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעורייך וגו' לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". ובמה שיושבים בסוכות בחג הזה מראים ששואפים אנו להגיע למדרגות אלו בבטחון וחסיון בהקב"ה. ובהנהגה של דירת עראי בימים אלו משתדלים אנו לחיות באופן זה כדי שישאר בנו ההשפעה להתחזק בה' ולהרגיש "כי לך לבד עינינו תלויות".

(נחלת פנחס)

"ולקחתם לכם... בסכת תשבו שבעת ימים" (ויקרא

כג, מ-מב)

מפני מה הקדים הכתוב את מצות נטילת ארבעת מינים למצות ישיבה בסוכה, והלא מן הראוי היה להקדים ולפרש את מצות סוכה, ורק לאחריה - את ארבעה מינים.

ברם, יום הכיפורים הוא עת מלחמה של כלל ישראל עם שרי מעלה (עיין העמק דבר ויקרא טז, כט).

ואמרו חז"ל, כי המנצחים השבים מן המלחמה היה מנהגם לצאת ולנענע בלולבים, וכמו שמצינו בהולכת הארון בימי דוד: "ודוד וכל בית ישראל משחקים לפני ה'... ובמנענעים" (ש"ב ו, ה). וכשם שכך היה מנהגם של המנצחים השבים מן המלחמה, צייתה תורה על נטילת ארבעה מינים, מיד לאחר יום הכיפורים, להורותנו כי גם אנו כמנצחים השבים מן המלחמה.

והנה, דרך שבי המלחמה בשמחה להשתמש בדרכם באהלים, כשם שעשו בעת שיצאו אל המלחמה. ולפיכך נצטוונו לישב בסוכה, לאחר יום הכיפורים, להורות על נצחוננו במלחמה עם שרי מעלה.

"כי בסוכות הושבת" - כשם שבצאת ישראל ממצרים הלכו הם כבני חייל, חמושים ומזויינים למלחמה, כך נצטוונו לישב בסוכה לאחר יום הכיפורים, אלא שכאן מעשה זה מורה על נצחוננו.

(הנצי"ב מוולוז'ין)

אמרו משמו של הסבא מקלם:

כל מצבו ומדרגתו של האדם תלויים בגישתו וביחסו כלפי העולם הזה. אדם הרואה בעולם הזה קבע ועיקר, על נקלה יבוא לידי חטא. על כן, כדי להינצל מן החטא, ראשית כל על האדם לקבוע בנפשו כי העולם הזה ארעי ובר-חלוף.

לפיכך נקבע חג הסוכות מיד לאחר יום הכיפורים, כדי להורותנו שהדרך להינצל מן החטא, שהוא עיקר של יום הכיפורים, היא על ידי עשיית העולם הזה ל"ארעי", שהוא יסודו ועיקרו של חג הסוכות.

(המשגיח מפוניבז')

מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל

על תיקונה, ולולי זה צריך להתגלגל שוב לעולם כדי להשלים את החסר לו.

הקשו רבותינו ז"ל איך יתכן שאדם יוכל לקיים כל המצוות כולם, הרי חלקם שייכים רק לכהנים, חלקם שייכים ללויים, לישראלים, לנשים, ולא יתכן אדם אחד שיוכל לבדו לקיים את כל תרי"ג המצוות? ותרצו, כאשר עם ישראל באחדות נחשבים לגוף אחד, וכמו שאדם מניח תפילין בזרועו נחשב שכל גופו מניח תפילין, כן כאשר יהודי אחד מקיים מצוה, נחשב כאילו כל ישראל קיימו את המצוה ההיא.

והנה, לאחר יום כיפור שכל אחד חזר בתשובה, וקיבל על עצמו לקיים כל התורה כולה, כאשר נוטל את ארבעת המינים המסמלים את אחדות עם ישראל, כפי שדרשו חז"ל שכל מין מסמל חלק מעם ישראל, בזה גורם לעצמו שהמצוות שאחרים מקיימים כאילו הוא קיים. וזוהי הכוונה - "כאילו קיים כל התורה כולה".

(אוצרות התורה)

"ולקחתם לכם ביום הראשון"

כידוע, נוטלים ארבעה מינים, וכוללים אותם יחד בברכת "על נטילת לולב". ומדוע מזכירים בברכה את הלולב לבדו? משום שהוא הגבוה והניכר מכולם. ועוד, שאמרו חז"ל שכמו שהתמר יש לו רק לב אחד (גזע אחד, בלי פיצול ענפים), כך ישראל יש להם לב אחד לאביהם שבשמים.

וכתב הרב "אורחות חיים" זצ"ל, שהתורה הקדושה רמזה שהברכה תהיה על נטילת לולב לבדו. כי "ולקחתם לכם ביום", ראשי תיבות לולב!

(אורחות חיים)

"ולקחתם לכם ביום הראשון"

חז"ל דרשו "ביום הראשון - ראשון לחשבון עוונות". ותמוה, וכי מיום הכיפורים ועד חג הסוכות לא היה רגע אחד של בטלה, לא היה דיבור אחד שאינו הגון, לא נעברה חלילה כל עבירה? ואם אמנם היו הימים קודש להתעלות ולהכנה לחג, מדוע דווקא בחג הקדוש ייעשו חטאים ועוונות?

ופירש הצדיק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל בספרו "קדושת לוי": כידוע, בתשובה מיראה זדונות נעשות כשגגות, ובתשובה מאהבה נעשות זדונות כזכויות. מתחילת חודש אלול החל תהליך של תשובה מיראה, מפחד יום הדין הממשמש ובא, אשר בו "מלאכים יחפזו, וחיל ורעדה יאחזו, ויאמרו הנה יום הדין, לפקוד כל צבא מרום בדין, כי לא יזכו בעיניך בדין" - ומה יאמרו בני האדם קרועי חומר! והתשובה מיראה הגיע לשיא בחרדת תקיעת השופר, והעפילה לגבהים ברעדת יום הכיפורים.

כאמור, בתשובה מיראה הזדונות נחשבות כשגגות, ואנו מבקשים ביום הכיפורים שהקדוש ברוך הוא ישליך במצולות ים כל חטאותינו, ולא יסתכל גם אל אותן שגגות, יתעלם מהן ולא יפקדן.

ברם, בסוכות מגיע "זמן שמחתנו". זהו חג האסיף, בו אנו מודים ומהללים לה' על הזכיה בדין, ועל כל הטובות אשר גמלנו. למול אותן טובות חשים אנו בושה על התנהגותינו וכפיות טובתינו, ושבים בתשובה מאהבה. ובתשובה מאהבה, כאמור, הזדונות

שאמרו חז"ל (אבות ד, יא): עשה עבירה אחת קנה לו קטיגור אחד.

וכן כתב בספר "פנים יפות" (פר' אמור): אמרו חז"ל (בר"ר טו, ח) כי עץ הדעת הוא אתרוג שעל ידו נטרד מן עדן, וכו'. ושמעתי רמז למה שנאמר (תהלים לו): "אל תבואני רגל גאווה", ר"ת אתרג, "ויד רשעים אל תנידני", היינו שלא אצטרך להיות נטרד בארץ נוד, קדמת עדן, כפירוש רש"י שם וכו'.

ויש רמז בכל ארבעת המינים שבאו לתקן חטא עץ הדעת - כתוב "עץ הדעת טוב ורע", כשתסיר מספר "רע" 270 מ"עץ הדעת" ישאר מספר "עץ הדר", שהוא טוב בלא רע כלל. וכן "עץ הדעת" הוא מספר - "ערבי נחל" (ע"ה), ומספר "עץ אבות" (ע"ה). וכן כפות תמרים, "תמר" הוא מספר "עץ הדעת" (ע"ה).

וזה שכתבו רבותינו (שעה"כ ענין סוכות דרוש ה): "עץ עבות" הוא רמז לג' אבות, כי "עץ" הוא גימטריא "אברהם יצחק ויעקב" (עם הכולל) שהם תיקון חטא עץ הדעת. הרי שד' מינים אלו הם רומזים בתיקון חטא עץ הדעת, כן שלשה מצות סוכה ושמחה וחגיגה עם הכולל עולה כמספר דעת וכו'...

בספר "שיח יצחק" (פר' אמור) כתב: כתוב בפסוק "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר" שואל המדרש וכי ראשון הוא והלא ט"ו הוא? נראה לתרץ, הנה אמרו רבותינו, שהעץ שאכל אדם הראשון ממנו אתרוג היה, שכתוב באבות דר' נתן (פ"א) בשעה שרצה אדם הראשון לאכול מן העץ, צווח העץ: "אל תבואני רגל גאווה" (תהלים לו), שהוא ר"ת אתרג. וכתוב בשל"ה (מסכת יומא), שחובה על כל אדם לתקן חטא אבותיו, (עיין בדבריו על דברי הגמרא [ברכות ג:] כינור היה תלוי למעלה ממיתתו של דוד). והיות שבפרי הלזה חטא אדם הראשון, על כן ניתן לדורותיו מצוה זו לתקן חטא הראשון שחטא אדם ביום הראשון.

וזה פירוש הכתוב: "ולקחתם לכם ביום הראשון" - בשביל יום הראשון של אדם, והאות ב' של תיבת "ביום" פירושו 'בעבור', כלומר בעבור שחטא בפרי זה ביום הראשון, ובו בדבר צריכים לתקן, על כן תקחו "פרי עץ הדר". ומיושב קושיית המדרש למה נאמר ראשון. (ומסיים שוב ראיתי בספר "מאמר השכל" להראב"ן ז"ל במצות האתרוג שכתב כן, וכן בהקדמת שו"ת "בית אפרים" אר"ח).

(אוצרות התורה)

המקיים ד' מינים כאילו קיים כל התורה כולה

בעל ה"רוקח" כותב: באותיות "לולב" יש רמז לתורה. תורה שבכתב מתחילה באות ב - "בראשית" ומסיימת באות ל "לעני כל ישראל". והנ"ך מתחיל באות ו - "ויהיה אחרי מות משה", ומסיים באות ל' "לעל" - הרי אותיות "לולב". ולזה לולב גימטריא חיים - דאין חיים אלא תורה.

בשו"ת מהרי"ל וויל (סי' קצא. הובא ב"באר היטב" תרמ"ה, ט) כתב: אתרוג גימטריא תר"י, בצירוף ג' מינים האחרים עולה תרי"ג. לומר לך כל המקיים מצות ד' מינים כאילו קיים כל התורה כולה.

*

יש להתבונן, מדוע המקיים מצות ארבעת מינים כאילו קיים כל התורה כולה?

נראה לבאר, הנה ידוע כי חובת כל איש ישראל לקיים את כל מצוות התורה, כולל כל תרי"ג מצוות, ואז נשמתו מושלמת ובאה

נחשבות לזכויות. לפיכך, מבקשים אנו שישלו אותם ממצולות ים, ויוסיפו אותם למנין זכויותינו. לכן זהו "ראשון לחשבון עוונות!"...

(ר' לוי יצחק מברדיצ'ב)

הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל סיפר על יהודי שהיה מגיע לבית הכנסת בחג הסוכות והיה מראה אתרוגו לאחרים ושואלם כמה שילם עליו, ולאחר שענו לו שבודאי שילם עליו הון מפולפל, היה מתפאר בפניהם ששילם עבורו סכום פעוט, וכששאלוהו היאך הוא השיג במחיר נמוך כ"כ אתרוג יפה זה, ענה שהוא ממתין עם קניית האתרוג עד ערב החג כשהסוחרים דחוקים לסיים למכור את הסחורה שנותרה ברשותם, ומחיר האתרוגים אז נמוך ביותר.

מעשה זה חרה להגרש"ז זצ"ל מאד, עד שפעם אחת ניגש אליו ואמר לו כך: הגמ' מספרת במס' ביצה (טז, א) על שמאי הזקן שמיום ראשון בשבוע כבר היה מתכוון לשבת, מצא בהמה נאה היה קונה אותה לשבת, ואח"כ אם מצא בהמה אחרת נאה הימנה היה מניח את השניה לשבת ואוכל את הראשונה, "אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה לו", שהיה אומר ברוך ה' יום יום, ובוטח בה' שימצא לו בערב שבת בהמה נאה לשבת.

והנה הדבר לכאורה צריך ביאור, מדוע לא נהג הלל כמנהגו של שמאי, שלכאורה הנהגתו נראית טובה יותר? אלא, לכשנדייק בדברי הגמ' "מדה אחרת היתה לו" נראה שמנהג זה של הלל לא היה אך ורק במצוות אלא אף בענייני עצמו וכגון שכשהיה קונה לעצמו חפצים לא היה מתכוון לכך מראש אלא רק כשהיה צריך לכך, וזהו הלשון "היתה לו" גם בעניינים גשמיים. וזו גם הכוונה בלשון מדה אחרת היתה לו, שהיה זה אצלו בגדר מידה שנהג בה לאורך כל הדרך. ולכן אצלו היה מותר לעשות כן אף בענייני מצוות ולא היה צריך לנהוג בדרכו של שמאי.

אולם מי שבצרכיו האישיים דואג להכין הכל מראש, ורק בענייני המצוות משאיר הכל לרגע האחרון, זהו זלזול במצוות. (מפי השמועה, נדפס בספר הזכרון "מבקשי תורה")

"והיה כל הנותר מכל הגוים הבאים על ירושלים ועלו מדי שנה שנה להשתחות למלך ה' צבאות ולחוג את חג הסוכות. והיה אשר לא יעלה מאת משפחות הארץ אל ירושלים להשתחות למלך ה' צבאות ולא עליהם יהיה הגשם ואם משפחת מצרים לא תעלה ולא באה ולא עליהם תהיה המגפה אשר יגף ה' את הגוים אשר לא יעלה לחוג את חג הסוכות. זאת תהיה חטאת מצרים וחטאת כל הגוים אשר לא יעלו לחוג את חג הסוכות" (זכריה יד - הפטרה)

יש להתבונן: הלא אין הגויים מצווים לחוג את חג הסוכות, מדוע א"כ הם יענשו שלא יעלו לחוג את חג הסוכות? ועוד, הלא נבואה זו מדברת על ביאת המשיח, באחרית הימים, שאז יתגלה כבוד שמים, ומלכותו בכל משלה, ומלאה הארץ דעה את ה' וכל בני בשר יקראו בשמו הגדול - אם כן כיצד יתכן שהאומות לא יבואו לחוג את חג הסוכות, למה יסרבו וימאנו להשתחות למלך ה' צבאות?

אלא ביאר רבי חיים זייצ'ק זצ"ל (בספרו אור חדש): השאלה השניה היא ישוב לשאלה הראשונה, כי היא הנותנת, כיון שאז בימות המשיח, תתרבה הדעת ואור ה' יאיר על פני כל העולם כולו, ואז זה ישפיע על כל יושבי תבל, ולכן החיוב להשתחות למלך עליו חל אף על אלו שאינם מצווים בהלכה, כי הם מצווים עתה מצד ההכרה בו יתברך.

אלא שהשאלה השניה טעונה ביאור רב, אחר שמכירים הם את האמת, מדוע אין הם באים להכנע לפניו ולהשתחות אליו. ביאר הדבר, כיון שהתרגלו לחיות כל ימיהם בשגיאיות ובטעויות, לכלכו את גופם ואת נפשם בכל דבר מאוס, נעדרת כבר מהם הברירה לבחור בטוב, רוצים הם לשוב ואינם יכולים, רוצים לשלוט על גופם ונפשם ואינם מסוגלים, כל אבריהם נתחנכו לרוץ למקומות עבירה, הרגל נעשה לטבע, ואינם יכולים להשתנות!?

ולכן כאשר לעתיד יתבעו אומות העולם לקבל שכר, יצווה הקב"ה לקיים מצות סוכה, והולכים הם לקיים והקב"ה מקדיר חמה כתקופת תמוז, ומי כל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא. הם רוצים באמת לקיים מצוות, כי רואים הם את האמת, אך כיון שהתרגלו בעבירות, התרגלו לפנק את יצרם בעוה"ז, אינם יכולים להפרד בנקל ממה שהתרגלו אליו.

וזהו כוונת חז"ל "רשעים אפילו על פתחו של גהנום אינם חוזרים בתשובה" (ערובין יט.), אין הכוונה שאינם רואים את האמת, אלא רואים הם בעיניהם את הגהנום המר והאיום, אולם הגוף והטבע שהורגל לרע מונעים מהם את האפשרות והיכולת לחזור, וכבר אינם שולטים בעצמם.

(אוצרות התורה)

שבת חול המועד

איתרמי פעם (בארה"ב) שישב רבינו (כ"ק מרן האדמו"ר מסאטמאר זצוק"ל) בשולחנו הטהור (בחוה"מ סוכות) ונתעוררה השאלה בשבת שחל בסוכות אם יש להקדים ולומר קודם "שלום עליכם" או להקדים ולומר "תיבו תיבו אושפיזין עליאין" ורב אחד שישב שם רצה לומר שבדאי אומרים קודם "שלום עליכם" כיון שהמלאכים באים בכל ליל שבת משא"כ האושפיזין באין רק בחג הסוכות, והוי כמו שאמרו ז"ל תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם. וענה רבינו על זה "וכי מה אתם חושבים שהן המה אותם המלאכים הבאים בכל ליל שב"ק, לא כן הדבר כ"א לפי התנהגות האדם בכל משך ימי השבוע כן הם המלאכים ששולחים אליו", (וואס מיינט איר יעדע וואך קומען די זלעבע מלאכים, ווי אזוי דער מענטש פירט זיך אויף א גאנצע וואך אזעלכע מלאכים שטעלט מען אים צו).

אגב, כדאי לציין שמנהגו של רבינו (כ"ק מרן האדמו"ר מסאטמאר זצוק"ל) היה להקדים ולומר "תיבו תיבו אושפיזין עליאין" קודם שאמר רחורז "שלום עליכם", ורבינו ז"ל אמר דבר נחמד בטעמא דמילתא, כי אנו קיימ"ל (סנהדרין צ"ג גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת, ולכן מהראוי להקדים לקבל את הצדיקים לפני המלאכים ודפח"ח).

(מושיען של ישראל - סאטמאר)

צא מדירת קבע ושב בדירת עראי

הגמ' אומרת במסכת עבודה זרה (ב:) דבר שקשה להבינו: "דרש ר' חנינא בר פפא ואיתימא ר' שמלאי: לעתיד לבא מביא הקדוש ברוך הוא ס"ת, ומניחו בחיקו ואומר: למי שעסק בה יבא ויטול שכרו. מיד מתקבצין ובאין עובדי כוכבים בערבוביא, שנאמר: כל הגוים נקבצו יחדיו וגו'". האם אנחנו מבינים גמרא כזו? איך יתכן שהגויים מעיזים לבוא ולדרוש שכר על "עסק התורה"? ממשיכה הגמ', שאומר להם הקב"ה: "רבותי, לא בערבוביא! כל אומה עם סופריה!". מפרש רש"י שאלו הם החכמים שיכירו לים לטעון. איזו אומה באה ראשונה? בני הדודים שלנו, מלכות אדום בני עשו הדוד שלנו, הם אלו שבאים... שואל אותם הקב"ה: האם אתם עסקתם בתורה? מה עשיתם בשביל התורה? אומרים לפניו: "רבוש"ע, הרבה שווקים תיקנו, הרבה מרחצאות עשינו, הרבה כסף וזהב הרבינו, וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה!". אתם שומעים איזו חוצפה? כאילו כל מה שבנו הגויים, כל כביש מהיר בעולם, כל גשר בעולם, גשר בעולם, כל שוק וכל בורסה הכל כדי שיהיה כסף בעולם בשביל ישראל שיעסקו בתורה! איך זה יתכן?

מרחם הרב מבריסק זצ"ל מפרש את דבריהם. הוא מביא את הרמב"ם בהקדמתו לסדר זרעים שאומר שתכלית כוונתו יתב"ש בבריאת האדם היתה כדי שהאדם יהיה 'חכם וטוב', דהיינו שיגיע עד כמה שבכוחו להגיע לידיעת השם ית' ע"י לימוד כל התורה כולה. ובמעשים ובמידות יהיה טוב מאין כמוהו בכל מידה טובה, ביראת שמים, בדביקות ואהבה. כמה כאלה ישנם בעולם? אומר הרמב"ם שאולי אחד בכמה דורות. א"כ בשביל מה ברא הקב"ה את שאר בני האדם שאינם חכמים ואינם טובים? אתם יודעים כמה הוא ברא? מליאדי אנשים, במדינת סין לבדה יש יותר ממליאד, גם בהודו יש יותר ממליאד, אז בשביל מה ברא אותם הקב"ה? הרי אין שם 'חכם וטוב', יש רק 'רשעים ואכזרים' בכל המדינות האלה!

מתרץ הרמב"ם שלולא כל האנשים בעולם שעובדים יומם ולילה בבניית בנינים, בחקלאות, באריגת בגדים כו', אז כשמוגיע הצדיק לעולם אם לא היו את כל אלה שמסדרים את הכלכלה בעולם היה צריך הצדיק לנטוע בעצמו עצי פרי ולזרוע חטים ושעורים וכו', ולקצרו ולעסוק בכל י"א מלאכות הפת בעצמו. לארוג בגדים לעצמו ולבנות את הבית שלו, להיות אינסטלטור וחשמלאי וכו' וכו', ולא היה לו פנאי אפילו רגע אחד ללמוד כל ימי חייו! בשביל זה נמצאים מליאדי בני אדם בעולם, שכל אחד מהם חשוב רק על עצמו ורוצה להרויח ועובד כמו חמור עם שעות נוספות, והם לא יודעים שהם נמצאים כאן בעולם רק בשביל שכשיבוא הצדיק יהיו לו אוכל וקורת גג ובגדים וכל מה שצריך! הרמב"ם כותב שכל העולם משתגע לנמר, כי הם לא יודעים למה הם חיים כאן, הם עובדים ועובדים ועושים שטויות - והכל כדי שיהיה מוכן לצדיקים כאן בעולם.

עפ"י מפרש הרב מבריסק, שהגויים אנשי אדום מבססים את דבריהם על הרמב"ם הזה. בנינו הרבה שווקים ומרחצאות בשביל הבריאות, הרבינו כסף וזהב, ותכלית הכל האמיתי הוא שישאל יעסקו בתורה. הגויים ילמדו בשיבות ויביאו את הרמב"ם הזה... מה יענה להם הקב"ה? "אמר להם הקדוש ברוך הוא: שוטים שב-

עולם, כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם תקנתם שווקים להושיב בהן זונות, מרחצאות לעדן בהן עצמכם, כסף וזהב שלי הוא שנאמר לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבקות". דהיינו: תשתקו שקרנים שכמותכם, לא התכוונתם אפילו חצי אחוז פעם אחת לטובת ישראל שיעסקו בתורה,

אח"כ נכנסת מלכות פרס, וגם הם דורשים שכר תורה ושכר מצוות ועוד שטויות כאלה, וסו"ס טוענים הגויים כך: "אם היית נותן לנו את התורה היינו מקיימים אותה ומקבלים שכר! ועונה להם הקב"ה שהציעו להם והם לא רצו לקבל את התורה, ועוד שטויות הם טוענים, עד שהם אומרים: "תן לנו עכשיו את התורה ונקיימנה!".

עונה להם הקב"ה בסוף פסוק: "תשמעו גוים. היתה תקופה של קיום התורה ומצוותיה, ובתום התקופה ההיא מגיעה התקופה של מתן שכר לעסק בתורה והמצוות. התקופה של קיום התורה ומצוותיה עברה, ועכשיו זו תקופת מתן השכר, אם אתם רוצים לקיים עכשיו את מצוות התורה - איחרתם את המועד!". והוא מוסיף להם משל: "מי שרוצה לאכול בשבת מאכל מבושל חם חייב לבשלו בערב שבת כי בשבת אסור לבשל, מי שלא בישל בערב שבת אין לו מה לאכול מבושל בשבת. אתם לא קיימתם מצוות 'בערב שבת', בתקופה של קיום המצוות, ועכשיו אתם רוצים לקיים? עכשיו זה כמו 'שבת' ואיחרתם את המועד!".

והנה בכל זאת הגויים לא הולכים משם, ולמרות שכבר הפריכו אותם וטענו טענה ניצחת כנגדם - הם לא הולכים. יש לי על זה דרשה מיוחדת למה הם לא הולכים, אבל הלילה אני רוצה להגיע לענין של חג הסוכות. הרי מקודם 'חגגנו' את יסוד האוניברסיטה העברית בהר הצופים, שקראו לזה אז 'תורה לשמה', והרב הראשי בירך ברכת שהחינו, אז שכחתי לרגע שעכשיו זה סוכות כי אין מערבין שמחה בשמחה... אבל עכשיו נחזור לסוכות. לכן אמר הקב"ה לגויים: "אני רואה שאתם לא עוזבים כאן, מה אפשר לעשות איתכם? טוב, אני אתפטר איתכם ואעשה דבר יוצא מהכלל. אני נותן לכם עכשיו 'מצווה קלה'. למה היא קלה? כי אין בה חסרון כיס, והיא מצוות סוכה. תקיימו אותה ותקבלו שכר הרבה".

למה אין בסוכה חסרון כיס? אני גר היום בירושלים ולא יודע מה קורה ברחובות של בני ברק, אבל בירושלים אתה יכול לעבור ברחוב והכל כזה 'נקי' עד שאדם יכול למצוא כל מה שצריך כדי לבנות סוכה, דפנות וסכך ומעמידים, את כל מה שצריך אפשר למצוא שם... אמנם לולב לא מוצאים שם, אבל סוכה כן, אז אפשר להקים סוכה ללא שום הוצאות.

זה באמת יפה מאוד מצידו יתב"ש, אבל אני כידוע לכם נוד-ניק ותמיד מגיע עם ההערות הדוקרות שלי. גם כאן אני אעמוד ואשאל: "רבוש"ע, תן להם מצוות לולב ואתרוג שיוציאו שש מאות או אלף שקלים עליהם, וצריך עוד לולב אחד כי יש ספק אם הראשון לגמרי סגור או הימנך וכו', אז צריך לזה עוד מאה וגם צריך עוד אתרוג מרוקאי שנטעו אותו כאן בארץ, ועוד אחד מקזבלנקה, וגם תימני תימני, ותימני ישראלי, תן להם לקנות הרבה אתרוגים עד שיכנסו לבית הכנסת עם מנין לולבים ושישם אתרוגים... למה נתת להם רק מצוות סוכה?"

עונה לי הקב"ה: "האם אתה חשוב שגוי ישלם משהו על מצווה? והוא... הגוי בטבעו לא יתן פרוטה מכיסו לדבר שבקדושה! לטומאה, לספורט, לתאווה ולע"ז הוא יתן הרבה כסף, בארה"ב

לשלם אלפים ורבבות, אבל לדבר שבקדושה הגוי לא יכול לתת, ומכיון שהקב"ה מכיר אותם והא נותן להם מצווה שלא תעלה להם כסף.

אספר לכם סיפור: לפני שנים רבות כשהייתי עוד בחור, עמדתי בשוק מאה שערים שהיה אז השוק היחידי בירושלים שמוכרים

למשל כדי לראות 'משחק גמר' בספורט נותנים חמשת אלפים דולר למקום, ויש מקומות שקונים בעשרים וחמשה אלף דולר, כדי לראות איך שאיזה כושי אכזר לוקח מקל ונותן מכה לכדור הזה, וכדור החץ מפשע עף לו, ומיד קמים חמישים אלף איש ונובחים כמו כלבים "יעלה ויבוא הכדור"... לזה הם מוכנים

ריתחא דאורייתא

בענין שהחיינו על שעת עשייה

שמעתי מש"ב הבה"ח י. ב. נ"י שאכל אצלי בלילה הראשונה של סוכות שהורה לו הג"ר משה אלישיב שליט"א בשם אביו הגריש"א דכיון דעיקר דין שהחיינו על הסוכה הוא בשעת עשייה אלא דאנו ממתינין מלברך עד קידוש, א"כ אם אינו אוכל בסוכה שלו כדאי כשחוזר לסוכתו לישן שיקח פרי חדש ויברך עליו שהחיינו ויכוון לפטור גם את הסוכה מספק, וכן שמע מהג"ר אהרן פישר שליט"א רב דשכונת זכרון משה.

והיה תמיהא בעיני, דלפ"ר נ' דהדין שהחיינו בשעת עשייה אינו משום דעשיית סוכה מחייב ברכה אלא דשיבת סוכה מחייב ברכה, אך הזמן לברך הוא בשעת עשייה, וכיון שכן אם אוכל בלילה הראשונה בסוכת חבירו וקיים מצות ישיבת סוכה א"כ פשיטא דיכול לצאת שם חובה ברכת שהחיינו. והבה"ח הנ"ל סיפר לגיסי הר"ר אליעזר שליט"א שקו"ט הנ"ל, ובליל ב' דחור"מ נכנס גיסי אצל הגרא"י הלוי שליט"א ושאל לו אם הברכת שהחיינו בשעת עשייה הוא מחמת העשייה או מחמת ישיבת הסוכה, ואמר לו דודאי הוא מחמת ישיבת סוכה, ושוב אמר לו פסק הנ"ל, והי' תמיהא גדול בעיניו ואמר לו שפשוט שאינו נכון, וכן שמעתי מי. ב. בשם הג"ר משה הלוי שליט"א שכן נקט בפשיטות.

שוב שאלתי זה להגרש"מ שליט"א ואמר לי ג"כ בפשיטות דאי"צ לברך ומטעם הנ"ל, והי' מתמה על הפוסקים שלא נקטו כן, והרחיב בזה דהנה כתב השו"ע (תרסב, ב) שאין לברך שהחיינו על הלולב ביו"ט שני, ופי' המשנ"ב שם ס"ק ב' וז"ל, דממ"נ יצא במה שאמר ביום ראשון זמן אף אם הוא חול, דלא גרע ממה שאמר זמן בשעת עשיית הלולב דיצא כו', ואף על גב דגבי שופר מנהגינו לומר זמן אפילו ביום שני, שאני התם דלפעמים עיקר הקדושה הוא ביום שני כמ"ש שם בסיומן ת"ר עכ"ל. ומבואר דהמשנ"ב נתקשה דמאי שנא לולב משופר שמברך שהחיינו אף ביו"ט שני. ולפ"ר קושיתו צ"ב שהרי בשופר באמת ליכא דין שהחיינו בשעת עשיית השופר, ורק לגבי סוכה דיש דין שהחיינו בשעת עשייה אפשר לומר דלא גרע משעת עשייה, וא"כ מה שייך בשופר לומר דלא גרע משעת עשייה.

אך ודאי שזו לא קשה כלל, דאע"ג שאין מברכים שהחיינו על שעת עשיית שופר, אכתי אפשר לומר דלא גרע יום א' משעת עשייה, שיסוד הסברא של לא גרע משעת עשייה היא דלא צריך להחפצא של קיום המצוה כדי לברך שהחיינו על המצוה, אלא כל דבר השייך למצוה סגי לברך אז שהחיינו, ועשיית המצוה ביו"ט ראשון כלפי יו"ט שני היא מספיק שייכות למצוה לברך אז שהחיינו, כמו דשעת עשייה היא זמן השייך להמצוה.

והיינו דשעת עשייה היא רק ראייה דלא צריך לעצם מעשה המצוה, אבל לא צריך שיהא שום היכ"ת של עשייה בפועל. וכיון דשהחיינו דשעת עשייה היא שהחיינו על המצוה, חזינו דגם שעת עשייה היא זמן השייך למצוה לברך אז שהחיינו על המצוה, וא"כ כ"ש דשעת קיום המצוה עצמה היא זמן לברכת שהחיינו, והרי הישיבה לא גרע משעת עשייה עכ"ד.

[ויש מקום לקיים דבריהם לפי מה שהעלה האבני נזר דע-שיית סוכה הוא עצמה מצוה, והביא מהזהר דגם עשיית לולב הוא מצוה, ולפי"ז יש מקום לקיים צד זה שהברכה דשעת עשייה היא על העשייה עצמה ולא על הישיבה, אך כל הפוסקים נחלקו עליו בזה. וע"ע בביכורי יעקב תרסב -ב שנראה מדבריו ג"כ שהברכה דשעת עשייה שייכת להעשייה עצמה וז"ל, ונסתפקתי אם בירך בשעת עשייה על לולב ושוב נטל לולב אחר, אם יוצא בזה בזמן שבשעת עשייה. דבגמרא (דף מו ע"א) לא איירי רק מאותה סוכה ומאותו לולב, שוב לא יברך על מצוה אחרת שבאותו דבר שהרי עשייה אתחלתא דמצוה היא, דבמה שהכין הסוכה ואגד הלולב לעשות בו המצוה התחילה קיום המצוה, וכן אם נטל היום לולב ולמחר לולב אחר, י"ל כיון שכבר בירך על מצות נטילה זמן שוב לא יברך. אבל אם היום עשה לולב זה ולמחר נטל לולב אחר, דלא אותו דבר איכא ולא אותה מצוה איכא, אפשר דצריך לברך שוב זמן לכו"ע, שהרי לא התחילה אז המצוה במה שאגד הלולב, שהרי לא נטלו ולא קיים בו המצוה, וברכתו הוי לבטלה. ואף שנטלו חבירו, מ"מ הרי כבר כתבו התוס' בסוכה (שם ד"ה העושה סוכה לעצמו) דדוקא עשה סוכה ולולב לעצמו מברך על עשייה, אבל על של חבירו לא, ולפי זה, גם אם ביום שני נטל לולב אחר שלא נטל בראשון יש להסתפק כן. וכן לענין סוכה, כגון אם בליל שני לא קדש בסוכה וביום שני אוכל בסוכה אחרת שלא קדש בה בלילה ראשונה, אם שוב יברך בה זמן, וצ"ע. ונ"ל דאף דספק ברכה להקל, מ"מ לכתחלה אפשר דיש לחזור על זה לטול ביום שני הלולב שבירך עליו ביום ראשון, שלא לבא לידי ספק שהחיינו עכ"ל, ולכאורה פוסקים הנ"ל סמכו עצמם על דבריו, וכבר תמהו רבים על עיקר דבריו ואכמ"ל. (תש"פ)

וראיתי בשלמי תורה להגרש"צ פלמן זצ"ל בסי' ח' שהסתפק בנידון הנ"ל, והביא מהגרא"ל שאין צריך להקפיד על זה, אך הגרא"ל נקט דעצם הברכת שהחיינו קאי על עשיית הסוכה אך נפטר בזה ממנו"פ בברכה שבירך על הכוס ע"ש בטעמא דמילתא, והגרש"צ פלפל לומר דכל הדין שהחיינו בשעת העשייה הוא משום המצוה דשיבת סוכה, ודן טובא בזה, ע"ש. וכן הובא בספר הליכות שלמה (פ"ט ס"ק יב) בשם הגרש"א שנקט הכי, וע"ע בזה בספר מקראי קודש (סי' כה). [תשפ"א] (הארות והערות)

זה עבד השם יתברך!

הגוי לא מסוגל לסבול בשביל מצוות

ונחזור לגויים. הם יושבים ומתלוצצים איך שהיהודים מסרו את נפשם ממש לקיים מצוות סוכה במשך דורי דורות, ואנחנו נשב שעה קלה בסוכה שבנינו מסמרטוטים ושברי כלים ונקבל שכר גדול, וזה נקרא 'צדק'. אתם שומעים איך שגויים מתלוצצים! מה עושה הקב"ה? הוא לוחץ על איזה כפתור שם למעלה ומגביר את החום... נהיה עשרים וכמה מעלות, שלושים מעלות, שלושים וחמש מעלות, ארבעים מעלות, ארבעים ומכה - ודי! זה נהיה יותר חם מבני ברק, אם שייך דבר כזה...

הבעל מסתכל על אשתו ואומר לה: "למה לא התקנת כאן מזגן?!" - והיא עונה: "בעלי היקר, האם אמרת לי שבאוקטובר יהיו יותר מארבעים מעלות?!" ואז הוא קם וצועק: "אני לא מוכן לסבול אפילו רגע חום בחיים שלי בלי מזגן! לא!!" - והוא בועט בסוכתו ויוצא, וגמרנו איתם. ישוב בשמים ישחק עליהם: "הת-פטרתי מהגויים, הם כבר לא רוצים שכר מצוות ולא שום דבר, הם לא יכולים לסבול להוציא כסף אז לא דרשתי מהם כדי שלא יתאבדו, ביקשתי רק צער הגוף שיסבלו לשעה - וגם את זה הם לא רוצים לתת". זה גויים.

מקשה הגמרא קושיא: מה רוצים מהגויים המסכנים האלה, הלא גם אצלנו בני ישראל ישנה הלכה שמצטער פטור מן הסוכה! מה זה 'מצטער'? או שהגשמים יורדים לתוך הסוכה, או שה-חום נהיה בלתי נסבל. אני זוכר שפעם היה לי אורח בסוכה, הוא למד בפוניבז', ואח"כ היה משגיח בישיבה בחו"ל, ורצה לפגוש שוב את מרן המשגיח רבינו יחזקאל זצ"ל. הוא התארח אצלי והסוכה שלי לצערי היתה בצד דרום מערב, אז היה לי חום בני ברק כל היום... הדופן היתה עשויה מסנדוויץ' בלי שום צבע, והיא התחממה מאוד, אבל האורח לא ידע שלא נוגעים בדופן הזאת - והוא נגע וכמעט נשרף! הוא הסתכל עלי ואמר: "האם זה עשוי למגורים של בני אדם?"

לכן שואלים חז"ל שאם גם אנחנו יוצאים מהסוכה כשמצטערים, למה הקב"ה שוחק על הגויים? עונה הגמרא שנכון שגם אנחנו יוצאים מהסוכה כשמצטערים, אבל אנחנו לא בועטים בסוכה כשאנחנו יוצאים. ובכך אנו מצהירים: "רבוש"ע, יצאנו מביתנו שהוא דירת קבע כדי לגור בדירת ארעית, הסוכה האת שאין לה את הנוחיות והבטחון של הבית, אין לה גג שמגן מגשם ומחום גדול, היא דבר זמני שלא נוח כלל וכלל כמו בית. ידענו את זה ואנו מוכנים לסבול, ורצינו לסבול למען המצווה הזאת".

דוגמאות מהקושי במצוות סוכה

אתם יודעים איזה סבל יש לנו בסוכה. אתאר לכם לילה אחד: אני הולך לישון בסוכה, ופתאום באמצע הלילה אני מתעורר, כי הסוכה נמצאת בחוץ ושומעים איך שתינוק אחד צורח מי-מין והשני משמאל, ואשה אחת צועקת לבעלה: "שמעו, עכשיו תורן לגשת לתינוק!", והבעל חוזר וצועק: "אבל אני בסוכה!", אבל היא מלומדת שגמרה סמינר ואומרת לו "תשבו כעין תדור-רו! כל מה שנוהג בבית נוהג בסוכה, אז תקום!"... ואני מתפלל בשקט: "עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עליהם, וירשו לי ללכת לישון"... עד שלבסוף הם מתפשרים ואני שוב נרדם,

בו ד' מינים. המוכרים צועקים "לבלוב, לבלוב, לבלוב" על הערב-בות, והגיע לשם מדרך תיירים אחד שהביא כמה גויים עשירים מארה"ב עם נשותיהם לראות איך 'המשוגעים היהודים', הבלתי מתורבתים, ממש אנאלפביתיים, קונים ד' מינים...

על ידי עמד תייר אמריקאי, ולא ידע שגם אני אמריקאי. עס-קתי אז בבדיקת הערבות והוצאתי כסף מכיסי לשלם עבורם, והגוי ראה כמה שאני משלם, אז הוא אמר למדריך: "האם האיש הזה ירד מדעתו, הוא משלם כסף בשביל כמה עלים! ועכשיו הוא הולך לקנות 'לימון', כמה הוא ישלם בשבילו?! בוא נלך מכאן, אם נעמוד כאן עוד כמה רגעים אנחנו עלולים להשתגע"... לכן אומר הקב"ה שלא נתחיל עם הגויים במצוות ד' מינים, אלא אתם הגויים תקיימו מצוות ישיבת סוכה ואתן לכם שכר גדול.

הגויים לועגים על מסירות הנפש של היהודים

ממשיכה הגמרא: "מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו". הוא נוטל מהרחוב את החתיכות שזרקו שם, ועלה על ראש גגו ועושה סוכה. למה דוקא על ראש הגג? כדי להראות לעולם: "היהודים כשהיו בגלות בין הגויים התביישו מהמצוות, הם לא רצו שידעו שהם מקיימי מצוות, איפה בנו סוכות? במקום סמוי מן העין, מאחורי ביתם בגינה כדי שלא יראו, או באיזה מרפסת אחורית שלא יודעים שיש שם סוכה. אבל אנחנו הגויים גאים לקיים את מצוות ה' ועושים אותה בראש הגג!".

והנה הקשיתי עליהם קושיא: "הרי הגנות שלהם מלאים אנ-טנות של הטלויזיה, אז איך אפשר לבנות שם סוכה?" ולץ אחד כמוני ענה לי: "הם מכניסים את זה לסוכה משום תשבו כעין תדורו!". את כל שלשת העבירות החמורות שרואים בבית הם רואים גם בסוכה, וגם את החזיר הם אוכלים שם כעין תדורו. וכך יושבים להם הגויים כמה רגעים בסוכה, הבעל מסתכל על אשתו הגויה, מצד זה יושב הבן ומצד שני הבת, וכולם לועגים וצוחקים על היהודים שמסרו את נפשם אלפי שנים לקיים מצוות סוכה. עוד כשהייתי בחו"ל, סיפרו לי שני יהודים בנפרד איך שבנו סוכות סמויות במחנות ההשמדה של הגרמנים, שאם הם היו מגלים את זה היו הורגים תוך חמשה רגעים את כל היהודים במחנה. הגזרה הראשונה של היטלר היתה שאף יהודי לא יקיים שום מצווה אף פעם וזה היה בעונש מוות, ואעפ"כ הם בנו סוכה, וביום הראשון של החג כל יהודי נכנס לשם בסכנת נפשות ממש ואכל כזית בסוכה!

לפני כחמשים שנה היה כאן בא"י גאון הדור, הרב מטש-עבין זצ"ל שהגיע בסוף המלחמה לירושלים. הוא היה בקי בש"ס ופוסקי בעל פה, והיה צדיק יסוד עולם בעל מידות טובות מאין כמוהו. היה הוא בן זקונים להוריו, והיה לו אח שהיה מבוגר ממנו בארבעים שנה. כל העולם חשבו שהאח הזה הוא הדוד שלו, עד שנודע שהוא אחיו. והנה הרב מטשעבין היה חלש בטבעו עד יום מותו, והגלו אותו לסיביר למקום קרח עם עשרות מעלות מתחת לאפס, וסיפרו לו שבסוכות הוא בנה לו שם סוכה ולא זז ממנה כל ימי החג! כולם חשבו שהוא יצא משם חתיכת קרח ממש, אדם חלש כמוהו, אבל זה הכח של כלל ישראל, ולכן אם מישוהו מכם יתעצל לקום בבוקר חול המועד לתפילה בזמנה עם המנין הטוב ביותר, תחשבו על הרב מטשעבין איך שישב קפוא מקרח יומם ולילה ולא זז מהסוכה ותתביישו לכם. הוא הראה לנו מה

ברוך ה'.

והנה לשכנים שממש על ידי יש תאומים, שני 'חזנים'. לפתע שניהם קמים ביחד, ועכשיו כבר אין ויכוח בין הבעל לאשתו מי יקום, רק הבעל אומר: "את תקחי את התינוקת ואני את התינוק", והיא אומרת: "לא, התינוקת יותר מלוכלכת ואתה תיקח אותה", אז יש לנו כבר ארבעה חזנים - שני התינוקות ושני הורים, ואני אומר פעמיים "עושה שלום במרומיו".

פעם קם אחד השכנים, הבעל 'הצדיק הנשגב הפרוש', ורצה לשמוע דברי חיזוק באמצע הלילה. יש לו קלטת מאיזה צדיק והוא מפעיל אותה, ואני מתעורר ושומע צעקות: "ש-ו-בו ש-ו-ב-ו-ג-י-ם ש-ו-ב-ו-ג-י-ם" בקולי קולות, לא ידעתי מה לעשות אז צעקתי מהסוכה שלי: "כבר שבתי ביום הכיפורים!"... עד שא-שתו באה לסוכה וצעקה עליו: "השתגעת לגמרי? תפסיק את זה!" - "אבל רציתי חיזוק!" - "אז תיכנס לבית ותתחזק שם!"... את כל זה אני סובל, וישנם עוד כמה מקרים שאני לא יכול לספר לכם מה שצעקו שם...

והנה לפנות בוקר באות הציפורים. אני דוקא אוהב את השי-רה שלהם, אבל לפעמים הן עושות עוד משהו חוץ מלשיר... אני שומע איך שהן מטפסות על הסכך שלי, ואני כזה פחדן ומתכסה בעוד כמה שמיכות ליתר בטחון... לפעמים אני דופק על משהו כדי להפחידן, אז יש ציפורים פחדניות שבורחות, אבל ישנן כאלו שלא מפחדות...

לאחר שעה נוספת קמים 'אנשי הויתיקין'. אחד מהם הולך לו ברחוב מלא בלולים ואתרוגים כמנהג המחמירים, ולפתע הוא נזכר שהוא שכח בבית לולב מיוחד, כ"כ סגור שכנראה קיבל במ-תנה ממצורע מוסגר... אז הוא צועק לבנו: "ד-ו-ד!" - הילד מת-עורר מהשינה: "כן אבא, כן אבא" - "שכחתי לולב אחד בבית!". "אבא, יש עוד הרבה לולים כאן בבית..." - "לא, לא, ההוא בפניה עם השפיץ הסגור המיוחד עם הזיגזג!". "אבא, יש כאן הרבה סג-רים מיוחדים עם זיגזג..." והאבא מתרגז: "טיפש אחד בעולם!" ואני מתפלל: "רבוש"ע, אנא עשה שהילד יהיה חכם ולא מטומ-טם וימצא כבר את הלולב, אני רוצה כבר לישון איזה שעה!". עד שהם מתפשרים, ואני שוב נרדם לשינה עריבה - ולפתע השונא הגדול שיש לי בעולם בכל מקום שאני נוסע, השעון המעורר, מצלצל... איזה אויב בנפש, הוא לא מפרגן לי לישון ואני חייב לקום.

מה אני רוצה לומר לכם בכל זה? הסוכה היא דירה ארעית שסובלים בה, ודאי שסובלים בה ומוכנים לסבול. אתם יודעים למה? כי בעשרת ימי תשובה חזרנו בתשובה אל הקב"ה, שברנו את כל המחיצות שהיו בינינו אליו יתב"ש, ויום שלם לא אכלנו ולא שתינו ודפקנו על לבנו "אשמנו, בגדנו, גזלנו" כל יום, השפ-לנו את עצמנו ובסוף צעקנו: "ה' הוא האלוקים", "שמע ישראל", וזכינו לכפרת עוונות. אנחנו יוצאים מיוה"כ כל כך חרדים עד שמכונים אפילו לצאת ולגור בדירה ארעית! אני לא יודע אם כל השנה היינו מסכימים למצוה כזאת, אבל לאחר יוה"כ אנחנו כ"כ צדיקים עד שכל מה שמצווים עלינו אנחנו מסכימים.

הגמ' אומרת (סוכה ב.) ששבעת ימים אמרה תורה: "צא מדירת קבע ושב בדירת עראי", אז אנחנו יודעים שזו מצווה קשה. אני אומר בהלצה: מה בין פסח לסוכות? בפסח ישנה מצוה קשה: לזרוק מהבית את האוכל הכי שכיח בכל בית בעולם, החמץ. חייבים לבדוק את כל הבית וכל פירור של תערובת חמץ לזרוק

מהבית, וזה קשה מאוד. אבל בסוכות המצווה היא יותר קשה, כי התורה אומרת לאדם: "תזרוק את עצמך מהבית!".

נס שלא אמר לנו הקב"ה לחיות כמו חיה על פני השדה שבעת ימים, אלא אמר לנו תבנו סוכה עם דופן אחת, ועוד דופן אחת, ועוד דופן כזה שע"פ למדנות הוא נחשב לדופן, אבל אני לא חושב שרוח מצויה תכבד את הלמדנות שלי עם הלבד וצורת הפתח, היא ודאי תכנס לשם... ולמעלה צריכים לשים הרבה סכך שצילתו מרובה מחמתו, יותר צל משמש, יש כאן משהו של צורת בית אבל יותר משבעה ימים לא הייתי סובל דבר כזה. עכשיו זה קצת נסבל, ואנחנו יודעים מזה ומכונים לזה.

"אהל ישרים יפריח"

ונחזור לתירוץ של הגמרא: יום אחד עושה הקב"ה כזה חום, עד שהבי"ד שולחים שליחים בכל העיר ואומרים שאסור לה-שאר יותר בסוכה כי זה נקרא 'הדיוט'. אנחנו קמים בבגדים פנים ובראש כפוף ואומרים: "רבוש"ע, רצינו לעבדך בלבב שלם בכל לבבנו ובכל נפשנו ובכל מאודנו, ולהקריב ולנדב ולתת מכוחנו ומהנוחיות שלנו. אנחנו מוכנים להקריב ולהקריב, אז למה גרשת אותנו? למה אמרת לנו 'אי אפשר בשימושך', אינני רוצה בעבר-דתכם ואני לא שמח איתכם?" וכך אנו יוצאים כאבלים מהסוכה בבגדים פנים ובשברון לבב.

אבל אצל הגויים זה להיפך: "רבוש"ע, אם כדי לקיים מצווה ולזכות לשכרה צריכים לסבול - אנחנו לא מוכנים לסבול אפילו רגע אחד! אנחנו מוכנים לקבל שכר בחינם, אבל אם זה יעלה לנו משהו אנחנו לא מוכנים לשלם כלום, לא כסף, לא כח ולא סבל!". זה החילוק בין יהודי לגוי.

הדבר הזה עמוק מאוד, מורי ורבותי. הפסוק במשלי אומר (פרק יד, יא): "בית רשעים יִשְׁמָד, ואהל ישרים יפריח". אומר על זה הגאון בפירושו שהרשעים עושים מעוה"ז בית קבוע, כי זה עולמם ולא יותר, והם מבצרים בו את עצמם, בונים וילות עם כל הנוחיות האפשריות כאילו שישארו כאן לאלף שנה, אבל כשתגיע עת צרה - הבית הזה לא יגן עליהם רגע אחד אלא ישמד.

אבל "אהל ישרים" - הצדיקים עושים מעוה"ז דירה עראית כמו ישוב אהל שנע ונד בלי נוחיות, הוא לא משבחים את העוה"ז ומתכוונים בכל מעשיהם רק כדי להגיע ע"י תורה ומצוות לעוה"ב, ובעוה"ז הוא מזלזל ומוותר עליו ולא עושה ממנו עסק, "יפריח" - כשתבוא צרה הוא ינצל, כי הצרה באה לאנשי עוה"ז אבל הוא שאינו קשור לעוה"ז ינצל.

במקום אחר חוזר הגאון על אותו רעיון, ואומר שהרשע עושה מעוה"ז בית עיקרי בחושבו שכאן ישאר לתמיד, אבל הצדיק לא אכפת לו ממה שמגיע לו בעוה"ז כי העיקר אצלו שהוא עובד בתורה ומצוות, גמ"ח ותיקון המידות ותפילה בכוונה, וזה כל מה שאיכפת לו.

והנה בעל 'מסילת ישרים' ניחן בכשרון כתיבה נדיר להבהיר עינים שלא כ"כ ברורים, היה לו כח כזה עד שהגר"א אמר שהגיע עד פרק מסוים במסילת ישרים ולא ראה שום מילה מיותרת! אז אפשר לתאר איזה ספר הוא המסילת ישרים. והוא אומר (בפרק א) שהאדם צריך לדעת שהוא לא נמצא כאן בשביל מצבו בעוה"ז אלא בשביל מצבו בעולם הבא, ואסור לו להסיח דעת מזה אף רגע בחיים, אלא שמצבו בעוה"ז בתורה ומצוות ועמידה בפני נסיונות ומכשולים כל ימי חיו - זו הדרך היחידה להגיע למצבו

בעולם הבא, ואין דרך אחרת איך להגיע לשם רק דרך עולם הזה.
(שיח שלמה)

ושמחת בחגך והיית אך שמח

בכל שנה בעת "שמחת בית השואבה" שנערכה בבית מדרשו. היה מספר הרה"ק רבי אהרן מקרלין ז"ע את הסיפור הבא:
בעיירה אחת לא רחוק מקרלין, חיו שני אנשים. האחד "מתנגד" עשיר מופלג. היה לו הכל ולא היה חסר שום דבר, רק דבר אחד אין לו: אין לו שמחה בלב! הוא תמיד מלא מרירות וכעס, ובשבת קודש עת היה יושב עם משפחתו היו נשמעים מביתו צעקות וטרונות, וכמובן הם לא שרים זמירות, מפני שלא מוכרחים. הרי זה לא דין... והשני באותו הרחוב, מול ביתו של העשיר התגורר ה"חסיד" עני ואביון, בקושי יש לו מה לאכול, אבל תמיד הוא בשמחה. ובביתו היה תמיד נשמעים שירות ותשבחות, וזמירות שבת שהיו ערבים ומגיעים לאזני כל הרחוב, המתנגד הזה חוץ מכך שהיה במרירות עצמית וללא שמחה, כאב וחרה לו מאד איך יכול להיות שכזה עני מרוד כל הזמן שמח, ואילו אני שיש לי כל טוב, הנני מלא כעס ומרירות.

בכל ימות השנה הצליח איכשהו המתנגד להעביר מליבו את הרהורי הקנאה בחסיד זה, אך עם הגיע חג הסוכות כשכולם יושבים בסוכותיהם בחצרות הבתים. הדבר לא נתן לו מנוח, בסוכתו אווירת נכאים, ואילו ממול בסוכת שכניו העני, אווירת יום טוב ושמחה עד לב השמים. שנה אחת החליט מרוב קנאה ושנאה: אין לי כוח לעבור עוד פעם "סוכות" כזה, אני מוכרח לעשות משהו כנגדו, אני לא אתן שלחסידי זה יהיה סוכה. ומכיוון שהוא היה עשיר גדול מאד, וכמעט כל פרנסת אנשי העיר הייתה תלויה בו, אמר הוא לכולם: "מי שייתן אפילו חתיכת עץ אחת לחסיד - העני, יפסיד את עבודתו". ומפני שלעני זה לא היה אף פעם כסף לקנות עצים לסוכה, ומידי שנה היה אוסף מכל שכניו ומכריו עוד קרש ועוד קרש, בשנה זו לא הצליח להשיג אף לא קרש אחד! לכל מי שהיה מבקש בעירו הייתה בקשתו חוזרת ריקם מכיוון שאף אחד לא רצה לסבך את עצמו ופרנסתו בגלל הוראתו של העשיר.

הולכים ומתקרבים הימים לחג, והחסיד אינו יודע מה לעשות! איפה הוא יישב עם משפחתו בחג בעוד הוא חושב ומהרהר לעצמו, פתאום הבריק לו רעיון: בפאתי העיר עומדת לה "בית הקברות" ושם בחצר מונחים בערימה מאות קרשים ועליהם כתוב פ"ג, פ"ג. מוכנים הם לעת הצורך ר"ל, חשב הוא בליבו הרי לא ימותו כל כך הרבה אנשים בסוכות, אלך אני ואקח את אותם קרשים ויבנה מהם סוכה, ולאחר החג אחזירם למקומם, וכך הווה, הלך העני ובנה מכל אותם הקרשים סוכה - כך שבכל דפנות הסוכה מכל צדדיו הופיע המילים: פ"ג, פ"ג.

בהגיע ליל יו"ט, שש ושמח העני ובני משפחתו על הזכות שהם זוכים שוב לשבת בסוכה כשירה, ופיזמו לעצמם זמירות ותשבחות כמידי שנה ושנה. והנה ממול יושב לו העשיר וצופה מבעד לחלונו ורואה כי העני יושב כרגיל ושר ושמח כאילו לא קרה כלום, לא יכל העשיר להתאפק ולא שלט בעצמו, פרץ הוא לסכונו של העני, ושאלו: "מי נתן לך את העצים?" אמר לו החסיד: תירגע תירגע. אני שמח שבאת לבקרני בסוכתי, בא ותשב ואספר לך את השתלשלות הענינים:
כפי שקיווית שיקרה, מאחר שציווית על כל היהודים שלא

יביאו לי עצים לסוכתי, באמת לא יכולתי לבנות סוכה, ולכן לא היה לי מה לעשות והסתובבתי ב טל מרוב צער, בלילה שלפני החג אני מטייל ברחוב, ופתאום את מי אני רואה? את ידידי הוותיק מלאך המוות! ואני אומר לו שלום לך אחי, ידידי מלאך המוות! איזה כבוד לראותך, מה אתה עושה כאן בעירנו? והוא אומר לי: אהה אני כאן בשליחות מיוחדת. "באתי להרוג את הגביר הזה!" אז אמרתי למלאך המוות אל תהרוג אותי. אל תבזבז את האנרגיה שלך על האיש הזה. הוא כבר מת, הוא יותר ממת! הוא מת מיתה משונה אלף פעמים ביום, הלא הוא מלא כעס. אין לו טיפת שמחה בעצמות. זה מתחת מכבודך להתעסק עם סחורה כזאת. אמר לי מלאך המוות: "אני מודה לך מעומק הלב ח, סכת לי עבודה ואנרגיה. ולאות הוקרה, אני נותן לך במתנה את העצים של בית הקברות" הנה אתה רואה: פ"ג, פ"ג.

כמו חיצים חדרו דברי החסיד לליבו של הגביר, והוא התחיל לבכות מעומק הלב... לבסוף הוא אמר לחסיד: מה אני יכול לעשות? אני לא יכול להוציא את העצבות מהלב שלי. תסביר לי: לי יש הכל ואין לי שום שמחה. ואתה, אין לך כלום. אז מאיפה את לוקח את כל השמחה הזאת? אמר לו החסיד בוא איתי מחר "לשמחת בית השואבה" אצל הרבי ושם תילמד מה היא שמחה אמיתית, ובפרט בחג הסוכות, הגיעו הם למחרת לרבי בעת השמחה, פנה אליו הרבי ואמר: ושמחת בחגיך - בחג חייבים לשמוח. והיית אך - אבל מה עושה אדם שהוא כעוס וזעוף וכל היום הוא מתענה: אך אך! שמח - חייבים להיכנס כל כך בשמחה עד שמימלא כל העצבות ומרירות מסתלקין ובטילים ממנו... (ספה"ק)

לא יראו פני ריקם

בשלושת הרגלים מצווים ישראל במצוה מיוחדת: שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך אל פני האדון ה' עליהם לעלות לרגל ולהראות לפני ה' שלוש פעמים בשנה. אולם תנאי הוסיף להם הקב"ה לקיום מצווה זו, "ולא יראה פני ריקם" כלומר: "אין לבוא בידים ריקות".

נסו לתאר לעצמכם שיש לכם מכרים שבכל שמחה שאתם עורכים, הם מגיעים מעניקים לכם מתנה מכובדת. כשהם מגיעים לבר מצוה הם אינם מניחים במעטפה רק עשרים שקלים אלא אלף דולר, וכשהם באים בשבת להתארח הם מביאים כמה ארגזי יין מתנה.

והנה באחד הימים נולד בן לאותם מכרים, והם מזמינים אתכם לשמחת הברית שלו. אתם מתכוננים לברית וברגע האחרון נזכרת עקרת הבית שהיא שכחה לקנות מתנה. אני לא הולכת היא מכריזה, אני מתביישת... איך אגיע לשם בידים ריקות? איך? אינני מסוגלת לראות את פניהם, כשידי ריקות?...

נקל להבין את ההרגשה הזו אכן כן, לבוא בידים ריקות זו התנהגות שאינה ראויה, בפרט כאשר מתארחים יושבים ומתענגים על הסעודה, אוכלים את כל המנות לפחות פעמים ומזמינים גם עוף וגם בשר... ועל אחת כמה וכמה, כאשר המארחים רומזים שהם מצפים למתנה כלשהי על ידי חלוקת מעטפות ריקות או קופה מרכזית...

כעת חישבו לרגע הקב"ה הגיע לכל השמחות שלנו, ולא זו בלבד, אלא שגם עשה אותן! הוא שנותן לנו חיים, ונותן ילדים,

מספק לנו מקום לישון בו ודואג לבריאות שלנו, ומעל לכל - הוא יתן לנו עולם הבא ובורא עולמות שלמים עבורינו - והנה מגיע הזמן נדירה, שבה מזמין אותנו הבורא ית' לבוא לשמחה שלו... הבה נתבונן מתי זוכה אדם לבוא לשמחתו של בורא עולם? הזדמנות מעין זו באה לידינו רק לאחר מלאות ימינו ושנותינו, כאשר אנו באים לעולם הבא, שכן כל עוד אדם חי הגוף הגשמי שלו מפריע לו לראות את הבורא, רק מרגע בו הוא מת והוא מסוגל לזכות להיות במחיצת הבורא, אך רק אם במשך כל חייו זיכך וטיהר את עצמו בלי הרף.

אולם מצווה אותנו הקב"ה אל תראו פני ריקם, אל תבואו לשם - בידיים ריקות!

ומהן המתנות שלהן ממתין ומצפה בורא עולם? - המצוות והמעשים הטובים שאספנו בימי חיינו בעולם הזה.

אנא מכם הוא מבקש מאיתנו אל תבואו ריקנים אל תגיעו לכאן, לעולם הבא בלי להביא איתכם מצוות ומעשים טובים!!

כשם שמצוות ביכורים צריכה להעשות מן הפירות המושלמים ביותר, כך - מלמד אותנו הזוהר הקדוש - מצפה מאיתנו הקב"ה למצוות שלמות ומהודרות, ולשם כך עלינו להשתדל למלא את הטנא שלנו בחיים שלמים ובמעשים מושלמים, שיעשו נחת רוב לבורא עולם, ויזכו אותנו לשבת עם מלך המלכים.

באחד הימים הבחנתי בילדה קטנה המתכוננת לקראת מסיבת יום ההולדת של חברתה. היא לקחה קופסא ענקית, ולמען האמת די חששתי מפני המתנה שהיא מתכוונת לתת לה... מתנה בסדר גודל כזה, עלולה לעלות חמש מאות דולר... "מה את מביאה לה?" שאלתי "ט"ס? מכונת כביסה?"

"מה פתאום" השיבה הילדה - אני מביאה לה בסה"כ סיכת ראש קטנה אבל אני ממלא הכל בעיתונים כדי שמתנה תרדים אותה... נסו לתאר לעצמכם שאדם מגיע לשמחה של ידידו כשבדיו מתנה ענקית "מי יודע מה יש שם?" מלחששים המארחים, "טוב שתמיד נתנו לו, כעת הוא מחזיר לנו כגמולנו הטוב".

הם עומדים ומכבדים אותו לפתוח, והנותן, מסמיק מבושה פותח ומתחיל להוציא ערימות של עיתונים... ולבסוף שולף סיכת ראש קטנה.

אלו בושות אימוות! כל המתנה שלו מכילה אך ורק דברי הבל וריק ורעות רוח!

הזהר הקדוש מקשה על הפסוק "ויקברו ימי ישראל למות" וכי ימיו מתים או שהוא מת? לכאורה מתאים לכתוב? ויקבר ישראל למות.

אלא כאשר האדם הולך לבית עולמו כל ימיו באים איתו או אז כל לעיני כל הצדיקים כולם, אומר הקב"ה הניחו לפנינו את היום הראשון לאחר הבר מצווה הבה נבדוק אם הוא מלא או חלילה ריק.

מה גדולה הבושה, כאשר מגלים שהיום מלא אך ורק באוויר... ושום דבר רוחני לא התמלא בו! היום השני נראה דומה למדי.

ימים ריקים כאלו מסיים הזוהר הקדוש אינם רוצים לבוא לפני ה'!

הבה נקדיש רגע אחד למחשבה אודות השאלה הקיומית שלנו: לשם מה באנו לעולם? היתכן שבאנו כדי לאכול ולשתות?? קיבוצניק אחד השיב לי: "באתי להיות חבר אגד..." ואם אגד בשביתה" - החזרתי לו - "אז אין לך תכלית ועליך למות מיד"

מהי התשובה האמיתית לשאלה הגורלית הזו? ה"מסילת ישרים" כותב בפרק א': "שהאדם לא נברא אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו, שזהו התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להימצא".

חז"ל אומרים כי לעתיד לבא "עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים והוא יושב ביניהם בגן עדן", כלומר, הוא יעמיד את כל הצדיקים במעגל סביב והוא ישב באמצע, "וכל אחד ואחד מראה באצבעו שנאמר 'ואמר ביום ההוא הנה אלוקינו זה וכו'. כל הצדיקים יאמרו: הנה הקב"ה, הנה אלוקינו!

על מנת לשבר את אוזניו בהנאה שיחוש מי שיזכה לכך, כותב הרמב"ן, שאם יקבץ אדם את כל תענוגות העולם הזה לרגע אחד, של שיא התענוג שאותו אפשר להעלות על הדעת, אין הוא שווה לרגע אחד בגן עדן.

אין לנו מושג ברמות התענוג של גן עדן, אך לא רק לנו אין הבנה בכך כי גם לנביאים לא הייתה אפשרות להשיג בעולם הזה את הטוב המושלם הזה. והנה כדי שנזכה לחוש את אותו תענוג - יצר אותנו הבורא העולם.

ככל שאדם זוכה להתקרב אליו יותר, כך הוא נהנה ומתענג יוצר, אולם כל עבירה שעושה עדם מהוה מעין מסך מבדיל ומרחיק את האדם מתענוג זה.

כמה נורא לחשוב על כך שיש כאלו, שלעולם לא יזכו לראות את הקב"ה בגלל העברות שעשו!

על מנת שחלילה לא נמנה עליהם, דואג הקב"ה לתת לנו ייסורים וסבל וצרות, וכל אלו נועדו לזכך את הגוף שלנו, על מנת שניזכה לראות את הקב"ה ולהסתופף בצילו.

"ולא יראו פני ריקם" אמר הקב"ה אם האדם חלילה וחס ריקני - אין הוא מסוגל לשבת במחיצתו של הבורא או לראות אותו.

כדי לזכות להראות לפני ה', מוכרח האדם למלא כל רגע ורגע מחייו במצוות ובמעשים טובים! הכתוב אומר "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך", ורמז נפלא יש בדבר זה להזדמנות שניתנת לנו לחזות באור ה'.

שלוש פעמים ניתנת לנו האפשרות הכבירה לראות את פני ה', שכן כל אדם זוכה לשלוש הזדמנויות לתקן את מה שעוית: אם בעומדו לדין ביום הדין הגדול והנורא מתברר שקלקל - מחזירים אותו בגלגול לעולם הזה, ואם בפעם השלישית קלקל ולא נצא אל ההזדמנות, פעמים שנשאר לנצח במקום שאליו הוא הגיע.

הבה נתחזק כדי שלא נבוא לשם ריקים!

כל אחד מאיתנו יודע היטב כמה ימים ריקים יש לנו וכמה רגעים ריקים הוא צובר בימי חיינו... כמה לילות התרוקנו לנו על שטויות והבלים? כמה כעסנו על הבל וריק?... האם יכול מישהו לשער כמה מתוך הזמן שניתן לו בזבז בריקות?

הבה נטה אוזנינו לצו האלוהי שנתן לנו ה' - בואו אלי, להתענג ולמלא את תכלית הבריאה, אך לא ריקם, כי לא תוכלו ראות פני בעודכם ריקים מתוכן!!

זוהי עבודתנו בעולם הזה, וחבל על כל יום שחומק מאיתנו לבלי שוב, מבלי שנגצל אותו להתקדמות בענין זה.

בני קיימו במדבר "בכל ללכן ובכל נפשך ובכל מאורך"

הגאון כותב שכדי להוריד את השכינה כדי שתגורר בינינו בקביעות זקוקים, כל האומה ביחד, לקיים את הפסוק: "ואהבת

את ה' אלוֹקִיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וכו'" איך קיימנו את זה? ע"י שכל אחד שנתן נדבה היה מוכרח להיות נדיב לב, שהלב שלו רוצה לתת הוא לא נותן בגלל ששמעון חבירו נתן, אלא בגלל שליבו רוצה לבנות בית לה' יתב"ש כאן בעולם. "אני רוצה לתת חתיכות גדולות של זהב!"

תשמעו דבר נפלא: ידוע שמשה רבינו לא נתן נדבה למשכן, והמפרים שאולים מדוע, אחיו של הגאון רבי אברהם זצ"ל, חידש פעם בדרשה טעם לזה: כתוב בתורה "כל נדיב לב אשר ידבנו ליבו", דהיינו המצווה היתה שהלב יתן משהו משלך להקב"ה. אבל משה רבינו היה כ"כ פרוש מגשמיות בעוה"ז עד שלא הרגיש שום בעלות על רכושו! הוא היה פשוט מופשט מכל רגש של בעלות על נכסים בעוה"ז, אז אפילו אם הוא יתן למשכן, הוא לא ירגיש בלבו שנתן משהו, כי לכתחילה הוא לא הרגיש שזה שלו, ולכן חסר בזה התנאי של 'נדיב לב', הוא יודע שהוא נותן אבל זה לא נדיב לב. אכן ראויים הדברים למי שאמרם.

נמצא שכל ישראל היו צריכים לתת נדבות למשכן, וכך קיימו "בכל לבבך" ונתנו כסף וכו' - זה "בכל מאודך" ואלה שהתנדבו לעסוק בגופם ולטרוח במלאכת המשכן - "בכל נפשך", כי הפירוש הפשוט של "בכל נפשך" אינו דוקא למות על קידוש ה', אלא שתתאמץ בכל גופך לעשות מצוות והעוסקים במלאכת המשכן התייגעו בכל כוחם יום יום, עד שסיימו בהצטיינות. הפסוק אומר שצריך לתת לקב"ה את הלב וכלל ישראל קיימו את זה בייחד, אלה נתנו את כל לבבם ומאודם, ואלה נתנו את כל נפשם, וההתקבצות של כולם יחד קיימה את הפסוק הזה בשלימות, כי בפחות מזה לא היה השכינה שורה בישראל.

מגיעים הימים שלאחר יו"כ, ומתכוונים לסוכות. ויש כאן דבר פלא. אנחנו צריכים לעשות שני דברים: דבר ראשון, לבנות סוכה, היום קונים סוכה מוכנה אם יש כסף, וכל שנה מחדשים כל מיני סוכות כאלה, עד שעוד מעט לא ישאר מהלוויתן שום דבר בשביל לעשות סוכה... אבל פעם היו צריכים להתאמץ. אני זוכר כשהייתי בונה סוכה, לא גמרתי כמעט עד הרגע האחרון עוד מסמר עוד משהו לתקן, ובסוף הכל מתנדנד... נשים מעידות שיש בעלים עם שתי ידיים שמאליות, שבמשך השנה שום דבר הם לא יכולים לעשות, אפילו בורג הם מכניסים הפוך. והנה מגיע חג הסוכות - וכל בעל נהיה מהנדס הראשי של העיריה. אשתו עומדת שם ומשתוממת: פתאום אתה יכול להחזיק פטיש ביד? חשבתי שזה לא יכול! אל תפריעי לי עכשיו, אני באמצע המצווה! וכך הוא מזיע, הולך וקונה את הדפנות והקרשים הכי טובים, שיחזיקו אלף שנה. אח"כ הוא נותן כסף לאישתו לקנות קישוטים לסוכה, עד שיכולים לחשוב שזה ארמונו של שלמה המלך, והבנות העצלניות האלה קמות לתחיה, והאמא מטפסת על סולם באמצע הבישולים, והבנות אומרות תהילים שהיא לא תיפול, ומדריכות אותה לתלות עוד פרח ווד אחד שם... הרי זה רק לשבעת ימים, ואח"כ מחריבים את הכל ולא נשאר זכר מהסוכה, אז מה קורה כאן?

דבר שני צריכים כסף רב לארבעת המינים, כבר שנים אני מקשה, שבמשך השנה אנו רואים בין אחינו בני"י טיפוסים שונים: ישנם נדיבי לב, יש בינונים ויש קמצנים. קמצן הוא אדם שלא שלוט ברוחו, וכשצריך להוציא פרוטה מכיסו - הוא מרגיש שהולך למות... אוי ואבוי לאישתו זה אדם קצת חולה... ורבו תם בספר הישר קורא לו בשם מסויים.

והנה מי שהוא קמצן בטבע, יסכים לקנות דבר שיקיים לחמישים שנה, ממתכת חזקה כדי שלא ישבר וישאר לתמיד. אבל לומר לקמצן להוציא כסף על דבר זמני - זה סוף העולם בשבילו! והנה ד' מינים הם גידולי קרקע בסך הכל.. כמה זמן לאחר סוכות הם ישרדו? הם מתייבשים או נרקבים. במצווה זו משתמשים בכלים זמניים ביותר שיש בכל המצוות.. שקמצן יקנה דברים כאלו? הייתי חושב שהוא יתמוטט. והנה אנחנו רואים שכל אחד מישראל לא מקמץ בד' מינים! זה פלא שאין כמוהו, ישנם בנים שיודעים שאבא לא מוציא פרוטה מהכיס רק לדבר אחד - הלולב הכי מהודר האתרוג הכי יקר ההדסים הכי משולשים וההערבות עם כל ההידורים. אף אחד לא מסביר טעם לזה.

היה עשיר קמצן בחו"ל, שחתנו שהוא ת"ח הגיע אליו מארץ רחוקה, ונכנסתי לבקרו. כשאני כבר יוצר ניגש אלי העשיר הגדול הזה הוא ניגש אלי ואומר לי כך "אני רוצה להראות לכבוד הרב משהו". הוא מכניס אותי לחדר בתוך חדר, מוציא קופסא מוציא מתוכה אתרוג, ושואל "ראית פעם אתרוג כזה מהודר?" הוא יוצא מכליו ממש, ומספר לי שהוציא עליו הון רב. אני לא יודע מה זה הון רב אבל הוא יודע כל מספר אצלו עם הרבה אפסים.. ואני רואה שהוא שמח שהוא הוציא כ"כ הרבה כסף! אני עומד ומשתומם הייתי חושב שהוא ישכב על הארץ ויתאבל על כספו אבל לא! הוא שמח שהוציא את הכסף, מה קורה כאן?

התשובה על זה היא, שאת הכל הזה קיבלנו ממה שעשו אבותינו באותם ימים במדבר וזה נתן לנו את כל התנופה הזאת. מה עשו בני"י מיוה"כ ועד טו' בתשרי? "ואהבת בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך". לשני בקרים הביאו כ"כ הרבה כסף זהב ועורות אילים מאודמים. מה לא הביאו, פשוט זרקו עוד ועוד, עד שזה הכניס תחושה בכלל ישראל לדורותיו שבארבעה ימים אלו אנחנו נותנים נדבות למצוות בלי שום יוצא מן הכלל, ועושים את זה בכל לבבנו נפשנו ומאודנו. זה המקור לכך שכל אחד מחפש את הלולב הכי טוב ויקר, ולא אכפת לו מהמחיר. וזה המקור שכל אחד שכל השנה לא יכול לעשות כלום פתאום בונה סוכה כמו מהנדס הראשי והנגר המומחה ביותר, כמו שאומר הפסוק "ראה קראתי בשם" כמו שהקב"ה נתן חכמה בינה ודעת במדבר, כך הוא נותן לאלה שבונים את הסוכות, וכמו שגם הנשים השתתפו במשכן, גם להן נותן הקב"ה את הרוח לעסוק בקישוט הסוכה למעלה משכל אנושי. מילא על דירה שנשארת חמישים שנה, אבל איך משקיעים בדבר כ"כ זמני, על דירה של שבעת ימים? כן, את זה ירשנו מאבותינו בימים שבין יוה"כ לסוכות.

(ירח האיתנים)

הושענא רבה

כח כפרה - יותר מיום הכיפורים

בכף החיים (סי' תרסד סק"א) הביא דברים נשגבים על מעלת יום זה, שניתן להשיג בו כפרת עוונות עוד יותר מיום הכיפורים. וזה לשונו (בשם ספר מטה משה סי' תתקנז):
למה נקרא שמו הושענא רבה? אמר הקב"ה לאברהם, אני יחיד ואתה יחיד, אתן לבניך יום המיוחד לכפר בו עוונותם, וזהו הושענא רבה!

פלאי פלאים. אחרי כל הכפרה והטהרה והנקיון של יום הכיפורים, החודרים כל כך עמוק ומטהרים את האדם אפילו מה'בליעות' שנבלעו בגופו מהחטא (עי' שו"ת בית הלוי, דרוש טו), שייך עדיין להשיג כפרה יותר מושלמת. ומתי משיגים אותה? ביום הגדול שלפנינו, יום הושענא רבה.

והנה ידוע מה שהתבטא החתם סופר על עצמו בשנתו האחרונה, שאת הדין של ראש השנה הוא עבר בשלום, וכן את הדין של יום הכיפורים, אבל את הושענא רבה הוא לא הצליח לעבור! [ואכן נפטר מספר ימים אחרי שמחת תורה]. ואם כן למדנו מדבריו שיתכן מציאות כזאת שהדין של הושע"ר ישנה את גזר דינו של האדם ח"ו מוטב למוטב. ומעתה הלוא מידה טובה מרובה, ועל אחת כמה וכמה שניתן ביום זה לשנות את הגזר דין לטובה, וכפי שמבקשים: "ותיטיב לנו החתימה".

וכן מביא בכף החיים (שם):

אמר לו הקב"ה לאברהם, אם אין כפרה לבניך בראש השנה, יהיה ביום הכיפורים, ואם לאו, יהיה בהושענא רבה!

הרי לפנינו הכח העצום הטמון ביום זה, שגם מי שלא הצליח להשיג כפרה בראש השנה ויום הכיפורים, יתכן שעל ידי הכוחות המיוחדים של היום הזה יתכפר לו עוונותיו!

ועוד מביא בכף החיים ממה שגילו המקובלים על הנעשה בשמים ביום זה (שם סק"ח):

עיקר הדין שנידון העולם עתה [-בהו"ר] הוא להימסר הפתקין שנחתמו בנעילת יום הכיפורים, אותם שלא חזרו בתשובה כל הימים שמן יום הכיפורים עד הושענא רבה, ונמסרין ביד הש"לוחין לפעול הדין והמשפט למי שנתחייב. אבל אע"פ שנמסרו הפתקים בידם, לא ניתן רשות לפעול המשפט והעונש הכתוב באותם הפתקים עד שמיני עצרת **כדי לתת עוד זמן אל החו"טאים** שישבו בתשובה ביום ההוא של הושענא רבה - יום אחרון של לולב וסוכה, ואם ישובו, יחזרו לקחת הפתקים מידם וכו', אבל ודאי **שאם יזדמן מי שישב, ודאי שיקרעו גזר דינו** ויחזרו לקחת הפתקה שלו מיד השלוחים. וראיה לזה ממה שכתב בספר הראקאנטי (פר' שלח) כי נעשה הדבר הזה באדם אחד שנסתכל באור הלבנה ולא מצא צל על ראשו, וחזר בלילה והתפלל ובכה ושב בתשובה וחזר וראה צל על ראשו וחזר הצלם למקומו. ולכן כל יום הושענא רבה יש בו קצת דינין וכו', לפי שעדיין הדין תלוי עד יום שמיני עצרת לראות אם ישובו בתשובה.

[וע"ש שביאר השייכות של הושע"ר לאברהם אבינו, מפני שהושע"ר הוא היום הכ"א בחודש תשרי, כמנין שם אק"ק, ואב"רהם אבינו הוא הדור הכ"א מבריאת העולם, כי ימי נח נחשבים לשני דורות - קודם המבול ואחר המבול, יעו"ש].

ועל דרך זה נמצא בכמה וכמה מהקדמונים, ונעתיק כאן מה שכתב בספר ראשית חכמה (שער הקדושה פי"ד):

ימי הסוכות הם [ימי] דין, והעד כי בליל הושענא הוא חותם הדין, וימים אלו צריכין שיהיו בתשובה ורעדה, שימים אלו ניתנו כדי להאריך על האדם שישב בתשובה, ואין פתקות הגזירות נמסרים ביד השלוחים עד ליל שמיני עצרת כדפירש בזוהר וכו'. ובספר שמחת הרגל להחיד"א (על סוכות, לימוד ג') מביא ג"כ בשם גורי האר"י:

מאד צריך לדקדק במעשיו ביום הזה. ובכן השתונן והכונן ביום זה של הושענא רבה לילו כיומו, הכון לקראת אלוקיך לעובדו בלב שלם בתורה ובמצוות בדקדוק עצום.

עוד יש ללמוד על הכח העצום של יום זה, דהנה הפוסקים הביאו בהלכות סדר קביעת המועדים (סי' תכח), שמסדרי הלוח סידרו את קביעות השנים באופן שלעולם לא יחול הושענא רבה בשבת. ונתחבטו הפוסקים בטעמו של דבר, יש שכתבו שאסור לחבוט הערבה בשבת, ויש שטענו כנגדם שאין בזה איסור, ויש שדנו האם יש בזה גזירה שמא יעביר ד' אמות ברה"ר, יעויין אריכות דברים בזה במגן אברהם ומחצית השקל ועוד, שלא מצאו טעם ברור לזה.

והאלהיה רבה שם הביא בשם הרוקח, שהטעם לזה הוא מפני שבהושענא רבה היו **בוכים ומתחננים** על המים, וזה לא יתכן לעשות בשבת. והו"ד במחצית השקל שם.

ויש להשתומם עד מאד, דהנה כשחל יום א' דראש השנה בשבת מבטלים מצות תקיעת שופר דאורייתא, למרות גודל הסכנה שנוצרת מאיבוד כל הסגולות הנוראות שיש בשופר לערבב את השטן ולזכותו בדין. וכן מבטלים באותה שנה מצות לולב דאורייתא ביו"ט ראשון של סוכות. וכל זה עדיין לא מהוה סיבה לתקן ולסדר את קביעות החדשים באופן שלא יחולו ר"ה וסוכות בשבת. ואילו כשנופל הושענא רבה בשבת, שע"ז יפסידו את התפילות והתחנונים שמתחננים על המים, על זה כבר אי אפשר לוותר בשום אופן, ומוכרחים לסדר שלא יחול בשום פעם בשבת!

האם אין די בכך כדי ללמדנו על גדלותו העצומה של יום זה, ועד כמה התפילה והתשובה שביום זה אין להם שום תחליף בעולם?!

עוד מצינו בקדמונים כמה וכמה מנהגים מיוחדים שהיו נוהגים ביום הושענא רבה, שמהם נוכל ללמוד על גודל קדושת היום, והיחס כלפיו שהשווהו ממש לימים הנוראים בכמה וכמה חלקים, וכדלהלן:

* היו אומרים **ה' הוא האלוקים** שבע פעמים, כמו בסיום תפילת נעילה ביום הכיפורים (תוס' ברכות לד, א ד"ה אמר פסוקא). * מהר"ם היה אומר בו **המלך הקדוש והמלך המשפט**, כמו בראש השנה ויום הכיפורים (מובא בתפארת שמואל על הרא"ש ספ"ק דברכות, שמצא כן במחזור כ"י בשם ויטרי).

* בשו"ע (סי' תרסד ס"א) מובא שנוהגים **להרבות בנרות**, כמו ביום הכיפורים. (ועי' בס' המנהיג הלכ' אתרוג סעיפים לח-ט).

* הרמ"א (שם) מביא שהמדקדקים נוהגים **לטבול** קודם עלות השחר, כמו בערב יוה"כ (ועי' במשנ"ב סק"ח).

* עוד הביא הרמ"א (שם) שיש נוהגים ללבוש **קיטל**, כמו ביום הכיפורים (ועי' משנ"ב סק"ט).

* בכף החיים (שם סק"ט) הביא בשם ספר פרי האדמה, שהיה מנהג ותיקין בכמה מקומות **לתקוע בשופר**.

* בבית הכנסת הגדול בוויילנא היו נוהגים ומר בו **סליחות**, עד שבא הגר"א וביקש לבטל המנהג משום שמחת יו"ט (עי' עליות אליהו, קונ' מעלות הסולם).

עוד מצינו על גדולת יום זה בספר כד הקמח לרבינו בחיי (ערך ערבה), ונעתיק מעט מלשונו:

וצריך אדם שיתבונן בגודל כח היום הזה, שהוא: א) יום כ"א [לחודש תשרי] ב) ויום כ"ו [לבריאת העולם] ג) ויום תשלום [-גמר הקרבת] שבעים פרים כנגד שרי האומות, כי כל כוחות עתידין שישבו לסיבתם הראשונה ד) והוא גם כן "יום החותם הגדול" העליון מלבד החתימה הראשונה של יום הכיפורים, כי כל הדברים

האם יוצא ידי חובתו בסוכה שחייבים לפרק אותה בתוך ימי החג?

שאלה: בעיר אנטוורפן שבבלגיה קיים חוק עזר עירוני שאוסר לבנות אפילו מבנה ערבי במרפסת הפתוחה לרחוב, כך שאלו שמרפסותיהם פונות לרחוב אינם יכולים לבנות בהן סוכה, ורק בעלי מרפסות אחוריות יכולים לבנות סוכה במרפסת. ורבים מן-סים את מזלם ובונים סוכה סמוך לכניסת החג, ומקיים שהנכ-רים לא ישימו לבם לסוכה עד שיעבור החג, ואף אם הם דורשים לפרק אותה בתוך החג הם מנסים לדחות את הפורענות בכל מיני תואנות והתחמקויות עד שיעברו ימי החג. אולם פעמים שאין הדבר עולה בידם והשוטר משאיר צו המורה לפרק את הסוכה בתוך 24 שעות, ובאם לא יעשו כן הרי הם צפויים למשפט ולק-נסות וכו'. והשאלה היא האם ניתן לקיים מצות סוכה בסוכה כזו שחייבים לפרק אותה בתוך ימי החג.

תשובה:

קודם שנביא את דברי הרבנים שליט"א נקדים את יסוד הדין. בגמ' סוכה כז. א-ב איתא: תניא, רבי אליעזר אומר, אין יוצאין מסוכה לסוכה ואין עושין סוכה בחולו של מועד. וחכמים אומ-רים, יוצאין מסוכה לסוכה ועושין סוכה בחולו של מועד כו'. מאי טעמא דרבי אליעזר? אמר קרא "חג הסכת תעשה לך שבעת ימים" - עשה סוכה הראויה לשבעה. ורבנן, הכי קאמר רחמנא עשה סוכה בחג.

[והואיל ואתא מחלוקת זו לידן ראוי להביא עליה את ביאורו הנפלא של הפנים יפות בפרשת אמור, שרבי אליעזר ורבנן הול-כים בזה לשיטתם, דאיתא בסוכה יא, ב: תניא, "כי בסכות הושבתי את בני ישראל" - ענני כבוד היו, דברי רבי אליעזר. רבי עקיבא אומר, סוכות ממש עשו להם. והנה לרבי אליעזר שהסכות היו ענני הכבוד א"כ לא יצאו ישראל מסוכה לסוכה כל מ' שנה, ולכן דמיא דהכי אין יוצאין מסוכה לסוכה בחג. ואילו רבנן ס"ל כרבי עקיבא שסוכות ממש עשו להם, ובודאי יצאו מסוכה לסוכה, שהרי בכל מקום חנייתן היו בונים סוכה מחדש, וא"כ אף לנו מותר לצאת מסוכה לסוכה בחג].

והנה גם רבנן שמכשירים שעשאוה בחול המועד לצורך הימים הנותרים עד סוף החג, מודים שאם בנה קודם החג סוכה שאינה ראויה לעמוד כל ימי החג לא יצא ידי חובתו, שהרי בדף כג, א איתא: תניא, העושה סוכתו על גבי בהמה, רבי מאיר מכשיר ורבי יהודה פוסל. ומפרש: מאי טעמא דרבי יהודה? אמר קרא "חג הסכת תעשה לך שבעת ימים" - סוכה הראויה לשבעה שמה סוכה, סוכה שאינה ראויה לשבעה לא שמה סוכה. ורבי מאיר, הא נמי מדאורייתא מחזא חזיא, ורבנן הוא דגזרו בה, ע"כ. הרי שאם לא היתה ראויה לשבעה מדאורייתא, היתה פסולה לכ"ע, והמחלוקת היא רק בסוכה כזו שפסולה מדרבנן.

ובנידון דידן הורו הגאונים הגדולים רבי חיים קניבסקי ורבי נסים קרליץ זצוק"ל שהסוכה כשרה לכתחילה, דהפסול של סוכה שאינה ראויה לשבעה הוא כשהסוכה מצד עצמה אינה יכו-לה להחזיק מעמד כל ימי החג, אבל כאן הסוכה יכולה לעמוד זמן ארוך אלא שיש כאן גורם חיצוני שמחייב לפרק את הסוכה בתוך החג, ואין זה פוסל את הסוכה, ואפילו רבי אליעזר מודה בכהאי

גוונא שהסוכה כשרה כיון שבנאה קודם החג. וכן הסכימו הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א והגאונים רבי מנדל שפרן ורבי שמאי גרוס שליט"א.

[**בספר קב ונקי** סימן קצט הובא מעשה הנוגע לעניננו אודות הגאון הצדיק רבי חיים יעקב רוטנברג זצ"ל, רב הקהילה החר-דית בפריז, שבהיותו במחנה ההשמדה אצל הנאצים ימ"ש הקים סוכה בערב החג כדאי לקיים מצות אכילת בליל סכות, ומיד לאחר שאכל בה כזית פירק אותה בליל סכות מחשש פקוח נפש. ושאל הגר"י זילברשטיין את מו"ח גאון ישראל הגר"ש אלי-שיב זצוק"ל דשמה הסוכה פסולה דדמיא לסוכה שמתיראים לשבת בה מפני הליסטים שכתב הרמ"א סימן תר"מ ס"ד דאם עשה מתחילה סוכה במקום שמצטער באכילה או בשינה אינו יוצא באותה סוכה כלל. עוד צ"ע אולי אין זו סוכה הראויה לש-בעה. וענה לו שמכיון שבמשך זמן קצר לא היה צריך לחשוש מהרוצחים כי עשו אותה סמוך לשקיעה ומיד לאחר צאת הכו-כבים פרקה, א"כ היתה הסוכה ראויה למשך אותה שעה ושפיר קיים בה מצות סוכה, ומוכח מדבריו שמכיון שהסוכה מצד עצמה היתה ראויה לעמוד כל שבעה אלא שמחמת סיבה צדדית נאלץ לפרקה אין זה פוסל את הסוכה].

והגר"ש גרוס אמר לי שכבר עמד בשאלה זו בשבט הקהתי לענין סוכה שעומדת בשכונות לילדים שובבים, ומי שבנאה יודע מראש שהילדים לא יניחו את הסוכה על עמדה כל ימי החג, ובו-דאי בתוך ימי החג יפרקוה ברוב פחזותם. ומסיק דבודאי יוצאים בסוכה כזו ידי חובה מכיון שאין החסרון מצד הסוכה עצמה אלא בסיבה צדדית. ואמר דכעין זה יש לפסוק לענין נר חנוכה שמד-ליקים בערב שבת כדי שידלוק בליל שבת בזמן המצוה, דאף אם מצויים באותו מקום ילדים קטנים ומסתבר שיפילו את הנרות ויכבוס קודם צאת הכוכבים, מכל מקום יכול לברך על הדלקת הנרות ויצא בזה ידי חובתו מכיון שהנרות מצד עצמם ראויים להדליק כל משך זמן החיוב ורק יש כאן גורם חיצוני שבא ומכבה את הנרות.

אמנם הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א פקפק בזה, ואמר דבו-דאי כל זמן שלא נתנה המשטרה צו פירוק לסוכה, אף אם יודע שהדבר עלול לקרות בכל עת ומסתבר שיקרה בתוך ימי החג, מכל מקום לעת עתה הסוכה ראויה לעמוד כל שבעה ויוצא בה ידי חובתו. אבל לאחר שכבר נתקבל הצו פירוק י"ל שבאמת אין הסוכה ראויה לעמוד יתר על הזמן שהוקצב לו ע"י המשטרה. ובפרט דבחול"ל אמרינן דינא דמלכותא דינא ואסור לו לקיים את הסוכה נגד צו המלכות והוא מחוייב לפרק אותה כמו שנצטווה. והוסיף הגר"מ גרוס, דאף בארץ ישראל יש לדון בכעין זה במי שבונה את הסוכה במקום שמזיק לשכנו, והלכו לדין תורה ופסק בית דין שהוא מחוייב לפרק את סוכתו לאלתר, די"ל דמאז שנ-תפרסם הפסק שוב אינו יוצא ידי חובתו בסוכה זו, מכיון שהוא מצווה ומחוייב לפרקה.

והגר"מ שפרן השיב על טענה זו, דקי"ל קרקע אינה נגזלת, ומי שבונה סוכתו על קרקע של רה"ר אף שעשה איסור בדבר מכל מקום לא חשיב סוכה גזולה ויוצא בה ידי חובתו כמ"ש הרמ"א סימן תרל"ד ס"ג. ומי שבונה סוכה במקום האסור על פי צו בית דין או על פי דינא דמלכותא לא גרע מעושה סוכתו ברה"ר, ויוצא ידי חובתו.

(וישמע משה)

יש ויש עיקרים גדולים ושרשים עצומים לא יכילם לב חושב ולא יעלו בידו מצד עיונו, אלא אם כן קיבלם וכו'.
ועוד הוא כותב:

ונקרא היום הזה 'יום החותם הגדול' כנגד השם הגדול שבו נברא העולם, ולכן נקרא 'הושענא רבה'. וידוע כי היום הזה הוא **תכלית החג ותכלית ההקפה** וכו', וההקפה שאנו עושין בזמן הזה הוא סימן ורמז לעתיד וכו'.

וברוקח (הלכ' סוכות) הוסיף עוד מעלה מיוחדת שיש ביום זה, שבזמן שבית המקדש היה קיים היה יום זה מרובה בקרבנות יותר מכל ימות השנה, שהרי כל מי שנדר ונדב קרבנות ולא הקריבם עדיין, היה צריך להקריבם ביום זה שלא יעבור על כל תאחר!

הנה כי כן, למדנו בפרק זה מעט על גדולת היום, שבו: א] נוהגים כל ישראל לדרוש את ה' גדולים וקטנים; ב] זמן החיתום הסופי וההזדמנות האחרונה לתשובה שלימה לפני יציאת השליחים; ג] כפרת עוונות יתירה על כפרת יום הכיפורים; ד] הבכיות והתחנונים שביום זה אי אפשר לוותר עליהם בשום אופן ולכן סידרו שלעולם לא יחול בשבת; ה] השוו אותו ליום הכיפורים בכמה וכמה מנהגים, באמירת המלך הקדוש, ריבוי נרות, טבי' לה, לבישת קיטל, תקיעות, אמירת סליחות; ו] כל ענייני רומזים לדברים גדולים ונשגבים עד מאד, ובו השלמת השבעים פרים, השלמת ההקפות, וכו' וכו'.

ובזה ניתן לקרב להבנתנו מעט את המימרא המופלאה שני- מסרה ע"י הגה"צ רבי גדליה אייזמן זצ"ל המשגיח דשיבת קול תורה, ששמע מהגה"צ רבי אליהו לאפיאן זצ"ל, בשמו של מורנו הסבא מקלם זצ"ל, שהיה אומר שמצד תוקף הדין, דרגת הושענא רבה היא כדרגת יום הכיפורים! וההפרש ביניהם מסתכם רק בצורה החיצונית של הנהגתנו בהם, כי ביום הכיפורים צייתה התורה להתענות ובהושענא רבה מצוה לאכול (הובא בבית קלם שבת ומועדים עמ' שס).

אולם אחרי כל זאת עדיין הדברים רחוקים מהרגשתנו, כי כא- מור הצורה החיצונית של אופי היום אינו תואם ליום דין, והאווירה המקובלת ביום זה אינה מתאימה לרוח הדברים האמורים. זאת ועוד, כי אחרי שאת מקומם של היראה והרעדה ועבודת התשובה כבר תפסו השמחה והעליצות של החג ומצוותיו, קשה עלינו לחזור בפתע פתאום אל ההרגשות של הימים הנוראים במלוא עוצמתן, יחד עם שמחת החג.

כדי ליישב את הדברים על ליבנו, עלינו לשוב ולהתבונן בקשר ההדוק שבין חג הסוכות לימים הנוראים, שלמרות שבמבט שטחי הם נראים לא קשורים ואפילו הפוכים זה מזה, באמת הם מהווים המשך אחד ומהלך רצוף של המלכת ה' עלינו ועל כל הב- ריאה כולה [וכפי שנתבאר בשער הקודם], ועל פי זה ננסה להבין מהי עבודתנו וכיצד נוכל למשוך על עצמנו את הכוחות הגדולים שביום זה, מכח השילוב של שמחת הסוכות עם התשובה של יום הכיפורים, וכפי שיתבאר בס"ד בפרק הבא.

(עבודת ימי הסוכות)

בחג נידונין על המים ואדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכיפורים [ר"ה ט"ז]

הרבה דיו נשפך וקולמוסים רבים נשברו בספרי הקודש ליישב הסתירה אימתית גמר דינו של האדם דמדברי הגמרא משמע דגמר דינו של אדם הוא ביום הכיפורים ואידך בזה"ק [ויקרא לא] אמרו שהוא בהושענא רבה לו ובספר מגיד משרים' כותב עוד דגמר הכפרה הוא בהושענא רבה והא כיצד ו'בארץ צב' הקשה עוד דבשלמא גמר דין הוא ביום כיפור או בהושענא רבה שפיר אלא גמר כפרה מאי איכא למימר שהרי אם נתכפר ונטהר מחטאיו ביוהכ"פ מה צריך עוד לסיים ולהוסיף בכפרה ועוד קשה לדברי הגמרא למה נקרא יום הכיפורים כיון שהוא יום הדין

ולבאר כל זה מקדים את הידוע שבן ישראל הוא חלק אלוקי ממעל ונקרא ריעו של הקב"ה עי' רש"י שבת לא ד"ה כל מה דעלך סיני ואם נכשל ח"ו ועובר על גזירת המלך בזה הוא מנתק את הקשר בינו לבין קונו והרבה צריך לעמול להחזיר ולהדק את הקשר כמו שהיה מעיקרא ולזה נתן לנו השי"ת את יום הכיפורים דכתיב ביה [ויקרא טז] "לפני ה' תטהרו" שביום זה יורד ממנו הכתם והלכלוך הנגרם ע"י העון אמנם אף שהקב"ה מוחק את החטא לגמרי מכל מקום זוקף עליו את העונש במלוה למשך השנה שיקבל עליה עונשים ויסורים ר"ל ובכל זאת בני ישראל שמחים הם בזה שהקב"ה מסיר את החטאים אע"פ שיודעים שיענשו אכן ע"י שאדם שב בתשובה מאהבה בזה נהפכים הח- טאים לזכיות ושוב אין עליו לפרוע ולקבל עונשים ויסורים על עוונותיו ולכן בחג הסוכות זמן שמחתנו עושים תשובה מאהבה ונמחקים כל מה שנגזר עלינו ביום כיפורים לסבול מיסורים וח- לאים רעים ר"ל באמצע השנה וזמן מוכשר לכך הוא דוקא בחג הסוכות כי בזמן השמחה ואהבה להשי"ת אז הוא הזמן הנכון להתבונן על מה שהקניט את קונו דמחמת האהבה והגעגועים שיש לו בקרבו מתמלא לבו בחרטה על כל מה שעשה כי לת- שובה מאהבה לאו כל אדם זוכה ומסיים שם וזהו "דרך נכון לכל אדם" ומשום הכי צריך לבקש בתפלת הושענא רבה לאחר שבע ימי אהבה ושמחה מחג הסוכות שימחק הקב"ה ברחמי הרבים את כל שטרי חובותינו שנגזר עלינו ביוהכ"פ שהרי מאהבה עשו תשובה ושוב נעשין הכל כזכיות

[מפי ספרים וסופרים]

הושענא רבה בהיכלו של מלך

בכל יום מקיפים את הטובח פעם אחת וכו' אותו היום שביעי של סוכות מקיפים את המזבח שבע פעמים (מה ע"א)

יום שביעי של סוכות שהוא כידוע יום חתימת הדין נקרא הושענא רבה ומדוע הוא נקרא כך?

תשובה על שאלה זו מביא האדמו"ר מסלונים זצ"ל בספרו נתיבות שלום ח"ב עמ' ר"ג,

בהקדומו משל ידוע מהרה"ק מרוזין זצ"ל על בן המלך שג- רש מהיכל אביו והתחבר עם חבר פוחזים עד שברבות הימים נהיה דומה להם במראהו ובכל הליכותיו משגברו געגועי המלך לבנו שלח את אחד השרים כדי לראות מה שלומו ולברר אם

תנא דבי רבי ישמעאל בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן

שאינן בהם לא תורה ולא מעשים טובים. ומה הקב"ה עושה להם, לאבדן אי אפשר, אלא אמר הקב"ה יוקשרו כולם אגודה אחת והן מכפרים אלו עם אלו. הרי שאף כי ה"ערבה" המסמלת את אלו שאינן בהם תורה ומעשים טובים, אינם ראויים לקיום, מכל מקום כאשר מתחברים עם שאר המינים זוכים להיות מושפעים מזיו התורה הקדושה, ואז גם בחינת "ערבה" יש לה חשיבות. אולם כל זה כאשר הערבה מאוגדת באגד יחד עם כל המינים, אולם כאשר הערבה רוצה להיות לה לעצמה, אזי אין לה זכות קיום וחובטים אותה בקרקע.

(חתם סופר)

הטעם שאומרים הושענא ומקיפין את המזבח שבעה פעמים ביום השביעי

הטעם שביום השביעי מקיפין את המזבח שבעה פעמים ואומרים הושענא, ענינו יש לומר על פי מה שכתב מהר"ל מפראג ז"ל בס' נר מצוה על חנוכה (עמוד ס"ח) דמספר שבעה רומז על הנהגה בדרך הטבע, כי העולם נברא בשבעה ימים, וכדכתיב (משלי ט' א') חצבה עמודיה שבעה (ועיין תוס' סנהדרין לח.). והנה זה העוסק במלאכתו בדרך הטבע, מעלה על דעתו כי הכל תלוי בכחו ועוצם ידו ובחכמתו. ועל כן מקיפין את המזבח דוקא שבעה פעמים ומבקשים הושיעה נא והצלחה נא, להורות כי גם כשעושה הכל בדרך הטבע הנרמז במספר שבעה, מכל מקום הוא זקוק לסייעתא דשמיא ולא יסמוך על כחו ועוצם ידו, וצריך לבקש ישועה והצלחה מהקב"ה.

וזהו ענין מצות שמיטה בשנה השביעית היא תוקף דרך הטבע, כי נשלם העולם בתכלית שלימותו כדוגמת בריאת שמים וארץ שנגמרה ביום השביעי, ואם כן סלקא אדעתין שמכיון שכבר חדש וזרע וקצר ששת השנים והגיע לשנת השביעית, אם כן ודאי שיצליח במלאכתו ויאסוף עושר ונכסים שהרי עשה הכל כדרך הטבע בתכלית השלימות. ועל כן צוה הקב"ה לשבות מכל מלאכה בשנה השביעית הן לא נזרע ולא נקצור ולהפקיר פירותיו ומעויותיו, עד שבדרך הטבע לא יהא לו ממה להתפרנס, אלא שיצטרך לסמוך על ברכת הקב"ה למעלה מדרך הטבע שהבטיח (בהר"ה כ"א) וצויתי את ברכתך, וכל זה להורות בא, שדוקא שיש מקום לתוקף ההצלחה בדוקא אז צריך להראות לעין כל כי הוא זקוק לסייעתא דשמיא ויתפלל למי שהעושר והנכסים שלו. וזהו ענין מצות הקהל בשנה השמינית אחר שמיטה, דהקהל הוא כענין קבלת התורה וכמו שכתב הרמב"ם (ה' חגיגה פ"ג ה"ו) שחייבין לשמוע התורה מפי המלך באימה ויראה כיום שניתנה בו בסיני. והנה אמרו חכמינו ז"ל (מכילתא בשלח י"ז) לא נינתה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן. והכוונה, שאין אדם זוכה לתורה אלא אם כן מאמין שהקב"ה יזמין לו פרנסתו ולא ידאג עליה, אלא שיאמין שהקב"ה משגיח עליו ומספק צרכיו ועל ידי זה יתן כל מעיינו ומחשבתו בתורה, והוא מפקיר עצמו כדי לזכות בתורה, וכמו שאמרו (ברכות סג:) זאת התורה אדם כי ימות באהל (חוקת י"ט ד), אין דברי התורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, והיינו שהוא מפקיר עצמו כמת שאין לו צורך בשום דבר גשמי, וכמו שכתב הרמב"ם (ה' שמיטה ויובל פ"ג ה"ג) אשר שבט לוי והדומים להם פרקו מעליהם עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני אדם ועל ידי זה נתקדשו בקודש הקדשים עיין

חסר לו משהו כאשר הגיע השר אל הנער הוא נדהם ממראהו ומהליכותיו ונתמלא צער כאשר התחוויר לו מי הם ידידיו של בן המלך כאשר שאלו אם יש לו בקשה כל שהיא מן המלך השיב שמגפיו נקרעו ואם על המלך טוב יואיל נא לשלוח לו מגפים חדשים לשמע הדברים פרץ השר בבכי על מצבו השפל והירוד של הנער שכן בה בשעה שיכול לבקש ששיבנו אל אביו ויחזור להיות בן המלך הצטמצמה בקשתו בזוג מגפיים, כך גם אנו ביימים הנוראים בתפילות הימים הנעלים האלה כמעט אין מוזכרים עניניו הפרטיים של האדם וכל תוכן התפילה מוקדש לבקשה על כבוד מלכותו יתברך אנו מבקשים ובכך תן פחדך ותמלוק אתה ה' לבדך על כל מעשיך מלך על כל העולם כולו בכבודך כל הבקשות האלו מביעות את המשאלה היחידה שצריך האדם היהודי לבקש בראש השנה לעומת נוסח זה שתקנו חז"ל מה הם הדברים שבאמת מעיקים על לב האדם בימים גדולים אלה על כך כבר נאמר בזוהר דאינון צווחין ככלבין הב הב בני הב חיי הב מזוני ופי' בזה האדמו"ר מקוברין זצ"ל שאמנם בודאי צריך היהודי לבקש על בני חיי ומזוני אך אל יבקש זאת ככלבים אלא כפי שיהודי צריך לבקש דהיינו יאמר שהוא זקוק לכל אלה לצורך עבודת ה' שלו ומה רבה היא הבושה כאשר נבוא אל המלך כבני מלכים ונבקש אך ורק מגפים לכן נקרא יום זה בשם הושענא רבה יום של גדלות כי בהגיע היום האחרון יום החתימה יש להתעורר ביתר שאת שלא לבקש על דברים פחותים כמגפיים אל לנו להסתפק בקטנות אלא הבקשה תהיה הושענא רבה ישועה רבתי ישועה גדולה לכלל ולפרט ובאמת מובא בספרים הקדושים להקדיש יום קדוש זה לבקשה שיתגדל ויתקדש שמו הגדול כי זהו יום של בקשות וישועות גדולות

[נתיבות שלום]

נוהגים להתיר אגודו של לולב (סימן תרס"ד ס"ב)

הטעם שבהושענא רבה מורידים את הטבעות מהלולב, שכ"תוב "כפת" חסר ו' לרמז שו' ימים יהיה כפות וביום הז' לא, וצריך לומר שחוסר ה-ו' מרמז על ששה ימים שרק בהם יהיה הלולב כפת, כך כתב הבאר הגולה בס' תרס"ד ס"ק ב', וכן מצאנו גם באות הקשת שנאמר בו לדורות עולם (בראשית פרק ט', י"ב) וברש"י שם נכתב חסר שיש דורות שלא הוצרכו לאות, הרי שה- חוסר מרמז על מה שלא יהיה.

בסימן תרס"ד ס"א כתב הרמ"א ואומרים קדיש שאחרי מוסף בניגון יום טוב ע"ש, ולא ראיתי נוהגים כן, ואולי הרמ"א לשיטתו שאת ההושענא נא אומרים רק לאחר מוסף ואז שייך לומר את הקדיש שלאחר מוסף בניגון יום טוב.

(לבני ישראל)

אמר הגה"צ רבי יצחק שלמה אונגר זצ"ל (גאב"ד חוג חת"ס): שמעתי בשם מרן ה"חתם סופר" זי"ע טעם לחביטת הערבה, כי הנה חז"ל אמרו (ויק"ר ל, יב) טעם איגוד ארבעת המינים, כי לולב יש בו טעם, ואין בו ריח, כך הם ישראל יש בהם בעלי תורה ואין בהם מעשים טובים. האתרוג יש בו טעם וריח, כך הם ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים. ההדס יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה. הערבה אין בה טעם ואין בה ריח, כן יש בהם

הושענא רבא

מדוע לא כתוב בספרים על הושענא רבא שהוא יום דין? שאלו את הגר"ל שטיינמן: מדוע לא כתוב בספרים על הושענא רבא שהוא יום דין? ואמנם הביא המ"ב שכתב שבהושענא רבא דנים על המים, וחיי האדם תלויים במים, והכול הולך אחר החיתום, אולם רואים שבספרי הפוסקים לא מודגש שזה יום הדין שנמסרים הפתקים וכו'.

אמר רבינו, שיש שאמרו שהטעם לכך על מנת שלא לקל-קל את שמחת החג בעוצמת חרדת הדין, ורבינו אמר שיש עוד חשבים שלא כותבים. למשל מעלת הסנדק-לא כתובה בשם מקום, לא בש"ס בבלי, לא בירושלמי, לא ברמב"ם, ונזכר רק בילקוט תהילים רמז תשכ"ג, ובהשגת הראב"ד הל' מילה פ"ג, ובכל זאת, רואים את החשיבות שגדולי הדורות הקודמים למשל החזון איש, בעל הקהילות יעקב, נתנו לדבר זה. ועל אותו משקל הושענא רבא.

(כאיל תערוג)

עוצמת יום הושענא רבא

אף מי שאין בו מעשים, והוא דומה לערבה שאין לה לא טעם ולא ריח. יכול לבקש ולהיענות ביום הזה, ו"יום ערבה" מסוגל לכך ביותר, ואדרבה על ידי שיזכור מן ערכו ויבקש מתנת חנם יזכה שיתהפך מ"ערבה" ל"ערבה" [מלשון ערב מתוק כלשון הת-פילה: "והערב נא השם אלוקינו"] ובזה מתרץ ה'ארץ צבי' (סוכות תרפ"ט ד"ה בגמרא) הא דמבואר (ר"ה טז). שגמר הדין ביום הכי-פורים, ואילו בזוה"ק ובכתבי האר"י כתבו שגמר הדין בהושענא רבא, ואיך אפשר לפרנס שתי מימרות אלו שלא יהיו סותרות זו את זו, אך להאמור אתי שפיר, כי בראש השנה ויום הכיפורים דנים את האדם כפי מעשיו ואז באמת כבר נגמר הדין, אבל בהושענא רבא שהוא "יום ערבה" אזי מבקש מי שיודע שאין בו לא טעם ולא ריח, והוא מרבה בתפילה לזכות במתנת חנם, ומ-שום הכי הגם שפסקו עליו הדין ולקבל יותר מן הראוי לו, כי הוא נהנה ויונק מאוצר מתנת חנם שהוא הגדול שבאוצרות, וממילא יזכה לשנה טובה ומתוקה.

והגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל תירץ את הסתירה באופן אחר, דהנה כל מלך בשר ודם חייב לקיים את חוקי המדינה, ורק לפ-עמים יוכל להוציא כתב חנינה כדי להקל על עונש החוטא, והכי נמי בר"ה ויוה"כ פוסקים את הדינים וכותבים בספרים, כמאמרם (ר"ה טז): "שלשה ספרים נפתחין בראש השנה, אחד של רשעים גמורין ואחד של צדיקים גמורין ואחד של בינונים", וכן בנוסח התפלה אומרים (פיוט 'ונתנה תוקף') "ותפתח את ספר הזיכרו-נות", ובספר החוקים יעמיד המלך את הארץ בדין ובמשפט כפי חוקי המלכות אבל בהושענא רבא שנשלחות הפתקאות בלא ספר, אזי יש ביד הנידון לבקש חנינה וחסד. ובזה מבאר הטעם שלא נרמז בתורה שיום זה גדול ונשגב, רק קוראים בתורה "ביום השביעי" כמו בשאר ימי חול המועד, והיינו כי בספר אין שום חילוק ביניהם, ורק ב'פתקין' יש שינוי, ועל כן יכולים לבטל ולה-מתיק הדינים. מיהו בודאי שדברי ה'ארץ צבי' משלימים את זה, כי על ידי שבשר ודם יודע שאין בו מאומה, וכל בקשתו אינה אלא במתנת חנם ע"ז זוכה לשנות את ה'פתקין' לטובה ולברכה והרבה יותר לפני משורת הדין, אמן.

שם. והיינו כאוכלי המן, שישראל במדבר סמכו עצמם לגמרי על הקב"ה בלא חשבונות. ועל כך דוקא אחרי שנת השמיטה שאז הראו כל ישראל כי הם מפקירים עצמם להקב"ה וסמכו על שולחן גבוה כאוכלי המן, או אז הוא הזמן להקהיל את כל ישראל אנשים ונשים וטף לשמוע תורה מפי מלך אשר דבריו הם כנתינתן בסיני.

ובסוכה (מו:): הביא רש"י בשם מדרש, מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני והקניטתו אשתו וברח, ולא היה לו במה להתפרנס, בשביעי של ערבה הלך ושמט אתרוגין מיד התנוקות, והיה אותו חסיד עובר בספינה דרך כרך אחד, והוצרכו לבית המלך לאתרוגין דמצוה לרפואה, ומכרן ביוקר גדול וחזר לביתו עכ"ד. ומשמע דמעשה זה היה סמוך לימי הושענות, ועל כן נתן חסיד זה את הדינר האחרון שהיה לו לעני, כי סמך עצמו לגמרי על הקב"ה כענין אנא ה' הושיעה נא וכו', אבל אשתו שלא היתה במדרגה זו הקניטתו.

(להורות נתן)

באור מיוחד באמירת "אנא הושיעה נא" בהושענא רבא

ה"דברי שמואל" מפרש את סדר ההושענות, שמתחילה אומרים אנא הושיעה נא, ואחר כך מוסיפים ומבקשים אנא א-ל נא הושענא והושיעה נא, ושוב אחר כך מבקשים אנא א-ל נא הושענא והושיעה נא אבינו אתה, על דרך משל לבן מלך שנתרחק מאביו ונתערב בין אנשים פשוטים עד שנעשה לעני המחזר על הפתחים, וברבות הימים נתן אל לבו לשוב אל אביו המלך, אך התבייש להיציב לפניו במצבו הבזוי ובבגדיו הקרועים, לכן לא גילה מיהו ונכנס לארמון המלך כסתם עני המחזר על הפתחים וביקש נדבה, ונתנו לו נדבה רגילה כמו שנותנים לכל אחד, וביקש עוד שאין זה מספיק, ונתנו לו עוד, אך הוא המשיך בשלו שרוצה עוד, והמלך היה רחמן והבין שיש דברים בגו, לכן שאל הרי נתנו לך כל כך הרבה מדוע אינך מסתפק בזה, והשיב שהוא קרוב משפחתו ומגיע לו יותר, וכשקיבל עוד שוב חזר ואמר שהוא קרוב מאד אל המלך וגם זה עדיין אינו מספיק, עד שלא היה יכול להתאפק עוד והתפרץ בבכייה גדולה ויקרא הרי בנך אני ואתה אבי, ובתור בן המלך כמה שתתן לי אינו יותר מדי. וכך גם כן הוא סדרם של ההושענות, בתחילה אנו מבקשים אנא הושיעה נא כסתם עניים, ואחר כך אנא א-ל נא הושענא והושיעה נא, עד אשר אי אפשר יותר להתאפק וצועקים אנא א-ל נא הושענא והושיעה נא אבינו אתה, ומאחר שאבינו אתה הלא כמה שתתן לנו אין בזה די. והנה בשעה שהיהודי מגיע להרגשה האמיתית בלבבו כי אבינו אתה, ולא די שאומר כן בפיו, כי הרי כל לבבות דורש ה' היודע תעלומות לב, אלא שמרגיש באמת כן בלבבו כי אבינו אתה, אזי אין בקשה שאינו יכול לבקש בשעה זו, ובודאי יכול הוא לבקש את הבקשה העיקרית: ותמלוך אתה ה' אלוקינו מהרה לבדך, שכל עולם התלאות והצרות יגיע כבר לתיקונו הגמור במלכות ש-ד-י, הבקשה העיקרית של הימים הנוראים.

(דברי שמואל - נתיבות שלום)

עוד הביא השפתי צדיק' (הושענא רבא אות לב) בשם זק"ר נו הרה"ק בעל ה'חידושי הרי"ם' מגור זי"ע, דמצינו בנערה המאורסת שחייבה התורה בעונש (דברים כב, כד) "על דבר אשר לא צעקה", נמצאנו למדין מכאן "כשהאדם יכול לצעוק ואינו צועק מקרי רצון [ולא אונס], וכן תקנו חז"ל שכל איש ישראל יצעק היום הושענא, משמע שאם יצעק יענה לו בוודאי וכו', ומ' חויב כל אחד לצעוק אף שאינו יודע מה הוא צריך ומה חסר לו, אעפ"כ יצעק סתם הושענא".

וב'אמרי נעם' (להוש"ר) מרמז כן במה שנהגו להסיר הטבעות שבלולב ביום הושענא רבא, שהוא ע"ד דרך הכתוב (ח, ב) "ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי", ומכאן שה' חותם הוא בטבעת המלך כמו שכתוב (פסוק ח') "וחתמו בטבעת המלך", וידוע שמלך הנזכר במגילה רומז למלך מלכי המלכים, "שנותן החותם להצדיקים, ואומר להם 'כתבו על היהודים וחתמו כטוב בעיניכם', ונותן הממשלה אל הצדיקים", והנה אמרו חז"ל (ויק"ר פרשה ל, ט') שכל ארבעת המינים רומזים להקב"ה, "על כן לוקחין ממנו הטבעת להראות אשר חותם הטוב של הושענא רבא, הן לזכות והן לחוב, הכל מסור הקב"ה לישראל לעשות כרצונם וחפצם".

והאמת שגם בדרך הפשט כך הוא, שהרי הטעם לתקנת חז"ל (סוכה לז:) לנענע את הלולב הוא משום "לעצור רוחות רעות", ובזה מבאר הב"ח (או"ח סימן תרסד ע"ש) בשם הראב"ה טעם המנהג שמסירים הטבעות "משום דכשסותר אגודו מנענע בו יותר, וכיון שעכשיו הוא גמר החתימה למים - מתירין אגודו כדי לנענע בו היטב", היינו שיש בכח הנענועים לעצור רוחות רעות ולהמתיק הדינים, לכן יחד עם הסרת הטבעות צריך להתעורר ולהתפלל מעומק הלב להעביר רוע גזר דיננו.

בגמרא (שם) איכא תרי טעמי למה מוליך ומביא ומנענע עם הלולב, חדא "מוליך ומביא למי שהארבע רוחות שלו, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו", ועוד "כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד, כדי לעצור טללים רעים". ובפמ"ג (משב"ז סימן תרנא סק"ב) כתב נפק"מ בין הטעמים, ופותח וכותב "לי הנעי יש בכאן רמז", דלהטעם שמנענע כדי להעיד שכל ארבע רוחות שלו ית"ש אם כן אינו צריך כי אם הולכה והבאה ולא לכסס בעלים, אבל לטעם "כדי לעצור" צריך טירוף וכססוס כדי לנענע כוחו של קטיגור, והגם שהוא איירי בנענועים בכל ימי סוכות, מיהו מדבריו למדנו טעמא רבא למה בהוש"ר נוהגים להוריד ולהסיר הטבעות, שהרי ביום הזה צריך להשתיק הקיטגור ויקח הסניגור מקומו, ועל ידי הסרת הטבעות מתנענע הלולב חזק יותר.

(באר חיים)

הושענא רבא - לא בבבלי ולא בירושלמי

הגר"י קמינצקי (בספרו אמת ליעקב על התורה) מביא שאלה שנשאל על ענינו של יום הושענא רבא: "היאך יתכן שהושע"ר שהוא יום חיתום הדין לכל העולם כולו והוא קרוב ליום הדין של ר"ה ויוה"כ, וחז"ל לא הזכירו את זה לא בבבלי ולא בירושלמי, ובמדרשים הוזכר כי בהושע"ר באים אנשים ונשים לביהכ"ס לחבוט ערבה, אבל לא הוזכר שום דבר שהוא יום הדין של השנה הבאה עד שנתגלו דברי הזה"ק ואיך יתכן שעניין רציני כזה

העלימו חז"ל ממנו? ותורף תשובתו: "חכמי ישראל הבינו שבאם יפרסמו שהיום השביעי של חג הסוכות הנהו יום הדין של כל אחד ואחד, וכל אחד ידע כי עתידה של השנה הבאה תלוי ביום זה - יטרדו ההמונים ותתבטל עי"ז שמחת החג, ולפיכך החליטו.. להעלים דבר זה.. ולא מסרו זה רק לחסידים ואנשי מעשה.. והללו היו מרקדין בשמחת בית השואבה אע"פ שידעו את טיב היום וכך נמשך הדבר עד קרוב לסוף האלף החמישי שאז ירדו הדורות וראו חכמי הדור שאף שידעו שהוא יום דין לא תופרע שמחת החג מפני שאין אימת הדין מרובה כ"כ ואז גילו את האמת ע"י הזה"ק". כיוון חשיבה דומה מופיע בפחד יצחק (סוכות קי"א) בתוך דיון על ההנהגה הראויה בסוכות תשל"ד בעת מלחמת יוה"כ בתשובה לשאלה מדוע לא אמרו תהילים בביהמ"ד ענה: "לא שאנו מפחדים מאמירת תהילים הלוא בהגיע לנו הידיעה הראשונה על המאורע ביו"כ אמרנו תהילים באמצע תפילת מוסף, אלא שהיום לא נהגנו כך והטעם הוא לאור השאלה שבה פנו כמה אנשים לפני פרוס החג אם יש עניין למעט השנה בשמחת החג התשובה הייתה שלילית. הנה בקהל המתאסף בביהמ"ד ישנם כאלו שא"א להם לומר תהילים בחג בלי שיצא מזה גרעון בשמחת יו"ט... וזה בניגוד למכוון ולומר תהילים שלא על חשבון השמחה - לא כל מוחא סביל דא". והלוא זהו בדיוק השיקול להעלמת ענינו של הושע"ר בימים עברו כדי לא לפגוע בשמחת החג הנתפסת כסותרת את אימת הדין. (אך נראה שיש להבדיל - לדעת הגר"י קמינצקי לגבי הושע"ר הסתירה מתבקשת ותתקיים גם בליבם של אנשים גדולים, ואילו אמירת תהילים עקב המלחמה - נתפסת כסתירה רק להמון העם. בשם הגר"ש אויערבך נמסרה התייחסות לשאלה זו, הדומה מחד לקודמתה בראיית הבדל הדורות כסיבה לדבר, אך מאידך שונה בגוף התירוץ. וכך כתב חתנו הגר"י בורודיאנסקי (הליכות שלמה מועדים א' עמ' ת"ל): "שמעתי מאדמו"ח הגאון זצוק"ל שמה שבפוסקים לא נזכר דבר מכל זה וביארו כל הנעשה ביום הזה משום שדנים על המים וביאר שבדורות הקודמים די היה להם לישראל בהתעוררות ממה שנדונין על המים, כדי לעוררם להתחזק כראוי בתפילות ומעשים טובים, וכיון שהתחזקו והתפללו הועיל זה ממילא גם לעניין הגמר דין הנעשה ביום הזה, אבל בדורות האחרונים שהיראת שמים צריכה יותר חיזוק ולא היה די בדין על המים כדי לעורר ולחזק כראוי, נסתובב ממרומים שיתגלה לנו ענין הגמר דין שנעשה ביום הזה כדי שנתעורר עי"ז ביתר שאת וביתר עוז". הוסיף הגר"י בורודיאנסקי וחייד: "כמו ששמעתי ממנו שמה שלא נוהגים בדורותינו בתפילות והודאות על הגשמים בכל המבואר במסכת והלכות תענית, מאחר שבימים ההם היו המים ממש חיי האדם שהכל היה תלוי בגשמים, אבל בזמננו שישנן דרכים חילופיות להבאת מים ואין המים חיי האדם ממש ולכן לא נהגו בתפילות.. ככל חומר כבדורות הקדמונים וא"כ הן הן הדברים שבדורות הקודמים.. היה די בזה להתחזק ולהתעורר".

[האוצר]

טעם שאנו קוראים ליום החתימה ע"ש הושענא

טעם שאנו קוראים ליום החתימה על שם הושענא - כי כללות הימים הנוראים מתחילת אלול עד גמר החתימה הן נ"א

יום. והכוונה היא: הושע נא שיתקבלו תפילותינו בנ"א ימים הללו וגם שייטיב לנו החתימה ביום הנ"א.

(בני יששכר)

שמיני עצרת ושמחת תורה

הגה"צ רבי **אריה שכטר** זצ"ל: בחג סוכות מכניס אותנו הקדוש ברוך הוא לתוך ביתו, למקום שבו אף אחד לא יוכל לפגוע בנו, 'ואזבחה באהלו זבחי תרועה' (תהלים כז, ו). אותם ששמרו על עצמם בכל הימים הללו אומר להם הקדוש ברוך הוא: "היה כל כך נפלא אתכם. שחררתי אתכם מכל העוונות, כתבתי אתכם לחיים טובים, שלחתי לכם פיתקא טבא - תישארו איתי עוד יום אחד, יום שמיני עצרת - שמחת תורה, כי קשה עלי פרידתכם. תשמחו איתי שמחה אמיתית ורצינית. ואתם יודעים מה תהיה הסיבה שלכם לשמחה הזו? - הרי כולכם אוהבים את התורה, אני מכיר אתכם שאתם אוהבים אותה כל כך. לא רק אותי אתם אוהבים אלא גם את התורה שלי. תביעו את אהבתכם לתורה, קחו אותה, תנשקו אותה, תרקדו אותה - ותתרוממו". באותה שעה מראה הקדוש ברוך הוא לכל הפמליא של מעלה: "ראו את בני! כל אחד מהם שוכח את כל הצער הפרטי שלו ושמוח בשמחת התורה". אלו הם דברי הזוהר שהיו שרים אצל **הגאון מוילנא** ואצל מרן ה'חזון איש'. 'כד יתבין ישראל ועסקין בשמחת התורה' - כשעם ישראל יושבים ועוסקים בשמחת התורה, 'קודשא בריך הוא אומר לפמליא דיליה' - הקדוש ברוך הוא לפמליא שלו: "חזו חזו" - "בואו תראו בני חביבי, ששוכחים את הצרות שלהם ועסוקים בשמחה שלי. בואו תראו כמה הם שמחים איתי!". את השיר הזה בניגון המפורסם שלו אני זוכר את ה'חזון איש' שר. זהו השיר היחיד שאני זוכר שהוא שר אותו. מי שלא ראה את ה'חזון איש' שמח בשמחת תורה לא ראה שמחה מימיו... הוא היה אדם צנוע, שקט וצנוע, וביום הזה כאילו הפך לאיש אחר.

זכורני שבשנת תש"ט הגיע מרן **הרב מבריסק** זצ"ל לבני ברק, וה'חזון איש' זצ"ל ארגן לו אכסניה בשיבת 'תפארת ציון'. אחרי ההקפות הלך ה'חזון איש' כדרכו להשתתף בהקפה אחת בפוני-בז', ובשנה ההיא המשיך משם לבקר את הרב מבריסק. בדרכו ליוו אותו כמה בחורים, וביניהם הייתי גם אני. הפגישה ביניהם היתה מעניינת מאד - ה'חזון איש' עמד במרחק שלשה-ארבעה מטרים ואמר לו: "גוט יום טוב!" הבריסקער רב ענה לו: "גוט יום טוב!" הם התבוננו זה בזה במשך עשר דקות, ושוב אמר ה'חזון איש': "גוט יום טוב", והרב מבריסק ענה לו: "גוט יום טוב". לאחר מכן חזר ה'חזון איש' הביתה. כשהגענו לביתו יצא ה'חזון איש' מגדרו והתחיל להרקיד אותנו סביב הבימה, יותר מהר ויותר מהר. לא יכולנו לנשום... הייתי אז ילד בן שתים עשרה וחצי, אני זוכר שחשבתי לעצמי: 'מה הוא כל כך שמח?' והבנתי, כי ככל הנראה הוא התרגש מזה שזכה לראות את הנסיך של שלשלת מלכות התורה שבראשה עמד רבי חיים מוואלוז'ין, והוא שמח על הזכות שלו לזכות לראות את מלכות התורה - מאן מלכי רבנן. הרגשתי שזו היתה נקודת ההתרגשות שלו, ולכן הוא הר-קיד אותנו מהר יותר ומהר יותר.

אחר הצהרים הוא שוב עשה ריקוד. באמצע פנה לנוכחים ואמר לכל אחד: "נכון שאתה לא תרקוד אתי, ואתה - בטח לא תרקוד אתי, ואתה ודאי שלא... הספסל הזה ירקוד איתי!" הוא

הרים את הספסל הרחב שעליו היה רגיל לשבת וללמוד תוך שהוא כותב חידושי תורה, ונשא אותו על כתפו. פתאום התחיל לרוץ איתו את המדרגות עד הגג שבו היה המנוין בימים הנוראים, ורקד עמו בהתלהבות. ספסל שלמדו עליו תורה שלימה ראו לרקוד איתו!!!

שנים מאוחר יותר נזכרתי באותו ריקוד... ליד וינה נערך סמינר בהשתתפות שבעים משפחות. בין המרצים היו הרב יגן זצ"ל ולהבדיל בין חיים לחיים רבי **זן סגל** שליט"א. היינו צריכים ויזה ולא הצלחנו לקבל. לא ידענו מה לעשות. הרב יגן קבע: "נעשה 'כוונות' ונעבור בלי ויזה...". הוא הורה לנהג הגוי להתקדם, והלה עבר את כל הגבולות בלי שאף אחד עצר אותו... הגענו לבית הכנסת של המהר"ל, ושאלנו אם יש שם משהו שהמהר"ל עצמו השתמש בו. הראו לנו סטנדר שעליו הוא למד והתפלל. ההת-רגשות היתה גדולה. תפסנו את הסטנדר ורקדנו אתו שלוש רבעי שעה - "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, צדיק כתמר יפרח...". הרגשנו שאנו רוקדים עם המהר"ל עצמו... באותו רגע נזכרתי בריקוד של ה'חזון איש' עם הספסל שלו. עמל התורה על ספסל שנה שלמה גורם שהספסל הזה יהיה שווה. זה לא סתם עצים, זה ספסל של 'עמל התורה'. יום שמחת תורה חותם את הימים הנוראים הנותנים לנו כוחות וחשק לעבודת ה' למשך כל השנה כולה.

(מתוך 'אריה שאג')

שמיני עצרת - קדושתו ורוממותו

רבי שלום שבדרון היה מספר על מרן בעל הבית הלוי שבצ-עירותו נסע לברודי לדבר בלימוד עם הגאון רבי שלמה קלוגר, ולאחר שלושה חדשים כשרצה לחזור לבריסק בא להפרד מרבו ואמר לו: עד עכשיו כשבאתי לדבר בלימוד והקשיתי קושיות, על הכל קיבלתי תשובות. אבל עכשיו יש אצלי קושי אחד שיותר קשה מכל הקושיות, ועליו בוודאי לא אקבל תשובה. שאל אותו רבו בפליאה: מנין לך? ענהו הבית הלוי, כי ברור לי שקושי זה קשה גם עליכם לא פחות מאשר הוא קשה לי. שאל הגר"ק בהשתוממות: מהו הקושי? השיב לו הבית הלוי, הקושי הוא: "קשה עלי פרידתכם"...

חז"ל הגדירו לנו את מהות היום של שמיני עצרת, שכביכול הקב"ה אומר לישראל "קשה עלי פרידתכם", ולכן אנא תתעכבו אצלי יום נוסף. וכך מביא רש"י בפרשת אמור (ויקרא כג, לו) על הפסוק "עצרת היא":

עצרת היא, עצרתי אתכם אצלי, כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים, כיון שהגיע זמן להפטר אמר, בני בבקשה מכם עכבו עימי עוד יום אחד, קשה עלי פרידתכם.

וכך גם בפרשת פינחס, כשהתורה מונה את קרבנות המוספין, שבכל ימות החג הביאו קרבנות רבים יותר מכל המועדים, כנגד שבעים אומות וכו', ואילו בשמיני עצרת בדיוק להיפך - פר אחד, איל אחד... ומביא על כך רש"י (במדבר כט, לו):

"פר אחד איל אחד", אלו כנגד ישראל. [אמר הקב"ה] התעכבו לי מעט עוד. ולשון חיבה הוא זה, כבנים הנפטרים מאביהם והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם, עכבו עוד יום אחד. ובאמת ענין זה צריך ביאור מכמה וכמה פנים.

ראשית, מה שייך לומר "פרידתכם", וכי יש ח"ו פרידה מהקב"ה? אמנם נפרדים מהו"ט, מהקרבתנו, ממצוות החג, אבל לא מהקב"ה!

שנית, הרי הקושי שבפרידה נוצר מכח הקשר והאהבה שנתח- זקה בהיותם יחד, וא"כ מה יועיל להתעכב יום נוסף, והרי אדרבה על ידי זה הקשר יגדל ויתחזק עוד יותר, וממילא גם קושי הפ- רידה יגדל וילך?!

שלישית, אם כל מהותו של שמיני עצרת הוא רק להתעכב יום נוסף, א"כ היה מן הראוי לכאורה להוסיף עוד יום לחג הסוכות, ולא להוסיף רגל בפני עצמו, ומדוע קי"ל (סוכה מה, א) ששמיני עצרת הוא רגל בפ"ע?

ובאמת לא זו בלבד ששמיני עצרת הוא רגל בפני עצמו, אלא שדרגתו היא עליונה עד מאד למעלה מכל המועדים, כפי שמצי- נו בדברי כמה וכמה מרבתינו.

וכך נמצא בדרשות חתם סופר (ח"א עמ' מז טור ד) בשם הרמ"ע מפאנו בספרו עשרה מאמרות, מדוע לא מצינו בשום מקום בתורה דנקרא שמיני עצרת "חג".

לשון "חג" מורה על חוגה ועיגול הסובב על איזה מרכז, כמו שאר ימים טובים שכולם סובבים על נקודת שמיני עצרת. אבל שמיני [עצרת] איהו גופא **הנקודה קדושה העליונה מכל הקדו- שות** אפילו מקדושת יום הכיפורים, ולא שייך לקרותו "חג".

פלגי פלאים. כל המועדים סובבים סביב נקודה אחת מרכזית, שהיא השורש והתכלית של כולם. ומהי הנקודה המרכזית הזו שהכל סובב סביבה? - שמיני עצרת!

ומוסיף החת"ס ומבאר, שבאמת שמיני עצרת מצד עצמותו הוא כיום הכיפורים, וכפי שרואים בקרבנות המוספין ששוין בש- ניהם [פר, איל, שבעה כבשים ושעיר], אלא דקדושת יוה"כ היא ע"י עינוי נפש, וקדושת שמיני עצרת היא ע"י שמחה, ולכן קדו- שתו יתירה על יום הכיפורים, וזה לשונו:

כי אהבת השם על ידי עינוי כמו יום הכיפורים, למטה ממדרגת אהבת שמיני עצרת שהיא על ידי שמחה. ויום השמיני הוא בעצ- מו כמו יום הכיפורים, לכן שווין בקרבן מוסף כמו יום הכיפורים, ואפילו הכי קדושתו יותר מיום הכיפורים על ידי שמחה חדוּתא דמלכא עם ישראל.

ומוסיף החת"ס לבאר היחודיות של שמחת שמיני עצרת, מפני שבכל הימים-טובים השמחה מיוסדת על מצוות החג, קרבן פסח בפסח, שתי הלחם בשבועות, שופר בר"ה, עינוי ביוה"כ, נטילת לולב בסוכות. מה שאין כן השמחה של שמיני עצרת אינה תלויה בדבר נוסף, אלא עצם השמחה היא היא עיקר מצות היום, וכפי שהוא ממשיך וכותב:

אבל קדושת שמיני אינה אלא על ידי שמחת האדם **שמתענג על ה' וחדוּתו ית'**, ואינה עומדת על מצוה מיוחדת. ויש במקרא זה של "אך שמח" [שבו נתרבה שמחת ליל שמיני עצרת] רמז גדול של עוצם קדושת שמיני וכו'. לכן הוא קדוש יותר מיום הכיפורים, ולא על ידי שום עסק מצוה רק "אך שמח" - על ידי שמחה לכבוד שמו הגדול.

ולכן גם עצם השמחה של שמיני עצרת גדולה הרבה יותר מה- שמחה של כל המועדים, וכפי שמובא במעשה רב מהגר"א ז"ל (סי' רלג):

הגאון ז"ל היה שמח מאד בחג הסוכות, וביותר בשמיני עצרת, **כי הוא יותר יום שמחה מכל ימי החג** על פי הסוד וכו'.

ובבינה לעיתים (ח"א דרוש יז לשמע"צ) ביאר רבי עזריה פיגו [בעל גידולי תרומה], מה שאמרו בגמ' (סוכה נה, ב):

א"ר אלעזר, הני שבעים פרים [של חג הסוכות] כנגד מי? - כנגד שבעים אומות. פר יחידי [של שמיני עצרת] למה? - כנגד אומה יחידה. משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדו- לה. ליום אחרון אמר לאוהבו עֲשֵׂה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך.

וצריך להבין מדוע המלך אומר לאוהבו לעשות לו רק סעו- דה קטנה, ומדוע לא יכין לו סעודה גדולה כראוי וכיאות לכבוד המלך? אלא התשובה היא, אומר הבינה לעיתים, שכאשר מגיע זמן שבו המלך רוצה ליהנות ולהשתעשע עם אוהבו, הוא אינו מעוניין בסעודה שיש בה ריבוי אכילה ושתייה, כי עיקר תכליתו סעודה זו הוא לא עצם הסעודה אלא הישיבה בצוותא עם אוהבו, וריבוי האכילה והשתייה עלול להפריע לזה.

וזוהי ההגדרה של שמיני עצרת, סעודה קטנה שכל תכליתה היא עצם הקירבה והידידות כביכול של כלל ישראל עם הקב"ה, שזוהי הדרגה הגבוהה ביותר ששייך, וכדוגמת שמחת העולם הבא.

ויש להוסיף בזה, דהנה כבר נתבאר לעיל (עמ' קיז) שהש- מחה הגדולה של חג הסוכות היא על הכפרה והטהרה שזכינו ביום הכיפורים, ועל הריצוי שהקב"ה נתרצה לנו לשוב ולשכון בתוכנו גם אחרי שנכשלנו בחטא. אולם גם אחרי הכפרה של יום הכיפורים עדיין אין השמחה שלימה לגמרי, שהרי יש עוונות שהשתובה ויום הכיפורים תולין ויסורים ממרקין, וא"כ עדיין לא נשלמה הכפרה.

אבל אחרי שנמסרו הפתקים לשלוחים בהושענא רבה, ויש כאן כבר בחינה של "כל העומד ליעשות כעשוי דמי", שכאילו כבר נתקיים הגזר דין בפועל, מעתה נתכפרו העוונות כפרה מו- שלמת, ואנו נקיים וטהורים וזכים לגמרי מכל שמץ של חטא, ולכן השמחה ביום זה היא לאין ערוך. [וראה עוד להלן (עמ' קנה) מה שהבאנו מספר המנהיג].

ולא עוד, אלא שהרי הנפש הישראלית מצד עצמה משתוקקת היא לבוראה ודבוקה בו, ורק החטאים הם המבדילים בין הנפש הישראלית לבוראה, ואוטמים את הלב מלהרגיש ולחוש את האהבה והקירבה לאבינו האב הרחמן. אבל לאחר שזכינו להיות טהורים לגמרי יותר ויותר מיום הכיפורים וכנ"ל, ממילא הקירבה והאהבה והדביקות שביום זה אין לתאר ואין לשער כלל!

*

לאור כל זאת, מתעצמת ביתר שאת השאלה שעמדנו בה, כיצד התוספת של יום שמיני עצרת מהוה פתרון לקושי של "קשה עלי פרידתכם", והרי אדרבה ביום זה כלל ישראל מגיעים לדרגות הרבה יותר גבוהות של דביקות ואהבה וחיבור לקב"ה, יותר מכל המועדים! ובמה השוות הנוספת עִם ה' תקל על הפרידה? וית- באר בס"ד בפרק הבא.

והנה במעמד הר סיני, כלל ישראל התרוממו לדרגת אדם הרא- שון קודם החטא, והקב"ה פתח להם שבעה רקיעים וראו בחוש

"כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו" (דברים ד, לה; וברש"י שם), והגיעו לדרגה של "רואים את הנשמע" (רש"י שמות כ, טו; עה"פ "וכל העם רואים את הקולות"), כלומר שאפילו הקולות הרוחניים היו אצלם בדרגת חוש, כראייה ממש.

אך גם לאחר כל זה, עדיין היתה לדור המדבר עבודה רוחנית יום יומית, וכנאמר "אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים על האדמה" (דברים ד, י), כי עיקר מעלת האדם היא שגם כאשר אומרים לו "שובו לכם לאהליכם" (שם ה, כז), גם כשהוא כבר לא עומד למרגלות ההר ורואה קולות וברקים, עדיין הוא מתאמץ להמשיך "לראות את הנשמע". דהיינו שהוא משתדל לחיות ולהחיות אצלו את אותם לימודים שראו עיניו, ואינו מניח לעצמו לשכוח את האמת שנגלתה אליו באופן כל כך ברור. וכך הוא גם בענייננו.

הנה זכינו בחודשי אלול-תשרי להתעלות ולהתרומם, ולחוש את הקשר הפנימי שלנו עם עולמנו הרוחני, עם קירבת ה', עם המשאלה הפנימית היחידה שלנו: "שבתי בביתה" כל ימי חיי". וכעת עם סיומם של ימי חג הסוכות, כשחוזרים אל חיי היום-יום, כל אחד ואחד למקומו ולעיסוקיו, הרי זה מחייב עבודה בפני עצמה, איך להכניס את כל הרוחניות שרכשנו לתוך חיי המעשה! ולזה נתנה לנו התורה יום מיוחד - "עצרת". יום שתפקידנו בו 'לעצור' בקרבנו ו'לסחוט' [עצירה' מלשון סחיטה] אל תוכנו את תכליתם של המועדים!

תפקידנו ביום זה הוא לראות כיצד הלימודים הגדולים שהפקנו מהמועדים לא ישארו רק לזמנים מיוחדים שבהם הלב פתוח, אלא גם אח"כ כשחוזרים למסלול החיים השוטף, גם אז לא להרפות ולא לסגת, לא להשאיר מאחורינו את כל הדרגות הגבוהות, אלא לראות עד כמה שניתן להמשיך 'לחיות' בחוש את הלימודים הגדולים האלו, ולהקטין את המרחק בין הבנת השכל להרגש החושי ולעשייה.

זוהי המהות של היום הקדוש "שמיני עצרת", יום שאוצר בתוכו את כל המתנות הנפלאות שקיבלנו. יום שיש בו את הכוחות להוציא אל הפועל ולהפוך אצלנו 'לקנין' את כל אותם לימודים נפלאים שזכינו להשתייך אליהם. האמונה, הבטחון, היראת שמים, החביבות למצוות, הכל נכלל ביום הזה.

ועל זה אומר לנו הקב"ה: קשה עלי פרידתכם. הקשר המיוחד שנוצר בינינו לקב"ה בראש השנה, ביום הכיפור, וביותר בחג הסוכות, שבו כל אחד ואחד זכה להתרומם ולהכיר את מקומו האמיתי בבריאה, חבל שהקשר הזה ישאר בבחינת קשר שאינו של קיימא. חבל אם ח"ו לאחר הקהל נחזור שוב לחיי השיגרה מבלי שישאר רושם ממשי ומעשי מהימים המיוחדים הללו. וכי ביכול אומר הקב"ה, קשה לי לסבול דבר כזה, שאחרי קשר כל כך נפלא עם בני האהובים, שוב יתרחקו ויפרדו ממני ח"ו. אבל כדי שהקשר הזה אכן יהפוך לקשר של קיימא, וכדי שאכן לא תהיה כאן שום 'פרידה' חלילה, גילתה לנו התורה כי הדרך היחידה היא על ידי קביעת רגל בפני עצמו. רגל שכל מהותה היא התקשרות נצחית לקב"ה. התקשרות של אהבה שאינה תלויה בעשיית מצוה מסויימת (עי' לעיל סוף עמ' קלז).

נמצא איפוא, כי עבודתנו ביום זה היא לקבוע בלבבנו באופן חושי ומוחלט שקירבת ה' היא כל תכלית חיינו, ואין לנו בעולמנו מאומה מלבדה. ועל ידי זה יהיה לנו את הכח גם בחיי היום יום לחיות תמיד עם הקב"ה, ולזכור את השגחתו עלינו בכל עת, ובזה

נהיה מאושרים בעוה"ז ובעוה"ב.

(עבודת ימי הסוכות)

שמיני עצרת - נגילה ונשמחה בך

בגמרא סוכה (מח, א) דרשו דחייב אדם בהלל ושמחה ובכבוד יום טוב האחרון של חג כשאר כל ימות החג מקרא דוהיית אך שמח לרבות לילי יום טוב האחרון, וכבר הקשו בזה המפרשים דהא אכין ורקין מיעוטא, [וברש"י מבואר דבאמת הדרשה לאו מאך אלא מוהיית שמח דהוא יתורא דכבר כתיב ושמחת בחגיך, ואה"נ דתיבת אך דרשינן למיעוטא ליל יו"ט ראשון].

ומובא בשם הגר"א לתרץ דהדרשה היא על דרך מיעוט, דממעטין מ'אך' שאר מצוות החג, לבד ממצות שמחה. ובפ"ש שוטו ר"ל דשמיני עצרת שייך בהדי סוכות, אלא דנתמעט מכל עניינו ולא נשאר בו אלא השמחה, ומיהו ענין השמחה שבו שוה ביסודו לסוכות.

אמנם נראה דהאי מיעוטא ריבויא הוא, והיינו דמה שאין ביום זה אלא מצות שמחה אין זה בגדר 'שיריים' מסוכות, אלא ענין לייחד כל היום למצות השמחה שלא תהא עם תערובת עוד ענינים, ומצות שמחה זו כמב' במדרש (שה"ש א) בהא דאמר דוד (תהלים ק"ח) זה היום עשה ד' נגילה ונשמחה בו, ואמרו שם אמר רבי אבין אין אנו יודעים במה לשמוח אם ביום אם בהקב"ה, עד שבא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בך, בך בהקב"ה, בך בתורתך, בך ביראתך, ע"כ.

והיינו דמה שאין בשמיני עצרת [וכן בחג השבועות] מצוה מיוחדת כמו סוכה ולולב ומצה וכדו', הוא משום מעלת הזמן דאין בו אלא נגילה ונשמחה בך, בך בהקב"ה, בך בתורתך. כי בכל יו"ט המצוות הם היכי תמצוי להתקדש ולהתקרב להקב"ה, אבל ביום שמיני עצרת ובחג מתן תורה: 'והיית אך שמח', ע"י נגילה ונשמחה בך, שמתקשרין מיד להקב"ה ושמחים בו בעצמותו, כביכול, ובתורתו שהיא עצמותו.

וכבר כתב הנפש החיים (שער ד) שבכל המצוות צריך לייחד המצוה לשם פעלם ע"י שחושב על הבורא עולם מתקיים ענין המצוה, משא"כ בתורה שזה דעת השם הרי הלימוד עצמו זהו הדביקות בו יתב'.

ולכן בשמיני עצרת תקנו לסיים את התורה, כי כל מהות החג והיית אך שמח בו יתברך, וצירפו לזה שמחת התורה, ואין כאן מערבין שמחה בשמחה, שהכל עולה לענין אחד דגם שמחת היום וגם שמחת התורה הוא שמחה והתקשרות ישירה עם הבורא יתברך, וגם בחו"ל שאין שמחת תורה ביום שמיני, מ"מ ענין השמחה בו הוא אחד.

וזוהו עומק דברי הגר"א, שריבוי השמחה בשמיני עצרת, נאמר בדרך מיעוט למעט שאר מצוות בלתי השמחה עם התורה והקב"ה.

ותנא דמסייע לדרך זו הם דברי התרגום יונתן בפרשת פינחס עה"פ ביום השמיני עצרת תהיה לכם ז"ל ביומא תמינאה כני-שין תהוי בחדוא מן מטליכון לבתיכון כנישת חדוא, ע"כ. הרי מבואר שמהותו של יום הוא מן מטליכון לבתיכון, והיינו היציאה מן הסוכה וחזרה לבית, ובפשוטו הוא דבר פלא שהזכיר התרגום פרט זה שלכאורה אינו אלא ענין מעשי, שכיון שנסתיים חג הסוכות

שאלות ותשובות

(מבית הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל)

ברכת 'לישב' בסוכה פסולה

שאלה:

משנה ברורה (תרלט ס"ק מח) כתב בשם ביכורי יעקב, שמי שקידש בליל סוכות, והתחיל לאכול ואחר כך ראה שהגג היה על הסוכה באופן שהסוכה פסולה, חייב לאכול שוב כזית ולברך שנית לישב בסוכה [אבל קידוש ו'שהחיינו' אין צריך לברך שנית].

וצ"ב, אמאי צריך לברך שנית, הלא ברכתו הראשונה היתה על כל הסעודה, ואמאי לא תחול על המשך הסעודה. וכמו המברך על השחיטה, ומכוון גם על עוד בהמות, והראשונה נתנבלה, דנשאת ברכתו על האחרות. וכן המברך על כמה פירות, ואוחז פרי אחד בידו, ונפל אותו פרי, נשאת ברכתו על הפירות האחרים.

תו חזינן, שכתב משנה ברורה (ח ס"ק מא) שאם בירך על טליתו, ונפסלו אז ציציותיו, והיו לו ציציות מזומנות ותקנם מיד, אינו חוזר ומברך, דכיון שעדיין לא עשה מצותו לא הסיח דעתו, וכן מצאנו כן בתפילין [שו"ע (או"ח כה, יב) ומבואר שם במשנה ברורה (ס"ק נ) שהוא הדין כשהיה פסול מתחילה], ואם כן אף בנידון דידן נימא הכי.

תשובה:

בירך בטעות.

(עיון המועד)

פטור עוסק במצוה מן הסוכה

שאלה:

מתני' סוכה (כה, א): 'שלוחי מצוה פטורין מן ההסוכה, חולין ומשמשיהן פטורין מן הסוכה' וכו'. ופרש"י: 'שלוחי מצוה, הולכי בדרך מצוה, כגון ללמוד תורה ולהקביל פני רבו ולפדות שבויים. פטורים מן הסוכה, ואפילו בשעת חנייתן'. ויש לעיין, אמאי בעי רש"י להוסיף דוגמאות מהו הולך לדבר מצוה, ולא סגי במה שפירש בתחילת דבריו 'הולכי בדרך מצוה' [וראה תוס' (ד"ה שלוחי)].

וביותר יש לבאר, מה טעם נקט רש"י דוקא דוגמאות אלו, ולא שאר הולך לדבר מצוה, וכגון 'ליטול לולב' וכד'. ומדנן קיט דוגמאות אלו חזינן דבהנך דברים, הליכה ללמוד תורה להקביל פני רבו ולפדות שבויים, יש מצוה בעצם ה'הליכה', וצ"ב טעם הדבר.

תשובה:

שמדסתמה שלוחי לשון רבים.

סגי בחד דוגמא.

שלשה הוי חזקה.

כות חוזרים אל הבתים, אך אין זה ענין בפ"ע שיהא נזכר לפרש עצמו של יום, אכן להמבואר הרי הן הן הדברים דעיצומו של יום הוא היציאה משאר מצוות של חג הסוכות ולייחד כל היום לשמחה בך ובתורתך וביראתך.

ועל דרך זה יש גם לדקדק בדברי רש"י בסוכה (מח, א) דפ"ה הא דשמיני עצרת רגל בפני עצמו שאינו יושב בסוכה. דמה שאין יושבין בסוכה הוא מייחד את מצוות שמיני עצרת שלא יהיו בו עוד מצוות מבלעדי השמחה, [ומה דנקט רש"י דוקא סוכה י"ל משום דלולב אין זה היכר אלא במקדש דבמדינה גם בסוכות בשאר ימים אינו אלא מדרבנן, או משום שסוכה היא מצוה המ-תמשכת כל היום וגם בלילה, וכל מצותה היא הדירון והקביעות שם, וה"נ השמחה מקפת כל היום ואין בה שיעור].

ויתכן לומר דלזה ירמזו דברי הרמב"ן בפרשת אמור (ויקרא כג, מ) עה"פ ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כתב דמשה"ה אין נטילת לולב בשמיני עצרת, **דיום זה מצד עצמו הדר**, דר"ל שהיום הזה מעותד לדבקות ישירה עם הקב"ה בלא אמצעי ע"י מצוות מעשיות, והשמחה בו ית' היא המצוה המעשית של יו"ט זה כאתרוג וסוכה בחג הסוכות.

(משולחן רא"ב זצוק"ל)

ספר התורה של המלך

חביבות המצוות של מרן שר התורה הגאון רבי חיים קניבסקי זצ"ל היתה לשם דבר, לכל חידוש או לדבר מצוה ר' חיים היה יוצא מכליו והיה נהנה גם מפלאי הראש היהודי המייצר חדושים לדבר מצווה.

"היה זה לפני כעשר שנים בתחילת חודש אלול עת הגיע הרב אברהם שטרן ממקורביו של מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל, הוא הגיע עם ספר תורה קטן ביותר, אולי אפילו משהו שלא היה כדוגמתו בעולם, הכתב היה בגודל 2.5 סנטימטר".

לתדהמת כולם, רבי חיים לבש משקפים מיוחדות כדי לכתוב את האות בספר תורה ואחר כך לוקח את הספר הקטן ומתחיל לשים על היד כמו שמניחים תפילין וזה היה הנהגה לא רגילה. ומשהו לא ברור, חשבנו אולי רבי חיים חושב שזה תפילין".

הרב שטרן שואל את רבי חיים "מה הרב בודק?" ואז רבי חיים חושף את אחד הדברים המרתקים ביותר, ואומר: "למדתי תמיד את ההלכה שהמלך צריך שיהיה לו כל הזמן מצד אחד תפילין ומצד שני ספר תורה, ואף פעם לא הבנתי איך זה אפשרי? האם המלך צריך להיות עוג מלך הבשן? איפוא יש מקום ביד להניח ספר תורה כזה גדול? ראיתי גם ספרים יותר קטנים אבל זה עדיין לא הסתדר לי איך אפשר להחזיק את זה כל הזמן. כעת שאני רואה את הספר התורה הזה אני חושב שזה הכוונה בספר התורה של המלך, את הספר התורה הזה המלך יכול להניח ביד ימין וביד שמאל להניח את התפילין". סיים מרן שר התורה את דבריו.

חודש ימים אחר כך, חול המועד סוכות, הרב שטרן מגיע לרבי חיים כשבדידו "ספר תורה של המלך", הוא אכן הכין אותו להיות ספר התורה של המלך, עשה לו צפוי לעצי חיים מזהב טהור, וארון מיוחד ביותר שכולו גם הוא מזהב טהור והגיש אותו לרבי חיים ואמר לו שהוא משאיר את זה לרב לשמחת תורה".

"רבי חיים הסתכל בהתרגשות על הספר ובקש לראות שוב את הכתב, ובעזרת משקפיים מיוחדים הביט בהתרגשות על ספר

התורה, והצליח לקרוא את מה שכתוב בתוכו".
"ואכן בשמחת תורה, רבי חיים החזיק במשך כל ההקפות את הספר תורה בשתי ידיו כשהוא לא עוזב אותו לרגע".
"שנה אחר כך, בחודש סיון כבר רבי חיים אמר להרב שטרן "אל תשכח את הספר תורה של המלך לשמחת תורה". כולם

יודעים שלשמח את רבי חיים היה אפשר רק בדברי תורה, והרב שטרן אומר לרבי חיים שבטח, הוא בעזרת ה' יביא את זה. באותו שנה הוסיף כבר הרב שטרן שרשרת מזהב סביב הספר תורה כדי שרבי חיים יוכל ללבוש אותו באופן רגוע שלא יחשוש שיפול במשך כל זמן ההקפות, וככה הוא היה תלוי גם על צווארו של רבי חיים והוא גם החזיק אותו בשתי ידיו בשמחת תורה".

פעם אחת אחרי שרבי חיים קבל את ספר התורה לידיהווא נשמע אומר ביידיש: "הער קען שון קומאען" ובתרגום ללשון הקודש הוא כבר יכול לבוא. כלומר הספר התורה שלו כבר מוכן".

(והגית)

חזק חזק ונתחזק

נשאל קמיה מרן הגר"ח קנייבסקי צוק"ל מה הטעם שאומרים חזק חזק ונתחזק בסיום קריאת חומש שלם ותיירן שהטעם הוא משום שמברכין העולה שזכה לסיים. ובשלמי תודה על סוכות חול המועד עמוד תתקפב' הביא כמה טעמים לאמירת חזק. שהב"י בסוף סימן קלט' הביא בשם האורחות חיים שכתב שצריך הקורא בתורה לאחוז כאילו קבלה עכשיו מסיני שנאמר לא ימוש ספר התורה הזה מפני וגו' חזק ואמץ שאין לומר הזה אלא למי שתופס החפץ וכשסיים אומרים לו חזק ואמץ ומכאן יצא המנהג לומר למסיים לקרות בתורה בכל פעם חזק וכן מובא ברמ"א סוף סימן קלט'. עוד מביא בשם שו"ת מהרם מינ"ץ שכתב וכן אנו נוהגין דלאחר סיום הספר עו-נים הקהל בקול רם חזק והטעם של אותו מנהג כמו שכתוב אחר כל סיום פרק או מסכת הדרך עלן כלומר מאחר שסיימו הפרק או המסכת השמר לך פן תשכח את הדברים וכו' אלא חזור בהן שלא תשכח. או כמו שנהגו לומר לחזן ישר כחך כלומר שמרת מצותיו יהי רצון שתזכה לגמור ולשמור יתר המצוות, והפירוש בזה, סיימת החומש יישך כחך, ולכן הקהל אומרים בקול רם כש-סיים החומש חזק,

ודן בשלמי תודה האם העולה לתורה גם צריך לומר בעצמו חזק ומביא שהקהלות יעקב נהג לומר חזק כשהיה עולה לתורה וכן עוד גדולי ישראל בחוברת יומא טבא לרבנן שע"י כולל נר ישראל ברכסים כא' טבת תשע"ב הביאו בשם הגאון ר' נתן זר-קובסקי שליט"א שאומר שמעיקרא היו רגילים לומר חזק ואח"כ הוסיפו לומר חזק חזק ואח"כ הוסיפו לומר חזק חזק ונתחזק ומבאר את הדברים שבשעה שגומרים דבר צריכים חיזוק להמ-שיך בלימוד ללא הפסקה וזה הפירוש חזק ומביא בשם האליה רבה שאין מותר לומר חזק חזק ונתחזק ומ"מ כתב שהמילים חזק חזק חזק זה בגימטריא משה ומה הקשר למשה רבינו ומ-דוע בחרו דוקא את המילים האלו לכן מבאר הגר"ר נתן זוכוב-סקי שליט"א שמצינו בחז"ל בתחילת אבות משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים והנה לפעמים יושב אברך ולומד ויודע את החיוב במצוות תלמוד תורה אבל חסר לו את ההרגשה שהתורה שהוא לומד זה תורה מסיני שקיבל משה מאת הקב"ה ומסרה ליהושע ויהושע מסרה לזקנים עד שהגיע אלינו זה באים לרמז כשגומרים את התורה שהכל נמסר ממשה שהתורה נמסרה מדור דור מאת משה קיבל תורה מסיני ודור העביר לדור הבא אחריו ובכל פעם שבאים ללמוד יש להתעורר

ולהרגיש שהתורה הזה קיבלנו מהר סיני דרך משה רבינו שקיבל זאת מהקב"ה ואם בני אדם היו כך חיים ומרגישים, כמה היינו מעריכים את הלימוד בפרט ואת התורה בכלל, בספר קיצור הלכות מועדים על סוכות לגר"ש דבליצקי צוק"ל עמוד רסח' כתב וטוב שהעולה לתורה לא יאמר בעצמו מטעם הפסק לפני הברכה ,

בספר שיח תפלה עמוד רעז' הערה עומד מנין המקור שאומרים חזק רק כשגומרים חומש ומביא בשם כרם שלמה שהביא מהפרי חדש שכתב שאולי יצא מנהג זה משום שהתו-רה נקראת תושיה שמתשת כוחו של אדם ועוד שמבואר בחז"ל בברכות לב' ע"ב שארבעה דברים צריכים חיזוק ואלו הן תורה ומעשים טובים תפלה ודרך ארץ שנאמר רק חזק ואמץ חזק בתו-רה ואמץ במעשים טובים ובעצם הברכה שאומרים חזק מבאר שם בעמוד רעח' שאומרים לעולה בתורה גמרת את המצוה יהי רצון שתהיה חזק ותזכה לגמור עוד יותר מצוות וכן שכולנו נת-חזק ביחד בתורה ובמצוות שמעתי מהרה"ג ר' חיים זאב קוקיס שליט"א מרבני ישיבת רבינו חיים עוזר ששמע פעם ביאור נפלא במילה חזק שזה ראשי תיבות חרישה זריעה קצירה והוספתי על דבריו שמה שאומרים ונתחזק זה גם ראשי תיבות ונשתדל תמיד חרישה זריעה קצירה דהיינו שכסדר נוסף עוד ועוד

לחרוש ולזרוע ולקצור ולא נסתפק במה שכבר למדנו וזה מה שאומרים בסיום מסכת הדרן עלך שכסדר עמוד והחזר קאי בני יוסף נ"י הביא ראשי תיבות אחר במילה חזק חזר זאת ק' דהיינו שאומרים לו שיחזור על הלימוד שכבר למד גם מאה פעמים נסיים במה ששמעתי פעם מהגאון ר' יצחק אזרחי שליט"א שה-מקור שארבעה דברים צריכים חיזוק והראשון הוא בתורה זה מדברי משה אל יהושע שאמר לו חזק ואמץ והרי יהושע היה משרת משה שלא מש מתוך האוהל המתמיד הגדול עד שזכה להיות מנהיג ישראל וגם אותו משה מזרז להתחזק עוד ועוד וממנו נלמד לשמוע איך לא צריך להתבייש כשמעוררים אותנו להתחזק ולהוסיף בתורה לפי"ז אפשר להוסיף שהרי נוהגים לע-לות לתורה דוקא אדם גדול בתורה את הרב או את הראש ישיבה וכדומה ולו אומרים חזק כי כמה שהוא גדול ודאי יכול להוסיף דלא גרע מיהושע בן נון אבל אחרי זה אומרים שאם להרב אפשר לומר חזק חזק כ"ש שאנו לעצמנו יכולים לומר ונתחזק להוסיף מה שאפשר בארבעה דברים שצריכים חיזוק לכן אומרים חזק חזק כלפי הרב ומסיימים ונתחזק לעצמנו עוד בענין אמירת חזק חזק עיין בספר מאיר עוז ח"ה סימן קלט' עמוד רצז' מה שהביא מנהגים וטעמים בזה כמדומה שכונת רבינו שליט"א לכל הפר-שה של מעשה בראשית עד אחרי שבת

גמרה של תורה

הנה מצאנו בשמחת תורה חיוב שמחה ובמשנ"ב ס' תרס"ט סקי"א הביא וגם על הגר"א ז"ל כתבו שהיה מרקד לפני הס"ת בכל כחו ומקורו בחיי אדם כלל קנ"ג סעי' ז וז"ל והגר"א היה מקיף שבע פעמים ואמר הנוסח שנדפס בסידורים ואחר כך אתה הוא אלקינו והאדרת והאמונה כמו שנדפס במחזורים והיה מקיף ומרקד לפני הספר תורה בכל כחו והבאנו לעיל בשם הגר"ג גדליה נדל צ"ל שזה הסיבה שנהגו ישראל לקפוץ במשה אמת דעי"ז הוי ריקוד בכל כחו דאדם לא יכול לקפוץ יותר אך זה גופא בעי

טעמא אמאי צריכים לשמוח בכל כוחו וזקני רבי יצחק אלחנן גיברל טר זצ"ל אמר לי שמנהג עירו קובנה היה שהיו משתכרים בשמחת תורה וכן כידוע נהגו בעלי המוסר ולכא' תמוה מהיכן הוציאו דבר זה דרך בפורים מצאנו בגמ' ענין זה ונראה דהנה כתב הגר"א בפסוק והיית אך שמח דהכונה שבסוכות אע"פ דיש שמחה עדיין אי"ז שמחה שלימה דיו שבסוכה ומצטער לפעמים שם וע"כ הלשון אך שהוא לשון מיעוט שאין השמחה שלימה אבל בשמחת תורה זוכה לשמחה שלימה בלי שום מפריעים ונראה להוסיף דהחפצא של השמחה של שמחת תורה הוא שמחה בלי גבול שאדם צריך לשמוח כ"כ בקבלת התורה עד שהוא התפרץ בשמחה וכאילו אינו יכול לשלוט מרוב השמחה וע"כ יש חיוב של שמחה בכל כחו היינו לעשות את המקסימום האפשרי של שמחה כדי להדגיש את הענין זה שהשמחה היא ללא גבול וכן מה שנהגו להשתכר בשמחת תורה הוא מאותו טעם כי תמיד הדעת מעכבת בשמחה וע"כ רצו לנתק את כל המפריעים כדי שיכלו ל שמוח בכל הכחות כולם והנה בשמחת תורה נוהגים לשנות בקריאת התורה ועושים הרבה עליות וחוזרים על פסוקים והנצי"ב בסוף העמק שאלה דן בטעם הדבר ע"ש בדבריו ולהנ"ל נראה דכיון דהחפצא של השמחה היא לפרוץ גבולות א"כ לכך תיקנו להרבות בקריאת התורה ולשנות מגבולות הקיימים תמיד כדי להראות ענין זה של שמחה מעל דרכי הטבע והנה בפיוט לשמחת תורה אומרים אברהם שמח בשמחת תורה יצחק שמח בשמח"ת יעקב שמח וכו' משה ואהרן שמחו וכו' אליהו שמואל דוד ושלמה שמחו בשמחת"ת ולכא' אמאי לא עשה הפיוט פיוט אברהם דן בשמחת תורה יצחק הגיל בשמח"ת אמאי אמר לכו לם אותו נוסח וגם תמוה מה הם דוקא אלו שבחר אותם הפיוט ושמעתי מהגר" אברהם יודלביץ שליט"א דהמשיל לאדם שיש לו שמחה עצומה בעת שמחתן את בנו ויבוא מי וישאל אותו למה אתה שמח הוא לא יתחיל להתפייט אלא יגיד אני שמח וזהו וכן בשמחת תורה הפיוט כ"כ שמח בשמחת תורה שלא ראה צורך להתפייט אלא רק לומר בקול כולם שמחו בשמחת תורה [באור פנין]

קשה עלי פרידתכם

עצרת היא עצרתי אתכם אצלי כמלך שזימן את בניו לסעודה לכך וכך ימים כיון שהגיע זמן ליפטר אמר בני בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד קשה עלי פרידתכם [רש"י ויקרא כג לו במדבר כט לו] והדברים צריכים ביאור אם קשה הפרידה וכי על ידי שיפגש שוב יוקל בעינו הפרידה והנה בגמ' בברכות לא אמרינן הנפרד מחבירו אל יפרד אלא מתוך דבר הלכה שמ"תון כך זכרו מבואר דהזכירה לאדם הוא על ידי לימוד התורה שלמדו יחד ושמעתי מאמו"ר הגאון שליט"א לבאר בזה עפ"ד הרב מפוניבז' זצ"ל ששאל על מה שנוהגים לומר פסוק של שמו בסוף התפילה שלא ישכח את שמו לעתיד לבא ולכאורה פלא הוא שאת שמו הוא ישכח ואת הפסוק שאומר לא ישכח וביאר דלעת"ל אין מציאות לשום דבר רק לתורה וע"כ שיאמר פסוק הוא יזכור לעת"ל שהוא במציאותו ובתוכו משא"כ שמו שלא יזכור לעת"ל וא"כ ע"י שיפרד מתוך דבר הלכה א"כ יחקק במהותו דבר מחבירו וע"ז לא ישכח ממנו לעד דהוא מחובר עליו בכל עת וא"כ גם בשמיני עצרת דהוא יום שמחת תורה א"כ ע"י התורה אין אנו נפרדים מה' אלא אדרבה אנו נשארים בכל עת דבר

קים בה' עצרת הוא מלשון עוצרים שאנו עוצרים בנו את מעלות וקדושת החג ואמו"ר הגאון שליט"א הביא בנזר המועדים שי- דוע בשם רבי איזיק שער זצ"ל שביאר דהנה בכל ימי תשרי אנו מתפללים ולפעמים פותחים את הארון קודש בתפילת נעילה אנו מתפללים את כל התפילה כשארן קודש פתוח בסוכות אנו מוצאים את הס"ת ומניחים בבימה ובהו"ר אנו מוציאים את כל הספרי תורה מארון ושמים בבימה אבל בשמחת תורה אנו רוקים עם הס"ת בעצמה הארון קודש ריק הבימה ריקה כי הריקוד הוא בכך שישראל דבוקים עם התורה שם זה המקום של התורה ובוה נבין מהות השמחה בשמחת תורה שמחה מתרגם האונק- לוס וחדו מלשון אחד דע"י שאדם שמח בדבר הוא מתאחד עמו וניהיה אחד ומצינו במעשה רב להגר"א ששמח בשמחת תורה בכל כחו ובשם הגאון ר' גדליה נדל זצ"ל הביאו דלכך קופצים באמירת משה אמת להראות שאנו שמחים בכל הכוחות והדברים מתבארים עם הנ"ל דאם השמחה היא בכל הכוח אז החיבור הוא יותר גדול וזה עיקר מטרה דשמחת תורה בשמחת תורה אנו שמחים בה' שמחים בתורה וע"י זה אנו מתאחדים ונעשים כביכול לאחד עם התורה ועם ה' אוריתא וקב"ה וישראל חד הוא הערוך השולחן מעורר שאנו רוקדים עם הס"ת כיצד חלושי כח יושבים הא צריך לעמוד בפני ס"ת כשאנו במקומו ואולי אפשר לישב ע"פ הנ"ל בש"ת אנו מראים שהס"ת צריך להיות אצלנו בדינו כאן זה המקום שלו כאן הוא נח ואין מקומו רק בארון קודש אלא אדרבה בתוך לבנו ובתוך ידנו כי אורייתא וישראל חד הוא וא"כ הוא כמונח במקומו ואי"צ לעמוד לפני הס"ת בה- קפות וכתב ב"סוד ושושן העבודה" פרק טז וכל הזהיר בשמחה של תורה ביום הזה בטוח שלא יפסוק תורה מזרעו כמו כן העיד בספר מועד לכל חי סו"ס כה בזה"ל ונוסף על זה מה שאמר ר' הראשונים כי כל הזהיר בשמחה של תורה כהיום הזה בטוח שלא יפסוק תורה מזרעו ושראו לרב גדול בישראל שהיה מרבה בשמחתה של תורה כהיום הזה והעידו עליו שעד שלש הדורות היו מיוצאי ירכו שלשלת חכמים וידועים ומרביצים תורה זה אחד זה הבל נמרץ וידעו הכל דזה זכה על רוב שמחתו ביום שמחת תורה מה שלא ראו מעולם בשום גדול בתורה עושה כן וברוב גדולתו היה מכרכר בכל עוז ומעורר לבות בני אדם לאמר שמחו בה וגילו צדיקים והרגינו כל ישרי לב ונוסף על זה שהיה מחזר על כל בתי כנסיות לפקוד לכל חתני התורה והן עוד היום רבים מיראי ה' וחושבי שמו נוהגים מנהג הזה לכבוד התורה כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך השם עכ"ד. וכ"כ בספר שלמי חגיגה דף רצ"ד ע"ב וז"ל דידוע על אחד מהגדולים שזכה לראות ג' דורות של ת"ח בזכות זה שהיה שמח בכל כוחו בשמחת תורה והולך מבית כנסת לבית כנסת לשמוח לכבוד התורה וכ"כ הפלא יועץ ערך חתן המרבה לשמוח בשמחת תורה הוא סגולה נפלאה לזכות לו ולזרעו לכתרה של תורה ובשער הכונות למהר"י ז"ע דרשות חג הסוכות דף קד כ' וראיתי למורי ז"ל האר"י הקדוש שהיה נזהר מאד בדבר זה להקיף את הס"ת או לפניו או לאח- ריו ולרקוד ולשוור לפניו בכל יכלתו בליל מוצאי יום טוב אחר תפלת ערבית והבאנו בארח דוד עלי ארח "ודבר נורא שמענו שהיה אומר רבנו [הגר"ד בהר"ן זצ"ל] שמה שזכה לבנו הקדוש והטהור רבי זלמן זצ"ל מרגיש בנפשו שזה בזכות שרקד בכל כוחו לכבוד התורה בשמחת תורה ובשכר זה זכה לבנו הנ"ל והדברים מבוארים לפי הנ"ל שאם הוא מתאחד כ"כ עם התו-

רה א"כ הוא מוליד כביכול תורה הוא מוליד בנים שהם מלאי ם תורה וספוגים בתורה כי מהותו נהפכת לתורה א"כ גם תולדתיו כיוצא בו ובגמ' בנדרים פ"א א' דמקשינן מפני מה אין יוצאין בני ת"ח תלמידי חכמים דלא מברכים בתורה תחילה והיינו דחסר להם בשמחת התורה וכמו שכתב הלבוש וא"כ אין להם בהתא- חדות עם התורה וא"כ אין יוצאים בניהם ת"ח

[הג"ר ניסן גולדברג]

שמחה בתורה

בספר עמק ברכה חלק שמחת יום טוב עמ' ק"ח כתב לחדש דשמחת החג צריך להיות במדריגת שירה דבשירה איכא גם מעלת שמחה וטוב לבב כדאיתא בערכין דף י"א ב' וזהו שכ' הרמב"ם פ"ו מהל יו"ט ה"ז שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר יו"ט חייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב והיינו מדרגת שמחה של שירה ולפי"ז כתב דמה שנוהגים בשמיני עצרת לש- מוח הרבה בגמרה של תורה ושוכחים בעת מעשה משמחת החג אינם יוצאים בזה ידי חובת שמחת החג משום דאפי' אם נימא כדעת הפוסקים דמצוות אין צריכות כוונה וא"כ אם שמח על התורה ממילא הוא יוצא נמי בזה ידי שמחת החג מ"מ לפי הנת- באר הרי שמחת התורה אינה אלא מדריגה של משמחי לב וטוב לב לא איקרי כדאי' בגמ' בערכין הג"ל א"כ נמצא דהוי ממעט בשמחה דהא לשמחת החג בעינן שמחה וטוב לבב ולא יצא יד"ח עכת"ד והנה במעשה רב סימן רל"ג כתוב הגאון היה שמח מאד בחג הסוכות וביותר בשמיני עצרת כי הוא יותר יום שמחה מכל ימי החג ע"פ הסוד כו' והוא ז"ל היה הולך לפני הס"ת שמח מאד ברוב עוז וחדוה וחכמת אדם תאיר פניו כלפיך אש בוערות ומספק כף אל כף ומפזז ומכרכר בכל עוז לפני הס"ת ואחר סיום המשוררים החרוז אמר הוא אחריהם וכשהוחזר הס"ת לארון הקודש שוב לא היה שמח כ"כ רק כמו שאר יו"ט וכן מובא גם על האר"י ז"ל שהיה שמח שמחה עצומה לפני הספרי תורה ואח"כ לא היה שמח כ"כ בעוז ומפשטות הדברים נראה דלא כמש"כ העמק ברכה אלא בשמחת התורה היו במדריגה של שירה יותר משאר שמחת יו"ט אעפ"י שיש לדחות דהגר"א היה בחוץ לארץ ואין מ"ע מה"ת לשמחת חג בשמיני עצרת או אפשר שהיה מכוין בשמחת הס"ת גם לשמחת החג אך פשטות הדברים שהיה שמח ברוב עוז וחדוה משמע דבשמחת התורה היה מצב של שירה יותר משמחת החג גרידא גם שמיני עצרת נקרא שמחת תורה כדאיתא בספרים ולפי דברי העמק ברכה היאך קבעו שם החג על שמחתה של תורה והלא עי"ז משכח את מצות שמחת החג ומבטל מצוה זו וע"כ צריך לומר דמדריגת השמחה של שאר יו"ט ומדרגת שמחת תורה הם אותה מדריגה וממילא גם אם הוא מחכוין לשמחת התורה מקיים בזה מצות שמחת יו"ט וביאור הדבר שמעתי מהגר"ש ואזנר שליט"א דבמצות שמחת יו"ט אין האכילה והשתיה עצם המצוה אלא המצוה היא המצב שיהא שמח והדרך להביא עצמו למציאות של שמחה הוא ע"י שתיית יין ושאר הדברים המשמחים את האדם וא"כ פשיטא שאף אם שמח מחמת שמחת התורה ודאי מקיים בזה גם מצות שמחת יו"ט כיון שעכ"פ שמח הוא וזהו מצות היו"ט שיהיה שמח ובאופן אחר י"ל גם אם נימא דבשמחת החג בעינן שמחה במדריגה של שירה מ"מ מתקיימת מצוה זו בשמחת התורה ומה שאמרו בגמ'

ערכין הג"ל דבתורה נאמר שמחה אבל לא נאמר טוב לב כל זה על עצם הלימוד אבל השמחה על גמרה של תורה שביסודו הוא קבלת התורה מאהבה אשר אין שמחה למעלה ממנה שמחה זו היא בודאי במדריגה הגבוהה ביותר של שמחה ונכלל בה גם טוב לבב ולכן בשמחה זו היה הגר"א ז"ל משורר שירות ותשבחות כדאי' במע"ר הג"ל כיון שזו השמחה הגדולה במדריגה של שירה ועיין ברד"ק תהלים י"ס ט' שכתב שלכך דקדק הפסוק לומר משמחי לב הלא אמר משמחי אדם כי האדם ישמח לתאוות העולם ורק מי שהגביר שכלו על גופו הוא שמח בתורה וכל זה כלפי דברי תורה דאף שהם משמחי לב מ"מ טוב לבב לא איקרי אבל בגמרה של תורה ישנה דרגת שמחה של טוב לבב וכנ"ל [זכור לב אברהם]

שמיני עצרת- יום שמחה

הנה בפשטות נראה שיום הו"ר הוא גמר הדין ועל כן מרבים בו בתפילות ותחינות ואילו שמחת תורה הוא כבר לא שייך לימי הדין אכן הנה הגר"א כתב עה"פ אל תט באף עבדיך שיהו קאי על שמחת תורה שהוא גמר הדין וצ"ב בהסבר הדבר ומצאנו בזה דברים נפלאים מאד בראשונים דהנה בספר המנהיג כ' בסוף הל' סוכה וז"ל ונהגו כל ישראל להתחיל היום בבראשית לפי שביום שמח' תורה שהשלמנוה היו מתחילי' אותה כמו שזכינו להשלי- מה נזכה בהתחלה ובהשלמה ולפי שהיום יום שמחה שנתכפרו עונותינו מהכל כאשר אמרנו מתוך דבר שמחה אנו רוצים לה- שלים ולהתחיל ולהיות שכינה שורה עלינו כי אין השכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות אלא מתוך דבר שמחה שנ' ויהי כנגן המנגן ותהי עליו רוח אלקים והיינו שהשמחת תורה הוא גמר הכפרה על כן הוא שייך לימים הנוראים אכן כשרוצים להתחיל מחדש את התורה אנו מתחילים עם רוח קודשו של ה' שזה תחילה אחרת לגמרי אבל לשם כך צריך שיהיה שמחה של מצוה שיוכל לשרות עלינו השכינה וברבינו מנוח פי"ג מת- פילה הי"ב כ' ולמחר קורין וזאת הברכה וכו' לכבוד משה רבינו ולכבוד התורה תקנו שסדר וזאת הברכה לא יהיה נקרא בשבת אלא יהיה מיוחד ליום האחרון של חג שהוא יום שמחה יתירה וקראוהו יום שמחת תורה ובטעמא דמילתא דזהו יום שמחה יתירה נראה עפ"ד חז"ל בילקוט תהלים רמז תשנ"ה אמר רבי יצחק שהיתה משמחת כל הארץ אדם עובר עבירה ודואג ולבו שח עליו אמר שלמה דאגה בלב איש ישחנה אמר רב נחמן עלה לירושלים והקריב קרבן ונסלח לו ויצא משם שמח וא"כ כיון שביום שמיני עצרת זהו גמר הכפרה דהנה כ' בספר המנהיג שם ודרשו בו לרבות כל מיני שמחות לשמחה לפי שהוא תשלום כל קורבנות החג על מי שלא חג י"ט הראשון ולענין כל תאחר ולענין שנת הביעור שהיתה בחג מקצה שלוש שני' כדתנן במס' שמחות מעשרות והיו עושין י"ט גדול בזמן הבית בשמחת בית השואבה ועל זה שנינו חולין פ ע ג א בד' פרקי' בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט בתה מכרתי לשחוט וכו' וערב י"ט האחרון של חג לפי שהיו משלימין כל הנדרי' והנדבות שהיו עליהם משום דכתי' והיית אך שמח א"כ כיון שבשמחת תורה הושלמו כל חיובי הקרבנות שפיר הוא היום השמחה יתירה שיש בשנה ועל כן קבעו את סיום התורה ביום השמחה המיוחד ביותר שיש בשנה ובאופ"א יתכן לבאר אמאי

זהו יום שמחה יתירה דהנה הבאנו לעיל שבשמחת תורה אנו בבחינת הביאני המלך חדריו והנה כתיב דברי הימים א' ט"ז כ"ז הוד והדר לפניו עז וחדוה במקומו וממילא כשאנו נכנסים למקומו של הקב"ה כביכול בשמחת תורה אז אנו מתמלאים בעוז והדר והנה במעשה רב כ' שביום שמיני עצרת יש בה שמחה יתירה ונראה שרמוז הדבר דהנה ביאר הגר"א מובא במהרי"ץ חיות קו"א דבגמ' דרשין והיית אך שמח לרבות ליל האחרון של חג ולכא' הא בכל מקום אך הוא לשון מיעוט ואמאי כאן דרשין לשון ריבוי וביאר דהנה בכל ימות החג יש שמחה מחמת מצוות וות החג ניסוך המים והלולב והסוכה ובשמחת תורה אנו מצוין להיות בשמחה גם בלי כל המצוות הללו וא"כ אך ממעט את כל המצוות הללו שמביאים לשמחה שצריכים לשמוח בלי זה. והנה השערי תשובה ש"ד אוי חי' כי בשאר ימים טובים אנחנו קובעים סעודה לשמחת המצוה כי יגדל וישגא מאד שכר השמחה על המצוות כמו שנאמר דברי הימים א' כט יז ועתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך ונאמר דברים כח מז תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב והיינו ששמחת המועדים הוא מחמת המצוות שיש בהם ומעתה אם בשמחת תורה אין מצוות מיוחדת ואפ"ה מצוין בשמחה ע"כ שהוא יום שמחה יתירה שלא צריך שום עזרה וסיוע כדי לשמוח אלא שמחה בעצם.

[נזר המועדים]

חשיבות שמיני עצרת

חשיבותו של שמיני עצרת הוא לאין שיעור מספרים בשם רבי ירוחם שבא למיר בחור מגרמניה חרדי אבל היה מנהל מפעל גדול ובא לימים נוראים מר"ח אלול עד יו"כ למיר ובמוצאי יו"כ בא להפרד מרבי ירוחם ואמר לו שלנו יש ימים נוראים שנוסף עליהם שמחת תורה שהוא ימים נוראים רק דרך העבור דה ב' הוא ע"י שמחה ונשאר ובתוך שמחת תורה מתוך השמחה בבוא עולם קיבל על עצמו להשאר בישיבה והוא ניהיה בן תורה גדול ובאמת כבר כתבנו במקו"א שסוכות יש בו שני עניני רגלים וחג סיום רגלי השנה ועוד סיום הימים הנוראים ולכן אליו כפולין וכבשיו כפולים אכן שמיני עצרת כבר איל אחד ושבע כבשים וצ"ב מה התמעט ומה המשיך משתי המועדות ונראה הנה בפרשת ראה מוזכר רק חג הסוכות שבע ימים ובראה מוזכר לא כל המועדים רק הרגלים מבואר שמדין הרגלים הוא שבעה ואע"פ שיש תשלומין לרגל אבל מדין תשלומין אבל מועד הוא מדין הימים הנוראים וא"כ שפיר כמשנ"ב הוא היום האחרון בימים הנוראים עיין ביסוד ושורש העבודה מכתבי האר"י ז"ל שמשירת הדין וגמר הדין הוא בשמיני עצרת בשעת תפילת גשם שאזי הוא תפילה על כל החיים עיין נזה"מ על הרמב"ם סי' עוד בחשיבות של שמיני עצרת כתבו הראשונים עצרת י"א מלשון לעצור עכבה להתעכב עוד יום אחד אכן אחרים כתבו שעצרת מלשון לאסוף היינו לאסוף את כל הימים הקודמים ר"ה יו"כ וסוכות כמש"כ בשם הגר"א עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון עוז ר"ה ויו"כ הדר סוכות ותשחק ליום אחרון בש"ע שבו רק שחוק בו הנה כח מיוחד יש לנעילה לסוף כפרידה כקרוב מיוחד וכאסיפה לכל הקודם דרשו חז"ל לקץ הימים היינו שמיום ער"פ עד יום אחרון של סוכות קץ ימים צ"ע החשבון שהוא הקץ והתכלית להגיע לשמחה הגדולה של שמחה בה' לבדו ועוד דרשו

מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב דרשו בנעלים מלשון נעילה יופי מיוחד הוא הנעילה הפרידה הקשה עלי פרידתכם הקרוב העצום בשעת פרידה וכמו שהובא בגלות שהכרובים היו מעורים זה בזה בפרידה כח מיוחד בפרישה א"כ שני ענינים הם כח מיוחד של פרידה לעצור עוד יום של פרידה ועוד כח של אסיפה לאסוף כל הנלקט קודם ובזה צריכים חכמה יתירה כמש"כ האור הצפון בפרק ק"ז בתהילים מי חכם וישמור אלו ויתבוננו חסדי ה' לא מספיק לראות חכמה יתירה לשמור וכח השמור לכל הימים ע"י הפרידה שבא יש כח מיוחד לשמור כמו הנפרד מחבירו לא יפרד אלא מתוך דבר הלכה כי רק זוכרהו כן פרידה של שמחה ושמחת התורה עי"ז יהיה מתוך כן זוכרהו וא"כ כח שמ"ע א לעצור ב ע"י שמחה יהיה זוכרהו ג הפרידה בעצמה הנה מצינו בפסיקתא ובילקו"ש שבתמוז אב ואלול היה צריך להיות מועדים רק ניטלו מהם בעונותינו וניתנו כתשלומין בתשרי היינו ר"ה בתמוז יו"כ באב ארבעים יום מיו"ה כ' וכוחו של ת"ב כמו שכתבנו כח יו"כ לכפר שריפת בית אלוקינו לכפר ואלול אני לדודי הקרובה כנגד סוכות אכן הוסיף המדרש ובחודש תשרי מהו מועדו ותיצרו היינו שמיני עצרת היינו שש"ע הוא המועד של תשרי החודש החשוב כל יסודו הוא שמחה של שמ"ע. אכן במדרש נמצינו שהיה ראוי להיות משמ"ע בכסלו חמישים יום אחר סוכות כמו שבועות רק לא הטריח הקב"ה לבא פעם שניה בגלל הגשמים היינו שבאמת היו צריכים לשמ"ע הכנה של חמישים יום כדי להגיע לתכליתו לצפות ולחכות לבואו עם הכנה ראויה רק ריחם ה' וחבר ביחד עם סוכות עי"ש ג עוד דבר גדול בכוחו העצום של שמ"ע מצינו בזוה"ק שבכל יום בסוכות יש אושפיזין והנה מה האושפיזין בשמ"ע כתבו שם היינו הבורא עולם שבא כקשה פירדתכם ובא אלינו אל הבית לקדש הבית לכל השנה וא"כ אם כל ימי הסוכות הם האבות הרי בשמ"ע האורח בביתנו בתוכנו הוא הבורא להביא אלינו ברכה כל מקום אשר אבוא אליך וברכתך הנה בבא הקב"ה באה ברכה ולכן יום זה יום ברכה מיוחד מזמן שלמה שביום זה בירך את ישראל וקריאת התורה הברכה לישאל ראל וזאת הברכה יום ברכה מכח כל מקום אשר אבוא אליך וב' רכתך ולכן גם השמחה יתירה שהרי אין הקב"ה משרה שכינתו ובואו רק במקום שמחה וא"כ השמחה ובא הקב"ה חד הוא והיית אך שמח והקיתון אחד לברוא עולם חד גינה ובזוה"ק ביום זה כל מאי דשאל אדם יהיב ליה מבהיל כל כך קרובה לה' ד נראה יסוד הגדר בזה כל מאי דשאל יהיב ליה הנה מצינו בגמ' שריב"ז שחלה ביקש מרבי חנינא בן דוסא שיתפלל עליו ושאלה אשתו וכי חשוב הוא ממך וענה ריב"ז אני שר לפני המלך והוא עבד שוכנס בכל זמן ולפ"ז נראה שכל הימים הנוראים אנו בגדר מלכים עם הבורא בר"ה בשופר טקס המלכה בשופר ביו"כ אפילו אני אתכם אבל במלכות וכך בסוכות בד' מינים אבל בשמ"ע אך שמח לא צריך שום דבר אני האורח אצלכם כבן וכעבד לא כמלכות ובזה ההנהגה ג"כ שונה כל מאי דשאל יהיב ליה שיא השלמות להגיע לאני ואתם אהבה מיוחדת של בנים לה' לכן בזה הוא בך בתורתך שבזה מצינו שאנו כבנים לה' עיין סדור רש"י שבכל המועדות לא להזכיר המוספים רק לומר ככתוב בתורתך אבל בשמ"ע כל כך חביב הם הקרבות אזי יזכיר פר אחד איל אחד ושבעה כבשים איני מבקש רק דבר קטן רק כבן הנותן לא-ביו דבר קטן לא טקס נשואין ששם יש מאכלים שונים ומשונים כאן זה בבית בלא טקסים אזי דבר קטן פר אחד איל אחד והוא

דה קטנה ואמאי לא יעשו סעודה גדולה לפרידה

ביום השמיני עצרת תהיה לכם (פנחס כ"ט ל"ה). פירש"י, לפי שכל ימות הרגל הקריבו כנגד שבעים אומות, וכשבאין ללכת אמר להם המקום, בבקשה מכם עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם. וצריך ביאור אמאי לא יעשו סעודה גדולה לפרידה. ויש לפרש על פי משל, בבן שבא ממדינת הים לבקר את אביו אחרי שלא ראהו שנים רבות, והאב לרגל גודל שמחתו עשה לו כל יום סעודות גדולות והזמין את קרוביו ושכניו וידידיו, ואחר שעברו איזה שבועות והגיע הזמן שהבן יחזור למדינת הים, נזכר האב שמתוך רוב הסעודות שערך, עדיין לא הספיק להשתעשע עם בנו ולדבר עמו בפרטיות וליהנות מחכמתו וטובו ולשאול לשלום בניו ומשפחתו, ועל כן אמר שיעשו רק סעודה קטנה כדי שלא יוכלו להזמין שום קרובים ושכנים, ורק האב ובנו בלבד יסובו בסעודה וישתעשעו יחד בלי מפריע. והנמשל, ישראל בחודש תשרי מסובבים במצוות רבות, שופר ויום הכיפורים ולו לב וסוכה, וכל זה כדי לעררב את השטן ולהכניע את היצר הרע, והנה כשעברו כל הימים יתכן שמרוב מלחמות עם היצר הרע עדיין לא נתנו דעתנו לשוב בתשובה ולהתבונן בתקון מעשינו ולהתקרב אל השי"ת. וזה שאמרו, לפי שבכל ימות הרגל הקריבו כנגד שבעים אומות, הרומז על הכנעת היצר הרע ומלחמה כנגדו, ולכן כשבאין ללכת אמר להם המקום בבקשה מכם עשו לי סעודה קטנה, כולה קודש לה', לא למלחמה עם היצר אלא להתקרבות להשי"ת.

גם נראה טעם לעשיית סעודה קטנה דוקא, כי האב רצה שבניו ישתעשעו ויהנו מחיבת האב לבניו דוקא, ואם יעשו סעודה גדולה של ברבורים ושלי ודגים, כי אז מתוך רוב ההנאה מאכילת המטעמים ישכחו את חשיבות ההנאה העקרית היא הנאת אהבת האב והבנים, ועל כן צוה לעשות רק סעודה קטנה, כדי שההנאה תהא משעשועי הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים. והנה אמר סעודה קטנה כדי שאהנה מסכם, ורצה לומר דבכל הימים האלו התפללנו שהקב"ה יתן לנו חיים ופרנסה וגאולה וישועה, נמצא שבקשנו שהשי"ת יהנה אותנו, וכעת אחר כל זה אומר הקב"ה שהגיע הזמן שגם אתם תהנו אותי בתורה ומצוות ומעשים טובים.

שמיני עצרת בחינת חג השבועות

ביום השמיני עצרת תהיה לכם (פנחס כ"ט ל"ה). כתבו בעלי התוס', ומן הראוי היה להיות חג העצרת וחמישים יום אחר סוכות, כמו ששבועות חמישים יום אחר הפסח, אלא שאחר הפסח באין ימי הקיץ ואין טורח לעלות לרגל, אבל אחר סוכות באין ימי גשמים לפיכך קבעו עצרת מיד אחר סוכות עכ"ל. ומבואר מזה, כי שמיני עצרת הוא בבחינת חג השבועות. וכעין זה כתב הרמב"ן ז"ל (אמור כ"ג ל"ו) דמ"ט ימי הספירה הם כימי חול המועד של סוכות וחג השבועות היא כשמיני עצרת עין שם. וחזינן שההכנה לחג השבועות היא מ"ט יום של ימי הספירה עד שזוכים לשבועות חג מתן תורתנו, דאלו בחג הסוכות נעשה במשך שבעה ימים פעולת ההכנה כמו שנעשה אחרי פסח במשך שבע פעמים שבע מ"ט יום, ועל כן שבעה ימי החג קדושתם רבה מאוד שבע עתים כמו ימי הספירה.

ענין שמחת תורה ביום שמיני עצרת, שהוא סיום ימי החג, יש

מה שכתוב במדרש קהלת לא בראתי פרקליט טוב יותר משמיני עצרת הפרקליט הטוב ביותר בנים אתם לה' אלוהיכם ועיין תוס' רי"ד שמה ששוחטין בערב שמיני עצרת יותר מערב סוכות עיי"ש רש"י שעסקין בלולב וסוכה שהוא יו"ט גדול וכנ"ל הנה בחז"ל שבשמ"ע לא צריך שום דבר רק אני ואתם אכן השמחה נשארת אך שמח דהיינו שהשמחה היא הצורה האמצעי להגיע לקריבת ה' באמת וכל תוספת שמחה הוא יותר קירבת ה' עוז וחדוה במקומו והיינו תוספת שמחה בשמיני עצרת הנה מושגינו בשמחה כ"כ רחוקים ערבה כל שמחה אמיתית הרי בהושענא רבה נוטלים הקשרים הטבעות כתב המשנ"ב כדי להרבות בשמחה עוד קצת שמחה הרי כל הנענועים הם כדי לשמוח לגרום לשמחה ושמחתם שבעת ימים לפני ה' היינו בלולב נטילת לולב חפצא של שמחה אבל לא מקיף הבימה שאסור בשמחה כל צורת העבודה והקירבה להגיע לשמחה ושמחה הוא קירבת ה'. ובאמת עיקר העבודה הוא להגיע לנשמה בדברי תורתך ובמצותיך שמחה של מצוה שזוהי עיקר העבודה ותכלית כל הימים הנוראים להגיע לתכלית הנרצה שמחים בעבודת הבורא שמחים לברכו שמחים לעובדו שמחים בתורתו ונשמה בדברי תורתך ולהגיע לזה אחר עבודה קשה של כל הימים הנוראים ותשחק ליום אחרון כבר אפשר מעט לשמוח בדברי תלמוד תורתך ובחזון בסוכות הלולב רבן לשמחה היינו המנהיג והדוחף לשמחה אבל בשמ"ע השמחה היא בבורא יתברך בלי כל רסן נרוצה ונשמחה בך בלי רסן אלא כיסופי הנפש לשמוח בשמחת הבורא יחד אשרי הזוכה עוד נוסף שגדר מלכות ה' צריכה להיות בשמחה ומלכותו ברצון קיבלו עליהם בשמחה רבה ואמרו כולם ה' ימלוך לעולם ועד וא"כ בשמיני עצרת מגיעים לשירת הים רואים זה קלי ואנוהו לשמוח בכל כוחינו להמליך הבורא עוד נוסף בזה לומר ששמ"ע הוא יום ההתחדשות עד עכשיו ההכנה עכשיו כבר ההתחלה החדשה אחר הטהרה ביה"כ ועבודת המצות עכשיו מתחיל הדף החדש של כבריה חדשה כמו שכתב יסוד ושורש העבודה שבהושענא רבה מרוב הערבות שיסודו ביעור הרע שבתוכנו ומעכשיו כבריה חדשה ונוסף ע"ז הדברים המפורסמים בשם הגרי"ז שילדים קטנים הם נחמדים ושמחים כיון שהם נקיים מחטאים וא"כ כאן בשמחת תורה יום של ההתחלה החדשה יום של כבריה חדשה סיום התורה והתחלה מחדש מצד אחד פעמיך בנעלים אבל מיד התחדשות וממילא השמחה פורצת מאליה והיית אך שמח אחר הטהרה הגדולה וההתחלה החדשה כבריה חדשה. עיין בחת"ס שכתב שבשמ"ע התעברה שרה וא"כ זמן ההתחדשות הוא שמ"ע שאזי היא ההמשך לתורה סיום והתחלה חדשה פתיחה חדשה עם שמחה וכוחות חדשים כתינוק שבחיק אמו כך בשמ"ע כל מאי דשאל יהיב ליה הבורא עולם התחלה חדשה אהבה של בן קטן לאביו כל מאי דשאל התחלה חדשה בתפילה הראנו בבנינו ושמחנו בתיקונו מובא שבנינו שירד מהשמים תקונו שנעשה אנחנו דלתות שיחשב על שמיני אכן בירידה משמים זהו הראנו בבנינו אבל בתקון זהו כבר שמחה שזה שאנו עושים לבד יש בו שמחה גדולה שמחה במעשה ידינו וא"כ עבודת השמחה של שמ"ע הוא שבא ע"י העבודה של עוז והדר ואזי ותשחק ליום אחרון.

[נזר המועדים]

הטעם שהקב"ה אמר בבקשה מכם עשו לי סעו

שאלות ותשובות

(מבית הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל)

שאלה:

שמחת בית השואבה בירושלים

מנהג ישראל המדקדקים כשהרשות בידם, ליטול לולב בירושלים העתיקה סמוך למקום המקדש, לכל הפחות פעם אחת מימי חג הסוכות [וכידוע כן היה מנהג הגריש"א זצוק"ל מידי יום במועד]. וטעם מנהג זה, כיון שמקור מצות נטילת לולב כל שבעה ילפינן לה מקרא דידן: 'ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים' (רמב"ם פ"ז מהל' סוכה ולולב הי"ג), ולפיכך ראוי לקיים דין זה כבזמן המקדש סמוך למקום המִקְדָּשׁ [ראה: ביכורי יעקב (או"ח ריש סי' תרנח) ושו"ת ציץ אליעזר (ח"י סי' ב) בארוכה].

וצריך ביאור, אמאי אין מקפידין נמי לקיים 'זכר לשמחת בית השואבה' בירושלים העתיקה דווקא, שהרי שמחת בית השואבה לדעת הרמב"ם (שם פ"ח הי"ב) ילפינן נמי מהאי קרא ד'ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים' והוא אותו פסוק ממנו למדים נטילת לולב כל שבעה לפני ה'. וא"כ שמחה זו נוהגת אף בזמן הזה (ראה מ"ב תרסא סק"ב) ושאגת אריה סי' סה), ומדוע אין מקפידים לקיים שמחה זו סמוך למקום המקדש.

תשובה:

אין לשמוח מדאי בזה"ז.

[כלומר הלא אין שואבין מים היום כי אין ביהמ"ק, א"כ לשמחה מה זו עושה].

אהב וגו'. ובענין הדר לבושה דכתב הגר"א שהוא עפ"י פסוק פרי עץ הדר, יל"פ דהנה אי' מה שכתב שהדר לבושה קאי על סוכה כות יל"פ משום דכל המינים איתקש לאתרוג שנאמר בו הדר וכדאיתא בגמ' (סוכה לחא). ולכך נקראו לבוש כיון שהמצוות קרויין לבושו של האדם (עי' ברק השחר מהגר"א, משלי לא כא). אמנם צ"ב מהו שקאמר ותשחק ליום אחרון דקאי אשמיני ני עצרת דייקא, ומבואר דנקט דאיכא חיוב של שמחה בשמיני עצרת דייקא יותר מהחיוב שמחה של שאר ימי החג. וכן מבואר במעשה רב (אות רלג) שכתב וז"ל, הגאון ז"ל היה שמח מאד בחג הסוכות וביותר בשמיני עצרת כי הוא יותר יום שמחה מכל ימי החג.

והנה כל פרק זה של אשת חיל קאי אתורה שהתורה נמשלה באשה (וכמבואר בביאור הגר"א שם י שהם כנגד מ"ח דברים שהתורה נקנית). ומבואר דלזכות לכל המעלות של ימים אלו הוא אך ורק ע"י תורה.

(אמרי מרן ר"מ הלוי)

שמחת תורה - ואזבחה באהלו זבחי תרועה

בסכות מכניס אותנו הקדוש ברוך הוא לתוך ביתו, למקום שבו אף אחד לא יוכל לפגוע בנו, 'ואזבחה באהלו זבחי תרועה' (תה-

לפרש על פי משל בשדכן שרצה לשדך שני גבירים ענבי הגפן בענבי הגפן, אולם הגבירים התווכחו ביניהם הרבה על גודל הנדוניה ולא יכלו להשתוות, עד שהשדכן חשב תחבולה שהזמינם לפונדק אחד כדי ששם ישאו ויתנו על ענין השידוך, ובחשאי הזמין השדכן בעלי כלי זמר שיתחבאו תחת החלון, ואמר להם זמרים שכאשר יראו סימן מהשדכן, אז יתחילו לשיר שרי חתונה ואירוסין. והנה כך הוה שהמחתנים התוועדו לפונדק אחד והתווכחו זמן רב על עניני השידוך, וכאשר ראה השדכן שאינם באים לעמק השווה, רמז לבעלי השיר שיתחילו לנגן, והנה התחילו לנגן בקול גדול סימן טוב ומזל טוב וניגוני חתונה, עד שתהום כל העיר והתכנסו להפונדק אנשים נשים וטף ושאלו על פשר הדבר, והשיבו להם ששני הגבירים עשו שידוך ביניהם, וכל הקהל התחיל לצעוק ולזמר מזל טוב מזל טוב, והמחתנים בראותם שכל אנשי העיר הקדימו נעשה לנשמע הוכרחו להשתנות ביניהם ולגמור את השידוך.

והנמשל, ישראל ואביהם שבשמים הם שני מחותנים שצריכים להשתדך, אולם הרבה עקולי ופשוטי ישנם ביניהם, כי העונות מעכבים והשטן מקטרג, והנה בימים הקדושים של ראש השנה ויום הכיפורים וסוכות עושים תשובה ומתווכים איך להשתוות ולהתקרב אל הקב"ה, וכענין (ישעיה א' י) לכו נא ונוכחה יאמר ה' אלקיכם, והנה חוששין אולי עדיין לא באנו לעמק השווה והשטן עומד כנגדם לקטרג, ועל כן מתחילין לשיר ולשמוח עם התורה בקול המון חוגג - והוא כשמחת נשואין וכאמרם (תענית כו:): ביום חתונתו זה מתן תורה - עד שגם מלאך רע בעל כרחו יענה אמן ונשתתק השטן המקטרג, ונעשה יחודא שלים בין ישראל להקב"ה.

(להורות נתן)

שמחת תורה

מספרים שפעם בשמחת תורה נכנס לבית הכנסת א' הפוחזים, תפס את הספר תורה בידו והתחיל לרקוד עמו בכל כוחו. שאלו אותו איזה מחותן אתה לתורה שתפסת אותו ואתה רוקד עמו כך. השיב להם הפוחז העם הארץ, פעם היה לי איזה דין תורה עם מישהו, ובאתי לפני הרב, וצוה עלי שאשבע בנקיטת חפץ, לקחתי את הספר תורה ונשבעתי עמו ויצאתי פטור, ועל כן אני כ"כ שמח עם התורה כי על ידו נפטרתי מחובתי.

הנה את הכל אפשר לעשות עם התורה, אפשר להיפטר מחיוב ממון, וכן אפשר גם לקבל כספים בגלל התורה - כי טוב סחרה מכל סחורה! אם כן כששמחים עם התורה צריכים לדעת למה רוקדים עם התורה, יש שרוקד בגלל שזוכה לקיים את מה שכ"כ טוב בה ושמח עם התורה שעושים סיום לגמרה של תורה, אבל יש שרוקדים עם התורה כי על ידו הוא נפטר מחיוב ממון.

(מאורות רבינו מאיר הלוי)

חיוב השמחה בשמחת תורה

עז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון (משלי לא כה).

הגר"א זצ"ל ביאר (שם) וז"ל עז הוא בר"ה ויוהכ"פ, והדר בסוכה פרי עץ הדר, ותשחק ליום אחרון זה שמיני עצרת שעליו נאמר והיית אך שמח, עכ"ד. והנה מש"כ דעוז הוא כנגד ר"ה ויוהכ"פ יש לפרש עפ"י הכתבו (תהילים צט ד) ועז מלך משפט

ליום כזו, ו)

מי ששמר על עצמו בכל הימים הללו אומר לו הקדוש ברוך הוא: היה כל כך נפלא אתכם. שחררתי אתכם מכל העוונות, כתיב בתי אתכם לחיים טובים, שלחתי לכם פתקא טבא - תשארו עוד יום אחד, כי קשה עלי פרדתכם.

באותו יום צריך שתהיה שמחה אמיתית ורצינית. מה יהיה התרוץ לשמחה הזו? הרי כולכם אוהבים את התורה, אני מכיר אתכם שאתם אוהבים אותה כל כך. לא רק אותי אתם אוהבים אלא גם את התורה שלי. תביעו את אהבתכם לתורה, קחו אותה, תנשקו אותה, תרקדו איתה - ותתרוממו.

באותה שעה מראה הקדוש ברוך הוא לכל הפמליא של מעלה: ראו את בני! כל אחד מהם שוכח את כל הצער הפרטי שלו ושמח בשמחת התורה.

אלו הם דברי הזוהר שהי ושרים אצל הגאון מוילנא ואצל החזן איש: "כד יתבין ישראל ועסקין בשמחת התורה" - כשעם ישראל יושבים ועוסקים בשמחת התורה, "קודשא בריך הוא אומר לפמליא דיליה" - הקדוש ברוך הוא אומר לפמליא שלו: חזו חזו - בואו תראו בני חביבי, ששוכחים את הצרות שלהם ועוסקים בשמחה שלי. בואו תראו כמה הם שמחים אתי!

את השיר הזה בנגנו המפורסם שלו אני זוכר את ה"חזן איש" שר. זהו שיר היחיד שאני זוכר שהוא שר אותו.

מי שלא ראה את ה"חזן איש" שמח בשמחת תורה לא ראה שמחה מימיו. הוא היה אדם צנום, שקט צנום, שקט וצנוע, וביום הזה כאילו הפך לאיש אחר.

בשנת תש"ט הגיע מרן הרב מבריסק זצ"ל לבני ברק, וה"חזן איש" זצ"ל ארגון לו אכסניה בישיבה "תפארת ציון". אחרי ההקפות הלך ה"חזן איש" כדרכו להשתתף בקפה אחת בפוניבז', ובשנה ההיא המשיך משם לבקר את הרב מבריסק. בדרכו לוו אותו כמה בחורים, וביניהם הייתי גם אני. הפגישה ביניהם היתה מעניינית מאד - ה"חזן איש" עמד במרחק של שלושה-ארבעה מטרים ואמר לו: "גוט יום טוב!" הבריסקער רב ענה לו: "גוט יום טוב!", והרב מבריסק ענה לו: "גוט יום טוב". לאחר מכן חזר ה"חזן איש" הביתה.

כשהגיענו לביתו יצא ה"חזן איש" מגדרו והתחיל להרקיד אותנו סביב הבימה. יותר מהר ויותר מהר. לא יכולנו לנשום... הייתי אז ילד בן שנים עשרה וחצי, אני זוכר שחשבתי לעצמי: מההוא כל כך שמח. והבנתי כי ככל הנראה הוא התרגש מזה שזכה לראות את הנסיך של שלשלת מלכות התורה שבראשה עמד רבי חיים מואלוז'ין, והוא שמח על הזכות שלו לזכות לראות את מלכות התורה - מאן מלכי רבנן. הרגשתי שזו היתה נקודת ההתרגשות שלו, ולכן הוא הרקיד אותנו מהר יותר ומהר יותר.

אחר הצהרים הוא שוב עשה רקוד. באמצע פנה לנוכחים ואמר לכל אחד: "נכון שאתה לא תרקוד אתי, ואתה - בטח לא תרקוד אתי, ואתה ודאי שלא... הספסל הזה ירקוד אתי!". הוא הרים את הספסל הרחב שעליו היה יושב ולומד, תוך שהוא כותב חדושי תורה, ונשא אותו על כתפו. פתאום התחיל לרוץ אתו את המדרגות עד הגג שבו היה המנון בימים הנוראים, ורקד עמו בהתלהבות - ספסל שלמדו עליו תורה שנה שלמה ראוי לרקוד איתו! שנים מאוחר יותר נזכרתי באותו ריקוד... ליד וינה נערך סמינר בהשתתפות שבעים משפחות. בין המרצים היו הרב יגן זצ"ל ולהבדיל בין חיים לחיים רבי דן סגל שליט"א. היינו צריכים ויה

ולא הצלחנו לקבל. לא ידענו מה לעשות. הרב יגן קבע: "נעשה כונות ונעבור בלי ויזה"..." הוא הורה לנהג הגוי להתקדם, והלה עבר את כל הגבולות בלי שאף אחד עצר אותו. הגענו לבית הכנסת של המהר"ל, ושאלנו אם יש שם משהו שהמהר"ל עצמו השתמש בו. הראו לנו סטנדר שעליו הוא למד התפלל. ההתרגשות היתה גדולה. תפסנו את הסטנדר ורקדנו איתו שלשה רבעי שעה - "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה, צדיק כתמר יפרח...". הרגשנו שאנו רוקדים עם המהר"ל עצמו...

באותו רגע נזכרתי בריקוד של ה"חזן איש" עם הספסל שלו. עמל התורה על ספסל שנה שלמה גורם שהספסל הזה יהיה שוה. זה לא סתם עצים ואבנים, זה ספסל של עמל התורה! יום שמחת תורה חותם את הימים הנוראים הנותנים לנו כוחות וחשק לעבודת ה' למשך כל השנה כולה.

(אריה שאג)

כל התפילות מתקבלות

לא בכדי היום המיוחד הזה נבחר גם ליום של תפילות ובקשות. בסידור "בית יעקב" לרבי יעקב עמדין, ובספר "מועד לכל חי" הביאו מדברי הזוהר הקדוש, שכל התפילות של שמיני עצרת מתקבלות, והסיבה לזה היא, שבשמחת תורה זהו יום של קשר בל יתואר בין אב ובנו, וכשבן מתרפק לאביו ומבקש ממנו משהו, הוא מקבל, מקבל הכל.

בתחילתה של כל הקפה מזכירים תפילות ותחנונים כמו "אנא ה' הושיעה נא..." דובר צדקות הושיעה נא... וכו'. והוא פלא. בזמן שמחה כזו מה ראו לתקן תחינות ובקשות? אלא יש לדעת כי זמן זה הוא מיוחד לקבלת התפילות שלנו. השטן עומד ומקטרג בכל עת אך בשמחת תורה באמצע הריקודים, לא עולה על דעת השטן שכעת יתפללו ולכן דווקא אז, מבקשים "אנא ה' הושיעה נא".

(ויגד יעקב)

בשמחת תורה אנו מתפללים על הגשמים. ורמז יש כאן, שהגשמים באה בזכות התורה. דווקא ביום בו אנו מסיימים התורה ושמחים בה, זה הזמן וזו הזכות לקבל את השפע הגשמי. וכמו שכתוב: (ויקרא כ"ו) "אם בחוקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם". וכן על זו הדרך רמזו במנהג הוותיק להשליך חיטים על החתן (מנהג שהפך לסוכריות) לרמז לו כי יעלה לתורה, מיד הפרנסה תרוץ אחריו.

ובספרו "מכתב מאלהיו" על המועדים, כותב הגר"א דסלר זצ"ל, שאף מי שלא השיג מדרגות בראש השנה ויוה"כ, יכול בשמחה של שמחת תורה להגיע לאותם דרגות כמו ביוה"כ. מרן הגר"א זצ"ל שטיינמן זצ"ל נהג לומר לפני שמחת תורה לאחד המגיחים, שיאמר לבחורים כי העיקר בריקודים זה להרים את הראש ולא רק את הרגלים.

(מזקנים אתבונן)

שמחת תורה

היה מקום לכאורה לקרוא ליום טוב האחרון של סוכות בשם "שמחת ישראל", שהרי ישראל הם אלו השמחים עם התורה, ולמה נקרא יום זה "שמחת תורה"? אלא מוכח מכאן שהמצווה

היא לא רק שישמחו ישראל עם התורה אלא העיקר שהתורה תשמח עם ישראל.

(ע"פ תורת חיים)

בדומה לזה שמעתי, כאשר ברכו חתן שיזכה לבית של תורה, שיזכה לבית שהתורה תרגיש שם בבית... כדי שאהנה ממך?

ה"בינה לעיתים" ביאר את אותה 'סעודה קטנה', שכאשר מוזמנים לסעודה אנשים שהמארח אינו אוהב אותם במיוחד, הוא רוצה שהסעודה תהיה גדולה, כדי שהזמן ילך באכילה ולא בדיבור, כי אינו רוצה לדבר הרבה עם העבדים. אבל לאוהבו הוא אומר 'עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך ולא מן הסעודה'. כי כשאין הרבה אכילה יהיה מקום לדיבור. כלומר שהסעודה הקטנה היא לא במספר המוזמנים אלא בכמות המנות. ויתירה מכך, המשנה בסוף מסכת תענית אומרת: "צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה, בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו". 'ביום חתונתו' זו מתן תורה, 'וביום שמחת לבו', זה בנין בית המקדש, שיבנה במהרה בימינו. אמר. שיא השמחה הוא בשמחת תורה. התורה היא כולה מתנה שנתן לנו באהבתו אותנו. הקב"ה לישראל. פשוט לרקוד עם המתנה שקבלנו.

(הגדתי היום)

שמחת תורה

נפלאים המה דברי הרמ"ע מפאנו (מאמר חיקור הדין חלק ב' סוף פרק כז) שלשון "חג" מורה על חוגה ועיגול הסובב על נקודה פנימית ומרכזית, ולכן שמיני עצרת לא נקרא חג (עי' שו"ע סימן תרסח), כי כל שאר הימים טובים סובבים את נקודת השמיני עצרת, "כי הוא קודשה העליונה מכל הקדושות, אפילו מקדושת יום הכיפורים, ולא שייך לקרותו חג", וב'חתם סופר' (דרשות, לסוכות שנת תקפ"א ד"ה והיית) מוסיף לבאר עוד, שקדושתו שונה משל יום הכיפורים, שהרי קודשת יוה"כ היא על ידי עינוי הנפש ואילו קדושת שמיני עצרת היא על ידי שמחה, וזה נקרא (שיר השירים ז, ז) 'מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים', כי אהבת ה' על ידי עינוי, כמו יוה"כ, למטה ממדריגת אהבת שמיני עצרת שהיא על ידי שמחה ויום השמיני הוא בעצמו כמו יוה"כ, [דברתרווייהו מקריב פר אחד לקרבן חטאת], ואפ"ה קדושתו יותר מיוה"כ - על ידי שמחה, חדוותא דמלכא עם ישראל.

ובכך מבאר החת"ס הטעם, ששונה שמיני עצרת מכל המועדים שקדושתם עומדת על מצוה מסויימת, כגון בחג הפסח שור חטים ומקריבים קרבן פסח לרצון, שתי הלחם בשבועות, שופר בראש השנה, עינוי הנפש ביום הכיפורים ונטילת לולב [וישיבה בסוכה] בחג הסוכות, וכמו כן עיקר מצוותן אינה אלא ביום [ואף קרבן פסח הנאכל בלילה מקריבים ביום י"ד ניסן], והיות שמצוותן ביום על כן גם אמרה תורה לשמוח ביום, "אבל קדושת שמיני [עצרת] אינו אלא על ידי שמחת האדם.

ביתר שאת נראה כוונת הדברים, דהנה בכל המועדים הזהירה תורה (דברים טז, טז) "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך וגו', ולא יראה את פני ה' ריקם", והגם שנאמר כן על מצות עלייה לרגל, מיהו כוונת הדברים הוא, שאין ביאת האדם רצויה לפני הקב"ה כאשר היא ריקנית, כי בדרך כלל כדי שיוכל בשר ודם

לקבל פני השכינה עליו לרצות את קונו בקרבות כדי להתקרב אל השי"ת, אבל בשמיני עצרת אינו צריך לעשות כלום כדי להוסיף דברי ריצוי לקרב בין ישראל לאביהם שבשמים, כי כל שורש קדושתו אינו אלא על ידי שמחת האדם שמתענג על ה', ועצם ביאתו הוא השמחה והריצוי לפני הקב"ה, "כדי שאהנה מכם".

בדרך רמז פירש הגאון מווילנא זצ"ל את הפסוק במשלי (לא, כה) "עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון", "עוז" זה ראש השנה שהקב"ה יושב על כסא דין בעוז ותעצומות לשפוט כל יושבי תבל, 'הדר' זה סוכות שנוטלים פרי עץ הדר כמצות היום, 'ותשחק ליום אחרון' זה שמיני עצרת שעליו נאמר (דברים טז, טז) "והיית אך שמח" [ומיניה ילפינן (סוכה מח). שמחה ליו"ט אחרון של חג], והסבירו בספרים, שיותר ממה שכתב בדבריו להדיא נרמז כאן, שהיום הזה גבוה מעל גבוה והוא בחינה דלעתיד לבוא "ביום אחרון", וכבר אמר הרה"ק רבי חנוך העניך מאלכסנדר ז"ע שעל כן אין בו מצוות, שהרי אמר רבי יוחנן (נדה סא): "מצוות בטילות לעתיד לבא". ומדויק מאד לשון הכתוב "ותשחק" דכ' תוב אלעתיד לבוא, כמו שנאמר (תהילים קכו, ב) "אז [לעת"ל] ימלא שחוק פינו". ופשיטא שאין משמעות שחוק זה ענין קלות ראש חלילה, אלא מגזרת הלשון "טפחים שוחקות", פירוש מרווחות ולא "עצבות" המורה על צמצום, והכוונה שתהא נפשו של אדם רחבה עליו על ידי שיסח דעתו מכל דאגותיו וצרותיו, ויש מח עם עיצומו של יום נשגב זה.

עוד פליג ב'עבודת ישראל' (לשמיני עצרת), דהנה בגמרא (תענית ז.) הפליגו האמוראים הקדושים לבאר כמה "גדול יום הגשמים", רבי אבהו אמר "גדול יום הגשמים מתחיית המתים", רבי יהודה אמר "גדול יום הגשמים כיום שניתנה בו תורה", רבא אמר "יותר מיום שניתנה בו תורה", ובהמשך הסוגיא (שם ע"ב) "גדול יום הגשמים כיום שנבראו שמים וארץ", ורב אושעיא אמר "גדול יום הגשמים שאפילו ישועה פרה ורבה בו", ועי"ש עוד דברים נשגבים, ופירש המגיד מקאנזיץ ז"ע, דכל אלו קאי על יום שמיני עצרת שבו מתפללים על הגשמים, ונפלא הדבר למי תבונן, כי בודאי כל השיטות אמת, ואלו ואלו דברי אלקים חיים, נמצא ששמיני עצרת גדול יותר מכל אותם ימים נעלים שנמנו שם, ורפואות וישועות לרוב נשפעות בעת הזאת.

(באר החיים)

הקב"ה מאריך להם לישראל עוד יום אחד

בזוה"ק מאריך שהושענא רבה זה גמר הדין ומסירת הפתקין והיא בחצות הלילה של הושענא רבא, ואז אפשר לראות על הצל מה שנגזר על האדם, אמנם האמת מצינו סתירה בענין זה, כי לאידך גיסא מבואר שם בהמשך דברי הזוה"ק (ח"א רכ.) "תליין ליה עד ההוא יומא בתראה דעצרת, דהוא תמינאה לחג [שהגזר דין של ר"ה ויוה"כ פ"פ תלוי ועומד עד שמיני עצרת], ואי עביד תשובה שלימתא לקמי מאריה אתקרקעו [ואם יחזור בתשובה שלימה יקרעו גזר דינו], שיש ביד האדם לחזור בתשובה עד שמיני עצרת, משמע שסיום הדין הוא בשמיני עצרת ולא בהושענא רבא, ומיישב האר"י הקדוש (שער הכוונות דרוש ה') והובא ב'יסוד ושורש העבודה' (פרק טז) "אף על פי שנמסרו הפתקין ביום הושענא רבא, עדיין לא ניתן רשות להשליחם, מרוב אהבת הקב"ה לבניו מנהיג הקב"ה את עולמו בחדס, ודא חדא

מינייהו שהוא יתב"ש מוסר את הפתקין לידי שליחים כדי למוסרם לבני ישראל, דהנה נקוט האי כללא בידך, כל דבר שלא נכתב להדיא בתורה ורק נמסר הלכה למשה מסיני בא תמיד לגרוע מן החיוב ולא להוסיף עליו, וזוה מיישב הרא"ש בב"ק (פרק ב' סימן ב') דבדין חצי נזק צרורות אסיק הש"ס, "לעולם כוחו כגופו דמי [ומצד הדין היה צריך לשלם נזק שלם] וחצי נזק צרורות הלכה תא גמירי לה" שמשלם רק חצי נזק, ומדוע לא קאמר "לעולם כחו לאו נכגופו דמי [ומצד הסברה אינו משלם כלום] וחצי נזק צרורות הלכתא גמירי לה דמשלם חצי נזק", אמנם להאמור שכל הלכה למשה מסיני לגרוע קאתי אתי שפיר, דלא שייך הלכה לה רבותו בתשלומין, ומסמיק הרא"ש לכך מאי.

וכך כתוב ב'באר משה' (לשמיני עצרת ד"ה ביום השמיני) להרה"ק רבי משה מקאזניץ זי"ע, שלכן נקרא רגל זה בשם "עצרת" מלשון עצירה ועיכוב, "שהגם שהפתקין יוצאין בהושענא רבא, עכ"ז מעכבין אותן עד שמיני עצרת, שיש עוד מלכות שמים שלימה", וזהו (במדבר כט, לה) "ביום השמיני עצרת תהיה" שאפשר לעצור ולעכב את הפתקין, ולכן כתיב שם "לכם" שהיא אותיות "מלך", כי עד שמיני עצרת אפשר עדיין לתקן ולקבל על עצמו עול מלכות שמים ולשוב בתשובה לפני הבורא יתב"ש.

ובספר 'מאיר עיני חכמים' (מהדו"ת לשמי"ע) כתב הרה"ק רבי יחיאל מאיר מאוסטרובצא זי"ע שגמר וסיום הדין הוא בשמיני עצרת בשעה הראשונה שבוים, כי ידוע מחז"ל (דב"ר פרשה יא, י') שמשה רבינו התפלל תקט"ו תפילות כדי שיוכל להיכנס לארץ ישראל, והקב"ה השיבו (דברים ג, כו) "רב לך אל תוסף דבר אלי עוד בדבר הזה", וביקש ממנו ה' שלא יוסיף עוד, כי אלמלי היה מתפלל עוד תפילה אחת היה נענה, והנה אמרו חז"ל (ר"ה יח.) שיחיד יכול לפעול בתפילותו בעשרת ימים שבין ר"ה ליוה"כ פ, ובספרי קודש הוסיפו שעד סוף יום הושענא רבא יש ביד כל יחיד ויחיד כח זה. והנה מר"ה ועד הוש"ר ישנם כ"א יום, והלא בכל יום יש כ"ד שעות נמצא שמר"ה ועד הוש"ר יש תק"ד שעות, הוסף עליהן עוד י"א שעות של שמיני עצרת הרי תקט"ו שעות, ובסוף שעה י"ב נגמר הדין דהיינו בשמיני עצרת בבוקר, והנה אורכה של תפילה היא שעה אחת, כמו שאמרו (ברכות לב:) "חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת, ומתפללין שעה אחת, וחוזרין ושוהין שעה אחת", נמצא שיש ביד האדם להתפלל תקט"ו תפילות לות מר"ה ועד גמר הדין, אולם כבר נתבאר שלפעמים אין הקב"ה עונה וממלא רצון המבקש אע"פ שהוא מתפלל תקט"ו תפילות, ולכן כאשר יוסף התפלל בשעה הי"ב של שמיני עצרת עוד תפלה אחת, מה שמשה רבינו לא התפלל שנאמר לו רב לך אל תוסף וכו', אז בודאי יענה בתפילתו.

(באר החיים)

שיא הבקשות- שמחת תורה בשעת ההקפות

שנה אחת בשמחת תורה אמר מהרי"ן, שבעת ההקפות אפשר ולבקש ולפעול דברים נשגבים ביותר, כי מחזיקים את הס"ת בחיבה ומראים שאנחנו בבחינת "חבוקה ודבוקה בך" [ולא כמו בשאר ימי החג שמחזיקים את הס"ת על הבימה ומסבבים אותה], והסביר את הדבר במשל, כי כך דרכו של העולם שאין החנווני מקיף בסחורתו כי אם למי שידע ומכיר בו שהוא משלם את חו-

בותיו, ואילו לאלו שאין משלמים כהוגן ימכור רק במזומן בלבד כדי שלא להניח מעותיו על קרן הצבי, ולכן קוראים הריקודים בשם "הקפות", כי בעת הזאת יכול כל אחד לקבל השפעות טורבות ב"הקפה" ולמלאות אסמיו בסחורה רבה [נראה הכוונה, כי אחר עדות האדם בימים הנוראים, איך לך אדם מישראל שלא התעורר בהם לתשובה, ועל כן נאמנים הם להקיף להם סחורה בהקפה], אולם אח"כ עליו לשלם את חובותיו מדי יום ביומו, על ידי הודאה וברכה תפלה ובקשה לפני מלך הכבוד.

והזמן מסוגל ביותר בעת הזאת לקבלת הבקשות והתפילות, וכפי שתיקן החיד"א נוסח התפילה לומר קודם ההקפות, שבכוח הקפות אלו "יפלו כל המחיצות של ברזל המפסיקות בינינו לבין אבינו שבשמים". הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע אמר בשם אביו הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע, "מה הם רוקדים איני יכול להגיד לכם, אולם זאת אוכל לומר, שכל התפילות שאין להן עליה בכל השנה כולה עולים ביום הזה על ידי הריקודים".

בדרך רמז כתב ה'עטרת ישועה' (שמחת תורה מנהג ריקודין ד"ה במאמרם) לרמז בלשון המשנה (נגעים פ"ב משנה א') "בית עגול אינו מטמא בנגעים" שעל ידי העיגולים והריקודים שעושים בשמחת תורה מסלקים ומבטלים כל הנגעים והפגעים רעים, וכל מרעין בישין.

(באר החיים)

חתן תורה

בקהילה אחת בחו"ל נהוג היה, שבשמחת תורה הגבירים קונים לרב "חתן תורה". שנה אחת קם גביר אחד, שהיה חוצפן ועז פנים, והחליט שהוא קונה את העלייה החשובה לעצמו. קנה ועלה חתן תורה, ולא עוד אלא שהרב היה צריך לדבר בקידוש לכבודו.

פתח הרב ואמר: יש לי שאלה גדולה על החתן תורה של השנה. הרי חז"ל אמרו: 'אסור לאדם שיקדש אשה עד שיראנה, שמא יראה בה דבר מגונה ותתנגה עליו' והחתן שלנו- אמר הרב- "לא נראה לי שראה פעם את הכלה..." אמנם המשיך הרב- בעצם קו- שיה מעין זו יש להקשות על אברהם אבינו כיצד נשא את שרה אמנו והלא נאמר 'הנה נא ידעתי כי אישה יפת מראה את'- רק כשירדו למצרים והיו צריכים לעבור בנהר, ראה אברהם אבינו בפעם הראשונה את הבבואה שלה משתקפת במי הנהר, אבל קודם לכן לא ראה אותה מעולם, והרי אסור לקדש בלי לראותה. אלא שהטעם שאסור לקדש אישה עד שיראנה בעיניו הוא, שמא כשיראה אותה אחר כך היא תתנגה עליו, אבל אם הוא לא מתכוון להסתכל עליה גם אחר כך, אין בעיה לשאת אותה גם בלי לראותה. וכן גם לעניינו- סיים הרב- החתן תורה שלנו כנראה לא מתכוון להסתכל על הכלה שלו- התורה הקדושה- אף פעם, ולכן יכול הוא להינשא לה בלי לראותה...

(ומתוך האור)

רבותי אני לא משוגע!

סיפר פעם הרב חנניה צ'ולק: יש סיפור על הבן של האדמו"ר מגור בשואה, הנאצים לקחו תמיד את ה'גדולים', או אותם או את המשפחות שלהם, והרגו אותם ראשונים. את האישה של הרב מפונוביץ' עם הילדים, שרפו בכיכר פוניבז' מול כולם, כדי לדכא אותם. אז לקחו את הבן של ה"אמרי אמת" לעבוד עם הצואה של הסוסים, זה התפקיד שלו, הבגדים שלו היו מגואלים בדם

שאלות ותשובות

(מבית הגר"ח קנייבסקי זצוק"ל)

גדר חיתום הדין בהושענא רבה

שאלה:

ידוע שגמר וחיתום הדין של ימים נוראים, הוא בהושענא רבה [ראה לשון ספר המנהיג (סי' לח): כי בהושענא רבה מקויימת חתימת שלושת הספרים הפתוחים בראש השנה לפני הקב"ה, ונחתמים ביום הכיפורים, ובהושענא רבה - תכלית הכפרה, ע"כ. וברמ"א (תרסד, א): שיש סימן בצל הלבנה בליל הושענא רבה מה שיקרה לו או לקרוביו באותה השנה וכו' והמדקדקים נוהגים לטבול עצמן קודם עלות השחר, כמו בערב יום הכיפורים, ויש נוהגים ללבוש הקי-טל כמו ביום הכיפורים, ע"כ, וראה משנ"ב (שם), מטה משה (תתקנז) ובכף החיים (תרסד, ב)].

ויל"ע לפ"ז, כיצד אומרים הלל ביום הושענא רבה שהוא גמר וחיתום הדין, מאי שנא מר"ה ויוה"כ שאין אומרים בהם שירה משום שימי הדין הם (ר"ה לב, ב; ערכין ו, ב). [ואף אמנם שגם שאר ימים טובים ימי דין הם (ראה מתני' ר"ה טז, א ועוד), מ"מ בהם לא מוזכר 'ספרי חיים וספרי מתים', ואילו הכא, חיתום הדין בהור"ה הוא המשך וסיום ימי הדין שבהם פתוחים ספרי חיים וספרי מתים, ויש לבאר מה חילוק יש בין יום זה לר"ה ויוה"כ].

תשובה:

עיקר הדין בר"ה ויו"כ.

פריסת הטלית לחתן תורה ובראשית

מנהג ישראל תורה, לפרוס טלית בשמחת תורה בשעת קריאת חתן תורה וחתן בראשית. ויל"ע בזה, דלכאורה הו"ל עשיית אהל. ואע"פ די"ל דאין כאן כוונה לעשיית אהל, מ"מ הו"א גג ומחיצות של בני אדם.

תשובה:

עי' ס' אהל עראי עמוד תכ"ט ס"ק רכ"א.

לימוד תורה ב'שמחת תורה'

מעשה שמעתי על החפץ חיים, שסיפר הבחור נתן ברעזער מהעיירה ברעזא שעל יד העיירה בריסק. בחור זה התגורר בבית החפץ חיים בשנותיו האחרונות, כיון שהחפץ חיים נחלש מחמת זקנה. והוא נתמנה לישון עמו בחדרו ולסעדו.

פעם אחת בליל שמחת תורה, לאחר ההקפות, אחרי שכל הציבור בישיבה רקדו בהתלהבות עם החפץ חיים, חזרו הם לביתם. מיד כשהגיעו, התכוונו ללינת הלילה והבחור שהתעייף מאוד מהריקודים עלה מיד על יצועו כדי לישון. לפתע שמע את החפץ חיים מנגן לעצמו באידיש (הדבר ידוע שהחפץ חיים היה מדבר דברי התעוררות לעצמו), "ניט אייביג זינגטמען, ניט אייביג טאג-

מהמכות שנתנו לו, ומהצוואה של הסוסים. שחררו אותו בשמחת תורה.

איך שהוא - כמו שהוא - הוא רץ לשטיבל, לא החליף בגדים, רץ לשטיבל באמצע הריקודים ורקד. החבר'ה אמרו - משהו קרה לו, מרוב עיניים, משהו קרה לו. תעצור, תנוח, הוא שם לב למה שדיברו ודפק על הבימה, אני שמעתי את הסיפור הזה מרבי שמואל ברינבוים, שהוא סיפר את זה פה באמצע בני ברק. ועצר את כולם ודפק על הבימה ואמר: רבותי, אני לא משוגע. תדעו לכם כתוב כשאדם בשמחה - הקב"ה בשמחה, כשאדם בצער - הקב"ה בצער. מה אתם רוצים שאני יספר לכם מה היה שם וכו' - לם תבכו, שמחת תורה היום. בואו נשמח עם הקב"ה.

(אוצר המועדים)

הקפות בגיל מאה

אורך ההקפות והריקודים בשמחת תורה משתנה בין כל בתי הכנסת, ומהמשנה ברורה נראה שכל המדבר יותר בתורה, מרבה יותר בריקודים ושמחה בשמחת תורה. (תרסט, יא) כתב מהרי"ק בשם רב האי גאון ביום זה רגילים אצלנו לרקוד בו, ואפילו הזקנים בשעה שאומרים קילוסים לתורה... ולכן יש להתאמץ בזה לרקוד ולזמר לכבוד התורה כמו שכתוב אצל דוד המלך שהיה מפזז ומכרכר בכל עוז לפני ה'. וכן כתבו משם האר"י (שער הכוונות)... וגם על הגר"א כתבו שהיה מרקד לפני הספר תורה בכל כח. ואכן פוסק המהרי"ק בשם רב האי גאון שיש להתאמץ לרקוד ולזמר לכבוד התורה, ומשמעות המאמץ היא בין לאנשים מבוגרים ותשושי כח, ובין לאנשים בריאים שמשום מה נעדרת מהם השמחה והמרץ הנדרש לריקוד, שלמרות הכל עליהם לה-תאמץ בריקוד בשמחת תורה, אך מונחת כאן גם סגולה עצומה לזכות בתורה ולגדול לתלמידי חכמים משום שכאמור היא הגר-רמת לדבקות בתורה, ולכן מביא המשנה ברורה שהאר"י הק-דוש והגר"א הרבו בשמחה ועוז. בית הכנסת בו התקיימו הקפות ארוכות במיוחד, היה לא אחר מבית מדרשו של המתמיד הגדול שחם על זמנו כעל בבת עינו, מרן הגר"ש אלישיב, הן בהקפות הלילה והן בהקפות היום, ומה שהאריכו שם מאוד בשירה ורי-קודים לכבודה של תורה היה זה על פי הוראתו כשאף לא הקפיד להתפלל מוסף קודם שבע שעות בשמחת תורה בכדי שלא יהיה מיעוט בכבוד התורה.

ואף הוא עצמו השתתף, ובאחרית ימיו כשכבר היה בן מאה שנים ולא היה באפשרותו לרקוד והוצרך לתמיכה בהקפה היחידה שעשה עם הספר תורה סביב הבימה, התיישב במקור מו כשספר תורה חבוק בידיו ולמרות שלכאורה "אונס רחמנא פטריה" ופטור מלהשתתף בשמחה בכל זאת היה פתוח על הס-טנדר לפניו סידור על כל התפילות והפיוטים הנאמרים בשעת ההקפות, ולא הגמרא האהובה שבה הגה וניצל כל רגע פנוי, כגון בדקות הבודדות שלפני תפילת ערבית כשמכרו את כיבודי פתי-חת "אתה הראת" שאז עסק בסוגיה שבה אחז בגמרא, אך בעת ההקפות לא יצא לחדרו הסמוך בבית המדרש, ואף לא ביקש להמעיט ולקצר בהקפות, אלא ישב במקומו וזימר בפיו את השירים והפיוטים יחד עם ציבור הרוקדים.

(שואלין ודורשין)

צט, מען דארף לערנען" ובתרגום ללשון הקודש: "לא לנצח שרים, ולא לעולם רוקדים, צריך לשבת וללמוד".

ואני הבחור נתן ברעז, שכמעט חשבתי להירדם הסקתי שהחפץ חיים ילך גם הוא בעצמו לישון. אך לאחר ששמעתי רח-שים, והתבוננתי וראיתי כיצד החל החפץ חיים בחזרה להתלבש, על אף השעה המאוחרת, שקלתי בליבי מה עלי לעשות, האם להישאר במיטתי ולהעמיד כפני ישן, או שאתגבר על יצרי ואקום לסיע.

ומיד נפלה בי ההחלטה לקום ולעזור, כי הרי לשם זאת זכיתי להתגורר עימו. והוא החפץ חיים ישב ולמד עד אור הבוקר. ומדי פעם חזר לעצמו "ניט אייביג זיגט מען און טאנצט מען", לא לנצח שרים, ולא לעולם רוקדים.

(חיי אברהם דוד)

חתן תורה וכבודה של תורה

באחת השנים באיסרו חג של סוכות, הגיע רבי ישראל סלנטר אל רבי יהושע לייב דיסקין בקובנה, וכולו מלא כאב על כבוד התורה שלדעתו ירד פלאים בעיר.

"מנין לכבודו כי אכן כך?", תמה רבי יהושע לייב.

"בדידי הוה עובדא", נהנה רבי ישראל, "ביום שמחת תורה התפללתי בבית הכנסת הגדול וכאשר הכריזו על מכירת חתן תורה הצעתי לתת שני זוזים כפי שהיה באפשרותי באותה שעה. חייכתי שעקב הסכום הנמוך יהיו רהבה קופצים שיתחרו איתי, אך לצערי בכל בית הכנסת הגדול, שהיה מלא מתפללים, לא היה אחד שהציע יותר, ובסופו של דבר זכיתי בחתן תורה עבור שני זוזים בלבד".

"תנוח דעתו", השיב לו רבי יהושע לייב, "אדרבה, מעשה זה מוכיח את ההפך. המתפללים ששמעו את ההצעה הבינו כי בכך גילה הרב את רצונו לקנות חתן תורה, ומפני כבוד התורה נמנעו

מלהתחרות עמו! תהילה לה' עוד גדול כבוד התורה בקובנה".
(בית חיינו)

שמיני עצרת - התמצית של שמחת האדם לכל השנה

מסופר, ששנה אחת, ניגש יהודי פשוט אל הצדיק בעל 'התניא' ושאלו: "רבנו, מהו עניינו של חג שמיני עצרת?". הצדיק הרהר לכמה רגעים ואז אמר לו: "שמיני עצרת הוא כמו תמצית מרוכזת (סירופ) שמניחים בקערה קטנה אשר ממנה לוקחים תמיד כמה טיפות ומערבים עם מים ומייצרים כמויות גדולות של מייץ... כך שמיני עצרת הוא התמצית של השמחה שיהיה לאדם כל השנה הקרובה. כמה שישמח לכבוד כך פוסקים לו משמיימים - התורה היום שמחה לכל השנה". השמחה שתהיה לך בחנוכה... הצחוק והחיוכים הרבים בפורים... האושר הכל זה מהתרכזי ששמחת - בעבודה לכבודה של תורה בשמחת תורה! ובכל במחשבה קלה: "רבונו של עולם, הריני בא לשמוח עמך ביום האחרון, ע"י תורתך הקדושה, המחברת בנינו ובינך. יהי רצון שתזכנו להיות קרובים אליך כל השנה ותשפיע עלינו שפע שמחה לכל השנה. וכמו שכתב ר' יעקב ישראל אלגאזי (שלמי חגיגה) אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה בשמחתה של תורה. ויתקן בזה את פגמי נשמתו אשר פגם בכבוד תורת ה' תמימה. כה גדולה שמחה זו. ויש

הבטחה מפורשת של גדולי הראשונים: השמח מתקן את אפשר פגם זורקד לכבוד התורה בתורה ומובטח לו שלא תיפסק תורה מזרעו. ר' חיים ויטאל זצ"ל העיד שראה את רבו האר"י הקדוש רוקד וקופץ בשמחה לפני הספרי תורה ושר בכל כוחו! ואף הגאון מוילנא זצק"ל היה מקיף לפני ספר התורה בשמחה רבה מוחא כפיים ללא הרף, מרקד מפזז ומכרכר בכל עוז עד שהיו פניו בוערות כלפידי אש (מעשה רב) וממילא אם רק תרקוד ותשמח לכבוד ה' ביום זה תוכל לזכות שבניך יהיו גדולי הדור ב"ה! מפני ששעות אלו של השמחה כה יקרות בשמיים, עד אשר העיד הצדיק ר' שמחה מפרמישילן זצ"ל כי בזמן ההקפות אפשר

ריתחא דאורייתא

"ולקחתם לכם ביום הראשון" (כ"ג, מ)

סוכה לט, א תוס' [ד"ה עובר לעשייתן] "... ואפילו נקיט להו כדרך גדילתן אפשר שיתכוין שלא לצאת בו עד אחר ברכה..." מרגלא בפומי דכבוד מו"ח הרה"ג הצדיק רבי שלמה כהן זצ"ל שלכאורה תהי' מכאן ראי' להספק הנחמד המובא בשו"ת "בנין שלמה" של זקנו מאור הגולה ה"חשק שלמה" זיע"א סי' מ"ח ובמפתחות שם [והביאו בחזו"א או"ח סי' קמ"ט ס"ק ב] בשם אור ישראל מסלנט זיע"א בנטל בידו ד' מינים קודם עלות השחר, והאיר היום, אם יוצא, דלקח בידו בשעת הפטור, ועכשיו רק מחזיק [ועי' "מרומי שדה" יומא מ"ט א' וה"אור שמח" פ"ה מעביוהכ"פ וחזו"א הנ"ל] אם "ולקחתם" היינו מעשה הנטילה ["נעמען"] וזה עשה בפטור, ולא יצא, או "ולקחתם" היינו האחיזה ["האלטען"] והרי מחזיק עכשיו בזמן החיוב בידו, ויצא.

ואמר מו"ח זצ"ל דלכאורה ראי' מהתוס' דילן, דהלקיחה היתה במפורש שלא לצאת ידי חובה, ואחרי הברכה הוא מכוון לצאת, ויוצא, אע"פ שכבר מחזיק בידו מקודם בלי קיום מצוה. כך שמעתי מפיו הרבה פעמים בחג הסוגות מאז סוכות הראשון [תשכ"ה] שבאתי לביתו. לשמו ולזכרו תאות נפש!

אחז"ר ראיתי בס"ד שכבר זכה בזה ה"בכורי יעקב" בסימן תרנ"ב ס"ק ד', ועיי"ש מש"כ לחלק ולדחות את הראי'.

(משמר הלוי)

לקרוע את גזר דינו של האדם! ניתן לבטל כל גזירה שנכתבה בר"ה ונחתמה ביום כיפור והושענא רבא ע"י שמחה גדולה בשמחת תורה! יתר על כך אמר האר"י הקדוש: "כל הקב"ה הרוקד לכבוד שמחת התורה לוקח את הזיעה שמזיע ומוחק בה את עוונותיו או גזירות ח"ו אשר היו צריכות לבוא עליו". וכך העידו רבים, על הצדיק בעל ה'צמח- צדק 'זצ"ל אשר למרות גילו, היה רוקד בשעת ההקפות ללא הפסקה, עד אשר אברכים צעירים לא יכלו להדביק את קצב ריקודו, והיה קורא בקול: "ריקדו יהודים, ריקדו בשמחת התורה ותזכו משמיי לבני חיי ומזוני..." - עד אשר העידו עליו שבמוצאי 'שמחת תורה' היה מחליף את המעיל שרק עמו, מחמת שהיה קרוע ומלא בזיעה! וכן מספרים על האר"י הקדוש שכאשר היו נגמרות ההקפות בבית הכנסת שלו, היה עושה את דרכו לבית הכנסת אחרת אשר עדיין רקדו לכבוד התורה ושמח עימם. כי גדול וקדוש היום לאלוקינו! רגע לפני שיוצאים אל השנה החדשה, מבקש מאיתנו ה'יתברך, בואו ונחגוג יחד יום נוסף אחרון, לאחר חודש וחצי בו היינו כה דבוקים וקרובים זה. בואו ושמחו עימי ותזכו למתנות גדולות ועצומות הטמונות באותה שמחה וריקודים!

(טוב לחסות בהשם)

הריקודים בשמחת תורה - עי"ז מרבים במצוות.

הרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאליב זי"ע הסביר את טעם הריקודים והשמחה בשמחת תורה על פי משל לאחד שבא לבית מלון וצוה לתת לו מכל טוב מאכלים טובים, וחזרים נאים ביותר, וכל מיני תענוגים. כך נשאר הדבר זמן רב, עד שבא בעל הבית אצלו עם חשבון גדול שישלם. אמר לו אין לי לשלם, א"ל הבעה"ב אם כן אמסור אותך למשטרה, שיעמידו אותך למשפט. א"ל ומה יהיה לך מזה, הלא לא תרויח בזה כלום. אך כיון שאין לי לשלם, ארקוד לפניך ריקודים נאים מה שאני יכול, ועל ידי זה יתרבו הבאים כאן בשביל לחזות ברקדן המופלא שמציע בעל המלון ללקוחותיו, ותרויח עי"ז ממון הרבה כפי התשלומים המגיעים לך. וכן הוא הנמשל: שבכל הימים נוראים או מבקשים בני חיי ומזוני, ומבטיחים להקב"ה להיטיב את מעשינו, ובהגיע יום שמחת תורה ואין לנו מה לשלם, רוקדים לפניו יתברך בשמחת תורתו, ומכניסין בזה הרהורי תשובה בלבבות בני ישראל, ועל ידי זה יתרבו מצוות ומעשים טובים...

(פנינים)

האם כל אחד ראוי לשמוח בשמחת תורה

ישנו אויב שמנסה לגזול מאיתנו את השמחת תורה, והיא הרגשה (הכאילו) ריאלית של - 'על מה ולמה זה נובע מכינות וישרות פנימית ואמיתית, שמגיע למסקנה שלכאורה לא עשה כדי צורכו במערכת הימים הנוראים. ובאמת אחרי שחוויים את העליה של נעילה, מעריכים הרבה יותר את האפשרות לעלות, ומצטערים על כל רגע שלא ניצלו בזמן באלול ובמי עשי"ת. אבל במדרש כתוב 'נגילה ונשמחה בך' בכ"ב אותיות התורה, כלומר, אפילו מי שנמצא רק בדרגה של שינון א'-ב' גם לו יש סיבה מספקת לשמוח בתורה, ופעם בדרשת ליל שמח"ת סיפר הגאון רבי יהודה עדס שליט"א ששמע

מהרב איסחייק המשב"ק של מרן הגרא"מ שך זצוק"ל, שפעם כשהסיע אותו שמע שמזכיר את כל הא'-ב' מריש ועד גמירא שוב ושוב, ושאלו לפשר הדבר, והשיב לו שהיה צריך לסעוד את אשתו בחוליה כל הלילה ולא נותר בו טיפת כוח אפילו לחשוב בלימוד, אבל עכ"פ הוא יכול לחזור על אותיות הא'-ב' וגם זה לימוד תורה. והחזו"א היה מורה לגנוז את דפי לימוד הא'-ב' של תינוקות. וזהו שאומר המדרש שאפילו אם יש בידו רק א'-ב' כבר נחשב סיבה ראויה לשמוח בשמחת התורה. ועל אחת כמה וכמה אברך שבוודאי היו לו סדרי א' וב' וג' רבים שהתמתק בהם בלימוד התורה, פשיטא שחובה גדולה יש לו לשמוח בתורה. וכתב בשפת אמת (סוף תרס"ד) מאד צריכים לשמוח בשמחת תורה ולכבדה, הרי אמרו הלומד מחבירו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד, ומה נעשה אל התורה בעצמה אשר מלמדת אותנו תמיד איך לעבוד את השם, ומה הכבוד אל התורה להגות בה יומם ולילה, כתיב 'סלסלה ותרוממן' פרש"י כמחזר אחר עוללות בכרם ע"ש, כי באמת התורה אין לה שיעור ויש לכל פרשה ולכל פסוק ולכל תיבה ולכל אות כמה עולמות עליונים מיוחדים, אבל הקב"ה הניח לנו פיהא ועוללות כדכתי' לעני ולגר תעזוב, וכל מה שאנו יכולין להשיג הכל נובלות התורה שלמעלה, וכפי מה שהאדם יודע זאת ומחזר אחר עוללות כעני ואביון אז התורה מרוממת אותו, וכן כתוב באבותינו שעמדו על הר סיני ויטייבבו בתחתית ההר שהבינו שהם רחוקים מן אמיתיות התורה רק אחזו התחתית ההר ולכן נתרוממו ונתעלו עד לשמים, גם צריך איש ישראל למצוא הארת התורה בכל מקום שאין לך דבר שאין בו תורה, וכשהאדם נותן לבו לחפש למצוא איזה לימוד בכל הבא לפניו הוא בכלל סלסלה ותרוממן וכו' עכ"ל השפת אמת הנוראה והמרוממת. 'נרצה' דסוכות אך האמת היא שכל הטיעון הנ"ל טעות ביסודו, וכדי להסביר זאת נשתמש במשל נפלא: מלך היה מסייר במשך כל השנה ברחבי ממלכתו, ואשתו המלכה נותרה בודדה בארמון השומם, בתחילה עוד שרדה בבדידותה, אבל במשך הזמן התיידדה עם הכפריות באיזור, והיתה לומדת את מנהגיהם הארציים ומתלבשת ברישול כמותם, כשהמלך ביקש לחזור לארמונו, הוא נחרד לשמוע את מעללי המלכה, וברוב כעסו הוא הורה להשליכה לבית הכלא, כעבור כמה ימים נערך משפט כנגד המלכה שמבזה את המלך במנהגיה הנלוזים, והיא מצידה טענה שהשיעמום אכל בה בכל פה ומבחינה היא מאד חפצה לשוב לארמון אל כבודה הראשון, המלך הסכים לכך בתנאי שתלמד שוב את גינוני המלוכה, וכך כעבור תקופה היתה מוכשרת לענוד שוב את כתר המלכות כבראשונה. כך בדיוק מתייחס אלינו בורא העולם, בבואו פעם בשנה לבדוק את מעשי כנסת ישראל ואת מצבם, והנה הוא רואה את המלכה שלו במצב שפל ביותר, וכמו שנזכר בפיוט שאומרים קודם הוידוי 'אנו רעייתך ואתה דודינו...' וכך הנוטריקון של אלול 'אני לדודי ודודי לי' שמורה על קשר הנישואין כביכול שיש בין ישראל להקב"ה, אבל במשך השנה הושפענו אולי מהרוחות הזרות שנושבות בחוץ וירדנו מדרגתנו, ובר"ה הועמדנו לדין ע"ז, עד שביו"כ אנו מתוודים וצועקים שהננו רוצים לשוב אל דרגתנו הראשונה, ואז בסוכות הקב"ה מכניס אותנו בצלא דמיהמנותא יחד עם האושפיזין, כדי שבחברתם נלמד את גינוני המלוכה, ונהיה ראויים לתואר 'רעייתך', ובשמיני עצרת נגמר ונשלם עסק הנישואין הזה, וזהו השמחה הגדולה שביום זה שבו חוזרת המלכה אל הארמון

רגעים ואז אמר לו : "שמיני עצרת הוא כמו תמצית מרוכזת (סירופ') שמניחים בקערה קטנה אשר ממנה לוקחים תמיד כמה טיפות ומערבים עם מים ומייצרים כמויות גדולות של מיץ... כך שמיני עצרת הוא התמצית של השמחה שיהיה לאדם כל השנה הקרובה. כמה שישמח לכבוד כך פוסקים לו משמיימים - התורה היום שמחה לכל השנה". השמחה שתהיה לך בחנוכה... הצחק והחיוכים הרבים בפורים... האושר הכל זה מהתרכזי ששמחת - בעבודה לכבודה של תורה בשמחת תורה! ובכל במחשבה קלה" רבנו של עולם, הריני בא לשמוח עמך ביום האחרון, ע"י תורתך הקדושה, המחברת בנינו ובינך. יהי רצון שתזכנו להיות קרובים אליך כל השנה ותשפיע עלינו שפע שמחה לכל השנה."

(אוצרות התורה)

שישו ושמחו בשמחת תורה

מובא במדרש תנחומא שבחג הסוכות זוכים ישראל לחירות הנפש מיצר הרע, שיוצאים מזוככים ומטוהרים מעוונותיהם אחרי יום כיפורים, ובאים ומתדבקים בהקב"ה ונכנסים בצל אמתו, בסוכה, מתוך שמחה ואהבה. כיון שמתעוררת בהם אהבה להקב"ה והשמחה בו יתברך - מיד מכניסים את השמחה והאהבה הזו בתורה, וקושרים עמה ברית של אהבה ושמחה, אשר לא ימוש מהם כל השנה בכל עת שעוסקים בתורה. וברית זו שעושים עתה עם התורה לא בקולות וברקים היא, אלא בשמחה ובשירה ובריקודים. משום כך נהגו כל ישראל לעשות שמחת תורה בשמיני עצרת. עצרת כעצרת, מה העצרת הראשונה יש עמה ברית התורה, אף עצרת זו יש עמה ברית התורה. ובאמת שמו של החג שמחת תורה מורה על מהותו, לשמוח יחד עם התורה. והחג הזה נועד כולו כדי להאדיר ולרומם קרן תורתנו הקדושה שקיבלנו בהר סיני. סיפר הרה"ג הרש"מ מילער שליט"א, ששמע מבחור אחד, שבשנותיו האחרונות של הגה"ק ה"חפץ חיים" זצ"ל, היו הבחורים ישנים בביתו כדי לשמשו, פעם אחת בשמחת תורה, לאחר גמר ההקפות נכנס ה"חפץ חיים" לביתו, פשט את בגדיו והשכיב את עצמו על מיטתו, וכן הבחור הנ"ל שכב לישון בחדר אחד עם ה"חפץ חיים". פתאום שמע שה"חפץ חיים" מדבר כמו לעצמו, ואומר: 'ניט אייביג זינגט מען, ניט אייביג טאנצט מען, מ'דארף לערנען' (לא לנצח שרים, לא לנצח רוקדים, צריכים ללמוד). חשב הבחור הנ"ל שה"חפץ חיים" מחזק את עצמו, והנה הוא רואה את ה"חפץ חיים" מתחיל לרדת מן המיטה ולובש את בגדיו. קם הבחור הנ"ל ממיטתו ועזרו להתלבש, והתיישב ה"חפץ חיים" ללמוד. חשב הבחור: "הנני ישן וה"חפץ חיים" ללמוד?" והוצרך גם הוא ללמוד כל הלילה.

בטור כתב הטעם מדוע מסיימים את התורה בשמחת תורה מסיימים את התורה ומתחילים אותה מחדש, כדי שלא לתת לשטן אפילו השתהות של רגע אחד, כדי לקטרג ולומר: כבר סיימו ישראל את התורה. ואינם חפצים בו עוד, חלילה. כי עם ישראל דבוק כולו בתורה. ועוד טרם הספיק לסיים, הוא מתחיל על אתר בבראשית.

הרה"ק ה"שר שלום" מבעלזא זי"ע, היה אומר: איננו יכול למנות את רוב מעלתם של הריקודין בשמחת תורה. אך זאת אוכל לומר כי כל התפילות שלא עלו למרום בכל ימות השנה, מתקבלות ביום זה אצל כסא הכבוד בזכות הריקודין לכבודו

כבראשונה. והנה כל אחד מבין שאחרי שהמלכה חוזרת לארמון מוכרח המלך לשכוח מכל המתיחות של הכלא והמשפט, כי אחרת אין כאן התקשרות תקינה של הארמון הנשיאותי, וכל הכלא והמשפט היה רק כדי להכריח את המלכה לחזור למעלתה ככל שתוכל, אבל אחרי שעשתה מה שעשתה מבין המלך שליותר מכך אינה מסוגלת ומתרצה בה כדי שיוכל לחזור אל ארמונו. וכך כלל ישראל בכל שנה עושה מאמצים גדולים לשוב למעלתם, אבל סוף סוף ירידת הדורות קיימת, והקב"ה כביכול מתרצה בכל שנה לשוב ולהתאחד עם כלל ישראל של שנה זו, למרות ירידתם מדחי אל דחי, כי אין למלך אומה אחרת זולת כלל ישראל שכרת עמם ברית, ובשעת החיבור רוצה המלך לשכוח מכל המתח של הדין. ודבר זה מפורש בדברי הזוהר הידועים על אשת יפת תואר דכתיב בה 'ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים' דא היא ירחא דאלול, וצריך להבין דלא בכדי נטפלו חז"ל לפסוק זה, אלא דכאן מתבאר הנוראות של החיבור של קוב"ה וישראל, שאע"פ שכל ישראל בגדר אשת יפת תואר שאין ראוי לשאתה כלל, בכל זאת הקב"ה חושק בנו, ומכריח אותנו לעשות את כל ההכנות באלול ועשיית ויוה"כ כדי שיהיו ראויים לחזור ולהתאחד עימו בשמ"ע. ולכן גם אנו מצידנו צריכים לשכוח מכל המתח של הדין, ולהתרגש ולהתפעל שהקב"ה מתאוה לדור בתחתונים גם בדורות השפלים הללו, וכמו שבלייל הסדר יש סימן שנקרא 'נרצה' שמי שעשה כסדר הזה הריהו מרוצה להי"ת, וכל יהודי כשמיני לסימן של נרצה צריך לשמוח שהוא זכה להשלים את כל ענייני הסדר, ולא להיכנס לעריון ועצבים שאולי לא אכל כראוי את הכזיתים ולא היסב כהלכה וכו', כי כל זה עצת היצר כמובן, כך היום צריך להגיע למהלך של 'נרצה', ולהיות מרוצה ושמח במה שכן הספקנו בעבודת ה', והדברים ק"ו שאם הקב"ה מעיד שהוא מרוצה מאיתנו, כ"ש שנהיה מרוצים מעצמינו.

(עיננו גל - ישיבת מיר)

שמחת תורה - הכל תלוי ביום זה

לאחר 30 יום של התעוררות בחודש אלול... יומיים מרוממים של ראש השנה... עשרה ימים של תשובה... יום הכיפורים הטהור ושבעת ימי סוכות השמחים, אומר הקב"ה: בניי היקרים, יותר מחודש וחצי שהיינו יחד בשיא הקירבה, בשיא הדבקות והטהרה. ככה פתאום להיפרד? הבה ונעשה יום שמחה אחרון, בטרם תשובו למירוץ החיים של שנת התשע"ח, הלא הוא יום שמחת תורה יום שבו נשמח רק אני ואתם לבד. "ולכן", כותב הזוהר הקדוש ('צו'), "באותו יום, לא נמצאים עם המלך רק ישראל לבדם, ומי שיושב עם המלך ונמצא עמו לבד - כל מה שמבקש נותנים! כל מה שמבקשים מתקבל וכך הביא ר' חיים פלאג' בספרו: 'ויום זה שונה משאר ימי הרצון, שה' שומע בו אל תפילת האדם בכל אשר ישאל.' הפסגה של כל הימים הנוראים נמצאת ביום הזה, וכעת יכול הוא לבקש מהמלך כל אשר יחפוץ טרם בבריאות, הצלחה, זיווג, פרנסה, טרם תחל השנה. כה חשובה התפילה ביום זה, שממשיך הצדיק וכותב: "מאד יזהר בתפילות של שמיני עצרת לאומרם בכוונה גדולה, כי הכל תלוי ביום הזה, שהוא התיקון של כל הימים מראש השנה ועד סוכות." מסופר, ששנה אחת, נגש יהודי פשוט אל הצדיק בעל' התניא' ושאלו: "רבנו, מהו עניינו של חג שמיני עצרת?". הצדיק הרהר לכמה

של תורה. יה"ר שנזכה לשמוח עם התורה כל ימי חיינו, ונזכה להמשיך ההשפעות הקדושות של ימי החג לכל השנה ובקרוב נעלה ברינה לציון ושמחת עולם על ראשינו.

(ע' נועם השבת)

אתה הראת לדעת

הרב הקדוש רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע, בשנה הראשונה לחתונתו, כשהיה סמוך על שולחן חותנו, והוא טרם נתפרסם לצדיק וקדוש, כיבדוהו בליל שמחת-תורה לאמור לפני התיבה, בבית-הכנסת שהתפלל בו, פסוקי "אתה הראת", נגש ר' לוי-יצחק אל העמוד, נטל את הטלית, שהיתה מונחת שם, ללבשה, ותיכף הניחה על מקומה. שהה איזו רגעים, נטל שוב את הטלית, ושוב החזירה על העמוד. וכך עשה כמה פעמים, וכל הקהל עומד ומצפה שילבש סוף סוף את הטלית ויתחיל "אתה הראת". פתאום נשמע קולו לאמור: אם אתה למדן ואתה חסיד, אמור אתה "אתה הראת"! ועזב את העמוד, וחזר אל מקומו הקבוע בבית הכנסת. הדברים המוזרים של רבי לוי יצחק הפליאו את כל המתפללים שבבית הכנסת, ויהי בעיניהם כמתעתע. חותנו, שהיה גביר ומנוכדי העיר, בראותו מעשי-תענועים הללו של חתנו, לעיני כל הקהל, התבייש מאוד, אך בכל זאת לא רצה לשאול את חתנו על פשר הדבר בכל משך זמן ההקפות. אחר ההקפות לא יכול עוד להתאפק, ושאל את ר' לוי יצחק על התנהגותו המוזרה. השיב לו ר' לוי יצחק: אספר לו האמת סיבת הדבר שעשיתי כך. כשעמדתי לפני העמוד, ורציתי להתעטף בטלית ולומר: "אתה הראת" נשתתף עמי היצר- הרע, ואמר שהוא רוצה לומר עמי יחד "אתה הראת" שאלתי אותו: מי אתה שתהיה ראוי והגון לכך? והשיב לי גם הוא בשאלה: ואתה מי הנך? והשבתי לו: אני הנני למדן. והשיב לי, שגם הוא למדן. שאלתי: היכן למדת ש"ס ופוסקים? אני למדתי אצל הגאונים פלוני ופלוני, אבל אתה? והשיב לי: הלא עמך יחד הייתי שם, ואם-כן גם אני למדתי אצל אותם הגאונים, אמרתי לו: אבל אני הנני חסיד. השיב לי: גם אני חסיד. שאלתי: היכן קבלת דרך החסידות? אני הייתי אצל צדיקים וקבלתי מהם, אבל אתה איפה היית? והשיב לי: גם שם עמך הייתי, וגם אני קבלתי שם מה שאתה קבלת. ובראותי כי אזלת ידי והוא אינו מניחני בשום אופן, ורוצה דוקא לומר עמי ביחד "אתה הראת", עזבתי את הטלית מידי, ואמרתי לו: אם אתה למדן ואתה חסיד, אמור אתה לבדך...

(ע' נועם השבת)

שמחת התורה של מחזיקי התורה

במעלתם הגדולה של מחזיקי התורה אמרו חז"ל (אוצר המדרשים, עמוד 235): "זבולן לחוף ימים ישכן", שיהא תגר ויורד בספינה ומביא סחורה ונותן לתוך פיו של יששכר, שיהיה עוסק בתורה. לפיכך הקדימו יעקב קדם ליששכר, שאלמלא זבולון אין יששכר עוסק בתורה. וכן משה רבנו אמר: 'שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך (דברים לג, יח) ולפיכך אמר שלמה בחכמתו (קהלת ז, יב): "כי בצל החכמה בצל הכסף"

מהפסוק "בצל החכמה בצל הכסף" למדנו, כי המקום המצלח ביותר להשקיע בו, הוא להיות - מחזיק תורה של תלמיד חכם

היושב והוגה בתורה. ועל ידי זה יזכה ל"בצל החכמה בצל הכסף" - הקדוש ברוך הוא ילמד אותו את כל התורה של ה'יששכר' שלו!

מעשה בנדיב שתרם מכספו להחזקת תורה בישיבת סלבודקה, וכדי להוקירו הזמן לארוחת צהרים חגיגית אחרי שעורו של רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל. נדיב זה החליט שאם הוא כבר בא, יקדים וישמע את השעור. והנה פותח רבי יחזקאל בדברי הגמרא וכיד ה' הטובה עליו מסביר את שיטות הראשונים בסוגיא, ואז צטט את הרמב"ם שדעתו בסוגיא שונה והקשה שהרמב"ם לכאורה סותר את עצמו וכו' וכו'. 'הבחורים מתענגים על כל מלה, ומידענו הגביר שכמובן לא מנח בסוגיא ולא יודע ולא מבין מה רוצים מהרמב"ם, הרי הוא היה יהודי טוב... ומדוע אומר הרב שהרמב"ם סותר את עצמו?...

הנדיב הרגיש מחנק, ושאל את הבחור היושב לידו: "מתי הרב יסיים?". ענה לו הבחור בתנועת יד שאומרת: "עוד הרבה זמן...". הנדיב שחרר מעט את קשר העניבה, פתח את החפתים, קפל שרוולים, לא ידע מה לעשות עם עצמו מרב שעמום, עד שבסופו של דבר נגמר השעור. אז התרומם ממקומו בשמחה והתכוון לסעודת הצהרים שתערך בצותא עם הגאון רבי יחזקאל אברמסקי.

נו... מה מבטיחים לכוזה יהודי תומך תורה? שבעולם הבא ישב ליד הגאון רבי יחזקאל אברמסקי... מה הוא יעשה שם... שם הרב לא יסיים את השעור אף פעם... איזה מין גן עדן זה? על כרחך צריכים אנו לומר, ש"בצל החכמה בצל הכסף" הכונה שהקדוש ברוך הוא ילמד את אותו 'זבולון' - מחזיק תורה, את כל התורה של ה'יששכר' - התלמיד חכם אותו הוא החזיק בימי חייו! ומעשה היה עם אדונו רבי חיים מוולוז'ין, אבי הישיבות, שאחד מתומכיו ישיבתו נפטר, ולפני מותו בקש מרבי חיים שילמד משניות לעלוי נשמתו. רבי חיים קים את הבטחתו ולמד משניות, עם כל העמק הטמון בהן, הפלפולים, הקשיות והתרוצים.

עד שהגיע למשנה אחת שבה נתקל בקשיה שלא ידע תרוץ עליה. והנה נפלה עליו תרדמה ובחלומו הוא רואה את אותו "זבולון" שבא להסביר לו את המשנה המקשית.

כשהתעורר רבי חיים משנתו אמר למקורבו: "ידעתי שמלמדים ל'זבולון' את התורה אבל לא ידעתי שכל כך מהר..."

בהקשר לזה מן הראוי להביא כאן מעשה שארע עם סבי, רבי מאיר דוד לונגשטין ז"ל, הוא התגורר בשוין, ופעם בהיותו אברך צעיר אחרי החתנה, עבר שם הרב מפוניבז' זצ"ל בדרכו לארצות הברית.

סבי פנה לרב מפוניבז' ושאל אותו כמה כסף הוא חשב להשיג בארצות הברית, והרב נקב בסכום הנדרש לו.

אמר סבי: "אם הרב יסכים להמתין לי שלשה ימים עד שאסים כמה עסקים דחופים, אחר כך אלך עם כבודו מדלת לדלת, וננסה להשיג את הכסף".

וכך היה. הלכו והשיגו את כל הכסף, והרב לא הצרך לנסע לארצות הברית. מאז נקשרה ידידות נפש ביניהם, וגם אחר כך כשהיו בארץ, סבי שנחשב לאדם אמיד באותה תקופה, סייע רבות לישיבה וחלצה ממשברים כלכליים... כשסבי נפטר, הליתו יצאה מהישיבה, וביום ה'שלשים' נערכה בישיבה סעודה, ורבי ברוך דב פוברסקי שליט"א דבר שם. הוא פתח ואמר כך: "אנחנו הכרנו

את רבי מאיר דוד. הוא היה יהודי צדיק, ירא שמים, אבל תלמיד-חכם הוא לא היה, ולכן קראו לו רבי מאיר דוד. אבל, כל זה היה עד לפני שלשים יום. עכשו כשכבר עברו שלשים יום מפטירתו, וודאי כבר למדוהו בשמים את כל תורתו של יששכר שלו, הרב מפוניבז', וממילא עכשו צריך לקרא לו 'הרב הגאון רבי מאיר דוד'". ורמז לזה אפשר למצא בתחלת פרשת שלח לך כשהתורה מונה את שמות המרגלים אומרת התורה: "למטה זבולן גדיאל בן סודי". זבולון הוא מחזיק התורה, וכתוב כאן שאדם המחזיק תורה, כזבולון - הרי ש"גדי-אל" - "הקב"ה יגיד לו: "בן סודי" - את כל סודות התורה. אכן, ההשקפה הטובה ביותר והמניבה רוחים עצומים יותר מכל אפיק השקפה אחר, היא ההשקפה בעולמה של תורה! אבל יותר טוב מזה הוא להיות 'יששכר' בעצמו, ועל זה אמרו חז"ל (ל ברכות לד ב,): "כל הנביאים כלן לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו, אבל תלמידי חכמים עצמן - עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו".

(הרב לונשטיין)

שמיני עצרת החג הזה

הנה בכל החגים אנו מזכירים את המילה "חג" לפני שקוראים בשם החג "חג המצות הזה זמן חרותנו, חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו" "חג הסוכות הזה". רק בשמיני עצרת אנחנו אומרים: "שמיני חג העצרת". וצריך להבין במה נשתנה "שמיני עצרת מכל החגים.

רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצה זי"ע עונה על כך: בכל הרגלים, מאורע שארע הוא הגורם והסיבה לחג, אנו חוגגים את חג הפסח על שום יציאת מצרים. אנחנו חוגגים את חג הסוכות על שום כי בסוכות הושבתי את בני ישראל, וחג השבועות נחגג משום שנתינה בו תורה.

לעומת זאת שמיני עצרת אינו נחגג משום מאורע שקרה. בשמיני עצרת הקב"ה עוצר אותנו ליום נוסף כי קשה עליו פרדתינו. בשבעת ימי הסוכות שמשו חול וקודש בעירובי-א-הקרבתנו את שבעים הפרים כנגד שבעים האומות, וגם להם היה חלק בחג.

ביום שמיני עצרת תהיה "לכם" ולא להם, חג זה נועד רק לקב"ה ולישראל עמו. אנו נעצרים אצל הקב"ה לעוד יום ושמים שמחה גדולה ועצומה להיות בקרבתו ית' ולהנות מזיו שכינתו.

על כך אומרים שמיני חג העצרת הזה.

(רי"מ מאוסטרובצה זצוק"ל)

חתן תורה

בקהילה אחת בחו"ל נהוג היה שבשמחת תורה הגבירים קונים לרב "חתן תורה". שנה אחת קם גביר אחד, שהיה חוצפן ועז פנים, והחליט שהוא קונה את העליה החשובה לעצמו. קנה ועל החתן תורה, ולא עוד אלא שהרב היה צריך לדבר בקידוש לכבודו...

פתח הרב ואמר: יש לי שאלה גדולה על החתן תורה של השנה. הרי חז"ל אמרו: 'אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה, שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו' והחתן שלנו - אמר הרב - "לא נראה לי שראה פעם את הכלה..."

אמנם המשיך הרב - בעצם קושיה מעין זו יש להקשות על אברהם אבינו כיצד נשא את שרה אמנו והלא נאמר 'הנה נא ידעתי כי אישה יפת מראה את' - רק שירדו למצרים והיו צריכים לעבור בנהר, ראה אברהם בפעם הראשונה את הבבואה שלה משתקפת במי הנהר, אבל קודם לכן לא ראה אותה מעולם, והרי אסור לקדש בלי לראותה?

אלא שהטעם שאסור לקדש אשה עד שיראנה בעיניו הוא, שמא כשיראה אותה אחר כך היא תתגנה עליו, אבל אם הוא לא מתכוון להסתכל עליה גם אחר כך אין בעיה לשאת אותה גם בלי לראותה.

וכך גם לענינו - סיים הרב - החתן תורה שלנו כנראה לא מתכוון להסתכל על הכלה שלו - התורה הקדושה - אף פעם ולכן יכול הוא להנשא לא בלי לראותה...

(ומתוך האור)

הטעם שמוכרים את הכיבודים בשמחת תורה

בשמחת תורה נהוג בישיבת הק' "למכור" אמירת פסוקי 'אתה הראת' ועוד, למי שהתחייב ללמוד סכום דפי גמרא יותר. ואמרת בדרך צחות ד"ל במה דאמרין בגמ': בא וראה שלא מידת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם אדם מוכר לחבירו מוכר עצוב, ולוקח שמח, אבל הקב"ה אינו כן, נתן להם תורה לישראל ושמח, שנאמר "כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו" ע"כ.

וצ"ב איך נשמע מכאן שהקב"ה שמח ממה שמשבח המוכר, [ועי' ברש"י ובמהרש"א בחי' אגדות שם]. ונראה לומר דאם כי בכל מכר כן הוא שהמוכר עצב, מכל שכן מוכר שאינו מוכר במזומנים ומקבל מהלקוח רק התחייבות שישלם בעתיד, ואין המזומנים בידי הקונה, איך אפשר שהמוכר ישמח. וגם הלוקח, אם הוא איש ישר ודעתו באמת לקחת באופן שישלם אח"כ, אין שמחתו שלימה מדאגה שמא לא יהיה בידו לשלם.

ואולם בקבלת עול תורה שיש הבטחה גדולה לסייעתא דשמיא, שאם רק ירצה האדם יהי ה' בעזרו, בזה תוכל להיות השמחה שלימה, גם ללוקח וגם למוכר.

וידועים דברי החי' הרי"ם זצ"ל על מאמרם של חז"ל הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים (ברכות ל"ג), דיש לפרש הכוונה דהכל בידי שמים - דכל הבקשות שאדם מבקש מאת ה' הכל בידי השמים הוא להענות לבקשתו או לא, חוץ מיראת שמים שבה מובטחת לו הסייעתא דשמיא, אם יבקש יזכה בבקשתו.

וכן היתה אופן נתינת התורה כי הנותן - בעין יפה נותן (ב"ב עא, א) ונתינה להאדם הדרך והסייעתא דשמיא לזכות בהתורה, וזה נשמע מאמירת "כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו" - כי הקב"ה אומר לישראל: תורתי נתתי לכם, וכנותן שבעין יפה נותן, עם הסייעתא דשמיא כנ"ל, ורק הבקשה מכם - תורתי אל תעזבו.

ולזה מוכר לקח טוב, שמצד הלוקח הרי הוא שמח לעולם, ולא נאמר מכר טוב שבדרך כלל המוכר עצב, אבל כאמור באופן של נתינת התורה גם הלוקח וגם המוכר יכולים להיות שמחים וזהו ענין ה"מכירות" של שמחת תורה, שבאנו לרמוז בזה את דרכי קנייני ולקחת התורה, שניקחת בהתחייבות על העתיד, כי אם יהיה הרצון וההשתדלות הרצויים, מובטחת הסייעתא דשמיא וההצלחה.

(ר' ברוך שמעון שניאורסון)

שישו ושמחו בשמחת תורה

עומדים אנו בכניסת שמיני עצרת החג הזה ובארץ ישראל חוגגים אנו ביום זה גם את שמחת תורה.

ומעודי תמהתי הלא שמיני עצרת חג בפני עצמו הוא, מן הרגלים הוא המפורשים בתורה, ולעומת זאת לא מצינו שמחת תורה לא בתורה ולא בנביאים ולא בכתובים, ואף לא בדברי חז"ל, וכל שורשה וענינה משום שנוהגים אנו לסיים ביום זה לקרוא את תורת משה אחת לשנה ועושין שמחה לגמרה של תורה, ואעפ"כ אם נמצא לרחובה של עיר ונשאל תינוק ותינוקת מה יום מיומיי, כולם יענו ויאמרו שמחת תורה היום, ואיש אחד מאלף לא יאמר שמיני עצרת היא. והשאלה כאילו עולה מאליה, איך זה ששמחת תורה שאינו אלא מקרה ביום זה, דחתה לחלוטין את רגליה של שמיני עצרת שהוא עיצומו של יום.

וע"כ שהנחה זו בטעות יסודה, אין זה מקרה שכך תיקנו ונהגו לגמור את התורה ביום שמיני עצרת החג, אלא משום שחכמי ישראל ברוח הקודש שפיעמה בקרבם הבינו ששמחת תורה היא עיצומו של יום ומהותו, הן הם שקבעו ששמיני עצרת ושמחת תורה שני צדדים הם של מטבע אחת. הלא פירשו חכמים את חג העצרת כאילו אומר הקב"ה לבניו חביביו "עכבו עמי עוד יום אחד קשה עלי פרידתכם" (רש"י ויקרא כג לו). לאחר שבעת ימי החג שבהם מקריבים שבעים פרים להשפיע שפע לכל שבעים אומות העולם אומר הקב"ה ביום השמיני שמחה לי עם בניי חביביו ולא יתערב זר בשמחה זו, וכמ"ש בזה"ק (ח"ג פרשת צו ק"ט) "ובהיא חדותא לא משתכחי במלכא אלא ישראל בלחודוהו ומאן דיתיב עם מלכא ונטל ליה בלחודיה, כל מה דבעי שאיל ויהיב ליה".

חג שמיני עצרת סעודה קטנה היא בין ישראל לאביהם שבשמים מעין מסיבת פרידה בין אוהבים לפני שהם נפרדים והולכים כל אחד לדרכו, והלא בנוהג שבעולם שבמסיבת פרידה נותנים מתנות למזכרת, ומהי המתנה שנותן לנו אבינו שבשמים בסעודה זו, ומה אנו נותנים לו כביכול, ומה הוא הדבר שעל ידו מבטאים אנו את הקשר המיוחד והחיבה המיוחדת שבין הקב"ה לבניו חביביו ובין ישראל לאביהם שבשמים, תורה הוא.

זו היא שמחת התורה, תורתנו הקדושה חמדה גנוזה היא שקדמה לעולם, תורה שנקראה ראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית, ועכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה, "מורשה קהילת יעקב" כתיב בה.

ע"כ הבינו חכמינו ברוח קדשם ועומק בינתם דשמיני עצרת ושמחת תורה חד הם, וחג זה שלא מצינו בה מצוה מיוחדת ומוגדרת, חגה של התורה היא, התורה שהקב"ה נותן לנו, ושמחת התורה שאנו נותנים לו כביכול.

ואז אומר הקב"ה "חזו בניי חביביו דמשתכחין מצערא דלהון ועוסקים בחדוותא דילי".

(מנחת אשר)

כתב המשגיח הגה"צ רבי שלמה וולבה, בקונטרס "ימי הרצון": ברמזי הרוקח על שיר השירים (ג, ח), על הפסוק "כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה", מובאת גירסה במדרש: "מלומדי מלחמה - אלו הלויים המכים בשיר", והדבר נפלא וזקוק להסבר: מדוע הלויים בשירים נקראים "מלומדי מלחמה"? אבל, ביאר המשגיח, ניתן להבין כל הלויים קדושי עליון,

בשירם בבית המקדש הגיעו לדביקות עליונה ורוממות כזו, שמי ששמע שירתם הרגיש שיצרו הרע נמס בקרבו מרוב התלהטות הקדושה, כי הרי כל שירה היא רוממות, ומה גם שירת הלויים.

והוא מציין לדברי הזוהר הקדוש (שמות דף יח:), שמאריך בענין מעלת השיר, ובין היתר כתב וזה לשונו: "אמר רב נחמיה: אשרי הזוכה לדעת באותו השיר (של מעלה), דתניא: הזוכה באותו שיר, ידע בענייני התורה והחכמה, ויאזין ויחקור ויוסיף כח וגבורה במה שהיה בו ובמה שעתיד להיות, ובמה זכה שלמה לדעת. דתני רבי שמעון: דוד ע"ה ידע בזה, ותיקן שירים ותשבחות הרבה, ורמז בהם העתידות לבוא, והוסיף כח וגבורה בלשון קודש, ושלמה זכה יותר באותו השיר וידע החכמה ואיזן וחקר ותיקן משלים הרבה ועשה ספר מאותו השיר ממש, והיינו דכתיב (קהלת ב) 'עשיתי לי שרים ושרות', כלומר: קניתי לי לדעת שיר מאותן השירים העליונים ואשר תחתם - והיינו דכתיב שיר השירים, כלומר: שיר של אותם שרים של מעלה, שיר שכולל כל ענייני התורה והחכמה וכח וגבורה במה שהיה ועתיד להיות, שיר שהשרים של מעלה שרים. אמר רבי אלעזר: אלו השרים עמדו עד שנולד לוי, אבל משנולד לוי ואילך אמרו שיר, כיון שנולד משה ונמשח אהרן ונתקדשו הלויים, נשלם השיר ועמדו על משמרתם וכו'. אמר רבי יהודה: למה נקראו השרים של מטה לויים? על שנלווים ומתחברים למעלה כאחד, והשומע נלווה ונדבק נפשו למעלה", עד כאן מדברי הזוהר.

והנה - מסיים המשגיח ואמר - לנו אין שייכות למדרגה עילאית זו, ומכל מקום אולי גם אלינו שמץ מהם יגוב. הן לא נוכל להתדמות לדורות עברו, מי שלא ראה שמחת תורה במחיצת אדמו"ר זי"ע (המשגיח רבי ירוחם ליבוביץ ממיר) לא ראה שמחה מימיו. אשרי עין ראתה כל זאת, הלא למשמע אוזן דאבה נפשינו כשאדמו"ר עלה אחרי קריאת התורה אל ארון הקודש ואמר 'התעוררות' בהתלהבות עצומה, וסביב עמדו גדולי עולם ורקדו מולו, ובתוך דבריו התחיל ריקוד שנמשך שעות, ועיני כל הרוקדים זלגו דמעות מהתרגשות ושמחת קודש.

ורבי ירוחם בעצמו התבטא פעם באמצע דבריו ואמר: "איני יודע מה יותר חשוב אצל הבורא עולם - היום-כיפור או השמחת-תורה שלנו!"

(קונטרס "ימי הרצון")

בהקפות של שמחת תורה, נהג הגאון רבי מאיר שפירא מלובלין לומר:

ההקפות שלנו אינן אלא משל: אדם מסתובב ומגיע לנקודה שממנה יצא. הרי ההקפות שלנו עם ספר התורה נמשכות כבר אלפי שנים. יצאנו עם הספר תורה מארץ ישראל והקפנו עמו את כדור הארץ, גלינו לשפאגיה, לאשכנז ולפולין, וכה נמשיך להקיף את העולם עד שנחזור לנקודה שממנה יצאנו, לארץ ישראל... (אמרי דעת)

השרף מקוצק זצ"ל אמר, שהשמחה הרבה בחג זה אינה על התורה שלמדנו, כי מי יוכל להעיד בעצמו שלמד כראוי! השמחה היא על כך שהסתיים מחזור לימודים אחד ומתחיל מחזור לימודים חדש, ואנו פותחים בו דף חדש ומצטרפים אליו בשמחה ובחדווה! נכדו, הרבי מסוכטשוב זצ"ל, שהביא דבריו, הוסיף לאמר: אמנם בכל עת ניתן לפתוח דף חדש. אבל חכמים

כהיום הזה. כמו שאמרו בזוהר הקדוש (פרשת צו) וז"ל: ובהוא חדותא לא משתכחי במלכא אלא ישראל בלחודייהו, ומאן דיתיב עם מלכא ונטל ליה בלחודיה כל מה דבעי שאיל ויהיב ליה, ועל דא ישראל שראן ועמין עובדי עבודה זרה מסיימי. [תרגום ללשון הקודש: באותו יום לא נמצאים עם המלך רק ישראל לבד, ומי שיושב עם המלך ונמצא לבד, כל מה ששואל נותנים לו].

הנה מבואר מלשון הזוהר הקדוש, דכל מה ששואל מהקב"ה, מקבל תפילתו ועושה בקשתו, וא"כ מן הראוי הוא להיות כל היום מתבודד עם קונו ללמוד בתורה ולעתור ולרצות לפני ה' שישמע תפילתו ויעשה בקשתו, וזה ברור. עכ"ד.

(זוהר)

"יקרה מפנינים ונחמדה מזהב"

בשמחת תורה מנהג ישראל להעלות שני חתנים - חתן תורה וחתן בראשית, מדוע?

נראה לבאר כך, מסופר על המהרי"ל דיסקין זצ"ל כי ישב פעם בחבורת בחורים שחלק מהם עשו סיום מסכת, ודרש בפניהם (וכפי הנראה רצה לעודד, גם את אלו שלמדו, אך לא הצליחו לסיים), ואמר לפניהם, מצינו שני פסוקים המדברים על ערכה של התורה, פסוק אחד "יקרה היא מפנינים" וגו', ופסוק שני "הנחמדים מזהב ומפז רב" וגו', צריך להבין מהן ב' הבחינות "פנינים" ו"זהב" שלהם נמשלה התורה.

וביאר כך, לפניהם יש מעלה דוקא כאשר היא שלימה, אך הזהב מעלתו גם כאשר הוא גרגירים קטנים. כן הוא בתורה, יש מעלה כאשר היא בשלמות, בסיום מסכת שלימה - כמעלת הפנינה, אך מאידך, יש בה מעלה בכל גרגיר וגרגיר - כמעלת הזהב.

(מהרי"ל דיסקין)

הטעם ששמיני עצרת נקרא בשם שמחת תורה

בספר "השאור והשמש" הקשה מדוע נקרא שמיני עצרת בשם שמחת תורה, ולא נקרא כך חג השבועות, והרי בחג השבועות ניתנה לנו התורה והיו א"כ צריכים לקרוא לחג השבועות "שמחת תורה"?

ותירץ המגיד הגאון רבי גדליה סילברסטון זצ"ל בספרו "דרושים להגיד", בהקדימו להקשות מדוע נוסח הפזמון הוא 'שישו ושמחו בשמחת התורה' ולא 'שישו ושמחו בתורה'? והמשיל משל למי שעמד למשפט, ובעת שהשופטים דנו במשפטו אם לחייבו מיתה, בכה הרבה. וכששמע ראש בית הדין את בכייתו אמר לו תשמח ואל תבכה, משום שרואה אני שתצא זכאי בדין, וכששמע אותו אדם את דבריו שמח שמחה גדולה, בידעו נאמנה שאם כך אומר ראש בית הדין סימן הוא שיצא זכאי.

כמו כן אנחנו, בימים הנוראים נידונים על החיים ועל המוות כלשון הפייט 'מי בקיצו ומי לא בקיצו', ועל כן כשזוכים אנו ומגיעים לימי החג ולשמיני עצרת, שאז סוף ימי הדין והתורה בעצמה מצווה עלינו לשמוח בחג כמש"כ 'ושמחת בחגיך', עלינו לשמוח ביותר בידעינו שאם התורה מצווה עלינו לשמוח בודאי שנצא זכאים בדין. ועל כן אומר הפייט ג"כ 'שישו ושמחו בשמחת התורה' במה שמצווה 'ושמחת בחגיך'.

(סוכות היוצרים)

בחרו לעשות זאת ביום האחרון לסידרת הימים הטובים. כי לאחר שעברנו את חודש הרחמים והסליחות, את ראש השנה ועשרת ימי תשובה, יום הכיפורים וחג הסוכות, ודאי התעלינו ותמלאנו רגשות קודש, נטהרנו מעוונותינו והיינו לכלים ראויים לשרת לפני ה', מעתה גם קבלתנו אמיתית יותר ואיתנה יותר. שעל כן נקרא החג בשם "עצרת", כמבואר בכתבי האר"י הקדוש שפירושו התאספות וקליטה, שכל רשמי הקדושה של הימים הנוראים והחג המרומם מתקבצים בו ומשפיעים על החלטתנו לשמוח בשנה הבאה עלינו לטובה בשמחת התורה. לימודה שינונה והתעלותה. ובכל תפוצות ישראל שמחים ורוקדים בחג זה, בשיבות ובבתי כנסת. וגם אלו שהקשר שלהם ללימוד התורה רופף וקלוש. ומדוע, משום שאיננו מציינים את העבר ואיננו חוגגים את הסיום, אלא את ההתחלה: רבונו של עולם, מהיום ואילך נוסיף שיעור תורה. מהיום ואילך נקפיד יותר על השתתפותנו, בשנה הבאה נלמד את הפרשה ופירושה כסידרם. יחשוב כל אחד מה בכוחו להוסיף, וישמח ויעלוז בהחלטתו!

(השרף מקוצק)

המסר בשמחת תורה

"שמחת תורה" הוא חג יוצא דופן. כולו סובב סביב שמחת התורה, סיום קריאתה וההתחלה החדשה, ההקפות עם ספרי התורה, ו"עושין משתה לגמרה של תורה". אבל כל אלו בגדר מנהג ותקנת חכמים. מן התורה הרי זה יום חג - ותו לא. בכל חג נצטוונו במצוה ייחודית: שופר בראש השנה, תענית ביום הכיפורים, לולב ומיניו וישיבה בסוכה בחג הסוכות, מצה בפסח. בחג השבועות, גם אם אין מצוה ייחודית, הרי הוא חג מתן תורה. אבל שמיני עצרת - חג "סתם" הוא. באו חז"ל הקדושים וקבעו: הבה נעשה אותו לחג של שמחת התורה, נסיים בו את קריאתה, נשמח ונגיל בתורה הקדושה.

ודאי ביקשו להעביר מסר, ללמד דבר מה, שאם לא כן, ראוי היה שנתחיל את התורה בחג השבועות, שהוא זמן קבלת התורה! מה ביקשו לומר? שבכל חג יש מצוה ייחודית, ואילו בחג זה אין כל מצוה מיוחדת - על כן, נעשה אותו לחגה של תורה, ונמצא שכל המצוות כולן כלולות בו, שהרי הכל הכל כתוב בתורה! משל למה הדבר דומה, למלון ענק ובו חדרים לרוב, מרוהטים בפאר והדר, ולכל חדר מפתח משלו. אבל יש "מפתח אב" שפותח את כל החדרים כולם! התורה הכל בה: ותלמוד תורה כנגד כולם! זה נכון גם לגבי חינוך בנינו, עתידנו, בבת עינינו. אנו משתדלים לחנכם למידות טובות, נאות ומתוקנות, למצוות, למסורת ומורשת אבות. אבל אלו הם אלף פרטים וענפים. רישומם למוסדות חינוך תורניים הוא השורש, כי בתורה כלול הכל: גם כיבוד הורים, גם נימוסים והליכות, גם מסורת ומורשת אבות, גם מצוות ומעשים טובים!

(מעין המועד)

מעלת יום שמיני עצרת

כתב הגאון רבי חיים פלאג'י זצ"ל (בספרו "מועד לכל חי" סי' כה אות א) וז"ל: מאד מאד יזהר בתפילות שמיני עצרת, לאומרים בכוונה גדולה, כי מלבד שכל תיקון של הימים, מיום ראש השנה עד שמיני עצרת הוא נשלם, והכל תלוי ביום הזה. עוד יש בה, כי אין בכל הימים ימי רצון לה', לשמוע ה' תפילתו בכל מה דבעי

פטור מצטער מן הסוכה

שאלה:

יש לדון בפטור 'מצטער' מן הסוכה (שו"ע או"ח תרלט, ה). אי בשעה שאינו חייב כיון שמצטער, מכל מקום יושב בסוכה, אי מקיים בזה מצות סוכה כי אינו אלא 'פטור' שאינו חייב בכך, אך אם רוצה מקיים מצוה. או דנימא, דכיון שפ-טור מן הסוכה, שוב אינו מקיים בה מצוה כלל, דאינה 'תשובה' כעין תדור'.

והנה לשון רמ"א (שם ס"ז): וכל הפטור מן הסוכה ואינו יוצא משם, אינו מקבל עליו שכר, ואינו אלא הדיוטות, ע"כ. הרי שלא מקיים בזה מצוה כלל. והכי חזינן בט"ז (שם, יט), שכתב שהמצטער ויושב בסוכה ומברך, הוי ברכה לבטלה. ויש לבאר לפי זה, בהנהגת אברהם אבינו עם אורחיו. דהנה אקרא (בראשית יח, א): 'והוא יושב פתח האהל כחום היום', פירש בטעמא דקרא, שהרי היה זה בסוכות (כדאיתא ב"ה יא, א), וכדי שלא יקשה למה ישב בפתח האהל ולא בתוך הסוכה כמצותו, לכן תירץ 'כחום היום' והיה מצטער בסוכה מחמת החום, ופטור. ולפי"ז מאי דכתיב (שם פסוק ד): 'והשענו תחת העץ', האי עץ תלוש היה, והיה סוכה, עכ"ד טעמא דקרא [וראה מדרש (שם מח, י): אתה אמרת 'והשענו תחת העץ' חייך שאני פורע לבניך וכו' 'בסוכות תשבו שבעת ימים' (ויקרא כג, מב)].

והנה ידועה קושית העולם, כיון שנצטער אברהם שלא קיים מצות הכנסת אורחים, מה הועילו מלאכים אלו שבאו אליו, הרי לא קיים בזה מצות 'הכנסת אורחים', שהרי לא הוצרכו לאכסניה שלו.

והשתא, בשלמא אי נימא שמצטער הפטור מן הסוכה ואעפ"כ יושב בה מכל מקום מקיים מצוה, י"ל דכיון שבא אברהם מחמת אורחיו לסוכה, שהרי אף שפטור היה מחמת צערו לישב מן הסוכה, מ"מ לא נפטר ממצות הכנסת אורחים, ואגב שהם באו לסוכה בא עמהם, ושוב קיים מצות סוכה, א"ש מה הרויח באורחים אלו. אמנם אי נימא שכלל אינו מקיים מצות סוכה כשמצטער, הדרינן לקושין, מה הועילו לו אורחיו, הרי מצות הכנסת אורחים לא קיים, כיון שלא הוצרכו לאכסניה, ומצות סוכה נמי לא קיים, שהרי מצטער היה.

תשובה:

נעשו אנשים.

ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזירה, וכן מבקשים עם בני מהאבות הק' שיסגרו וילמדו זכות עלינו ועוררו רחמים על בניהם, וביום הדין כשהמקטרגים רוצים לתבוע את עם בני"ל דין מקיימים ועושים את כל העצות המבוארות בספר התורה הזה, והאבות הק' מליצים ומעוררים רחמים, עד שבני ישראל יוצאים

משל למלך גדול שהיה לו בן אהוב וחביב עליו עד מאוד, לימים חטא הבן חטא גדול שלא היה אביו יכול לוותר ולכסות עליו והיה מוכרח לשלחו ולגרשו מביתו, אולם המלך ברוב טובו ובגודל אהבתו לבנו נכמרו רחמיו מאד על הבן ורצה שהבן יחזור אליו, אבל לא היה יכול להחזיקו אליו ולפטרו בלא כלום כי מלך במשפט יעמיד ארץ, ע"כ קבע המלך יום דין ומשפט שבו יפיע הבן למשפט והמקטרגים יתבעו אותו לדין וילמדו עליו חוב והבן יצטרך לענות, ולדחות טענות המקטרגים, וכשהבן ייצא זכאי בדין אז יוכל להחזיקו להיכל המלך עפ"י הדין והמשפט, ושלח מכתב לבנו להודיעו על עריכת המשפט ושיתכונן כראוי.

בהתקרב זמן המשפט לא ידע הבן לשית עצות בנפשו מה יענה ליום הדין ואיך ימצא חן בעיני המלך שיצא זכאי בדין, והנה בעודו עומד וחושב בדעתו מה לעשות, בא אליו אדם אחד ונתן לו ספר.

ובפתחו את הספר מצא שם עצות טובות ומועילות לרוב שעל ידם יוכל למצוא חן בעיני המלך, גם נכתב שם בספר שהעיקר הוא שיהיה מודה ועוזב ירוחם, וכן היה כתוב בו שמות של שרי המלך שאליהם יוכל לפנות שהם ימליצו טוב בעדו אצל המלך, וכמובן שבן המלך שמח מאוד על כך, ועשה הכל כפי מה שראה בספר, והלך לעיר המלוכה ונפגש עם שרי המלוכה וביקשם שימליצו בעדו ויגוננו עליו.

ויהי בהגיע יום הדין והמקטרגים קטרגו עליו ותבעו לעשות עמו דין ומשפט, והוא ענה ועשה הכל כפי מה שמצא כתוב בספר, ושרי המלך שאתם דיבר לימדו עליו זכות וביקשו עליו רחמים מאת המלך, עד שיצא הבן זכאי בדין, שמחתו של המלך היתה גדולה עד מאוד על שבנו יצא זכאי והיה יושב ושמח עם הבן ועם השרים, בכל יום עם שר אחד משרי המלוכה שהמליצו בעד בנו.

אחרי שגמר לשמוח עם שרי המלוכה קרא המלך לבנו אהובו ואמר לו, עכשיו שנגמרו ימי השמחה עם השרים ברצוני לעשות סעודה אתך ביחד ונשמח שנינו אני ואתה לבד, ובאותה הסעודה נתעוררה ביתר שאת החיבה והאהבה שהיה לאב על בנו, ומרוב אהבה והשמחה לקח את בנו באותו היום והכניסו לאוצרות המלך וטייל עמו ביחד אוצר לפניו מאוצר, עד שאמר לו כי ברצוני היום להראות לו את האוצר המיוחד שיש לו ששם מונח כלי שעשועיו של המלך שבו הוא משתעשע בכל יום, והכניסו לאוצר הגנוז ופתח דלת הארון והוציא משם את הספר שהיה מונח בארון, ובראות הבן את הספר שהוא כלי שעשועיו של אביו, ראה והנה הספר הזה הוא אותו ספר העצות שקיבל שם במקום גלותו שעל ידם יצא זכאי בדין, ועתה נתברר לו כי היה זה אביו האהוב ששלח אליו את הספר מרוב אהבתו וחביבתו ובגודל חפצו שיזכה בדינו, או אז נתעוררה האהבה והכסופין אל אביו מאד מאד, ושמחתו לא ידעה קץ וגבול.

והנמשל מובן, כי אנו בני מלכים, בניו אהוביו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, והיות שלפעמים בר ישראל נופל ממדרגתו וחוטא כלפי אביו, ומלך במשפט יעמיד ארץ וקורא את בנו למשפט, הוא יום הדין הגדול הנוצרי, אמנם ברוב אהבת השי"ת לבניו הוא נתן להם ספר עצות לזכות בדין, מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל, התורה הקדושה שבה נמצאים העצות לצאת על ידיהם זכאי בדין, ושיהיה מודה ועוזב ירוחם, ותשובה

מי שבידו לעשות סוכה או ד' מינים איזה יעדיף

הנה ביארנו לעיל באריכות, דהתורה קבעה שם החג ע"ש הסוכה, וכן המסכתא שמדברת בעניני ה"ט נקראת ע"ש הסוכה, ונראה מזה שעיקר ה"ט הוא ע"ש מצות סוכה, ומצות ד' מינים מתקיימת בחג זה להשלמת ענין הסוכה, וביארנו ע"פ פנימיות ענין סוכה שהוא לחסות בצלו של הקב"ה אחרי טהרת יו"כ, וד' מינים הוא רק לסימן שניצחנו ביו"כ, וכן להכשיר את האברים שלנו שנה"י ראויים לשבת בצלו של מקום, ביחד עם האושפי-זין הקדושים, וד' מינים מוגבלים למקום זמן, דרך במקדש הוא לז' ימים מדאורייתא, אבל בגבולין הוא רק ליום אחד, וכן רק ביום ולא בלילה, אבל סוכה שייך ביום ובלילה בכל ימות החג בין בארץ בין בחו"ל וגם בזמן הגלות, והביאור דד' מינים מתייחס לאסיף ועשירות, וענין אין לו קרקע ובגלות אין לנו קרקע דשפע הגשמי עובר דרך הגוים, ולכן דוקא בזמן המקדש ובמקדש, שאנו בשיא השלימות והעשירות אפשר לבטא את השמחה הגדולה ע"י ד' מינים, אבל סוכה שהוא החסיון תחת כנפי השכינה שמגין עלינו בכל מצב לכן שייך זה בכל מקום ובכל זמן ובכל רגע ורגע מימות החג.

והשתא אם נבוא לדון בחולה שנמצא במקום מרוחק מיהודים, או שנמצא בבית סוהר ובידו לבחור במצוה אחת בלבד, או מצות סוכה או מצות ד' מינים, איזה מהם עדיף, דלדברינו לכאורה יקדים את הסוכה דזהו עיקרו של חג ונוגע בכל מקום ובכל זמן מדאורייתא, וכבר דן בשאלה זו הג"ר שלמה קלוגר זצ"ל [בה-גהות חכמת שלמה על שו"ע סימן תרכ"א] באופן שה' לפניו ב' עיירות, באחת יש סוכה, ובאת לולב, לאיזה עיר ילך, והשיב, דלכאורה היה נראה דסוכה קודם, דהוי קודם בזמן, דזה חל בלי-לה וזה ביום. אך בסוף העלה ע"פ מש"כ בספרו קהלת יעקב [בד-רושים לסוכות תקצ"ז] שהלולב קודם מכאן שהוא פרסומי ניסא, כמו שכתוב במדרש (פרשת אמור) שבו נודע שישראל זכו בדין והוכיח כן ממה שהתורה הקדימה לולב לסוכה, יעו"ש.

והג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א [בספרו חשוקי חמד ריש מס' סוכה] דן בשאלה זו, והביא ד' הגש"ק הנ"ל והק' דוודאי סוכה עדיף שהרי כשישב בסוכה יקיים מצוה בכל רגע ורגע, משא"כ כשיטול לולב יקיים מצוה רק בזמן מועט. וצייד דתלוי בדברי הירושלמי מגילה פ"ד ה"ב [בקטע האחרון של המס'] דנחלקו אמוראי במי שאין בידו לקיים רק או תפילין או מזוזה, ד"א שמ' זוזה קודמת דנוהגת בשבת ויו"ט, ו"א דתפילין קודמים דמצוה שבגופו עדיף, וכ"פ בשו"ע סי' ל"ח סי"ב ורמ"א בריש הל' מזוזה [יו"ד סי' רפ"ה ס"א] ובספר בית הלל ביו"ד שם פי' כפשוטו דתפילין בגוף האדם ומזוזה במלבוש דאי הכוונה חובת הגוף ביחס לחובת קרקע א"כ גם מזוזה חובת הגוף, ולפ"ז תפילין קודמים גם לסוכה ולולב, אולם רע"א בהגהותיו על יו"ד שם ובתשובותיו ח"א סי' ט' בירר ע"פ ד' הירושלמי בפנים דתפילין החוב מוטל על גופו ואין לו דרך להפטר ממנו, אבל חובת מזוזה הוא רק ביש לו בית, ולפ"ז לולב קודם למזוזה. וא"כ י"ל דלדבריו לולב יהי גם קודם לסוכה, דלולב כל אחד חייב, אבל בסוכה מצטער וירדו גשמים פטורים גם בלילה ראשונה לכמה דעות כמבואר במשנ"ב סימן תרל"ט סקל"ה וסי' תר"מ ס"ק ט"ו. ולענין הולכי דר-כים, נחלקו הפוסקים, דעת האליה רבה תר"מ סקכ"ג שפטורים

לכו"ע אף בליל יו"ט הראשון ודעת הפמ"ג א"א שם סקט"ו ובי' כורי יעקב שם סקכ"ד דתליא בפלוגתא דמצטער.

ויש להעיר על דבריו דלמעין בדברי רעק"א בפנים יראה לה-דיא דהשווה סוכה ולולב להיות חובת הגוף ביחס למזוזה דרך מזוזה מקרי שיש לו יש לו דרך להפטר ממנה שלא ילבש בגד או שלא ידור בבית, אבל סוכה מקרי חובת הגוף שאין לו עצה להפ-טר, וד' רעק"א מסתמא בנויים על דברי הרמב"ם פי"א מברכות ה"ב ד"ש מצוות עשה שאדם חייב להשתדל ולרדוף עד שיעשה אותה כגון תפילין וסוכה ולולב ושופר ואילו הן הנקראין חובה לפי שאדם חייב עכ"פ לעשותן ויש מצוות שאינן חובה אלא דו-מין לרשות כגון מזוזה ומעקה שאין אדם חייב לשכון בבית החייב במזוזה אלא אם רצה לשכון כל ימיו באהל או בספינה ישב וכן אין חייב לבנות בית כדי לעשות מעקה [וברמב"ם בעצמו קצ"ע דלמאי נפק"מ הוצרך לחלק ביניהם העיקר בא להדגיש דכל סוג מצוה חייב בברכה אבל לרעק"א הרווחנו נפק"מ בזה להלכה], ומבואר דיסוד החילוק הוא דמזוזה ומעקה לא ניתן כלל רק למי שיש לו בית ואם אין לו בית אין חובה לקנות בית כדי שיתחייב במצוה, אבל סוכה ניתן כחובה על האדם ויש לו לרדוף אחריו ומה דפטור במצטער וירדו גשמים והולכי דרכים הוי גדר "פטור" וכחולי מעיים שפטור מן התפילין שלא מגרע מגדר החובה, וא"כ למי שמסתפק לפני סוכות מה להעדיף א"א לקחת זה בחשבון. [ויל"ע בגדר פטור דהולכי דרכים וכל הפטורים דתשבו כעין תדו-רו האם הכוונה דלא ניתן כלל מצות סוכה רק למי שנמצא במצב של דיורים].

אלא דלכ' סברת רעק"א הוא רק בלילה הראשון אבל שאר הימים אי בעי אכיל מיני תרגימא ולא יתחייב בסוכה כלל והוי כמזוזה וא"כ אם יהי' לו שאלה זה בחוה"מ לולב עדיף, אולם בת-שובה שם נר' דאין נפק"מ דמייירי שם בתפילין ביחס לסוכה ולו-לב וכ' דלפני סוכות שעדיין לא הגיע חיוב סוכה וד' מינים, וודאי תפילין קדים דכעת יש עליו מצוה, ובחוה"מ למה דמספקי' אי חוה"מ זמן תפילין הוי ספק דאורייתא וא"כ ביחס ללולב דרבנן יש להקדים התפילין אבל ביחס לסוכה דאורייתא יש להקדים הסוכה, וצ"ע הרי בחוה"מ אין סוכה חובת הגוף ודמי למזוזה, כן צ"ע במש"כ שם אח"כ דסוכה ומזוזה סוכה עדיפא דהוי חובת הגוף, הרי לפני סוכות מזוזה עדיף ובחוה"מ הרי אינו חובת הגוף ודוחק לומר דמייירי שכבר הגיע לילה הראשון, והי' אפשר' דכיון דא"א ג' ימים בלי שינה ממילא יתחייב בסוכה, או י"ל דס"ל סברת קיום דאורייתא עדיפא על סברת חובת הגוף.

ולפ"ז בנדון שלנו יהי' סוכה לפני לולב כיון דסוכה ז' ימים דאורייתא הגם דלולב יותר חובת הגוף, וכן למש"כ שם להקדים תפילין לסוכה ולולב דתפילין תדיר כל השנה וסוכה ולולב רק פעם אחד בשנה, י"ל דסוכה עדיפא מלולב דזה כל רגע ורגע מן החג משא"כ לולב. וכ"כ בכף החיים סי' תרכ"ח אות י"ד בשם בשמים ראש שיעדיף הסוכה מצד תדיר דנוהגת מה"ת כל ימי החג, אלא דאם שייך לשבת בסוכת חבירו לא נכון לבטל לולב. וי"ל שכל דברי החכמת שלמה אמורים באופן שיוכל לקיים סוכה פעם אחת או לולב פעם אחת, אך בענינו שיוכל לקיים בסוכה מצוות הרבה של ישיבות רבות, ואילו לולב מצותו מה-תורה רק ביום הראשון ועוד ו' מצוות לשאר הימים, לכאורה יש להעדיף את מצוות הסוכה. וכן לדברינו בפנים שעיקר החג נקרא ע"ש הסוכה א"כ אולי זה עדיף לענין קיום המצוה.

(שירת התורה)

זכאי בדין והקב"ה מוחל להם על כל עוונותיהם.

ואז בא זמן השמחה, שבו הקב"ה ובני ישראל שמחים עם האושפיזין, עם האבות הק', וכל השבעה רועים שהם הגינו עלינו ובזכותם יצא לצדק דיננו, וכל יום הוא יום שמחתו של א' מהאושפיזין, עד שמגיע יום אחרון יום שמחת תורה שבו מבקש הקב"ה מבנ"י ואומר להם עכבו עמי עוד יום אחד, ועשו לי סעודה קטנה שאהנה מכם, ועם ישראל שמחים עם הקב"ה בעצמו, ונתעורר האהבה והחיבה יתירה שבין ישראל לאביהם שבשמים ופותחים ארון הקודש ומוציאים את ספר התורה שהוא כלי שעשועיו של הקב"ה שעל ידה יצאו בנ"י זכאים בדין וששים ושמחים בתורה הזאת אשר זאת התורה נתן לנו השי"ת בעצמו ובה אנו מראים את גודל אהבת השי"ת אלינו שחפץ בנו ובאהבתו אותנו שלח ונתן לנו התורה הזאת והדריכנו בדרך הישרה שע"ז נצא זכאים בדין, ונתעוררה אז אהבה וכיסופין עזים ומופלאים לאבינו שבשמים, וזאת היא השמחה הגדולה, נגיל ונשיש בזאת התורה.

(כ"ק אדמו"ר מבאיאן שליט"א - התעוררות תורה ותפילה)

כוחן של הקפות

בספר "לבוש יוסף" מביא המחבר דברים נפלאים על כוחן של ה"הקפות":

הצדיק רבי מאיר מפרמישלן זצ"ל היה נוהג לומר, כי בזמן ההקפות אפשר לקרוע גזר דינו של אדם, ומעניין, שדומה לזה כתוב בתפילה הנאמרת בעת תחילת ההקפות שתיקן מרן החיד"א, שבכוח ההקפות הללו יפלו כל המחיצות של ברזל המפסיקות בינינו לבין אבינו שבשמים.

וכתב הרב בעל "יסוד ושורש העבודה" וז"ל: המרבה בכל מיני שמחות לפני הספר תורה, בזה מעורר גם כן למעלה בעולמות העליונים הקדושים שמחה וחדווה עצומה, וכל הזהיר בשמחה של תורה ביום הזה בטוח שלא תפסוק תורה מזרעו".

וסיפר הגאון רבי חיים פלאג'י ז"ל מעשה ברב גדול בישראל שהיה מרבה בשמחתה של תורה, והעידו עליו שעד שלושה דורות היו מיוצאי חלציו שלשלת חכמים ידועים ומרביצי תורה זה אחר זה, וידעו הכל שזכה לזה בגלל רוב שמחתו ביום שמחת תורה, מה שלא ראו מעולם לשום גדול בתורה שעושה כן (מועד לכל חי סוף סימן כה)

גדולי החסידות אמרו, שכל הדברים שאפשר להגיע אליהם בראש השנה על ידי בכי ולב נשבר, אפשר להשיגם בשמחת תורה על ידי דבר אחד ויחיד - שמחה וריקודים. עוד אמרו, כי הרגעים של שמחת תורה הם רגעים יקרים שבכל אחד מהם ניתן לשאוב אוצרות ממש. זאת ועוד, יש לייקר מאוד את השעות של שמיני עצרת ושמחת תורה, כי בכל רגע אפשר לשאוב בדליים ובחביות אוצרות בגשמיות וברוחניות, וכל זאת על ידי ריקודים ושמחה.

שמחת תורה היא על החיים האמיתיים - חיי עולם שמלך מלכי המלכים הקב"ה נטע בתוכנו. קשה מאוד לתאר כיצד

היו נראים החיים ללא תורה. כמה יש לנו להודות לקב"ה על החיים הללו - חיים של תורה, בלעדי התורה הדבר דומה לאדם שחסר לו נעליים והולך יחף ביום השלג, הרי שיחלה בחולי גדול, כך אדם בלי תורה הרי שנשמתו במצב של חולי לא רגיל, ואם כן כמה עלינו להודות לבורא עולם על כך.

ביום זה כולם שמחים ורוקדים, אין מושג של צעיר או זקן, טיפש או חכם, רוקדים כי חשיבות גדולה יש בשמחת התורה, וכפי שכתב האר"י הקדוש, שמי שרוקד ביום לכבוד התורה, הקב"ה לוקח את זיעתו ובה מוחק הוא את עוונותיו; והעיד רבינו חיים ויטאל זיע"א על רבו המובהק האר"י הקדוש שבשעת ההקפות היה רוקד בכל כוחו. ובישיבת קלם היו מפורסמים דבריו של ראש הישיבה שאמר, שהוא מכיר בטיב הבחורים רק בשמחת תורה, כי לפי שמחת תורה אפשר לדעת מי הוא האדם.

מסופר על ה"צמח צדק" שרקד בעת ההקפות ללא הפסק; אברכים צעירים לא יכלו להדביק את קצב ריקודו, ואחדים מהם נפלו מרוב מאמץ, ובריקודו היה מכריז: "ריקדו, יהודים, ריקדו! שימחו בשמחת תורה ותזכו לבני חיי ומזוני רוויחיו!"

עוד מסופר, כי במוצאי שמחת תורה נהג ה"צמח צדק" להחליף את מעילו כי המעיל שלבש בש"ת היה קרוע ורטוב מזיעה, גדולי החסידים היו נוטלים פיסת בד ממנו לשם הצלחה וסגולה בתורה ועבודת ה' (ספר השיחות עמ' 11)

ומסופר כי פעם בשמיני עצרת נכנס יהודי פשוט אל הגאון בעל ה"תניא" וביקשו להסביר לו במילים פשוטות מה עניינו של שמיני עצרת באופן שגם הוא יבין.

הרהר הרבי רגע, העביר ידו על מצחו ואמר: "שמיני עצרת הוא כמו תמצית מרוכזת שרוקחים בצלוחית קטנה, ואחר נוטלים ממנה כמה טיפות, מערבבים אותה במים ורוקחים בכמויות גדולות יותר. כך שמיני עצרת הוא תמצית השמחה של כל השנה, וממנו נמשכת השמחה לכל ימות השנה".

בתו של הצדיק רבי מאיר מפרמישלן זצ"ל חלתה בחג הסוכות, וכשהגיע יום שמחת תורה היתה ממש על ערש דוי, ל"ע. כאשר שמח הצדיק בשעת ההקפות כמנהגו, נכנסו אליו החסידים וביקשו שיטכס עצה בדבר ישועה ורחמים לבתו.

נכנס הצדיק לחדרה וראה שהיא בדקות האחרונות לחייה. נשא עיניו למרום ואמר: "רבונו של עולם, ציית לתקוע בראש השנה ומעיר תקע, ציית להתענות ביום הכיפורים ומאיר התענה, ציית לשבת בסוכה בחג - ומאיר ישב, ציית לשמוח בשמחת תורה - ומאיר שמח. והנה, עשית את בתו של מאיר חולה מאוד ומאיר צריך לקבל את הדבר בשמחה, כי 'חייב אדם לברך על הרעה בשם שמברך על הטובה'. ולכן מקבל מאיר גם את זאת בשמחה, אולם רבש"ע! הרי הלכה מפורשת היא 'אין מערבין שמחה בשמחה...'".

מיד החלה החולה להזיע ונתרפאה.

(אור דניאל)

פרשת וזאת הברכה

"וזאת הברכה אשר בך איש האלוקים וכו' (ל"ג, א')

אמר רבי חנוך צבי מבנדין: כיון שהראה הקב"ה למשה ביום מותו את כל הדורות העתידים לבוא עד האחרון שבישראל, כדברי חז"ל, הרי בוודאי גם בירך משה ברכתו את ישראל לכל אחד ואחד עד האחרון שבישראל בדור אחרית - וגם אנו בכלל ברכתו - ובוודאי תקוים ברכתו.

וכן כתב ב"כהן פאר": לפיכך הכל עולים לתורה ביום שמחת תורה וקוראים בפרשת "וזאת הברכה" כי משה רבינו בירך את כל ישראל ובקריאה זו נוטל כל אחד את ברכתו המיוחדת לו ממשה רבינו.

(אמרות חכמה)

"וזאת הברכה אשר בך משה איש האלהים את בני ישראל לפני מותו" (ל"ג, א')

אמר רב אחא: אחא: מצינו שכל המלמד סגוריא על ישראל, הקב"ה מרוממו בעולם שכתוב (שמואל ב יח, יט): "ואחימעץ בן צדוק אמר ארוצה נא ואבשרה את המלך" וכו', והרי הדברים קל וחומר, ומה אחימעץ בן צדוק שלא דיבר על בנו של מלך לא טובה ולא רעה, זכה לכל הכבוד הזה, מי שמלמד סגוריא על בניו על אחת כמה וכמה. תדע לך שהוא כן, שכל ימיו של משה לא נקרא "איש האלקים" עד שברכן, שנאמר: "וזאת הברכה אשר בך משה איש האלקים" (ילקוט שמעוני תתקנ).

ויש לשאול, הלא גם יעקב אבינו בירך את השבטים, ומדוע לא נקרא "איש האלקים"?

ואפשר לומר, שהנה למשה רבינו היתה צריכה להיות טינה גדולה בלבו על כלל ישראל, הלא הוא היה רועה נאמן, ומסר נפשו עליהם בכל ענין יציאת מצרים ובמדבר, ועם ישראל לא הכירו לו טובה, אלא היה במצב של "עוד מעט וסקלוני", והוא מעיד על עצמו "לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעותי את אחד מהם". ולאחר כל זה לא נכנס משה לארץ ישראל ומת במדבר, וזה גרם לו לצער גדול עד שהתפלל כמנין "ואתחנן" על זה, ועם ישראל גרמו לו לזה על ידי ה"וילונ" מה נשתה.

ואם אחרי הכל בירך אותם ברכה נאמנה, הריהו "איש האלוקים", כי זה למעלה מכוחות אנוש להסיר כל טינה מלבו עליהם. וזהו מה שאמרו חכמינו ז"ל, "מצינו שכל המלמד סגוריא על ישראל" וכו', ומביא ראיה ממשה שלימד סגוריא עליהם, על פשעם ועל חטאתם, ולא האשים אותם.

אבל ליעקב אבינו לא היתה סיבה לא לברך את בניו, כי לא גרמו לו עונש גדול כזה שגרמו עם ישראל למשה.

(זכרון מאיר)

ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר

פארן וגו' (ל"ג, ב')

אמרו חז"ל כשנגלה המקום ליתן תורה לישראל לא על ישראל בלבד הוא ניגלה אל על כל הומות בתחילה הלך אצל בני עשו ואמר להם מקבלים אתם את התורה, אמרו לו מה כתוב בה, אמר

להם "לא תרצח" אמרו, רבש"ע כל עצמו של אותו אביהם - רוצח הוא שנאמר הידיים ידי עשו, ועל כך הבטיחו אביו ועל חרבך תחייה. וכו' עד שבא לישראל ושאלו מה כתוב בה, אמר להם "אנוכי ה' אלוקיך" מיד קיבלו את התורה.

לכאורה קשה וכי משוא פנים יש בדבר, יתכן שאם היו אומרים לבני עשו מה שאמרו לישראל היו כן מקבלים את התורה. מדוע א"כ אמרו להם דברים הללו?

אלא תירץ הגאון מוילנא פשוט מאוד! כי הקב"ה כביכול הראה לבני עשו את לוחות הברית שהיו כתובים עשרת הדיברות חמש חמש בכל שורה, והיות שעשו קורה משמאל לימין, פגש ראשונה את לא תרצח. אבל ישראל שקוראים מימין לשמאל פגשו ראשונה את 'אנוכי ה'.

וזהו שכתוב ה' מסיני בא וזרח משעיר למו שהציע את התורה לבני עשו והם התחילו לקרוא משמאל 'לא תרצח', אבל בני ישראל קראו מימין והתחילו לקרוא 'אנוכי ה' וזהו שמסביר הפסוק, "מימנו אש דת למו" כלומר שישראל קוראים מימין...

בספר קדושת הלוי לר' לוי יצחק מברדטישב זי"ע ביאר, כי האמת שהיה גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאומות העולם לא ירצו לקבל את התורה, למרות זאת החזירה עליהם. הטעם בדבר, כדי להקדים רפואה למכה, בידעו כי בני ישראל יגלו בין האומות הטמאות, פנה אל האומות לזככם במקצת, שתהיה האפשרות לישראל לשכון בתוכם, על כן החזיר והציע להם את התורה, הצעה זו כשלעצמה הייתה לה השפעה כלשהי עליהם דבק בהם משהו, שמץ מהתורה הקדושה.

(פנינים)

והם תוכו לרגליך (ל"ג, ג')

אלו תלמידי חכמים שמכתתין רגליהן מעיר לעיר ללמוד תורה. (ב"ב ח).

צריך להבין אם משבחים תלמידי חכמים, יש לשבחם בגדולות שלמדו וידעו הרבה ומדוע מזכיר את העובדה שכתתו רגליהם כדי ללמוד?

מכאן היה מוכיח גה"צ רבי זונדל מסלנט זצ"ל שעיקר תועלת מלימוד התורה נעשית כשהלימוד נקנה בעמל והחידוש הוא שלמרות שהעמל נעשה בהכנה ללימוד, גם זה מעלה גדולה.

ראיה מפורשת שהעמל שעמלים כדי ללמוד, נחשב גם הוא עמל, היה מביא הגה"צ רבי אברהם נח פלאיי זצ"ל בשם רבי הסבא מסלבודקה זצ"ל מגמרא ערוכה "רבי אבימי תני מנחות בי רב חסדא, ואבימי בי רב חסדא תני והאמר רב חסדא קולפי זאבי בלעי מאבימי (פי' הכאות רבות קיבלתי מאבימי, הרי שאבימי היה רבו אלא) מסכתא איתעקרא ליה ואתה קמיה דרב חסדא לאדכורי גמריה (פי' נשתכחה מאבימי מסכתא ובה לפני תלמידו רב חסדא שיזכירו) ולישלח ליה וליתי לגביה (שישלח אבימי לרב חסדא שיבוא אליו ללמוד?) סבר הכי מסתייעא מילתא טפ"י

פרש"י - משום יגעתי ומצאתי.

היה הסבא מתבונן, הרי אבימי היה רבו של חסדא, ואם נשתכחה ממנו מסכת, מן הראוי היה שישלח לרב חסדא תלמידו שיבוא אצלו ללמוד מסכת זו, שהרי רב חסדא עצמו בוודאי בא בשמחה לפני רבו להזכירו מסכת זו. אבל אבימי מעדיף ללכת בעצמו למרות אי הנעימות שיש בהליכת רב לתלמידו, מדוע נהג

כך, כי יש יותר עמל ויותר יגיעה ומסתייע מילתא. מוכח שמאמץ ויגיעה סביב לימוד התורה גם הוא נחשב לעמל התורה.
(לתתך עליון)

"אף חובב עמים כל קדשיו בידך... תורה צוה לנו משה" (לג, ג-ד)

משהגיע רבי זושא מאניפולי ביום שמחת תורה למלים אלו, התייפח ופירש: "אף חובב עמים" אף על פי שבעוונותינו הרבים אתה מגלה, רבינו של עולם, חיבה גדולה כל כך לאומות אחרות, ומסרת אותנו בידיהן.

עם זה "כל קדשיו בידך" ישראל קדושים אינם נוטשים אותך ואת אמונך, "והם תכו לרגליך" אף על פי שבגללך הם מוכים ומעונים ללא הרף -

עם זה "ישא מדברותיך" אין הם פוסקים מלחזור ולומר: "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב!"

(רבי זושא מאניפולי)

"תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" (ל"ג ד')

"תורה אשר צוה לנו משה מורשה היא לקהלת יעקב, אחזונה ולא נעזבנה" (רש"י)

יש להבין מה ביקש רש"י באמרו "אחזונה ולא נעזבנה", שלכאורה אין כל קשר בין תיבות אלו לפשט הכתוב.

אלא, ביאר הגאון רבי חיים מרדכי קאץ, ראש ישיבת טלז, אין הכי נמי, מלים הללו אינן מפשט לשון הכתוב. רק כיון שהעלה רש"י על הכתב את הביאור "תורה אשר צוה לנו משה מורשה היא לקהלת יעקב", התרגש והתפעם כל כך מן הדברים, עד שהוסיף והכריז מעצמו "אחזונה ולא נעזבנה!"

(מפי רבי חיים מרדכי קאץ מטלז - מפי הגר"ח וולקין)

"יחי ראובן ואל ימת" (ל"ג, ו')

בעת שהיה הגר"ח מברסק ילד כבן ארבע, נכנס פעם רב תלמיד חכם אל אביו בעל ה"בית הלוי". בשעת שיחתם אמר ה"בית הלוי" לאותו רב תוך שהוא מצביע על בנו: הידוע אתה שהילד הזה יודע ללמוד. תמה הרב: וזאת מנין. השיבו ה"בית הלוי": הבה ואשאלהו ותווכח.

שאל אותו רבי יוסף דב: כתוב בתורה "יחי ראובן ואל ימות". ויש להבין, אם כבר אמר משה "יחי ראובן", מדוע היה צורך לשוב ולומר "ואל ימות".

הרהר רבי חיים ושאל: אבא, אימתי נאמר פסוק זה, בחיי ראובן או לאחר מותו? השיבו ה"בית הלוי": ודאי לאחר מותו.

אמר לו רבי חיים: אם כן הדבר פשוט. "יחי ראובן" - היינו שיקום לתחיית המתים, ומעתה שפיר אפשר להמשיך ולברך "ואל ימות" - ששוב לא ימות לעולם...

כשגדל הגר"ח הוסיף ואמר שכבר בילדותו היה לו את דרך הלימוד.

(בשם מרן הגרי"ז)

"וזאת ליהודה" (לג, ז)

מי גרם לראובן שיודה? יהודה (רש"י)

והלא ראובן שב בתשובה עוד בטרם אירע מעשה תמר, שהרי עוד במכירת יוסף כתוב: "וישב ראובן אל הבור" (בראשית לז, כט) ורש"י מבאר: ובמכירתו לא היה שם, עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו, ומעשה תמר היה לאחר מכירת יוסף וכמו שנאמר ויהי בעת ההיא (בראשית לח, א)

אלא מבאר הרבי ר' אברהם מרדכי מגור: תחילה היה ראובן סבור שעיקר התשובה הוא סיגופים וצום, אולם מיהודה למד שעיקר התשובה היא "הודאה" הכנעה פנימית ושברון הלב, ומתוך שמחה והודיה לה' על הרהורי החרטה, אשר המה חשובים פי כמה מסיגופים.

(האדמו"ר מגור)

"שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך" (לג, יח)

נביא כאן בעזה"י כמה ביאורים על פסוק זה.

בספר טעם ודעת להגר"מ שטרנבוך מביא ששמע לבאר, דידוע בשם מרן הח"ח זצ"ל דהתומך תורה מלמדים אותו לעת"ל את התורה. והנה כאן בעזה"י אין הוא נהנה מהתורה כי הוא טרוד בעסקיו, ורק בעזה"י הוא ינהה מהחזקת התורה שלו, אבל הלומד תורה הוא כבר כאן בעזה"י בשמחה, וזה הפי' 'שמח זבולון בצאתך' דרך כשזבולון יצא לעזה"י הוא ישמח, אבל 'יששכר באהליך' ישכר כבר כאן בביהמ"ד שמח בלימודו. עכ"ד. וידוע המעשה במרן הגרא"מ שך זצ"ל שאמר לנדיב ר' משה רייכמאן, אמת שיהיה לך עזה"י גדול מאוד אולי יותר ממני, אבל עזה"י היה לי יותר ממך.

והחיד"א מפרש דאם אחד מצווה שאחר אריכות ימיו ושנוי יפרנסו מכספו ת"ח הרי שהוא ממשיך להתעלות גם אחרי מותו מהתורה שלומד הת"ח מכוחו, וזה הפי' 'שמח זבולון בצאתך' מהעולם הזה, כיון ש'ישכר באהליך', והוא יושב ולומד והזכויות שלך עולות מכח שתמכת בו ובתורתו.

גאב"ד העדה החרדית בירושלים הגרי"ס וייס שליט"א אמר בזה לבאר בשם רבו הגר"ר משה שניידר זצ"ל ר"י תורת אמת בלונדון, ע"פ מעשה שהיה בתקופתו. היה בלונדון יהודי ת"ח שהוזקק לצורך פרנסה לצאת לעסקים, עסקיו החלו לשגשג ועשה בהם חיל, אחרי תקופה החליט לעזוב עסקיו ולחזור ללמוד, הסוחרים שבעיר 'נשמו לרוחה' ושמחו מאד על צעד זה, שכן הם חששו מכישוריו המסחריים שהתחרו עם עסקיהם, לאור המעשה הנ"ל שהתפרסם בזמנו בלונדון פי' הגר"מ שניידר את הפסוק כך 'שמח זבולון בצאתך' דהיינו תשמח זבולון על זה ש'יששכר באהליך', דהיינו שהיששכר הת"ח יושב ולומד, שכן אילו היה הת"ח יוצא גם הוא לעסקים היה 'בולע' את הסוחרים בראשו התלמודי הממולת.

(והאר עינינו)

"ולזבולון אמר שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך" (לג, יח)

עי' ברש"י שכתב "שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך" - "זבולון ויששכר עשו שותפות, זבולון לחוף ימים ישכון ויוצא

לפרקמטיא בספינות ומשתכר, ונותן לתוך פיו של יששכר והם יושבים ועוסקים בתורה, לפיכך הקדים זבולון ליששכר שתורתו של יששכר על ידי זבולון היתה". ותמה מרן הגר"ח זצ"ל דהנה לא מצאנו בכל התורה כולה ענין שותפות במצוות, ובפרט במצוה שבגופו כת"ת, דכמו דלא מהני שליחות במצוה שבגופו כי בעינן את הגוף כחלק מהמצוה, כמו כן לא מהני שותפות במצוה כמו שהשני יונה משכר המצוות?

וביאר מרן הגר"ח, דהנה בכל המצוות כתפילין וכד' אין המצוה אלא שהאדם יעשה ולא שתיעשה המצוה, אבל בתלמוד תורה ישנם שני חיובים וענינים, חיוב אחד כתפילין ללמוד תורה, וחיוב שני שתיעשה - דהיינו שתתרבה התורה בעולם על ידו ובזה שייך שפיר שותפות.

וראיה לדבר הביא רבי חיים דהנה כתב הרמב"ם (בהל' ת"ת פ"א ה"ד) "היה הוא רוצה ללמוד תורה ויש לו בן ללמוד תורה הוא קודם לבנו, ואם היה בנו נבון ומשכיל להבין מה שילמוד יותר ממנו בנו קודם, ואע"פ שבנו קודם לא יבטל הוא, שכשם שמצוה עליו ללמוד את בנו כך הוא מצווה ללמוד עצמו". והנה יש להבין הרי החיוב של תלמוד תורה הוא הללמוד שבו כל אחד לפי כשרונותיו וא"כ מה הטעם שאם בנו משכיל בנו קודם? היכן מצינו שיהיה ענין זה נ"מ בחיוב או בחשיבות מצות תלמוד תורה? אלא חזינן מהכא שיש שני ענינים בתלמוד תורה, א' שילמדו תורת ה' ובחיוב זה שפיר שוים האב ובנו, ואולם ישנו חיוב נוסף על האדם להרבות תורה בעולם, ולזה שפיר אם בנו נבון ומשכיל עדיף עליו, ובחלק זה של הרבות תורה בעולם שפיר היה שייך שותפות בין יששכר לזבולון. (תורת חיים)

יומת שם משה עבד ה'

בהספד שנשא רבי אלחנן וסרמן על רבינו החפץ חיים עם פטירתו בשלהי שנת תרצ"ג אמר:

שערו בנפשכם כי היה אדם מנסה להספיד את משה רבינו ע"ה, הרי אין קץ וסוף לדברים שיכול היה לומר עליו, אך התורה מספידה את משה רבינו בשתי מלים בלבד: "יומת שם משה עבד ה'". ובשתי מילים אלו, טמונה כל מציאותו של משה רבינו.

חז"ל במדרש תנחומא (לך לך ח') מספרים: מעשה בסוחר עשיר ולו בן יחיד, שיצא לארץ רחוקה ועמו רכוש רב, ועבדו הנאמן עמו. במהלך נסיעתו חש הסוחר ברע והרגיש כי קיצו קרב, ודאגה מילאה את לבו, כיצד יוריש רכושו לבנו יחידו והרי

עבדו עלול ליטול הכל לעצמו. לאחר מחשבה מרובה קרא לעבדו ואמר לו: עבד נאמן היית לי על כן מוריש אני לך בצוואתי את כל רכושי, אולם רשות תהיה לבני לבחור לו דבר אחד מכל עזבוני כרצונו, ולאחר שייטול הרי המותר יישאר לך.

שמח העבד שמחה גדולה ולאחר פטירת אדונו נטל את שטר הצוואה והתייצב לפני בן אדונו באומרו לו: בחר לך מכל הרכוש, איזה חפץ שתצוה. נדהם הבן מצוואת אביו ולא הבין הכיצד נישל אותו אביו מכל רכושו. הלך לפני חכם אחד והלה אמר לבן: חכם גדול היה אביך, בידעו שאם יוריש לך את נכסיו, יטול העבד הכל לעצמו. לכן כתב נכסיו לעבדו, כדי שישמור הלה את הנכסים ויזהר בהם, אלא שהותיר לך חפץ אחד לברור לעצמך. לכן בבואך לבית דין אמור להם: איני חפץ מכל נכסי אבי, אלא בעבד זה ואז תקנה את העבד ואת כל הנכסים, שהרי אומרת הגמרא (פסחים פח:): כל מה שקנה עבד קנה רבו!

המשיך רבי אלחנן ואמר: זוהי משמעות המלים "עבד ה'". וזאת - אמר רבי אלחנן - היתה מציאותו של רבינו החפץ חיים, שהיה ראוי לתואר "עבד ה'", כי בכל נימי לבבו, בכל נפשו ובכל מאודו, עבד את בוראו, וכל אשר עשה ופעל בימי חייו, היה תמיד אך ורק כדי לקדש שם שמים. (אור אלחנן)

אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' (לג, כט)

פסוק זה היה שגור בפי המשגיח הגה"צ רבי ירוחם ליוואוויץ זצ"ל בכל שנה בריקודי שמחת תורה. תלמיד מתאר את המחזה המופלא בלומדו בישיבה בשמחת תורה שנת תרצ"ד, הוא מתאר איך בהיכלה של ישיבת מיר רקדו מאות בני הישיבה בהתלהבות עד כלות הכוחות לכבודה של תורה.

כשהגיעו בתום הריקודים לאפיסת כוחות ועמדו להכניס את ספרי התורה להיכל, עלה המשגיח הנערץ רבי ירוחם זצ"ל לבימה נשא כפיו למרום ושר בדביקות את מילת הפסוק "אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה'" וכל התלמידים שרו לעומתו ואז פתח המשגיח ואמר: אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' פרש"י מה לי לפרוט לכם כל הברכות, כלל דבר הכל שלכם.

משל למה הדבר דומה לאדם המקבל פועל לעבודה, הוא קצב לו תנאי מחיה, דיור, ביגוד, וכלכלה. חוזה מפורט עם הרבה סעיפים ופרטים, אבל כשהוא נושא אישה אינו צריך לפרט אלו בגדים תקבל ואלו תכשיטים, איזה אוכל ואיזה דיור, הן עקרת הבית היא עמו וחלק כחלק מפיתו תאכל ובמעונו תדור. כללו של דבר הכל שלה!

ריתחא דאורייתא

"שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך" (לג, יח)

הגר"ר משה שפירא שליט"א אמר ששמע מיידו הגר"ר שמעון משה דיסקין זצ"ל מראשי ישיבת קול תורה, לבאר הא דאיתא בריש זבחים הלכה בשם שמעון אחי עזריה, ופירש"י שעזריה עסק בסחורה וסיפק צרכי אחיו שמעון, והם התנו ביניהם דיהא חלק לעזריה בתורת אחיו שמעון, וביאר הגרש"מ דהטעם שהוזכר עזריה הוא משום הענין שצריך לומר דבר בשם אומרו, וכיון שעזריה תמך בו הרי זה כאילו שגם הוא אמר את ההלכה הזו, ודפח"ח.

מובא בשם החפץ חיים שסיפר, שפעם שאל להגאון ז"ל בן עירו עשיר ומחזיק תורה, אם בתמיכתו לתלמיד חכם זכאי הוא ליהנות חלק כחלק עמו בעולם הבא. השיב לו הגאון, שאינו זוכה לזה עד שיהא מוסר להתלמיד חכם את מפתח של המקום שטמון בו כל רכושו, כלומר שיוכל התלמיד חכם לקחת וליטול מתי שרוצה.

(והאר עינינו - החפץ חיים חייו ופעליו)

שוב נשא המשגיח ידיו לשמים ופרץ בשירת אשריך ישראל ומאות פיות ענו לעומתו והשירה התחדשה מחדש בכל תוקף ועוז, מי שזכה לשמוח בשמחת התורה עם גדולי ישראל היה יכול לראות מהי שמחת אמיתית אין סופית, כי כשאדם מלא וגדוש בתורה יחד עם יראת שמים אפשר לראות את פנמיותו כמה שהוא מאושר. (המשגיח דמיר לתתך עליון)

בין שבילי המוסר

"השמחה שישמח בהם האדם בעשיית המצוות ובעבודת הקל שצויה בהן עבודה גדולה היא" (רמב"ם הל' לולב)

במילים ספורות אלו מגדיר הרמב"ם את מהות השמחה העוברת כחוט השני וכבריה התיכון בכל אחת ממצוות ה' בעבודתו יתב"ש.

אמנם יש דברים המונעים את השמחה מן האדם והוא לסיבת החטאים המבדילים בינו לבין קונו, כי כל הקרוב אל ה' לא יתכן בו שום עצבות וצער משום שכל המצוי בקרבת אלקים טוב, הוא נשפע מהעוז והחדווה שבמקומו יתב"ש, ולכן נקראת השמחה 'עבודה גדולה' כי לא ישיגוה כי אם נקיי הדעת וטהורי הלב שאין ביניהם במחיצה מבלדת בינם לבין קונם. משא"כ בימי חג הסוכות בהם כלל ישראל יוצאים נקיים וטהורים מקדושת יום הכיפורים בו נמחלו כל העוונות והוסרו כל המחיצות זאת היא העת המתאמת לשמחה אמיתית ונקייה מכל רבב זר, וכל אחד יוכל לזכות בה לפי דרגתו.

ובאמת שבתפילות החג ובפרט בתפילת אתה בחרתנו מכל העמים אהבת אותנו ורצית בנו וכו' הרי הלב מתמלא על גדותיו משמחה בה' שאנו עם בני ישראל זכינו להיות העם הנבחר המצויים ועושים רצונו של מקום, ורק בנו בחר ה' להיות לו לעם, האם אפשר להעלות עלי שפתיים ולהסביר את גודל השמחה המתפרצת ממעמקי הלב הטהור, ואחרי ההתבוננות הנכונה והאמיתית ברום מעלת אתה בחרתנו שוב אין צורך לחפש עצות וסגולות במה לעורר א"ע לשמחה ואיך לשמוח, כי השמחה האמיתית העולה ובאה ממעמקי השכל והמחשבה אין לה גבול ואינה צריכה לכלי קיבול לצמצמה בדבר מסויים אלא שכל כולו אומר שמחה וחדוות ה' היא מעוז, וכן איתא בשם רבוה"ק תלמידי מרנא ורבנא הבעש"ט הק' זי"ע כשיהודי אינו בשמחה ח"ו אזי יתבונן אם אמר באותו יום ברכת שלא עשני גוי, כי כשאומרים בבוקר ברכת שלא עשני גוי לא יתכן שלא לקבל מזה שמחה וחיות לכל היום כולו, וכן כתב בחוה"ל שיהודי הזוכה לבחינת אהבת ה' לא יתכן בו שום עצבות, ולכן כשאומרים אתה בחרתנו הרי באים ומתעלים באהבת ה' כה

גדולה שבחר בנו וכו' ומרוב אהבה מתמלאים שמחה איתנה בה' כאמור.

היה פעם בחור מירושלים שלמד בישיבת סלבודקא בבני ברק, והיה מקורב אצל מרן החזו"א זלה"ה, פעם אחר החגים כשחזר מירושלים לב"ב ונכנס אל החזו"א פנה אליו החזון איש ושאלו, האם היית שמח בחג, וכשלא ענה, אחז החזו"א בידיו הק' בכתיפו של הבחור ושאל ואמר תוך כדי נענוע קל, וכי איך אפשר שלא להיות שמח כשאומרים אתה בחרתנו.

ודכירנא פעם בבני ברק עליתי לבית הגה"צ רבי יחזקאל לעזנישטיין זצוק"ל וביקשתי שיאמר לי דברי חיזוק, ובתחילה ניסה להתחמק ואמר וכי מי אני שאומר חיזוק, וכי פושטים את היד לכיס ומוציאים משם חיזוק, אולם לאחר שהפצרתי בו למאוד והתעקשתי, אז פנה אלי ואמר, מ'דארף זיך מקרב זיין צום בורא עולם [צריכים להתקרב לבורא עולם] ניצלתי את ההזדמנות ואמרתי לו הרי בגלל זה באתי כדי לדעת איך מתקרבים אליו, התכופף רבי יחזקאל במן הכנעה ואמר, כשאני מתבונן במצבי של קודם יציאת מצרים ומתן תורה ובמצבי הנוכחי שלאחר יציאת מצרים ומתן תורה הנני מתמלא חיזוק ועידוד ואין לי צורך בחיזוק גדול יותר מזה (בבחינת בכל דור ודור חייב אדם לראות א"ע כאילו הוא יצא ממצרים), ועלי לציין שזה לא היה כלל בתקופת ימי הפסח ושבעות, וגם לא בפרשיות שבם קוראים מענין האמור, מ"מ שאב מזה חיזוק תמיד.

ובאמת שזהו החיזוק הכי גדול, שהרי במצבינו של קודם יציאת מצרים היינו עבדים משועבדים לפרעה ולמ"ט שערי הטומאה, וכי יש מצב גרוע יותר מכך, להיות משועבד לרע בשעבוד הגוף והנפש, עבדות וטומאה, וכשמתבוננים לאיזה דרגה נתעלינו ע"י יציאת מצרים שע"י כך באנו וזכינו להיות 'העם הנבחר' של 'אתה בחרתנו' אין לנו חיזוק גדול מזה כדי לרומם את הדעת ולשמח את הלב בישועתו הנצחית והמקווה. ומסופר על הגה"צ והחסיד המפורסם רבי נטע ציינוירט זצ"ל שנכנס פעם בבוקר לפני התפילה לביהכ"נ, ושאל ובריר, מי עלה לגדולה בבחירות לנשיאות ארה"ב (היה זה למחרת הבחירות) וכששאלוהו הלמאי עליו לידע ומה יתן לו ומה יוסיף לו, ובפרט קודם התפילה שאין זה הזמן לדברים כאלו, ענה ואמר, וכי חושב אתה שכשמברכים ברכת שלא עשני גוי הכוונה על אותו גוי ישמעאלי מלוכלך ומזוהם משער האשפות, לא!! הכוונה הוא על הגוי הכי מאושר עלי אדמות כדוגמת נשיא ארה"ב, ולכן רוצה אני לדעת קודם שאברך ברכה זו על איזה גוי מכובד הנני מברך ומכוון שברוך ה' שלא עשני גוי, אפילו מכובד כמותו, אלא שעשני יהודי בין אחינו בני ישראל עבדיו, וכך מברכים ברכת שלא עשני גוי אלא יהו (מרבה חיים) די.

גליון זה מוקדש לע"נ הצדקנית נינה מרטין בת מישלין ע"ה | ולע"נ ר' יצחק ב"ר גרשון ז"ל | ולע"נ ר' נח יצחק הלוי ב"ר משה יעקב ז"ל | ולע"נ הרב יהודה אריה בן רפאל אלתר ז"ל | ולהצלחת ר' אלחנן שמואל בן ר' נח יצחק ומשפחתו

כל המעוניין לקבל מנוי שבועי דרך פקס או מייל נא לשלוח מייל ל GISHMAKEVORT@GMAIL.COM או ישלח בקשה לת.ד. 18303 מיקוד 91182 ירושלים או להשאיר הודעה בתא הקולי שמספרו 151527131458 בצירוף שם כתובת ומספר טלפון ובל"ג נטפל בבקשתכם

וכן כל המעוניין להקדיש העלון לעלוי נשמת או לרפואת וכו' מתבקש לשלוח למייל הנ"ל או להשאיר הודעה בתא הקולי הנ"ל.